

تصویر ابو عبد الرحمن کردی

میزووی

میا فارقین

و
ئامەد

ئیبینو ئەزەرقی فارقی

وەرگیرانی:

د. قادر محەممەد پێشەوری

ناکو پورھان محەممەد

سەنتەزێ ئێقرا ئێقرا

لێکۆڵەر - مەسە - فەرەسێ

www.lqra.ahlamontada.com

نیبنو نه زرهقی فارقی

میژووی میافارقین و ئامهه

ساغکردنه وه:

د. بدوي عبداللطيف عوض

وه رگیپانی:

- د. قادر محه مهه د پشدهری

"سه رۆکی به شی میژوو - زانکوی سه لاهه دین"

- ئاکۆ بورهان محه مهه د

دهزگای وەرگیران

دهزگایه‌کی نه‌هلییه بایه‌خ به بواری وەرگیرانی کتیب ده‌دات

☐ خاومنی ئیمتیاژ: حه‌سه‌من نه‌حه‌مه‌د مه‌سته‌فا

☐ سه‌رنه‌وه‌سه‌ر: مه‌قداد شاه‌سواری

☐ ناوی کتیب: میژووی میافه‌رقین و نامه‌د

☐ نه‌وه‌سه‌ینی: ئه‌ینه‌و نه‌زه‌رقی فاره‌قی

☐ بابه‌ت: میژوویی

☐ وەرگیرانی له‌عه‌ره‌به‌یه‌وه: د. قادر مه‌حه‌مه‌د په‌شه‌ده‌ری - ئاکۆ بو‌ره‌هان مه‌حه‌مه‌د

☐ به‌ره‌گ: ئاگری با‌له‌کی

☐ دیزاینی ناوه‌وه: ئاکار جه‌لیل کاکه‌وه‌یس

☐ تاپ: نه‌حه‌مه‌د حاجی مه‌ه‌لود

☐ هه‌له‌چن و په‌یداچوونه‌وه‌ی زما‌نه‌وانی: شادان عه‌لی

☐ ته‌راژ: ۱۰۰۰ دانه

☐ نه‌رخ: ۴۰۰۰ دینار

☐ چاپ: یه‌که‌م ۲۰۰۷ - هه‌ولێر

☐ چاپخانه: چاپخانه‌ی منه‌اره - هه‌ولێر

له‌کتیبه‌خانه‌ی گه‌شتی هه‌ولێر ژماره‌ی سه‌پاردنی (۲۷۴) ی سالی ۲۰۰۷ ی دروه‌تی.

ناونیشان:

هه‌ولێر / گه‌ره‌کی سه‌تافان، نه‌زیک ناماده‌یی کوردستان

نورمان: 2532099

ئەم وەرگىرانە پېشكەشە
بە مامۇستا عەبدولرەقىب يوسىف

ناوڤوك

- لـ پيشه‌كى ساغكره‌وه / ل ۵
- لـ پيشه‌كى وه‌رگيڭ / ل ۱۰
- لـ باسى سهره‌ئاي فهرمانزەوايي كوردان له ميافارقين / ل ۱۳
- لـ باسى فهرمانزەوايي به‌ره‌بابي مهرۋان له هه‌موو دياربه‌كر / ل ۲۱
- لـ باسى خه‌لافه‌تي ئه‌بي عه‌باس قادر كورې ئيسحاقى موته‌قى / ل ۲۵
- لـ باسى ويلايه‌تي مير نەسرولده‌وله ئه‌بو نەسر ئه‌حمەد كورې مهرۋان / ل ۴۶
- لـ باسى فهرمانزەوايه‌تي مير نيزامه‌دين / ل ۱۰۱
- لـ باسى ويلايه‌تي مير ناسرولده‌وله مه‌نسور / ل ۱۱۵

پیشه‌کی ساغکەرەوہ؟^۱

کتیبی (میزووی میافارقین) ی ئین ئەزەرقی فارقی، کتیبکی بەهادر و سەرنجراکێشە و دەشی بە یەک لە کتیبە دانسقه شایستەکان دابنریت، جا هەرکەسێک لێ وردنەبیتەو و تێ نەفکریت نازانی چەند بە بایەخە.

ئین ئەزەرق وای داناو کتیبەکی لەسەر میزووی میافارقین بێ، هەتا دەگاتە سەردەمی خۆی، لەوەشدا لاسایی هەندێ لە میزوونووسانی دیکە کردۆتەو و هەکو: خەتیبی بەغدادی کە کتیبکی مەزنی لەسەر شاری بەغداد نووسیوە و محەمەد کوپی عەلی شمشاتی کە کتیبکی لەسەر موصل بۆ قەرەواش کوپی موقەلەد نووسیوە و هی دیکە کە لەسەر میزووی شار و ئاوەدانیاان نووسیوە.

بەلام ئین ئەزەرق وەکو ژۆربە میزوونووسانی سەدەکانی ناوەراست، بە باسی پۆژەلەت و پۆژاوا دەستی پێکردووە و لەبارە ی زەمانی کۆن پیشەکیەکی درێژی باس کردووە.

لە نیوی کتیبەکی (میزووی میافارقین) وا دیارە کە نووسەرەکی بۆ باسکردنی میزووی شارێک تەرخانی کردووە، بەلام پیاو هەق بلی، کتیبە کە نووسراویکی دانسقه و

---

^۱ - ئەم پیشەکیە کە مامۆستای ساغکەرەوہی کتیبە کە نووسیویەتی ژۆر بە دوور و درێژی باسی دەست نووسەکان و سەرچاوەکانی و چۆنیەتی نیشکرینی بۆ ساغکردنەوہی کتیبە کە کردووە، کە ئێمە بە پوختی و ئەوہی بۆ خوێنەرانیان بە پێویست زانیوە وەرمانگیراوە و خۆمان لە قەرە ی وەرگیرانی وردەکاریە ئەکادیمیەکانی نەداوە.

فراوانى رۆشنبىرى و سياسەتى سەردەمە كۆنەكانى، بە تايىبەتى سياسەت و رۆشنبىرى سەدەى شەشەمى كۆچى ئەو سەردەمەى ئېين ئەزەرقى فارقى تېدا ژياوہ.

كتىبەكە باسى ژيان و سەربوردەى خەلىفە و مىر و ۋەزىر و سولتان و زانايان لە خۆ دەگرى و زانىارى لەسەر سياسەتى تاكەكان و مىللەتانى تېدايە و دواتر قسەى لەسەر كېشە و ناخۆشى نېوان تايەفە و ئايندەى كردوۋە. ھەرۋەكو ھەندىك بابەتى جوگرافى و تايىبەتمەندى زۆر لە ولاتانىشى ورژوۋاندوۋە لای كردۆتەۋە لە ھەندىك مەسەلەى گرنگى مېژوۋىي ۋەكو كېشەى جېنشېنى (ولايە العہد)ى يەزىدى كۆپى مەعاويە. مەسەلەى خەلافەت و شايستەى مالباتى ھاشميان بۆ ئەو پۆستە. باسى دارايى و سامانى ھەندىك لە ھەرئەمەكانى كردوۋە.

دواتر باسى ئەو مىللەت و ھەرئەمە و ناۋچانەى كردوۋە، كە سەردانى كردوۋە و قسەى لەسەر خوخذە و زانستى ئەو مىللەتانە كردوۋە و باسى دەۋلەتى ئومەوى و خەلىفەكانى كردوۋە، وپراى بارودۆخى ولات و پەيۋەندىيەكانى لەگەل ولاتانى دراوسى. لەبارەى دەۋلەتى عەباسى نووسىۋە و بە دوور و درىژى قسەى لەسەر پوۋداۋە و ھەۋالەكانى كردوۋە، لەمەر خەلىفە و ۋەزىرەكانى و خودان دەسەلاتەكانى دواۋە، باسى ئەو دەۋلەت و مىرنشېنانەشى كردوۋە، كە لە شام و عىراق و جەزىرە و ئەرمېنىيە و فارس دەرگەۋتوۋە ۋەكو سەلجۇقى، ئەتابەكى، مەپوانى و ئەرتقى.

ئامازەى بۆ پەيۋەندى دۆستانە و دۆرژمانەى نېوان ئەو دەۋلەتانە كردوۋە، ھەرۋەھا پەيۋەندىيان لەگەل خەلافەتى عەباسى ۋە ھى دىكە، لەسەردەمە جىاجىاكاندا زۆر باسى مېژوۋىي ميافارقىنى كردوۋە.

ئېين ئەزەرقى ھەرۋەكو لە ژياننامەى دەرەكەۋى، پلە و پاىەى جىاجىاي لە دىوانە حكومى و دەۋلەتتەيەكاندا بېنيون، تا لە دوايىدا بوو بە چاودىرى ئەوقاف. ھەرۋەكو كە پېشتەر باپىرى ئەو پۆستەى ھەبوو، بۆيە ھەرچى كە ئېين ئەزەرقى لەبارەى سەردەمى

خوږی نووسیویه تی تاییه تمندی هیه و به به لگه نامه یه کی فهرمی داده نری، که به پینوسی پیاویکی دهوله تی ناسراوه و به پیرس یاداشت کراوه.

جا بویه نری کتیبی فاریق که نگی و له کوږ دانراوه؟

ناتوانین به دروستی ئو ساله دیاری بکهین، که ئین ئه زره ق کتیه که ی تیدا دانراوه، چونکه بۆ به دبختی نه بۆ خوږی و نه هیچ که سیکی دیکه له نووسهران میژووی دانانی کتیه که و ئه و شوینه ی که کتیه که ی لی دانراوه دیاری نه کردووه. ههروه کو نووسهره وهی (ناسخ کتیه که و کات و شوینی نووسینه که شی نازانری).

ژور پیی تیده چی میژوونووسه که مانه له سالانی به رایي ژیانیدا ئه و کتیه ی نه نووسی، چونکه له سهره داتا، ئه و له ژور جیان سهرقالی کار و وهزیه ی بووه و نه په رژاوته سهر نووسینی میژووه که ی، بویه ده توانین بلاین (میژووی میافارقین و نامه) له سالانی دواپی ته مهنی یان که میک پئش مردنی نووسراوه. گومانی تیدا نییه، که ئه م کتیه دواپی مهرگی فارقی نووسراوته وه، که له وانه یه له سه ده ی حه وته می کوچی بووی، ئه مهش به وه پا ده زانین که به به راورد کردنی ده سخته ته که ی له گه له ده سخته تی به لگه نامه ی نووسراوی سه ده کانی سیژده و چوارده می زاینی لیان ده چیت.

وا دیاره ئه و بابایه ی ده ستنووسه کوږ و نوییه که ی نووسیوه ته وه له نووسهره وانه بووه، که ده سخته تی خوږ بووه، به لام به باشی تی نه گه ییوه، ئه مهش به به لگه ی بوونی چه ندان هه له ی زوبانی و پزمانی و ئیملاپی، که نامه ژمان پی داون و چاکمان کردونه وه و له په راویزی کتیه که یدا دمان ناون، ریی تیده چی نووسهره وه که تورک بووی و عهره بی باش نه زانیی.

کتیبی (میژووی میافارقین و نامه) له دوو ده ستنووسی مه زن پیک دیت، ده ستنووسه گه وره و نوییه که دووسه د و نو په ریه، که ده کاته چوارسه د و هه ژده لاپه ره، به لام ده ستنووسه بچوکه کوږه که سه د و چل په ریه، که ده کاته دوو سه د و

هەشتا لاپەرە. ھەردوو دەستىنوسەكە لە كىتەبخانەى مۆزەى بەرىتانى لە لەندەن پارىژدان، كە بۆ خۆم وىنەيەكى كۆپىكاروم لەبەر پاگرتوونەتەو و بۆ ساغکردنەو و كارم لەسەر كردوون.

دەستىنوسە گەرەكە:

ناوەرۆكى ئەم دەستىنوسە لە پەرەى نۆيەمەو دەست پێدەكات، واتا لاپەرەى ھەژدە و لە پەرەى دووسەد و نۆ كۆتايى پى دىت، واتا لاپەرەى چوارسەد و ھەژدە، پێدەچى بەشە ونبووھەكەى لە سەرەتاي كىتەبەكەو تا پەرەى نۆيەم برىتى بى لە ژياننامەى پێغەمبەر (د.خ) لەگەڵ خەلىفایەتى ئەبو بەكر و بەشىكى خەلىفایەتى عومەرى كورپى خەتاب، واش ديارە كىتەبەكە لە كۆتايیدا ھەندىك لاپەرەى لى ونبوون، چونكە دىماھىيەكەى لە كورتى دەدا و كۆتايى نامەى تیدا نىيە، ھەرەكو لە كىتەبەكانىتر دا ھەيە.

ئەو دەستىنوسە بەو دەناسرئ، كە لاپەرەكانى گەرەن، لە ھەر لاپەرەيەكدا بىست و سئ دىپرى ھەيە، كە بە مەرەكەبى پەش لەسەر پەرەى زەردى لە بار و پتەو بە پىننوسى (نسخى) بە پوونى نووسراون، لە نۆودا ناوونىشانى پووداوەكان و سەرەتاي سەردەمى خەلىفە و سولتان و پادشاكان بە پىننوسى (ثلث) ھەر بە مەرەكەبى پەش نووسراون.

نوسەرەكەى بايەخى بە نوختەكان داو، ھەرچەندە لە ژۆر جىيى ئەو لايەنەى فەرماش كردووە، ھەندىك دەستەواژەى رىك كردووە، بەلام پىككردنەو ھەموو جارى لە لايەنى زوبانى و پىزمانى تەواو نىيە.

دەبوو دەستىنوسىكى ئاوا بەھا گران ئەو ھەندەى ھەلە و پەلە و كەلپنى تیدا نەبان، چونكە كارىكى لەو جۆرە دەكرا باشترىن و ئەمىنترىن نووسەرەو ھەى بۆ گىرابا و ئەو ھەندە دەم چەور كرابا، كە بە باشى و وردى كارەكەى بە جىھىنا با، بەلام جىي داخە كەمتەرخەمى و لۆزى و ناپوختى نووسەرەو ھەكەى لە راستكردنەو و چاككردندا

تێدا بەدی دەکەیت. هەرچەندە دەستتۆوسیەک نییه لەو سەردەمانەدا بە دەریی لە کەم و کۆری و شەپریوی. (دەستتۆوسە گچکە یان کۆنەکە).

ئەم دەستتۆوسە قەبارەیی لە دەستتۆوسە نوێ یان گەورەکە گچکەترە، هەر لاپەرەیهکی سێزده دێری تێدان، پەرەیی یەکەمی بە سالی دووسەد و پەنجا و پینجی کۆچی دەست پێدەکات، کە باسی سەرداریەتی ئەبو موسا عیسا کۆری شیخ بەسەر میافارقین و نامەد دەکات لە سەردەمی خەلیفە موھتەدی.

هەرچەندە ئەو خەتەیی ئەم دەستتۆوسەیی پێ تووسراوە، تا رادەیهک جیاوازه لە خەتی دەستتۆوسەکەیی دیکە، بەلام لێکچوونیشیان لە نێواندا هەیە.

کۆتایی ئەم دەستتۆوسە بە باسی سەعید حیسامەدین خاوەنی نامەد و میافارقین دی و هەروەها سەرداریەتی کۆرەکەیی دواي مردنی و گارە چاکسازی و ئاوەدانکارییهکانی لە ولادت، کەوا بۆ خوشگوزەرانکردنی خەلکی شوین پێی بابی گرتۆتە بەر.

هەروەکو دەستتۆوسەکەیی دیکە، هەندیک لاپەرەیی لە سەرەتا و کۆتاییدا لی فەوتانۆن. لە دواوەی دەستتۆوسەکەیی لە پەرەیی ۱۳۹ خشتەیهکی گەورە هەیە، کە پۆژەلاتناسی ئینگلیزی (ئەمدرون) کردووەتی و پرووداو سالی لێکچووکانی نێوان هەر دوو دەستتۆوسەکەیی لەبەر یەک راناوێ.

پېشەكى وەرگىر

كتىبى (مىژوۋى مياڧارقىن ئامادە) يەك لە سەرچاۋە پەسەن و بە كەلك و دەگمەنەكانى مىژوۋى كوردە، كە تايىبەتە بە مىژوۋى دەۋلەتى مەپوانى كوردى لە سەدەكانى ناۋەپاستدا، بۆيە ئەم كىتبە ژىدەرىكى ناۋازە و پىر بايەخ و بى ئەندازە بە ھادار و سەنگىنە، نەك ھەر لە سۆنگەي ئەۋەي كە پەرتوكىكى كەۋنارايە و لەبارەي بەشىكى مىژوۋى كوردان، لە دىرىندا بالايە، بەلكو لەبەر ئەۋەش كە نووسەرەكەي كوردستانىە و بۆ خۆي و باب و باپىرانى لە مەيدان و بىرەۋەرەكانى ئەم مىژوۋەدا ژيان و لە پوۋداۋەكانىدا خازون...

ئىبن ئەزىزەقى قارقى كە زياتر لە چۈارسەد سال پېش مىژوۋىنوس شەرەفخانى بدلىسى ژياۋە، مىژوۋىنوس و ڧەرمانبەرىكى كاراى سەردەمى خۆي بوۋە و بەشە ھەرە گرنگ و ديارى مىژوۋەكەي ئەم كىتبەي بەردەستە، كە لەسەر دەۋلەتى مەپوانىە و بەمەش قارقى دادەنرىت بە يەك لەۋ مىژوۋىنوسە كۆنانەي كە بەشىكى دىرۆكى كوردانىان بە بايەخەۋە تۆمار كردوۋە، ھەرچەند لە سەدەكانى ناۋەپاستدا، چەندان كىتب لەسەر شارو ناۋچە و قەلا كوردىەكان نووسراون، بەلام داخى گرانم چى واين لى نەماون، كە بكرىنە بناۋان و پەۋتى زەلالى مىژوۋمانى لى راپەستىن، بەلكو پىدەچى ژۆرىەيان ڧەۋتان و تاڧو لۆق كىتبىكى ۋەكو ئەم كىتبەي قارقى لە ناۋچوون قوتارىيان بوۋە.

به‌های مێژووی ئەم کتێبه هەر له‌وه‌دا نییه، که باسی مێژووی سیاسی و سه‌ربازی کوردستانی باکور له نیوهی دووه‌می سه‌ده‌ی چواره‌م و سه‌ده‌ی پینجه‌می کۆچی ده‌کات، به‌لکو هه‌روه‌تر زانیاری مێژووی له‌بابه‌تی شارستانی فه‌ره‌ه‌نگی و تا پاده‌یه‌ک کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری له‌ خۆی ده‌گرێت. جارجاره مێژوونووس باسی خه‌لافه‌تی عه‌باسی و بۆیه‌یه‌کان و سه‌لجوقیه‌کان و ناوچه و هه‌ریمه جیاجیاکانی جیهانی ئیسلامی ئەو سه‌رده‌مه ده‌کات و له‌و بواره‌شدا نه‌یویستوه که مه‌ترخه‌م بێت.

گرنگترین زانیاریه مێژوویه‌کانی ئەم کتێبه، ئەوانه‌ن که له‌سه‌ر هه‌ر دوو بانه‌ماله‌ی دۆسته‌کی و مه‌پوانیان و تایبه‌تن به‌ ده‌سه‌لات و ده‌ستپۆشیتویان و باسی بارو‌دۆخی ناوچه‌کانی کوردستانی باکور له‌و سه‌رده‌مه ده‌که‌ن، ده‌نا فارقی مێژوونووس له‌ هه‌ندێک له‌و زانیاریانه‌ی که به‌ گشتی له‌سه‌ر مێژووی خه‌لافه‌ت و ده‌وله‌ت و ناوچه‌کانی دیکه‌ی نووسیه‌و ژۆر ورد نه‌بووه.

ساغه‌که‌ره‌وه‌ی ده‌ستنووسه‌که هه‌له‌ی پاست کردونه‌وه و په‌راوێزی لێ‌ئان و هه‌ندێک له‌ که‌سایه‌تی و جیگا مێژوویه‌کانیشی ناساندون، که بۆ سالانی چله‌کان سه‌ده‌ی بیسته‌م که ده‌ستنووسه‌که‌ی تیدا ساغ کراوه‌ته‌وه کاریکی زانستی له‌ بارو به‌ بایه‌خ بووه، به‌لام ئیستا سه‌رچاوه و لیکۆلینه‌وه‌ی زیاتر له‌مه‌ر ئەو سه‌رده‌مه و مێژووی میرنشینی مه‌پوانی هه‌ن و کاری توێژینه‌وه له‌و باره‌یه‌وه تا پاده‌یه‌ک ئاسان ده‌کرێت، بۆیه به‌ بۆچوونی ئێمه، ئەم کتێبه پێویسته که سه‌ره‌له‌نوی جاریکی دیکه، پێداچوونه‌وه و ساغه‌کردنه‌وه‌ی بۆ بکری و له‌گه‌ڵ زانیاری نویی نێو سه‌رچاوه جیاجیا به‌کار نه‌هاتوه‌کانی دیکه، له‌به‌ر یه‌ک رابنری، هی‌ز و پی‌زیکی دیکه‌ی پێده‌برێت له‌ نێو کتێبه مێژوو دێرینه‌کانی مێژووی کوردا، له‌سه‌رینگانی داده‌نری و به‌ تاسه‌وه سه‌رنجی ده‌دری و هه‌تا له‌ کن مێژوونووسانی غه‌یره کوردیش بایه‌خی پێده‌دری، به‌لام ئێمه بۆ ئیستا به‌ گرنگمان زانی زوو وه‌ربگێردری و بخریته به‌رده‌ستی خوینه‌ران و بۆ کاری توێژینه‌وه له‌ مێژووی کوردی ئەو سه‌رده‌مه سوودی لێ‌وه‌ربگێریت، ده‌کرێ له‌ داها‌تو‌دا

سەرلەنۇي پېداچوونەۋەي بۇ بىرى، لەگەل زانىارىيە مېژووييەكانى ھاۋشىۋەي نېو پەرتوۋكە دېرىنەكانى دېكە لەبەرىك پابىرى و سەروكارى لەگەل بىرى، پوختەر و فراۋانتر دېدەي خويىنەرانى كورد پى پۇشن بىرىت.

دىارە ۋەرگىپرانى كىتېبىكى بە ەرەبى نووسراۋى سەدەي شەشەمى كۆچى، ھەل و ماندوۋوبون و سەلىقەيەكى زۆرى دەۋى، بە پىي توانا ھەلمانداۋە لە ئاستى ئەنجامدانى كارەكەدا بىت و لەو پىناۋەدا دىخىمان نەكردوۋە، پاستگۇيانە مامەلەمان لەگەل دەقەكان كىردوۋە، بەلام لە پەراۋىزەكاندا ھەموو وردەكارىەكانى پاستكردنەۋەي دەستىنوسان كە دوور دەكارى ساغكردنەۋەش ئەمان ويستوۋە بياننوسىن، چونكە بۇ خويىنەران سوۋىكى نىيە.

باسی سه‌ره‌تای فه‌رمان‌ه‌وایی کوردان^۱ له میافارقین^۲

^۱ - به پتی قسه‌ی (المقریزی) کورد له‌م هه‌زانه پێکهاتوون: گوران، هه‌زبانی، به‌شنه‌وی، شاه‌یجانی، سه‌لجی، به‌زولی، مه‌هرانی، زه‌زازی، که‌یکانی، جاک: لو: دونوبولی، ده‌بیسینی، په‌وادێ، هه‌کاری، هه‌میدی، وه‌رکه‌جی، مه‌روانی، جه‌لالی شه‌نبه‌کی، جۆبی، ناوچه کوردنشین‌کان له ژماردن نایه‌ن و ئاکنجی ژۆریان له فارس هه‌یه. (السلوک، المقریزی، ح ۱ ف ۲ ص ۲).

له تاج العروس (ماده الکرد) وا هاتوه که (ولاتیان ناوچه‌کانی فارس و عێراقی عه‌جهم و نازه‌ریایجان و هه‌ولێر و موسله).

ساغه‌که‌ره‌وی به‌پێزی ئه‌م کتێبه‌ ویستویه‌تی کورد بناسیتێ و له په‌چه‌له‌کیان بدوێ. زانیاریه‌کانی مه‌سه‌ودی له‌و پێوه‌نده‌دا هه‌تاوه‌ته‌ گۆرێ و هه‌چی وه‌سه‌ر نه‌خستوون و دیاره له‌سه‌ر بێ بنه‌مایی شه‌و قسانه‌ باس و خواسه‌ کراوه، مه‌سه‌له‌که‌ پووی وه‌ده‌رخستنی نییه. (وه‌رگێتی).

^۲ - میافارقین: به‌ناویانگه‌ترین به‌نگه‌یه‌ له‌ دیاره‌که‌ر. فارقی له‌ ده‌ستنوسێ ۹ په‌ڕی ۷ ب - ۱۲ ب باسی سه‌ره‌تای دروستبوونی ئه‌م شاره‌و تاوه‌ره‌کانی و ده‌روازه‌ و شوهره‌کانی و شوینی په‌رستگای مه‌سیحیانی و میژوه‌که‌ی له‌ پێش ئیسلامدا کردوه، وه‌ده‌ریخستوه که‌ چۆن فارس و پۆمه‌کان ده‌ستیان به‌سه‌رداگرت و دواتر که‌وته‌ ده‌سه‌ت فه‌رمانه‌وه‌ایانی موسلمان. هه‌روه‌ها باس له‌وه‌ ده‌کات که‌ ئه‌م زانیاریانه‌ی له‌ په‌رتوکی "التشعیث" وه‌رگرتوه، که‌ له‌ په‌رستگای مه‌سیحی شایانه‌ی میافارقین دابوو که‌وا فارقی به‌ هاوکاری یه‌ک له‌ قه‌شه‌کانی شه‌و په‌رستگایه‌ که‌ ناوی نه‌بردوه له‌ سریانیه‌وه‌ کردویه به‌ هه‌ربه‌ی.

هه‌روه‌ها یاقوتی هه‌م‌وێ که‌ دوا‌ی فارقی به‌ نێو سه‌ده‌ کۆچی دوا‌یی کردوه، له‌ کتێبه‌که‌یدا (معجم البلدان ح ۸ ص ۷۰۲ - ۷۰۸) ئه‌و زانیاریانه‌ی هه‌تاوه، هه‌روه‌ها خاوه‌نی ده‌ستنوسێ "مارش" که‌ دوا‌ی فارقی به‌ سه‌ده‌یه‌ک کۆچی دوا‌یی کردوه، باس له‌ چه‌ڕۆکی شه‌و شاره‌ی کردوه، ئه‌م ده‌ستنوسه‌ش له‌ کتێبخانه‌ی بودلینه له‌ زانکۆی ئۆکسفۆرد به‌ ژماره‌ی ۳۲۴ له‌به‌ر په‌ره‌کانی (۶۶ ب - ۶۸ ب).

هه‌مان ئه‌و زانیاریانه‌ی له‌و باره‌وه‌ باسکردوه، که‌ چونه‌که‌ له‌گه‌ڵ ده‌ستنوسه‌که‌ی فارقی. جێی باسه‌ که‌ هه‌ر یه‌که‌ له‌ یاقوتی هه‌م‌وێ و خاوه‌نی ده‌ستنوسێ "مارش" باسی ئه‌و سه‌رچاوه‌یان کردوه، که‌ لییان وه‌رگرتوه. ئه‌و ده‌ستنوسه‌ی که‌ به‌ مارش ناسراوه هه‌مان شه‌و کتێبه‌یه‌ که‌ به‌ "الاعلاق الخطیره فی ذکر امراء الشام و الجزیره" ناسراوه، دانه‌ره‌که‌ی (ابن شداد).ه. (وه‌رگێتی).

وتراوه: باد کورپی دۆسته کی حاربه ختی - که ناوی ئه بو عه بدولا کورپی دۆسته^١، که نازناوی (باد) یان پیگوتوه، له چیاکانی باحسمی سر به ناوچه کانی حیزان^٢ و مه عدن^٣ پاست بۆته وه و خه لکی لی هه لاه و به ره و پیگری هه نگاوی ناوه، هیرشیکی کرده سهر دیاربه کر.^٤ به مردنی عه زودده وله^٥ زیاتر به هیژ بوو، خه لکی زیاتری بۆ

^١ - له لای (الروندراوی) له کتیبه کی (ذیل تجارب الامم، ج ٢، ص ٨٤) به (دوشنک) هاتوه. له لای (ابن خلدون: التاريخ، مح ٢ و ٤ ص ٩١٢) له (دوشنک) هاتوه، که پێ دهچێ دوشنک راستر بیټ، له وشه ی دۆستی کوردیه وه هاتی. (وه رگپړ).

^٢ - (باد) که ئاوا له ده ستونوسه که دا هاتوه. له (ابن الاثیر، ج ٩ ص ٢٥) دا هاتوه که (باز) "له کورده کانی حمیدیه، له سهره تا دا له که وشه نه کانی دیاربه کر ژوری غهزا ده کرد، تا خسته ژیر ده سلات و پکتنی خۆیه وه، بابایه کی که له گهت و به وه ج و توند و تیز بوو. دهستی به سهر ته سه یببندا گرت، سه حساموله وه هیزکی به سه رکرده یه تی گه وه ترین سوپاسالاری به ناو ئه بالقاسم کورپی سه عد کورپی محمه دی حاجب بۆ نارد، به لام هیزه که ی تیک شکا، کورپی دۆسته ک سهرکه وت، هه روه که که به سهر به هرام کورپی ئه رده شه یردا سهرکه وت..." بۆ زیاتری ئه م پووداوه به گه پێوه بۆ (ابن الاثیر سالتی ٣٧٢ - ٣٧٤ / ٩٨٢ - ٩٨٤).

(ابن الاثیر ل ح ن ص ٢٦) دا ده لټت: "هندی له هاورپیانمان له کوردانی حمیدی ئه وانه ی گرنکی به هه وانه کانی (باز) ده دن، له کنیان درکاندم ئه و به ئه بوشواج به ناوبانگه و ناویشی (باز)، عه بدولا کورپی حوسین کورپی دۆسته کی برای باذه". نووسه ر دوا ی که میک باس له برایه کی باد ده کات، حوسین کورپی دۆسته ک به ناوبانگه به ئه بو فه وارس.

^٣ - حیزان: څاریکی به دار و دره خت و بیستانه، ئاوی ژوره و له نزیک ئه سه عرتی دیاربه کره، حیزان یه ک له څاره کانی ئه رمینایه. (معجم البلدان، ج ١، ص ٢٨٠).

^٤ - مه عدن: څاریکی ئه رمه نیه نزیك سهرچاوه ی ئاوی پروباری دیجیه، به لهر بوونی کانگا کانی ئاسن و مس له نزیك وی ئه و نپوه ی لیتراوه. (السلوک ج ١ ق ٣ ص ٦٩٠ هـ ٤).

^٥ - دیاربه کر: ولاتیکی گه وړه و فراوانه. به نیوی به کر کورپی وائل کورپی قاست نیو نراوه. سنوره که ی پوژئاوای دیجله و له ناوچه کانی چیا یی که به سهر ته سه یببندا ده وانه ی هه تا دیجله (معجم البلدان ج ٢ ص ٢٢٦).

^٦ - عه زودده وه: (عضد الدولة) ئه بو شوجاع قینا خه سرۆ کورپی سولتان پوکنه دین حه سن کورپی بوه یه. یه که م که سه له ناو ئیسلام به شاهینشا ه (ملك الملوك) ناویراوه، یه که م که سه له سهر مینه ره کانی به غدا دوا ی خلیفه کان وتاری هه ینی به ناوه وه بخوینرت، له شه وائی سالتی ٣٧٢ ک / ٩٨٢ ز له به غدا کوچی دوا یی کرد. (النجوم الزهره ج ٤ ص ١٤٢).

میژوونوس (الروندراوی) نووسویه که باد هه میشه له ناوچه تخویه کان (له گه ل ده ولته ی پۆم) له شکرکیشی ده کرد، ئه و پیاویکی به روو سامناک و به هه یکل و که له گهت بوو. وه ختیک عه زودده وه هاته موسل (سالتی ٣٦٩ ک / ٩٧٩) باد به هو ی زیاد کورپی شه راوکیه سه رکرده ی بوه یی له ده رباری ئاماده بوو، دوا ی پای کرد. ده لټن: که باد له کن عه زودده وه هاته ده ری هه لات، یاوه رانی لټیان پرسی بۆ پات کرد. ئویش وتیه تی: "پیاویکم دیت وام به خه یال دا

کۆبۆوه، باره گای له دهروازهی حیزان و مهعهدهن بووه، خۆی بهشا دانا، ولاتی خسته ژێر دهسه لاتی خۆیهوه و دهستی به پهلاماردانی میافارقین کرد و ئابلقه‌ی دا. یاهورانی میر ئه‌بو مه‌عالی^۱ له پاراستنی ولات دهسته‌وه‌ستان بوو، باد په‌یامیکی بۆ خه‌لکی میافارقین نارد و دلی خه‌لکی شاره‌که‌ی ئارام کرده‌وه و په‌یمانی پێدان به جوانی مامه‌له‌یان له‌گه‌ڵدا بکریّت. ئه‌وانیش په‌زماه‌ن‌دبوونیان ده‌ربهری. ئینجا چووه میافارقین و دهستی به‌سه‌ردا گرت و له مانگی ره‌بیعی ئاخ‌ری سالی ۳۷۴ ک / ۹۸۴ ز تییدا نیشه‌جی بوو، له ماوه‌یه‌کی که‌مدا بووه خاوه‌نی هه‌موو دیاره‌که‌و نه‌سه‌بین^۲ و جه‌زیره^۳.

ئه‌و یه‌که‌م کورد بووه که پاشایه‌تی پێب‌پراوه، براکه‌ی به‌ناو ئه‌بولفه‌وارس حوسین کورپی دۆسته‌کی^۴ کرده فه‌رمانه‌وای میافارقین، بادیش خه‌ریکی فراوانخوای له ناوچه‌کانی دیکه‌و دهسه‌لات پانان و به‌رده‌ستکردنی سه‌ربازان بوو^۵، ئه‌بولفه‌وارس له

هات که نه‌گه‌ر بگرێ له ناوم ده‌با^۶، عه‌زودده‌وه له هه‌ر له‌گه‌ڵ هاته‌نه ده‌ره‌وه‌ی باد داوای کرد و فه‌رمانی دا بیکرێ وتی: ئه‌وه پیاویکی به‌زییک و زاکون و توانایه و خراپ و غه‌داره و نابێ بمی‌تی، خه‌به‌ریان دا‌یی که پای کرده‌وه، دواتر له‌تخویه‌کانی دیاره‌که‌ر باد بالاده‌ست بوو له‌وێ ما تا هه‌یز و فه‌رمانداری پێ ب‌پرا. (ذیل تجارب الامم ج ۳ ص ۸۴).

^۱ - سه‌عه‌ده‌وه له ئه‌بو مه‌عالی شه‌ریف کورپی سه‌یف ده‌وله‌ عه‌لی کورپی عه‌بدوللا نه‌حه‌مه‌د حمه‌دانی ته‌غلوبی خاوه‌نی حه‌له‌ب، له مانگی په‌مه‌زانی سالی ۳۸۱ ک / ۹۹۱ ز کۆچی دوا‌یی کرد. (النجوم الزاهره ج ۴، ص ۱۶۱، ابن الاثیر و عقد الجمان، شذرات الذهب له یهوداوه‌کانی سالی ۳۸۱ ک / ۹۹۱ ز).

^۲ - نه‌سه‌بین: شاریکی ئاوه‌دانه له ولاتی جه‌زیره‌دا ده‌که‌وتنه سه‌ر پێی کاروانه‌کانی نێوان موسڵ و شام، نێوان وئ و موسڵی شه‌ش پۆژه. (معجم البلدان ج ۴ ص ۷۸۷).

^۳ - جه‌زیره‌ی ئاقور: ده‌که‌وتنه نێوان دجله‌ و قورات به‌ ته‌ک شامه‌وه‌یه، پێک هاتوه له دیاره‌زه‌و دیاره‌بیعه‌ و ... شاری پێک و قه‌لاو بنکه‌ی زۆری تی‌دایه، له به‌ ناویانگه‌رین شاره‌کانی: حه‌پان، په‌ها، په‌قه، پاسولعه‌ین، نه‌سه‌بین، سنجار، خابوور، ماردین، ئامه‌د، میافارقین، موسڵ و ه‌ی تر.

^۴ - له (مارش) په‌ری ۷۹ ب دا هاتوه: "کاتی‌ک باد میافارقین که‌وته ژێر ده‌ستی ئه‌بو عه‌لی، حه‌سه‌ن کورپی عه‌لی ته‌میمی کرده فه‌رمانه‌وای شاره‌که‌ تا جه‌نگێک روویدا له نێوان باد و خاوه‌نی موسڵ که‌ تیایدا کۆژرا. ئه‌بو عه‌لی به‌رده‌وام بوو له فه‌رمانه‌په‌وایه‌تی دیاره‌که‌ر".

^۵ - فارقی میژوونوس له ناو هه‌موو چالاکیه‌ سه‌ربازیه‌کانی میر باددا باسی گرتنی موسڵ نا‌کات، که یه‌ک له دیاره‌ترین سه‌ره‌که‌وتنه‌کانیه‌تی که‌چی (الرو‌ن‌راو‌ری) میژوونوس به‌ درێژی باسی کرده‌وه و پوخته‌که‌ی ئه‌وه‌یه: له سالی ۳۷۳ /

ميا فارقين مايه‌وه، ناوی له سهر شوره‌که له زور جنيان نووسراوه، چونکه به که‌متر له دوو سالان (...)^۱ له شوره‌که بنيادنا. و تراوه: کاتي سه‌مسام ده‌وله^۲ زاني (...)^۳ باد به هيزه و چهند شوين و ناوچه‌ی خستوته بن ده‌ستی، نه و گرتنکارپانه‌ی به زور زاني و سهرکرده‌ی که به ناو نه به‌لحرب ناره لای باد، که هاوړپي نه‌ویش بوو، که ليی نزيك بڼوه په‌يامی بڼ نارد بچپته ژير ده‌سه‌لاتی سه‌مسام ده‌وله‌وه و خوی له‌گه‌لیدا پړك بخت، بڼ نه‌وه‌ی نه‌ميشيان خزمه‌تی نه و بکات و نه و ناوچانه‌ی که له ژير ده‌سه‌لاتی باددايه بڼی بېرپته‌وه و هر له ژير ده‌ستیدا بيت، به لام باد نه و کاره‌ی نه‌کرد، ئینجا هيزيکی ناره سهری، نه‌ميش به‌رپه‌رچی دايه‌وه و توانی شکستی پي بيڼی، هرچی پييان بوو ليی به تالان بردن، سامانيکی زوری ده‌ستگير بوو، خوی و سهرپازه‌کانی پي به هيز بوو.

وتراوه سه‌مسام ده‌وله سوپايه‌کی به سهرکرده‌ی ته‌ی وه‌زير نه‌بی حه‌سهن کوړی حه‌سهنی مه‌غربي^۴ باوکی وه‌زيری مه‌غربي، که له خزمه‌ت سه‌مسام ده‌وله‌دا بوو،

۹۷۲ ز سهرکرده‌ی بوه‌ی سهدی حاجب هيزش ده‌با و له خابوړی حوسپنی - که ده‌کاته نزيك زاخوی ئیستا - پينکادان له‌گه‌ل سوپای مير باددا دروست ده‌بی و ژوردوی بوه‌ی ده‌شکي و مير باد هم‌مو ده‌يله‌مکان ده‌گرئ و به‌ره و موصل ده‌کشي، له‌گه‌ل گه‌رانه‌ی سهدی حاجب بڼ موصل و نزيك بوونه‌ی باد له‌وئ خه‌لکی موصل له سهدی حاجب پاده‌پښ و بوو‌په‌يان ده‌رده‌کن و باد موصل ده‌گرئ و نيازی ده‌رده‌ستکردنی ته‌ختی پاشايه‌تی ده‌بی. هه‌بيته و سام پاده‌نی و سه‌مسام ده‌وله‌ی میری بوه‌په‌يان زوری به همد ده‌گرئ و به هویوه‌ ناگای له کاروباری ولات ده‌پښ و بڼ خوی و وه‌زيره‌کی هر له بېری گرتنه‌وه‌ی موصلدا ده‌بن. تا له سالی ۲۸۴ / ۹۸۴ ز دا ده‌يگرنه‌وه. بپوانه (نزيك تجارب الامم ح ۳ ص ۸۵ - ۸۷). (وه‌رگڼي).

^۱ - نڼوکه‌وانه‌کان له ده‌ستنوسه‌که‌دا نه‌توانراوه بخوښتته‌وه.

^۲ - سه‌مسام ده‌وله: (صمصام الدوله) به‌ناو‌بانگه به نه‌بو کاليجار کوړی عه‌زوده‌وله‌ی کوړی بويه، دواي باوکی فرمان‌په‌وايی بوه‌په‌يانی گرتنه‌ ده‌ست، له سالی ۲۸۸ يا ۲۸۹ ک / ۱۰۰۰ يا ۱۰۰۱ ز له شيراز کوژرا، (النجوم الزاهره ح ۴ ص ۱۹۸).

^۳ - نڼوکه‌وانه‌کان له ده‌ستنوسه‌که‌دا نه‌توانراوه بخوښتته‌وه.

^۴ - نه‌بو حه‌سهن هه‌لی باوکی وه‌زير مه‌غربي بوو له هاره‌لانی سه‌يغوله‌وله‌ی حه‌مدانی بوو، پاشان بووه وه‌زيری خليفه فاتيमी عزيز بيلا له ميسر، پاشان چوو خزمه‌تی سه‌مسام ده‌وله‌ی بوويه‌می و دواتر حاکم بينه‌مريلاي خليفه‌ی ميسر.

نارده سەر و ماوهیهك بهسەر میافارقینی دا، باد هه‌لی ده‌کوتایه سەر و تالانی سهربازی ده‌کردن، وه‌زیر نه‌دهستی وی پێ بوو، نه‌دهیتوانی له‌وی بمینیتته‌وه، بۆیه شاره و شاری ده‌کرد و چند پۆژان لێی داده‌م‌زرا و هه‌لمه‌تی بۆ ده‌برد، باد لێیان ده‌هاته مه‌یدان و کۆمه‌لێکی لێ ده‌کوشتن، ماوه‌یهك به‌م جووره‌ مایه‌وه، نه‌یتوانی له‌گه‌ڵ بادی ده‌ریه‌ی و ئاشته‌وایی کرد.

سوپاکه‌ی وه‌زیر به‌ره‌و موسڵ^۱ بۆوه و له‌ ته‌لفافان^۲ گیرسایه‌وه، به‌دوی ئه‌بیلقاسم (سه‌عد کورپی محمه‌دی حاجب)^۳ یدا نارد، که سه‌رداری موسڵ بوو مه‌سه‌له‌که‌ی تیگه‌یاند، نامه‌ی بۆ باد نارد و پیکهاتن، که شارۆچکه‌ی تۆرعه‌بدین^۴ و ئه‌و دیوی له‌ جه‌زیره بدریته ئه‌بی لقسام سه‌عد و سه‌رجه‌م و لاته‌که‌ی دیکه بۆ باد بێت، په‌مه‌زانی ساڵی ۳۷۷ ن / ۹۸۷ ز له‌سه‌ر ئه‌مه‌ پیکه‌وتن.

وتراوه: له‌ ساڵی ۳۷۶ / ۹۸۶ ز شه‌ره‌ف ده‌وله ئه‌بولفه‌وارس شیرزیلی، کورپی عه‌زوده‌وله براکه‌ی خۆی که سه‌مسام ده‌وله بوو ده‌ستبه‌سه‌ر کرد. که ماوه‌ی دوو سال و سێ مانگ^۵ فه‌رمانه‌روایی کرد، له‌ ته‌مه‌نی بیست و هه‌شت ساڵیدا کۆچی دوا‌یی

^۱ - موسڵ: شارێکی کۆنه ده‌که‌وتنه سهر پووباری دیچه‌وه له به‌رامبه‌ری له لای پۆژه‌لات نه‌ینه‌وایه. (معجم البلدان ج ۴ ص ۶۸۲، معجم ما استعجم ج ۴ ص ۱۲۷۸).

^۲ - فافان: ده‌که‌وتنه سهر دیچه له خواروی میافارقین له کن وی دۆلی په‌زم ده‌پۆژته پووباری دیچه. (معجم البلدان ج ۲ ص ۷۷۶، ۷۷۷ ج ۲ ص ۸۴۵).

^۳ - له نێوان که‌وانه‌کاندا له (ابن الاثیر ج ۹ ص ۲۵) وه‌رگیراوه. له بنه‌رتدا (ئه‌بیلقاسم کورپی سه‌عدان) و به‌ ناوبانگه به (ئهبو عه‌بدول) که ناوی حوسین کورپی ئه‌حمه‌د کورپی سه‌عدان وه‌زیریکی سه‌مسام ده‌وله بوو. (ابن الاثیر ج ۹ ص ۲۷).

^۴ - تۆر عابدين: شارۆچکه‌یه‌کی سه‌ر به‌ نه‌سه‌ییینه ده‌که‌وتنه خوار ئه‌و چیا‌یه‌ی که به‌سه‌ر شاره‌که‌دا ده‌یوانی به‌ چیا‌ی جوو‌دیوه لکاوه. (معجم البلدان ج ۳ ص ۵۵۹).

^۵ - له (النجوم الزاهره، شذرات الذهب) له پووداوه‌کانی ساڵی ۳۷۹ ک / ۹۸۹ ز داهاتوه که شه‌ره‌ف ده‌وله ئه‌بالغه‌وارس له جه‌مادی ئاخیره له ته‌مه‌نی (۲۹) ساڵیدا کۆچی دوا‌یی کردووه و ماوه‌ی دوو سال و هه‌شت مانگان فه‌رمانه‌روا بوو. له (ابن الاثیر ج ۱ ص ۴۲) دا هاتوه "فه‌رمانه‌روایه‌تیه‌که‌ی له عێراقدا دوو سال و هه‌شت مانگ بوو، ته‌مه‌نیشی ۲۸ سال و پینچ مانگ بوو".

کرد. پاشان براكەى بەھائۇلدەولە ئەبو نەسر خاشاد كوپى عەزۇدەولە^۱، بووہ فەرمانپەرۋا، ئەمىش سەمسام دەولەى براى ئازاد كرد و ھىتايەوہ سەرتەختى فەرمانپەرۋايەتى. وتراوہ: سەمسام دەولە تا سالى حەفتا و نۆمايەوہ، دواى ئەو براكەى ئەبو نەسر خاشاد كوپى عەزۇدەولە فەرمانپەرۋايەتى گرتە دەست، دلاۋايى بادی كرد و نىۋانى باد و ئىبن سەعدان بەرەو تەنايى و خۆشى چوو، تەنانتە ياد تۆر چالان پشتگىرى دەكرد. وتراوہ: وا پىككەوت كەوا كۆمەلە كوردىكى ھەكارى^۲ و ھى دىكە پەلامارى موسلىيان دا، كە ئىبن سەعدان لەوى فەرمانپەرۋا بوو، ولاتەكەيان تالان كرد و ئابلۇقەيان خستە سەر، باد بەمەى زانى بە خۆيى و سوپايەكەوہ لە ھەسەنكىفا^۳ دابەزى و بەشەو لە كن دەروازەى موسل بەسەرىدا دان و تۆرى لىكوشتن و سەروسامانى بە تالان بردن، ھاوہ لائى ئىبن سەعدان و موسل لى قوتاركردن، بەم جۆرەش خۆشەويستىەكى مەزنىان بۆ باد لە دلدا بالا بوو.

وتراوہ: ئىبن سەعدان لە سالى ۲۷۶ / ۹۸۶ ز كۆچى دوايى كردوہ، بەھائۇلدەولە ئەبو نەسر بەرەو موسل ھەرازات و تىايدا نىشتەجى بوو، لەگەل باددا ھەروا پىك ھاتوو بوو، جەزىرە و تۆرەابدىنى بۆ برپەوہ، ئەو پەيوەندىە ماوہىەك مايەوہ، دواتر شاھەھائۇلدەولە ناردىە كن باد، كە حال و بارىان وەك پىشوو لىبىتەوہ، ھەرەكو چۆن بوو لە نىۋان باد و ئىبن سەعدان، بەلام باد نەھاتە ژىر بار و بەھائۇلدەولە ئەم

^۱ - سولتان فەيرۆز نەبونەسر بەھائۇلدەولە كوپى عەزۇد دەولە و وتراوہ: ناۋى خاشاد بووہ، كە لە نەوہى عەزۇدەولە كوپى بويە، دواى عەزۇدەولە، سەمسام دەولە فەرمانپەرۋايى كرد و دواترىش شەرەف دەولە پاشان بەھائۇلدەولە ھوكمى گرتە دەست. لە سالى ۶۰۳ ك / ۱۰۱۴ز لە ئەرجان كۆچى دوايى كرد، ماوہى دەسلەتدارىەكەى ۲۴ سال و نۆ مانگ و چەند پۇژىك بوو، تەرمەكەى لە ئەرجان بەرەو كوفە بە پىكرا. (النجوم الزاھرە ح ۴ ص ۱۵۰ ۲۲۲).

^۲ - ھەكارى: شارۋچكە و چەندەئى و ئاۋايەكە لە موسل لە جەزىرەى ئىبن عومەر (بۇتان) كوردى تىندا دەژى و پىتيان دەوترى ھەكارى. (مەجم البلدان ح ۴ ص ۹۷۸).

^۳ - ھەسەنكىفا: شارىك و قەلەيكە گەورەيە بەسەر دىچلە دەپوانى و دەكەۋىتە نىۋان نامەد و جەزىرەى ئىبن عومەر لە دىاربەكر. (مەجم البلدان ح ۳ ص ۲۷۷).

گورپانکاریانه‌ی به خلیفه (الطائع)^۱ راگه یاند و سوپایه‌کی به سه‌رکردایه‌تی نووسه‌ریکی به‌ناو سه‌ریر نه‌سره کوپی تاشی، جا سوپاکان به‌ده‌رکه‌وتن و به په‌یسه‌ری باددا به پیکه‌وتن. له تورعابدین پیگه‌یشتن له و لوتکه‌یه‌ی به‌سه‌ر نه‌سیبیدا ده‌روانی لیکیان دا، نه‌بولفه‌وارس کوپی دۆسته‌کی برای باد کوژرا، تهرمه‌که‌ی بۆ میافارقین برا و له ده‌ری نیژرا، گومبه‌ریکی له و جیی به‌سه‌ر دروست کرا، که به گومبه‌زه‌که‌ی نه‌بولفه‌وارس ناسراوه، دوایی خه‌لکی دیکه له کن وی ئیدیکه‌یان بنیاد ناو کۆمه‌لێک گومبه‌زی لی قوت کراویه‌وه.^۲

وتراوه: کاتێک سه‌مسامده‌وله کۆچی دوایی کرد و به‌هائولده‌وله‌ی برای فه‌رمانپه‌روایی گرته ده‌ست، هه‌مدانییه‌کان^۳ چاویان برپیه ولاته‌که، هه‌ر دوو میری

^۱ - الطائع: خلیفه‌ عبدالله‌که‌ریم کوپی موتیع کوپی موخته‌دیر، له سالی ۶۶۲ ک / ۹۷۲ ز تا سالی ۶۸۱ / ۹۹۱ ز بوه خلیفه پاشان ده‌سته‌سه‌ر کراو به‌یعت به قادر بیلا‌درا، به به‌ندکراوه له خانویه‌کی قادر بیلا‌مایه‌وه و پیزی لیترا تا سالی ۳۹۲ ک / ۱۰۰۲ ز سه‌ری نایه‌وه. (النجوم الزاهره ج ۴ ص ۱۰۵ و ۲۰۸).

^۲ - (الروژداری) یادداشتی کردوه، که پاش مردنی سه‌عدی حاجب له سالی ۳۷۷ ک / ۹۸۷ ز باد کوپی دوشنک (دۆسته‌ک) که که‌لکه‌له‌ی مه‌زنایه‌تی هاتبوو، که‌لله‌یه‌وه و ده‌یویست به‌سه‌ر ولایتدا زال بی. سه‌رکرده‌ی بوه‌یه‌ی نه‌بو نه‌سر خواشازه که نه‌مه‌ی زانی بۆ پیشگیری له باد به‌ره‌و نه‌سیبێن کشا، داوای یارمه‌تی له یابته‌خت کردوو و که‌می پی گه‌یی، ترسا له به‌رامبه‌ر باد شکست بیتی بۆیه عه‌ره‌بی به‌نوعه‌قیلی هینان و ویستی بۆ شه‌ری باد به‌کاریان بیتی زه‌وی و زاری نه‌و ناوچه‌یه‌ی که به‌رامبه‌ر قه‌له‌مپه‌وی باد بوو به‌سه‌ر وانی دا دابه‌ش کرد، بۆ نه‌وه‌ی پتی فراوانکاری له باد بگرن، بۆ پوه‌یه‌ی پوه‌یوه‌ی نه‌و بارو‌دۆخه‌ نوییه میر باد تاکتیکیکی جه‌نگی ناقلانه‌ی بۆ چاو‌ترسین کردنی دۆژمن به‌کاره‌یتنا، نه‌ویش به‌وه‌ی گاهه‌تی به‌ دوندی کێوانه‌وه و هرک‌دیون پیاوی خۆی نێو نێوه لێدا نابوون و شمشیر و خه‌نجه‌ری رووت به‌ ده‌سته‌وه بۆ نه‌وه‌ی باق و بریقیان بگاته به‌ره‌ی دۆژمن و له‌وێرا وایزائێ هه‌موو هه‌ر سه‌رباز و له‌شک‌ره و نه‌وێن بۆیان سه‌رکه‌وتن، له‌و کاته‌دا برایه‌کی باد بۆ شه‌ری عه‌ره‌به‌کان چوه‌ خوارێ و له‌وێ کوژرا و باد به‌ بیستنی هه‌والی مه‌رکی براکه‌ی ژۆر شکا و له‌و هه‌خته‌دا هه‌والی مردنی میر شه‌ره‌ف ده‌وله‌ی بوه‌یه‌ی به‌ره‌ی سوپای بوه‌یه‌ی گه‌یشت و سوکێک کشانه‌وه بۆ موسڵ و ده‌سه‌لاتی باد له‌ ناوچه‌کانی تورعابدین و دیاره‌که‌ر هه‌ر قایم بوو. بروه‌نه (ذیل تجارب الامم ج ۳ ص ۱۴۲ - ۱۴۵). (وه‌رگێت).

^۳ - هه‌مدانییه‌کان: که له به‌ره‌بابی ره‌بیعه‌ن، سه‌یف‌وله‌ه‌ه‌ علی میر و گه‌وره‌یانه. هه‌روا براکه‌ی ناوی ناسرله‌وله‌یه و بابیان ناوی عه‌بدولله‌ نه‌بوله‌ه‌یجانی کوپی هه‌مدانه که له‌لایه‌ن خلیفه‌ عه‌باسیه‌که‌نه‌وه فه‌رمانپه‌روایه‌تی هه‌جی پی ئاسپێردرا، پاشان کوژرا.

ھەمدانى: ئەبو تاهەر ۋە ئەبو عەبدوللاى كوپرانى ناسرلەدە ۋە ئەبى محەمەد ئەلھەسەن كوپرى ھەمدان بۆى چۈنە دەرەۋە، بەرەۋ باد ھەلگىشان ۋە ماۋەيەك لىتى دامەزران، بەلام باد لە شوئىنكەۋە بۆ شوئىنكى دىكە لە ھەلھاتن دا بوو، تا بەرەۋ تۆرەبەدىن بە رىكەۋە ۋە لەۋى سەربازى زۆرى پەگەل كەۋەت، ھەردووك لىكىان دا ۋە باد لە ۋەلاخەكەى كەۋەتە خوارى. ئەۋ پىاۋىكى بەۋەج ۋە بە قەلەفەت ۋە تۈانا بوو، لەسەر ئەسپەكەيەۋە ويستى خۆى ھەلداتە سەر ۋەلاخىكى دىكە، نەگەيشتى ۋە سەرانگىرى بوو ئىسكى سەر سىنگى شكا. كەۋەتە نىۋ كوزراۋان. ئاھىكى تىدا مابوو، پىاۋىك لە بەرەبابى ھەسان بە شمشىرەكەى لىتى دا، تا مرد ۋە تالانىكەى برد ۋە نەيناسى، دواتر بۆيان ناسرا كە بادە، دەست ۋە پىيەكىان بېرى ۋە بردىانە موسل ۋە دواتر بەغدا ۋە ھەلىانۋاسى.

لاشەكەى براپە موسل ۋە شۆردرا ۋە كفن كرا ۋە نوئىزى لەسەر كرا، ئىنجا نىژا ۋە خەلكى موسل ئەۋەندە بە كوزرانى داخبار ۋە بە پەرۆش بوۋە كە باس ناكىت، گرىان ۋە فىغانىان بۆ كرد ۋە تازىەبار بوون^۱.

ۋەتراۋە: سالى ۳۸۰ ك / ۹۹۰ ز پۆزى يەكشەممەى چۈاردەى موحەپەم باد كوزرا.

ھەمدانىيەكان شا ۋە مىر بوون، بە پۈت ۋە زمان پاراۋو دەست ۋە دلاۋا ژىر بوون. بۆ ماۋەى نىزىكەى سەدەيەك (۳۱۷ - ۳۹۴ ك) فرەمانرەۋايەتى موسل ۋە ھەلىيان كرد. (بىروانە: يتمىة الدهر ج ۱ ص ۹۱، اخبار الدول ۋە آثار الاول ص ۲۶۴).

^۱ - شاپانى باسە ئەۋە بە بىر بھىترىتەۋە دانەرى دەستۋوسى "مارش" كە زۆرى لە مېژۋى ئىبنولنەزەق ۋە رەگرتۋە، لە پەرى ۷۹ ب كاتى لەسەر باد دەدەۋىت دەلى: "ئېپىنۇ ئەزەق باس لە بادى كوردى ناكات. باس لە خاۋەندارىيەتەكەى بۆ مېافارقىن ۋە نامەۋەى تىدا نىيە" ... پاشان بۆ پۈدۈۋەكان پىشتى بە ئىبنولنەزەق بەستۋە.

ئىبنولنەزەق لە پەرى ۱۲۱ م - ۱۲۲ ب ھەروەك زانىمان باس لە باد ۋە ھەلگەۋەن ۋە دەستگرتنى بەسەر ديارىيەكر ۋە مېافارقىن دۋاى ئەۋەى شىكىستى بە بۈيەيەكان ۋە ئەۋانى دىكە ھېنا. ئەۋەى كە دانەرى دەستۋوسى "مارش" باسى لىۋەى دەكات لە بابەت دەستۋوسى بە راستە، چۈنكە راستىيەكەى باس لە چىزۋى باد ناكات، بەلكو پىتىكىش باسى ۋى تىدا نىيە، ئەمەش واتاى ئەۋەى كە دانەرى "مارش" بە دەستۋوسى اى نەزائىۋە ۋە بە دەستىشى نەكەۋتۋە.

باسی فەرمانڕەوایی بەرەبابی مەروان^۱ لە ھەموو دیار بەکر

وتراو: مەروان کۆپی کک حاربەختی زاوای باد بوو، لە خوشکی چوار کۆپی لی بوون، گەورەکیان میر ئەبو عەلی ھەسەن. دوو ھەمیان: سەعید، سێھەمیان: ئەحمەد، چوار ھەمیان: کاک، خەلکی دێی کرماس بوون، کە دەکەوێتە نیوان ئەسەرد و مەعدەن وە ئیستاکە ئاوەدانە.

ھەریەک لە کۆرەکانی کۆمەڵە خەلکیان لەگەڵ بوو. مەروان ئاشیکی ھەبوو کاری پێ دەکرد، پێشەوا و ھەمەکاری دێی کرماس بوون، کاتی باد بەرەو تالان و بردن ھەنگاوی نا و بوو خاوەنی ولات، خوارزاکانی لەگەڵ بوون، لە شەڕ و گۆنگەلان لێی جیا نەدەبوونەو.

وتراو: ئەو پۆژی کە باد کۆژا و شەڕ گەرم بوو، کورد شکان و میر ئەبو عەلی گازی کردە خەلک، ئەو گەورە و پێشەوايان بوو خەلک لێی خەپرونەو و بەدوا ھەمدانییەکان کەوت و شکستیکی گەورە پێ بردن و تالانی کردن، کۆمەڵیکی زۆری

^۱ - سەرەتای فەرمانڕەوایەتی بەرەبابی مەروان لە دیار بەکر دەگرتەو سالی ۲۸۰ ک / ۹۹۰ ز، وەزیر ئیبن جەھیر لە سالی ۴۷۹ ک / ۱۰۸۶ ز دەستی بەسەر ولاتەکیاندا گرت، مەنسور کۆپی نێزنامە دین کۆپی ئەسری دەوڵە کۆپی مەروان لە سالی ۴۸۸ ک / ۱۰۹۵ ز کۆچی دوایی کرد، زیاتر لە سەد سال فەرمانڕەوای بوون لە ناو دادترینیان بادی کوردی، دواتر مەروان باپیریانە، دوای ئەو ئەحمەدی کۆپی، دواتر نێزنامە دینی کۆپی، دواتر ھەر دوو کۆپەکی سەعید و مەنسور (النجوم الزاهرة ح ۵ ص ۱۵۷ و مرآة الزمان فی حوادث ۴۸۸).

^۲ - ئەسەرد: وە (سەرت)یشی پێ دەوتریت، کە دەکەوێتە لای شاخۆلکە یەکی نزیک دیجلە، یەک پۆژە پێ و نیو لە م یافارقین دورو. (تقويم البلدان ص ۲۸۸).

لیکوستن، ئیتجا میر نه بوعه لی و نه وانی له گه لیدا بوون، گه پانه وه چه سنکیفا، که هاوسه ری خاله بادی لی بوو، ئافره تیکی دهیله می بوو له گه لیدا کۆبووه و پیتی گوت: خالم کورزا، خاله که ی تیگه یاند. نه و وتی: پلان چیه؟ نه بو عه لی وتی: ده چینه میافارقین، له و ساته وه چوونه میافارقین، له سالی ۳۸۰ ک / ۹۹۰ ز بوونه خاوه نی نه وی و به خیرایی دهستی به سه ر ئامه د^۱ و هه موو قه لاگانی ده ورو به رید اگرت. خالوژنی خوی کرد به هاوسه ری ژیا نی^۲.

له سالی ۳۸۳ ک / ۹۹۲ ز پۆم هیژشیان کرده سه ر...^۳ نه خلالت^۴ و مه نازگرد^۵ و نه رجیش^۶ و به رکری^۷، میر نه بوعه لی کوپی مه پوان بۆیان چوو، به سه ریدا دان و

^۱ - ئامه د: گه وهره ترین شاره له دیاره بکر، له هه مووان به ناوبانگتر و به قه دهرتره و شارکی کۆن و سه خته و له سه ر ته پۆلکه یه که، پوواری دیچه له شیوه ی هه یفی تازه ده وری داوه. (معجم البلدان ج ۱ ص ۶۶).

^۲ - فارقی باسی دواين شه ری کورده کان و هه مدانیه کانی موسلی نه کردووه. باسکراوه که پاش نه وه ی میر نه بو عه لی ناوچه کانی قه له مه وه ی بادی گه یاه وه ژیر ده سه لاتی خوی چو بۆ میافارقین، هه ربوو کورانی هه مدان نه بو تاهیر و نه بو عه بدوللا نه ماحیان پینیش، که قه لایه کانی ناوچه که بگرن، به لام نه بو عه لی چاکی قائم کردبوون. بۆیه شه ربیان له گه ل به رپا کرد، شه ر به شکستی هه مدانیه کان کۆتای هات، نه بو عه بدوللا به خسیر کرا، نه بو عه لی پیزی گرت و چاکی له گه ل کرد و به ریدا. نه بو عه بدوللا که به ربوو چوو بۆ لای نه بو تاهیری برای که به سوپاکه یوه له لای ئامه د بوو، داوای لیکرد له گه ل نه بو عه لی کوپی مه پوان پێک بێن و لیبیکه پێن، به لام نه بو تاهیر به قسه ی نه کرد و له گه ل کۆمه لیکێ زۆری به نوه قیلیان دیسان به سه ر سوپای نه بو عه لیاندا دایه وه، نه و جار ش خراپ شکان و هه مدیس نه بو عه بدوللا به دیل گیراو نه و که ره ته ی تینی بۆ هینرا و له زیندانی په ستوورا، زۆر له وی ما تا له سه ر تکی خه لیفه ی فاته میسر (العزیز بالله) ئازاد کرا. بپوانه (الروژاوری): ذیک تجارب الامم ج ۳ ص ۱۷۸ - ۱۷۹، ابن الاثیر: الکامل، ج ۷ ص ۱۴۲، ابوالغداد: المختصر ج ۲ ص ۱۲۶). (وه رگێتر).

^۳ - وشه یه که نه توانراوه بخوینرێته وه.

^۴ - نه خلالت: شاری نه رمینیای ناوه راسته، معجم البلدان ج ۱، ص ۴۰۷.

^۵ - مه نازگرد: شارکی به ناوبانگه له نێوان نه خلالت و لاتی پۆم ده که وێته نه رمینیا، خه لکه که ی نه رمه ن و پۆم. (معجم البلدان ج ۴ ص ۶۴۸).

^۶ - نه رجیش: شارکی کۆنی سه ر به نه رمینیای گه وهره یه نزیکه له نه خلالت و زۆریه ی خه لکه که ی له نه رمه نه مه سیحیه کانه. (معجم البلدان ج ۱ ص ۱۹۶).

^۷ - به رکری: شارچه که یه کی بچوکه ده که وێته پۆزه لاتی نه خلالت، پۆزه پێیه که له ناو چیاکاندا، له وێرا هه تا نه رجیش هه شت فه رسه خه (تقویم البلدان ص ۳۸۹).

شکاندنی. کوتی سبه‌ینی هه‌موو سوپای نیسلام ده‌گات، ئینجا له‌گه‌لیان پیکهات و له ولاتی هه‌لپ‌رینگانه‌وه و بۆ ماوه‌ی ده‌ سال ئاگر به‌ستیان کرد، میر ئه‌بو عه‌لی له‌ فرمانپه‌واییدا جیگیر بوو. کوپانی هه‌مدانیش گه‌رانه‌وه‌ شام و تۆر شوینی که‌ناره‌کانیان خسته ژیر ده‌سه‌لاتی خویان، میر ئه‌بو عه‌لی بی‌رکابه‌ر له‌ میرنشینه‌که‌ مایه‌وه و براکانی له‌ خزمه‌تیدا بوون، ئه‌میش له‌گه‌ل ئه‌وان و خزمانی باش بوو، له‌ تاوه‌ری پاشایه‌تیدا فرمانبه‌ری - میر - مه‌م ناویک بوو، پیریکی به‌ سالداجوو و دنیادیته بوو، قالدیوی ئه‌زمونان بوو، سیاسه‌توانی ده‌وله‌تی ئه‌بی عه‌لی ده‌کرد و به‌ باشترین ته‌گیرکار به‌پۆیه‌ی ده‌برد.

گوتراوه: له‌ دوا‌ی پادشایه‌تی براکانی فرمانپه‌وایه‌تی بۆ به‌هائوله‌وله‌ ئه‌بی نه‌سر خاشاد کوپی عه‌زوده‌وله‌ جیگیر بوو، کوپیکی^۱ کۆچی دوا‌یی کرد، تۆری پی‌شکا و کۆستی که‌وت و له‌ هه‌ژمه‌تان له‌سه‌ر گه‌له‌په‌ته‌ی دانیشته‌ی خه‌لیفه‌ تائیع بۆ خۆی ئاماده‌ی پرسه‌که‌ی نه‌بوو، ئه‌و پی‌شته‌ر دوو جاران بۆ خۆی سه‌ره‌خۆشی له‌ سه‌مسام ده‌وله‌ کرد، جاریک که‌ عه‌زوده‌وله‌ کۆچی دوا‌یی کرد، جاریکی دیکه‌ش ئاماده‌ی پرسه‌ بوو، که‌ موئه‌یه‌ده‌وله‌ ئه‌بو مه‌نسور کوپی سه‌مسام ده‌وله‌ کۆچی دوا‌یی کرد^۲، که‌ ئه‌و له‌ سالی ۳۷۷ ک / ۹۸۷ ز مرد وه‌ تائیع بۆ پرسه‌که‌ی ئاماده‌ بوو له‌ (الزب) هه‌که‌یدا مایه‌وه، ئه‌ویش (سه‌مسام ده‌وله‌) بۆ پی‌شوازی و سلاو لی‌کردنی له‌ ماله‌که‌ی هاته‌

^۱ - کوپه‌که‌ ئه‌بو مه‌نسور وتراوه‌ ناوی بووه‌یه‌ که‌ له‌ سالی ۳۹۹ ک / ۱۰۰۸ ز کۆچی دوا‌یی کرد به‌هائوله‌وله‌ی باوکی تۆر دلگران بوو، به‌رگی ره‌شی پۆشاک کرد. به‌رده‌وام بوو له‌ گریان و په‌ژاره‌ تا پیاوماقولا‌نی ده‌یله‌می هاته‌نه‌ کتی وداوایان لی‌کرد که‌ بگه‌رینه‌وه‌ باری جاران‌ی خۆی (النجوم الزاهره ح ۵ ص ۲۲۰).

^۲ - له‌ (النجوم الزاهره ح ۴ ص ۱۴۲) دها‌توو: "سالی ۳۷۳ ک / ۹۸۲ ز پاش ماوه‌یه‌کی کورت هه‌والی کۆچی دوا‌ی کردنی مامی وانا موئه‌یه‌ده‌وله‌ ئه‌بی مه‌نسور کوپی روکن ده‌وله‌ که‌یشته‌ سه‌مسام ده‌وله‌ له‌ جورجان ئه‌ویش بۆ پرسه‌ دانیشته‌، خه‌لیفه‌ تائیع بۆ جاری دووه‌م هاته‌ پرسه‌که‌ی".

^۳ - زه‌به‌زب: که‌شتیه‌کی بچوکه‌.

دەرەو، دەستى ماچ کرد، لە نۆواناندا سوپاس و نزا درێژەى کێشا، تا تائىع گەراپەو مالهەى.

وتراو: کاتى کوپى بەهائولدهوله کوچى دواىى کرد، تائىع ئامادهى پرسەهەى نەبوو، بۆيە بەهائولدهوله ئەمەى لە دالدا گران بوو.

وتراو: تا پۆژى شەممە ۱۹ ى شەعبانى سالى ۳۸۱ ک / ۹۹۱ ز.

وتراو: وە يان سالى ۳۸۳ ک / ۹۹۲ ز ئاوا مایەو.

بەهائولدهوله ئامادهى کۆشكى خەلافەت بوو، تائىعى دەستبەسەر کرد و بەرەو کۆشكى سەلتەنەى برد، شايد و دادەوهران و فيقەزان و پياو ماقولان و ميرانى بانگەيشت کرد و ئاماده بوون، لەگەڵ ئامادهبووانى هاشمیان و هەى شایەدى لابردنیان دا.

خەلافەتەهەى خەفدە سال بوو. وتراو: شازدە سال و هەشت مانگ بوو، دەلێن: نۆ مانگ و پینچ پۆژ بەم جۆرە خەلک بى خەلیفە مانەو، وتراو: ماوہیەك مایەو گوتى بېرى، ماوہیەكى دیکە مایە وە سەرى کەپووى بېرى و شیواندى. پاشان وتراو، بەهائولدهوله بە دواى ئەبووعباس ئەحمەد کوپى ئیبراھیم^۱ موتهەقى کوپى جەغەرى کوپى موتهەدیریدا نارد، کە لە بتيحه (البطيحة)^۲ بوو لە لای موهەزەب کوپى عیمپران، کە پيشتر لە دەستى تائىع هەلاتبوو، چونکە ويستبووى بیکوژى. بەهائولدهوله ويستى کارى دادوهرى بە عەلەوہیکە بسپيرت، بەلام خەلک کردیانە هەرا و بەمە پازى نەبوون و ئەویش توانى هێمنیان بکاتەو، بەدوى قادريدانارد، کە ئاماده بیت، کە گەيشت چوو پيشوازیکردنى، بە گەيشتنى خەلک پشتگيریان کرد (بەيەتیان پيدا).

۱- لە (النجوم الزاهره ج ۴ ص ۱۶۰) هاتوو: "ناوى ئەحمەد بە ئەبو عباس کوپى ئيسحاق کوپى خەلیفە جەغەرى موتهەدیر بەناوبانگە و لە "ابن الاثير ج ۵ ص ۵۶" هاتوو: "قادر بيلانەبووعباس ئەحمەد کوپى ئيسحاق کوپى موتهەدیر".

۲- بتيحه: زوہەیکى فراوانە لە نۆوان واست و بەسەرەدا، پەنداوگەى دەیجلە و فوراتە. ناوچەى زۆنگاوہى ئیستای عێراقى دەگرتەو.

باسی خه لافه تی ئه بی عه باس قادر کوپی نیسحافی موته قی

وتراوه: تائیع له خه لافه ت لادرا، به هائوله وله له ئه بو نه سر خاشاد کوپی عه زوده وله کوپی موهه زه ب^۱ کوپی عیمپان له بتیحه پاسپارد به هینانی ئه حمه د کوپی موته قی بۆ به غدا، که گه یشت چوو به پیشوازی کردنی، له گه لیدا چوو نه کۆشکی خه لافه ت و خه لکیان بانگه یشت کرد و به یعه تی پیدرا، خه لک ئاماده ی به یعه ته که ی بوون. به ناوبانگه به ئه بی عه باس و نازناویشی قادره، له دوازه دی مانگی ره مه زانی سالی ۳۸۱ ک / ۹۹۱ ز بووه خه لیفه، وتراوه سالی ۳۸۳ ک / ۹۹۳ ز بووه.

پیش گه یشتنی به به غدا وتاری هه یینی له دووه م پۆژی مانگی ره مه زان بۆ خوینرایه وه، چونکه خه لک به به هائوله وله یان گوت: پۆژوگرتن به بی بوونی خه لیفه دروست نییه، ئه ویش پیدرا پیش گه یشتنی وتار به ناوی خه لیفه وه بخوینریته وه، دایکی ناوی یومنی کچی به هرامه، که دایکی کوپه (ام ولد)^۲، له ئه بی عه باس تائیع هه لاتبوو، بۆ ماوه ی دوو سال و یازده مانگان له بتیحه مایه وه، هه تا گه یشت، به هائوله وله به خه لیفه ی دانا و خه لکیش له م باره وه کۆک بوون، پۆژی دانانی به

^۱ - عه لی کوپی نه سر ئه بو حه سه ن موهه زه ب ده وله خاوه نی بتیحه، قادر بیلا په نای بۆ برد بوو، ئه ویش نه یه یشته له لایه ن تائیع ئازاری پی بگات ژۆد به چاکی خزمه تی کرد، له سالی ۴۱۰ ک / ۱۰۱۹ ز کۆچی دواپی کرد. (النجوم الزاهره ح ۴ ص ۲۴۴).

^۲ - (ام ولد) دایکی کوپ: به ی ئافره تانه ده و ترا که عه ره ب یان قوپه یش نه بوون و خه لیفه کان ماره یان ده کردن و مندالیان لی ده بوو، دواتر منداله که ده بووه خه لیفه. (وه رگتی).

خليفه ئه و ته مهنی له چل و پېنځ سالیډا بوو، له میژووی (الصابی) دا و تراوه: ماوه یه ك فەرمانی دواخرا، به یعه تی له پوژي چوارشه ممه ی ۲۳ ی مانگی (ربیع الاولی) سالی ۳۸۲ ك / ۹۹۲ ز پیدرا. و تراوه! پاشان پي درا له مزگه وتی حه ربیه نویژ بکات، که موتیع بونیادی نابوو، نویژی لی نه کردبوو. قادر له خه لافهت کاروباری جیگیر بوو.

و تراوه: میر حوسامه دین موقه لد کوری مه سببی عه قیلی^۱، دوی حه مدانیه کان سالی ۳۷۹ ك / ۹۸۹ ز بووه فەرمانپه وای نه سبب، تا سالی ۳۸۲ ك / ۹۹۲ ز به م جوړه مایه وه، ئینجا ماوه یه کی که م فەرمانپه وایی موسلیشی کرد، دواتر له سالی ۳۸۵ ك / ۹۹۵ ز سوپایه ك له عیراقه وه هات و وه دهری نان و تا سالی ۳۸۶ ك / ۹۹۶ ز مایه وه، به لام دواتر توانی دهستی به سهردا بگریته وه، ئه مهش سهره تای فەرمانپه وایه تی بنه مالهی شهره فولده وله^۲ قه راوشی کوری موقه لد بوو.

گوتراوه له سالی ۳۸۴ ك / ۹۹۴ ز میر ئه بو عه لی گازهنده ی خو ی له خه لکی میافارقین له لای (مه م) ی په رده داری درکاند، که ئیختیاریکی به ئه زمون بوو، وتی: توانای ئه وانم نییه و له ژیر دهسه لاتی منیشدا نین و له گه ل واند فەرمانیکم نییه. هو ی ئه و دپدژنگیه ئه وه بوو، که خه لکی میافارقین متمانه یان به به ره بابی حه مدانیه کان هه بوو، په روشی ئه وان بوون، نه ك هی دیکه، هر به و پیودانگه شه قاوه و نه فامه کان له وانه بوو له بهر حه ز و خاتری حه مدانییه کان ده ستریز ی بکه نه سهر سهریاز و یاوه رانی میر، بازاری کوتالی (بز) حورمه ت و پیزیکی ژوری لی دهنرا، ته نانه ت که س بوی نه بوو به سواری بچیته وی.

^۱ - موقه لد کوری مه سبب کوری رافع حوسام دهوله ئه بو حسان عه قیلی خاوه نی موسل له سالی ۳۸۲ ك / ۹۹۲ ز موسلی گرت دوی ئه وه ی له بن دهستی براکی وانا (ابوالذواد) دا بوو. لیها توو به توانا بوو، ولاته که ی فراوان بوو، خلیفه قادر پشتگیری و متمانه ی خو ی پی به خشی. له سالی ۳۵۱ ك / ۹۶۱ ز کزچی دوابی کرد، دوی ئه و کورده کی موخته مه د دهوله ئه بو مه نبع قه راوش جیی گرتوه. (ابن خلکان ج ۴ ص ۳۴۸).

^۲ - میر ئه بو مه نبع قه راوش، خلیفه قادر بیلا متمانه ی پی به خشی و نازناوی کرده موخته مه د دهوله، له سالی ۴۴۲ ك / ۱۰۵۰ ز کزچی دوابی کرد. (ابن خلکان ج ۴ ص ۳۵۵).

وتراوه: وا پێککه‌وت یه‌ک له‌ ئامۆزایه‌کانی میر به‌ سوار ئه‌سپه‌وه‌ چووه‌ ناو بازار، که‌ ئه‌مه‌یان پێ ناخۆش بوو، دواتر پۆیشت و پاش چه‌ند پۆژێکی دیکه‌ گه‌رایه‌وه‌ و ساتیک له‌ دوکانه‌کان مایه‌وه‌، پاشان سوار بۆوه‌ و ئه‌سپه‌که‌شی ته‌رسی کردبوو، خه‌لکی میافارقین دایانه‌زاند و زۆریان لێکرد به‌ هه‌لگرته‌وه‌ و فریدانی بۆ ده‌ره‌وه‌ی بازار، هه‌رچه‌نده‌ هه‌ولیدا که‌ تۆکه‌ره‌که‌ی ئه‌م کاره‌ ئه‌نجام بدات، به‌لام خه‌لکه‌که‌ قایل نه‌بوون، که‌ میر به‌مه‌ی زانی دلگران و نیگه‌ران بوو، خه‌لکی شاریش هه‌ر سه‌ربازیک یا کوردیک ده‌ستدریژی کردبا له‌ ناو جه‌رگه‌ی بازار بپه‌ره‌زانه‌ندی میر یا والی دارکاری قورسیان ده‌کرد، میر قینی له‌وان و له‌وانه‌ی وه‌کو ئه‌وان ده‌که‌ن بووه‌وه‌، ئاخ‌ر میرایه‌تی ده‌رویه‌کی شه‌ریفی هه‌یه‌ ته‌نها گوێرایه‌لی بۆ فه‌رمانه‌کانی و ملکه‌چی بۆ پپۆره‌سمه‌کانی نه‌بی ناسه‌لمینی و ده‌بی سه‌رپێچی هه‌چ شتی نه‌کری.

وتراوه: که‌ میر شکایه‌تی خۆی گه‌یاند (مه‌م)ی په‌رده‌دار، نیشانی‌دا که‌ چی له‌ ده‌رووندايه‌ و له‌وه‌ی له‌ ئارادایه‌ ئارامی نییه‌، مه‌م پێی وت: تۆ توانای ئه‌وانت نییه‌، هه‌یزی ئه‌وانت نییه‌، پپۆیسته‌ به‌ حورمه‌ت و له‌سه‌ره‌خۆ بیت.

وتی له‌ وزه‌مدا نه‌ماوه‌، پێی وت: ئه‌گه‌ر هه‌ر وایه‌ و به‌ پوتدا دان، نازانی چۆن نیوانتان ناخۆش ده‌بی و باروڤۆخه‌که‌ت بۆ چاک نابێته‌وه‌. وتی بۆچوونت چیه‌؟ پێی وت: پیم وایه‌ لییان گه‌پێی تا پۆژی جه‌ژن که‌ پۆژی جه‌ژن، هات و خه‌لک چوونه‌ ده‌ره‌وه‌ بۆ جه‌ژن و نوێژکردن ده‌روازه‌یان به‌ پوو داخه‌، ئینجا به‌ ئاره‌زوی خۆت ئه‌وه‌ی ده‌ته‌وێت له‌ناوی ببه‌یت بیهێنه‌ زووره‌وه‌، ئه‌وه‌ی ده‌ته‌وێت ده‌یگریت و ئه‌وه‌ی ده‌ته‌وێت ده‌یکوژی.

وتراوه: پۆژ پۆژی جه‌ژنی قوربان بوو، وتراوه: جه‌ژنی په‌مه‌زان بوو، خه‌لک چوونه‌ ده‌ره‌وه‌ بۆ جه‌ژن و میریش وای نیشاندایه‌ که‌ به‌ بۆنه‌ی جه‌ژنه‌وه‌ نیازی چوونه‌وه‌ ده‌ره‌وه‌ی هه‌یه‌ و خۆی له‌ خه‌لکه‌که‌ داخست، به‌لام باروچه‌کی که‌می پێ نه‌بوو، وشتر و خشلی زۆری ده‌ره‌یتابوو، که‌ وه‌کو ئه‌م نه‌بینرا بوو. چوونه‌ ده‌ره‌وه‌ و میر بۆ

چېشتەنگاۋىكى درەنگ دواكەت. كەس لە ولاتيدا نەمايو، پاشان دەرگاكانى لە دويان داخست، پياوماقول و گەورە و پېشەوى شار مەمەد كوپى ئەبى سەقر لەسەر شورەكە دانىشتبوو، كە خەلكەكە ھەموو لە ديوى شار تەواو كۆبونەو، بە بۆنەى جيژنەو چاوەپێى دەرکەوتنى ميريان دەکرد، مير چوو سەر ئەو كۆشكەى كە ھەمدانىەكان بينايان كەردبوو، لە شورەكەدا و چوو تەواو دەروازەى شار و كۆمەلە خەلكىكى گرت، كە لەسەر شورەكە بوون، ئين ئەبى سەقرى لەسەر شورەكەو فرى دايە خواوە و بە ھىلاك چوو، كۆمەلەكى كوشتن و سەربازەكان دەستيان لە كوتالى خەلك نەپاراست و دەستيان بە تالانى كرد، ئينجا بانگەوازيك بو خەلكەكە كرا، بو پاراستنى ئاسايش و چۆلكردنى شوینەكە ھۆشدارى درا، كە نابى لەوى بمينن. دوايى كۆمەلەكى ھەلبارد و پێى دان بە گەپانەو، ئەو ھى متمانەى پى ھەبوو ھىنايەو نيو شار و زۆربەى خەلكەكەى دور خستەو.

خەلك ھەتا دواين پۆزنى حوكمى مير ئەبو ەلى بە ولات و دەشت و دەر و ەريوون و ەك كەوى برا برايان ليھات و ھەندىكيان گەپانەو و زۆربەشيان لە غەربىيەتى سەريان نايەو.

وتراو: جا بە ھيژ و توانا بوو فەرمانى تەواوى بەسەر خەلكيدا ھەبوو، نە دوژمن و نە نەياری ئەما. وتراو: لە پۆزى دووشەممە ۱۳ى شەوالى سالى ۳۸۴ ك / ۹۹۴ ز ئەبو ەسەن^۱ كوپى ھىلال نووسەرى سابى خاوەن (الرسائل) كۆچى دوايى كرد، لە بەغدا لە شونازى^۲، شەرىفى پەزى^۱ (الشريف الرضي) (خوا لى پازى بىت) بە ھونراو ەكى پەوان لاواندو ەتيەو، كە ئاوا دەست پى دەكات:

^۱ - سەراچاوەكانى بەردەستمان كۆكن لەسەر ئەو ەى كە بە ئەبو ئىسحاق بەناويانگە، ناوى: ئىبراھىم كوپى ھىلال كوپى ئىبراھىم كوپى زەھرون كوپى ەبونى ەرانى سابىيە. پەوانە (ابن خلكان ح ۱ ص ۲۴، ابن الاثير ح ۹ ص ۷۴، النجوم الزاهر ح ۴ ص ۱۶۷، ابن كثير ح ۱۲ ص ۳۱۲ عقد الجمان پووداوەكانى سالى ۳۸۴ ك / ۹۹۴ ز).

^۲ - لە (معجم البلدان ح ۳ ص ۲۳۸) بە (الشونيزيە) ھاتووە كە كۆپستانىكە دەكەوتتە لای پۆزئاواى بەغدا، كۆمەلەك پياو چاكى لى نيزراو.

بینیت کییان له دار دا هه لگرت

دیت چۆن پوناکی دۆل هه لکشا

وتراوه: له ۱۴ ی سه فهری سالی ۳۸۵ ک / ۹۹۵ ز صاحب کوپی عه باد که ناوی ئیسماعیل^۲ له پهی^۲ کۆچی دواپی کرد، که به درێژی فەرمانپه‌وه‌یه‌تی عه‌زوده‌وله و براکانی سه‌رکاری پهی بوو، له خانوه‌که چه‌ند پۆژیک به زنجیران هه‌لواسرابوو، بۆ نه‌سه‌هان^۲ برا و له گوندیکی خۆی له ده‌روازه‌ی دریه به خاک سپێردرا.

سابی و ئیبن عه‌باد ملیوانه‌ی زه‌مان و تاقانه‌ی سه‌رده‌م بوون، خوای گه‌وره ئه‌ده‌بی دابوونی و کالای به پوه‌تی و هۆنه‌ری و شیعر و نامه‌کانی به بالاییان بریپوو.

وتراوه: له ۱۴ یان له ۲۵ ی مانگی په‌مه‌زانی سالی ۲۸۶ ک / ۹۹۶ ز ئه‌بو مه‌نسور کوپی نزار کوپی مه‌عد خه‌لیفه‌ی میسر کۆچی دواپی کرد، که نازناوی عه‌زیز بیلل بوو، و تراوه: له ۴ ی^۵ مانگی په‌مه‌زانی ئه‌وی سالی کۆچی دواپی کردوه.

له شوینی وی کوپه‌که‌ی ئه‌بو عه‌لی مه‌نسور جینشینی بوو، که نازناوی (الحاکم بامر الله المنتقم من اعداء الله) بوو، پێی له فەرمانداری جێگیر بوو، له ته‌مه‌نی ۲۱ سالی دا پاشایه‌تی ده‌ستگیر بوو، ئازا و به جه‌رگ و لیها‌توو بوو، ته‌نانه‌ت سه‌رکوت و

^۱ - ئه‌بو حه‌سه‌ن مه‌مه‌د کوپی حوسین کوپی موسا... کوپی جه‌غه‌ری سادق باوکی پهی پهی و موپه‌زه که هه‌ر سێکیان شیعه‌ن. پیاوچاکیکی گوێرایه‌ل و که‌سایه‌تیکی به‌هێزتر بوو له‌ می خه‌لیفه، له‌ به‌غدا له‌ سالی ۴۰۰ ک / ۱۰۰۹ ز کۆچی دواپی کرد و له‌ خانوه‌که‌ی ئێژرا، دواتر بره‌راوه‌ بۆ مه‌زارگه‌ حوسین. (النجوم الزاهره ج ۴ ص ۲۲۳).

^۲ - ئه‌بولقاسم کوپی ئه‌بی حه‌سه‌ن عه‌باد کوپی عه‌باس تالقانی، پێی و تراوه (صاحب) چونکه هه‌ر له‌ منالیه‌وه هه‌روێه‌یه‌تی موپه‌یه‌ ده‌وله کوپی بوه‌یه‌ی کردوه.

^۳ - پهی: شاریکی به‌ناوبانگ و گه‌وره‌یه، چه‌قی پێگه‌ی حاجیه‌نه و له‌سه‌ر رێتی پێپه‌راوه‌نه، شاریکی ولاتی چیپاکانه، نێوانی له‌گه‌ڵ نێسابور ۱۶۰ فه‌رسه‌خه. (معجم البلدان ج ۲ ص ۸۹۲).

^۴ - نه‌سه‌هان: شاریکی ناسراوه ده‌که‌وێته ولاتی فارس. (معجم ما استعجم ح ۱ ص ۱۶۳).

^۵ - له (ابن الاثیر ج ۹ ص ۸۱) داماتوه: "له‌وه‌ ساله‌دا - واته ۳۸۶ ک / ۹۹۶ ز - عه‌زیز ئه‌بو مه‌نسور کۆچی دواپی کرد، دووشه‌و له‌ په‌مه‌زانی مابوو." له (عقد الجمان) له‌ پێوده‌وه‌کانی سالی ۳۸۶ ک / ۹۹۶ ز: "پۆژی سێ شه‌مه‌ی ۲۸ ی په‌مه‌زان". هه‌ر به‌م جۆره‌ش له (ابن خلکان ج ۵ ص ۱۱) (النجوم الزاهره ج ۴ ص ۱۷۵) داماتوه. له (منتظم) دا له‌ پێوده‌وه‌کانی ئه‌م ساله‌دا هاتوه‌ که له‌ په‌مه‌زان کۆچی دواپی کردوه، به‌لام پۆژه‌که‌ی دیاری نه‌کردوه.

كوشتارى خەلگىكى زۆرى كرد، دەستورى دا كە نابى ئافرەت لە مالى بچىتە دەرى، گەر سەر پىچى كرد ئەوا لە نىلدا نەقەم دەكرىت، لەگەل خەلگى مىسر زۆر توند و تىژ و سەرەپۆ بوو، پىشەى كاله (الخفاف) كەردنى قەدەغە كرد، پۆزى لە خەلگى مىسر كەردە شەو، بە شىوہىەك كەس نەویرى دەركەویت، دەنا دەكوژى و شەوى لىكەدبوونە پۆز، خەلگىش لە شەودا ئىش و كار و كرىن و فرۆشتىيان دەكرد، كارنامەى هیند درىو بە زولم و ستەم بوو ھەر باس ناكرى و سنورى نەبوو، بەم شىوہىە ماىەوہ تا كوژرا، كە دواتر بە وىستى خوا باسى دەكەين.

وتراوہ: میر ئەبو عەلى ھەسەن كورپى مەپوان ھەروا پاشاى دياربەكر بوو، لەكن خەلگ بە سام بوو، فەرمانى توند بوو، ئاوا ھەتا كۆتايى سالى ۳۸۶ ك / ۹۹۶ ز ماىەوہ.

وتراوہ: دواتر ناردىە ھەلەب^۱ بۆ خوازىينى (ست الناس) كچى مىر سەعد دەولە شەرىف كورپى سەيف دەولە كورپى ھەمدان، نەختىكى پىشكەش كرد، برىتى بوو لە (۲۰۰) ھەزار درھەم، مەرجى كرد كە شەوى زاواىى لە ئامەد بى و لەوى نىشتەجى بى، كۆمەلە كەسىكى تايبەت بە خۆى بۆ ھىتەنى نارد، ھەروا كۆمەلە ئافرەتگى سەرەژنى پاىەبەرزى گەورە مالانى ميافارقىنى نارد، لەوانە كچى وتارزان ئەبى تاهىر مەھمەد كورپى عەبدولپەھىم^۲ كورپى نەباتە، وتراوہ: كچى عەبدولپەھىم بەرەو ھەلەب چوو، تەدارەكى بووك ساز كرا و بەپى كرا تا گەيشە پوھا^۳.

مىر ئەبو عەلى لە ميافارقىن بەرەو ئامەد بەرپەكەوت، لەوێوہ كۆمەلگى تايبەتى خۆى ناردە پىشوازى بوكى، بوكەكەش تا لە فورات پەپىنەوہ سەربازىكى زۆرى لەگەل

۱- ھەلەب: شارىكى كۆنە، قەلایەكى بەرز و سەختى ھەيە، مەزارگەى ئىبراھىم خەلىلى لىيە، دەكەوتتە پىگەى عىراق بۆ كەوشەنەكان (ئغور) و ھەموو شام. (تقويم البلدان ص ۲۶۶).

۲- عەبدولپەھىم كورپى مەھمەد كورپى ئىسماعىل كورپى نەباتەى فارقى خاوەنى وتار، لە ميافارقىن سالى ۳۳۵ ك / ۹۴۶ ز لە دايك بووہ و ھەر لەوى سالى ۴۷۴ ك / ۹۸۴ ز كۆزى دواىى كەردوہ (النجوم الزاهرە ح ۴ ص ۱۶۶).

۳- پوھا: شارىگە لە جەزىرە لە نىوان موسل و شام. (معجم البلدان ح ۲ ص ۸۷۶).

بوو، له مانگه شه ویکدا له شوینیک دابه زین گه شته په ها، ئینجا بووک له چادر هاته
دهری و سهیریکی مانگ و نه ستیره کان و ئاسمانی کرد و گوئی له دهنگی یه کیکی
نه بیر او بووه له غه بیه وه دهیوت:

تاسه م بق سواریکه پیی تاسام

پیش شهوی زاوایی بیوه ژنی کردم

به مه موچورکې به له شیدا هات و به دلته نگی و بیرکړنه وه وه گه پایه وه
چادره که ی، کچی وتاریژ ئین نه بلته پیی وت: چیته ئه ی شازاده؟ وتی: هیچ نییه
ته نها خیر نه بیت، هه روا بی زار و بیواز بوو، کچه که جاریکی دیکه پیی وت: دلته توند
مه که و غه مبار مه به، تو بوویه خاوه نی ولاتی باوک و باپیرت، ده بیته شازنی دیار به کر،
گوئی مه ده ری، وتی: شازاده بوی گتیرایه وه، که پیش که میک گوئی له چی بووه! پیی
وت: گرنگی به وه مه ده، ئه وه له دهروونت هه لمه گر، تو ئه گه ر سبه ی نی گه یشتی و
بووی به خاوه ن ولات و که ئه مه پوویدا که هاوشانی نییه، له ژیر فه رمان په وایه تی تودا
هه موو ئه و که سانه لاده چن. وتراوه: له پشت چادره که وه گوئی له دهنگیک بوو
دهیوت: ماوه ته واو بیت، ماوه ته واو بیت، به مه زیاتر غه مباری دایگرت. ئینجا کچی
وتاریژ هه موو شه وه که دلته وایی ده کرد.

وتراوه: پاشان دوو پوژ پویشتن هه ندی که سیان له پیی بینی، کچی وتاریژ وتی:
ئمه یه که م که سانیکن که پیته ده گن، کاتی نزیک بوونه وه هه والی کوژرانی میر
ئه بوعلی له دهروازی ئامه دیان پی راگه یاند. بوکیان گه پانده وه بق پوها، ئه و خرم و
که سانه ی له گه لی بوون گه پاته وه، هاوپیانی میر ئه بوعلی به ره و میافارقین به
ریکه وتن.

وتراوه: هو ی کوژرانی ئه وه بوو، که کاتیک به دوی بوکیدا ناردی بق حه له ب، له
میافارقین ده رچوو، په رده دار (مه م) ی له میافارقین جیه یشت. به هاوپییه تی شه وه
کوپی مه م، له گه ل سه ر یازه کانی به ریکه وت، تا له ئوی ئه لحق که ئوی شاری

حانييه^۱ دابهزي، ئاسمان دهستی به بارين کرد و بروکی نه بوو ئاو زيادی کرد، نه يانتوانی بپه پنه وه، شهويان له وي به سهر برد و ئينجا کاتي به يانی له بهر قور و ليته به هزار دهرده سهری تا په پينه وه، مير براکانشی له گه لدا بوو، مير نه بو نه سر کوپي مه پوان له بهر خو په وه وتی: گهر خوا خاوه ندریتی (مولک) ی پييه خشيم، ئه وا پردیک ليره دروست ده که م، تا خه لک له سهری بپه پنه وه.

ئينجا مير چوو له گردیکی به رز دابهزي و چادری هه لدا و مايه وه، پيشه وا و پياوماقولي ئامه ده عه بدولبه ر چوه لای مير که پياوماقولي بازارپی خوراک (سوق الطعام) بوو، هه روه ها به هيز و مه رد و ئازا بوو، پيزی ليتاو له خو ی نزیک کرده وه و جلو به رگی کرده دیاری، ئه ميش واته عه بدولبه ر دیاریه کی زوری له گه ل خو ی بو مير هيتا بوو، له بهر نه وه ی پهرده دار شه روه مير نه بومه نسوری خو شده ويست و هه موو شتيکی له مير نه بی عه لی په چاو ده کرد، پياوماقوله که ی جيا کرده وه و پيی وت: به ريز ليتانی مير له خو بایی مبه، ئه مه فيل و هه لخه ل تانه، ته نها مبه سستی ده ست به سهر داگرتتانه، هه ر له بهر نه مه ش هاتوته لاتان، خو تان بينيتان چی به سهر خه لکی ميا فارقين^۲ هيتا. جا ئاگاداری خو تان بن و ئاموزگاريم کردن. عه بدولبه ر وتی: ئيمه به نده ی ميرين و له ژير فه رماني ئه و دايين و فه رماني به سه رماندا جيبه جي ده کريت، پياوماقوله که تا کاتي عه سر مايه وه، جا پوخسه تی له مير خواست بگه رپته وه شار، نه وه ی نه و پيويستی پييه ئاماده ی بکات و خه لکيش بينه پيشوازی، ئينجا مير پيی چوونه وه ی پيدا، گه راپه وه و ته کانی شه روه ی له ده رووندا جيگير بوو، هه رکه چوه شار خه لکی کو کرده وه و پيی وت: بيگومان گوی بيستی نه وه بوون، که نه م مير ه چه ند زالم و سته مکاره، زانيتان چی به سهر خه لکی ميا فارقين هاتوه، که له ئيوه

۱- حانی: شاریکه له دیار به کر ماده ی ئاسنی تیدایه. (معجم البلدان ج ۲ ص ۱۸۸).

۲- ئامازه کردن بوو به چیرۆکی نه م کاره ی که مير له پۆزی جه ژنی قوربان چی به سهر پياو ماقولانی ميا فارقين هيتا و چون محمه د کوپي نه بيلسه قری له سهر شه رکه وه فرتيديه خواره وه. بيوانه (ده ستنوسوی آ په ری ۱۱۲۲).

نهرمتر و خوراکتریش بوون، زور پنده چت بیت و به سرتاندا زال بیت، چونی به سهر واندانا و زیاتریشیان به سهر بیت، پهره دار پیتی وتم، نهویش نهویش پهره دار پیتی وتبوو نهوانی راگه یاند، وتیان فهرمان له تویه و نیمه گوئله مستی تو و ملکه چی فهرمانتین، نهویش ده ته ویت بیکه، وتی: نه گهر له دهر وازه وه هاته ژورده وه من به پاره به سهر دا هه لدان مژول و سهر کویری ده کم و نیوهش به شمشیران لیتی دهن. دهر وازه داده خهین و له کولمان بۆوه، نهویش بیکوژیت ده بیت به میری شار و من ناوا ده بیه به رده سستی.

به م شیوه به پهمانیان به ست که به یانی داهات خه لک هاتنه دهر وه به میر گه یشتن و له دهر وازه ی ناو (باب الماء) چوه ژوروی، که گه ییه نیوان دوو دهر وازه کان که جیه کی به رته سک بوو، تاکه تاکه سواره نه بی نهیده توانی گوزهر بکا، عه بدولبه به سته دیناریکی به پوی میردا هه لاویش، ئینجا به چاونوقای دهم و چای خوی داپوشی، نه بو تاهیر یوسف کوری دهمنه توپزیک سهر خواری تیژی له سهریدا.

وتراوه: به سواری له دوی میر پویشتوو و چه قویه کی له که له که ی کوتاوه، جا به شمشیران که وتونه سهری، دهر وازه ی شار داخرا و هاوار هه ستا و خه لک تیک هه لگلان، کۆمه لیک له هاوه لانی میر که له گه لی هاتبوون کوزران، خه لکه ساده کهش چونه سهر شور که. دهر وازه ی چیا (باب الجیل) کرایه وه، خه لکی نامه د نهوانه ی بۆ پیشوازی میر چوبوونه دهر وه، هاتنه وه ژورده وه.

وتراوه: سهر بازه کانیش له دهر وه ی شارن، ئینجا شهروه هاته پیش و وتی: نه ی خه لکینه پیمان راگه یه نن هه وال چیه؟ نه گهر هاوه له که مان له ژیاندا به پیمان راگه یه نن، که له و تهرمی میریان فریدایه پیشی، شهروه هه لیگرت، به میر نه بو مه نسوری راگه یاند و جا به خوی و سوپاکه ی گه رایه وه میافارقین و سهر باز و میر نه بو مه نسور چونه نیو شار و مه می پهره دار پویش و میر نه بو مه نسوری له میرایه تی دانا و نازناوی مومه ده ده وه ی پی به خشی، نهو یه که م که سی کورانی مه پوان بوو، که

نازانى پى بىر تى، شەرە بوو پەردەدار، فەرماندارىيەتى ولات بۆ مەم و كۆرەكەى بوو.

مىر ئەبو ئەلى لە كۆتايى سالى ۳۸۷ ك / ۹۹۷ ز كۆژرا، فەرماندەوايەتتەكەى خەوت سال زياتر يا كەمتر بوو، مومەھەددەولە لە كۆشكى بىنەمالەى خەمدانىان دانىشت، خەزىنەكانى پارە و پولى دەستكەوت و مىرەكانى ولاتىش گەيشتن و چوونە لاي شەرە و كۆرەكەى.^۱

وتراو: تەرم و سەرى مىر ئەبو ئەلى بۆ ئەرزەن^۲ بە پىكرا، گومبەزىكيان لە سەرووى مزگەوتەو لاي پۆژەلەتى پردەكەو بۆ دروست كرد، كە تا ئىستاش شويئەوارى ماو. مەپوانى باوكى مىرەكان - كە كۆر بىو - لەگەل خىزانەكەى فەھم ئامادە بوون، لەسەر گۆرەكەى ئەبو ئەلى مانەو.

وتراو: مىر ئەبو ئەلى مىندالىكى لە پاش بەجىما بەناوى فەزل. وتراو: ناوى سەنخارىب بوو و بە ئەبى دەلف ناسرابوو، زارۆكىكى چوكەلە بوو، لە كن مامەكانى پىگەيشت و گەورە بوو، نەسرودەولەى مامى ژنى بۆ هينا.

ئىنجا مىندالىكيان بوو بە ناوى (الست فاطمة)، كە بوو خىزانى مىر ئىبراھىم كۆرى نەسرەددەولە ئەويش مىر ئەبولفەوارسى لى بوو، كە دايكى (مىر ئىبراھىم) كچى سەنخارىبى شاي سەناسنە^۳ بوو (مىر نەسرەددەولە) هينابووى.

^۱ - ئەم دىزەى دوايى پى دەچى ئەلەبى چونكە مىرى ناوچەكان گەربىت دىنە لاي مىر ئەك ھاوکارەكانى، مەرەو ھا شەرە و كۆرەكەى پاست نىيە چونكە مەرگىز باسى لە كۆرى شەرە نەكراو پاستىيەكەى دەبى مەم و كۆرەكەى بى (وەرگىز).

^۲ - ئەرزەن: شارىكى بەناوبانگە لە نىزك خەلات، قەلايەكى سەختى مەيە. (معجم البلدان ج ۱ ص ۲۰۵).

^۳ - سەناسنە (السناسنة): موزىكى ئەرمەنىيە و خاوەن قەلاى سەختن لە نىزك خەلات، پىكەوتنىان لەگەل خاوەنى خەلات مەبوو و ئەم قەلايانە تا سالى ۵۸۰ ك / ۱۱۸۴ ز بە تەنبا لە ژۆر دەستيان مايەو، پاشان مۇسلمانان دەستيان بەسەر داگرت، ئىنجا پەيمانى ناشتىيان لەگەل ئەرمەندا مۆر كردن بەلام حاجيان فراشدن، زۆريان لى كۆشتن و مەندىكيان بەدىل كرت و تالان و پارە و پوليان برده وۆم، نەسرەددەولە سوور بوو لەسەر شەپ كردنىيان. كاتى ئەوان كۆى بىستى نياز و پەيگىرى مىر بوون، شاي سەناسنە نامەيكى بۆ نارد و پىپارىيدا مەرچى دىل و تالانىيە مەموى بگەرتنىتە وە و

وتراوه: میر مومه هه ددهوله ئه بو نه سر هه موو ولاتی فه رمان په وایی کرد، ته نها
نامەد نه بیّت. وتراوه: دادوهره علی کوپی ئه حمەدی نه سموی سالی ۳۸۷ ک / ۹۹۷ ز
کۆچی دواپی کرد، که دادوهری میافارقین بوو هه ره له وی نێژرا.

وتراوه: له هه مان سالدا له سی شه ممه سی زلیحجه دادوهری دادوهران، له
به غدا ئه بو علی عه بدولا کوپی مه هلو س کوژرا، که کوپی مونزیرینی بووی، که
ماوهیه ک له به غدا مایه وه و دواتر بووه دادوهری میافارقین، تا نزیکه ی سالی چوار
سه د. دوا ی ئه و ئه حمەد کوپی خامه جیی گرت هه وه، که فیهی هزانیککی به توانا بوو،
وه کیلی دادوهره علی کوپی ئه حمەد و دادوهر ئه بو علی حه سه ن کوپی حه سه ن
ماوهیه ک دادوهری ده کرد و جیی ئه وانی گرت بۆ وه، تا نزیکه ی سالی ۴۱۰ ک / ۱۰۱۹ ز
کۆچی دواپی کرد، که به پشتیوانی خوی گه وره باسی ده که ی ن.

وتراوه: میر مومه هه ددهوله دوا ی کوژرانی برا که ی به سی پۆژان له سالی ۳۸۷ ک /
۹۹۷ ز^۱ له میافارقین دانیش ت و له فه رمان په وایه تی جیگیر بوو.

وتراوه: له سالی ۳۸۸ ک / ۹۹۸ ز مومه هه ددهوله ناردیه خوازیینی (سته الناس) ی
کچی ئه بی مه عالی شه ریف کوپی سه یف ده وله به و نه خته ی که میر ئه بو علی دابووی
و بوونه هاوسه ری یه کتر، بۆی هی نرایه میافارقین و له وی چووه کنی، ده سه لاتی خۆی
چه سپاند، شه روه خاوه ن بیروپا و ده م راست و پاویژ بوو، هاوه ل و نزیککی میر بوو، له
کن وی له هه موو که س له پیشتر بوو، ولات و ده ولت به ته وایی له ژیر فه رمانی بوو،

ناشتیان له گه ل مؤر بکات، ئه میش وازی هیتا. بپوانه ده ستنوسوی (أ) په په کانی پ ۷ (ب)، ۱۲۵ (أ)، ۱۴۰ (ب) ۱۶۰ (أ).
(ابن الاثیر ح ۹ ص ۲۰۶).

^۱ مه ترانی شاری نه سبیین ئه وه خته که هاوچه رخی روداو هکان بووه نووسویه وه ختیک ئه بو علی کوژرا. براهه که ی
— واته مومه هه ددهوله حاکی شاری جه زیره بوو هه رکه زانی، له پۆزی پینج شه ممه ی حه وتی مانگی زلیقیه دی سالی
۳۸۷ ک / ۹۹۷ خۆی گه یانده میافارقین و ده سه لاتی خۆی رانا و بوو به باشی. بپوانه: ایلیا بر برشینایا، تاریخ ایلیا
برشینایا، عربیه و قدیم له و علق علیه، یوسف حبی (بغداد: ۱۹۷۵، ص ۲۰۰ — ۲۰۱). (وه رگتی).

ھۆزەكان لە ھەموو لایەكەو ھاتنە لای، سوپىندىيان خوارد لە ژىر فەرمان و خزمەتى ئەودا بن، تەنیا ئامەد لەو حالە بەدەر بوو.

وتراو: كە مەر ئەبو عەلى كوژرا و سەربازەكان گەپانەو ھەمىافارقىن، ئامەد كەوتە ژىر فەرمانى عەبدولبەر و سەربازان و خستىە ژىر دەستى خۆيەو، ئەبو تاهىر كوپی دەمنەى لە مەرايەتى دانا، ئىنجا سەرباز و سوپا و خەلكى شارى خستە بەردەست، بەرژەو ھەندى و كاروبارى وانى لە بەرچا و گەرت و پاىيەى ژۆر گەورە بوو، ناردىە لای شەروەى پەردەدار، تا لەگەل مومە ھەدەولە بدوئى، كە ھەموو سالى ۲۰۰ ھەزار درھەمى بۆ دەنيرى و وتار و پارەلێدان بەناوى ئەو دەبیت، ئەویش بەمە قایل بوو. ھەموو فەرمانىك بە دەستى ئىبن دەمنەو ھەبوو، بە دەسلات بوو پياو و دەستەو تا قىمى ھەبوو، ھەموو ھاو لەنى خۆى لە بازاري خۆراك (سوق الطعام) ھىنا بۆ خزمەتكردى و پىكى خستى، لە ھەو ھەبوو خۆى ھەزى لە تاكپەوى بوو و ويستى عەبدولبەر بكوژى، لەم بارەيەو قەسەى لەگەل ھاو لەنى كرد و ئەوانيش سوپىندىيان بۆ خوارد، بە دەم چەوركردى متمانەى زياد كرد.

وتراو: عەبدولبەر ھەموو پۆژىك بۆ دادەو ھەرىتى و گەواھىدەرەكان و خاوەن دىوانەكان و ماقولانى شار دادەنشت، كار و بەرژەو ھەندى ئەوانى جىبەجى دەكرد، ئىبن دەمنە داواى پوخستەى لى و گەرت بۆ بانگكردى خەلك و سازكردى خواردن بۆيان، عەبدولبەر پى پىدا، داواى دوو پۆژ خواردنىكى ژۆرى دانا و خەلكىكى ژۆرى كو كەردەو و لە خانو ھەكەى ئامادە بوون، ئىنجا لە عەبدولبەر چو ھە ژو ھەو، كە لە خانويەكى بچووكدا لەكن كچى خۆى بوو، بەو شمشىرەى دەستى لە سەرى دا و كوشتى و كەللەى لەگەل خۆى ھەلگەرت و ھاتە نىو خەلگەكە، ئەوان خواردنىيان خوارد و دانىشتن، پاشان ئىبن دەمنە پى و تن: زانىتان مەن چۆن ئامادەباشى خۆم وەرگەرت، لە ماى ئىو ھە پاراستنى گيانم مەن لە ژىر فەرمانى ئىو ھەدام، بە بەرەبىترىن كەسم بۆ ئىو، بۆم پوون بوو ھەو، كە ئەم پىرە مەردە پى داگرتبوو لەسەر ئەو ھەكە و لات

بیه خشیت به شهروه و بۆ خۆی ببی به وهزیری مومه هه ده دهوله له هه مو و لاتدا،
ته نها من و ئیوه یان گهره که، پیش ئه وه ی من و ئیوه له ناو بیات من کو شتم و له ناوم
برد، سه ره که ی بۆ فریدان و وتی: ئه وه ی گوێرایه لم بیت، منیش بۆی ده بم، ئه وه ی
گوێرایه لم نه بی، فه رمانی خۆیه تی و بۆ خۆی ده زانی.

که سه ره که یان دیت زا ره تره ک بوون، هه مو و وه لامیان گوێرایه لی کردن بوو، له سه ر
ئه وه ی که ده یو یست، سوێندی دان و بلاوه یان لیکرد. جا سوار بوو خه زینه کانی
کرده وه و پاره پول و چه ک و تفاق ی بۆ مائی برده وه، پاره ی به سه ر خزمان و
خۆشه ویستانیدا دابه شکرد و زۆر چاکه ی له گه ل خه لکی ئامه د کرد و خۆشیانو یست و
گه وره و بچوک گوێرایه لی ئه و بوون، نامه یه کی بۆ شه رو ه نووسی و مه رای ی کرد و
داوای لیکرد، که میر ئه و به والی بزانی به سه ر ئامه ده وه، من به نده و کۆیله م، که س له
ئامه د بۆ وی وه ک من نابی، جا میر مومه هه ده ده وله به هه مان شیوه ی که له گه ل
عه بدلبه ر پیکه اتبوو به سه ر ئامه د هیشتیه وه.

وتراوه: ئیبن ده منه به هیز و ده سه لات بوو، به فه رمانه واییه که ی خه لکی
ده سته که وت و له گه لیان باش بوو، کۆشکی که ی له سه ر دیجه دروست کرد و سیلسیله ی^۱
له پۆژه لاتی ولات به مه حکه می بینا کرد، له پووی دیجه وه ده روزه یه کی له
کۆشکه که ی کرده وه، ناوی نا ده روزه ی (ئه له وه)، جی پیتی خۆی قایم کرد و بۆ
هه موو شا کانی نووسی، دیاری بۆ خه لیفه قادر بیلا و حاکم بیلا ی میسر نارد، دواتر
بۆ ظاهر و موسته نسیر دیاری نارد، نویسنده ی بۆ پادشای پۆم په وانه کرد و وه کو میر
و گه وره پیاوانی لته ات و دیاری و پۆشاک و که لوپه لی ناوازه ی له هه موو لایه که وه بۆ
نێردرا، بووه په ناگه ی ترساوان و دا لده ی هاتووان، پاره و پولکی زۆری به خشی و

^۱ - له کتێبه که دا پوون ئیبه چه به لام له وانه یه ئیوی کۆشکی دیکه بیت که ئیبن ده منه له پۆژه لاتی ئامه د بونیادی
ناوه. (وه رگێتی).

شاعىرانى و ولاتان ستايشيان كرد. تەھامى^۱ شاعىر كە بۆكن نەسرەددەولە ھاتبوو، ھاتە لای بە سى ھۆنراو ھەستايىشى كرد.

ئىبن دەمنە ئەگەر بە سواری پىيى كردبا، ھەفتا جوانە وشترى چاكى بە جەلەوى زىپىنى گەھەر كفتەو ھەگەلدا بوو، لە لایەنى جوانكارى و سەرۋەت و سامان ئەۋەندەى ھەگىر كەوت، كە باس ناكى. لە سەرەتای تەمەنىدا پۆژىكىيان باراشىكى گەنمى برد بۆ دەرەۋەى ئامەد بۆ دەرۋازەى گرد كە ئاشى لى بوو، لە ئاشى كرد و ھەلىگرت و بردىەو ھەمە مالى خاۋەنەكەى كە پۆژىكى زۆر گەرم بوو، تا گەيشتە نىوان ھەر دوو شورەكە داينا و ساتىك پشويدا، جا پالى دايەو ھەمە ماشايەكى شورەكەى كرد و لىنى نوپى و وتى: شورەكەى پتەو! بەلام نىۋىيە و پىۋىستە بەرزىي زياد بكىت، دواتر وتى: خوايە ئەگەر بومە خاۋەنى ئامەد، ئەوا بە قەد بەژنىك بەرزىەكەى زياد دەكەم، كە فەرمانرەۋايەتى ھەرگرت بىرى كەوتەو، كە بپىارى لەسەر چى دابوو، جا دەستى بە بىناكردن بە دەرۋى شارەكەو كرد، لەسەر شورەكە بالاپياۋىك شورەكەى بەرز كەردەو، پارەيەكى زۆرى لىدا، كە ئىستا بە شورەكەو ديارە و نەزرى سەرشانى بە جىيەنىا و زۆر بە چاكى لەگەل خەلكى ئامەد جولايەو. دلواترین كەس بوو، ھەر چاكەكار و دەسەلات بەكار بوو، تا سالى ۴۱۵ ك / ۱۰۲۴ زەمانى نەسرەددەولە كە پشت بە خوا لەسەرى دەدوین.

وتراو: لە سالى ۳۹۰ ك / ۱۰۰۰ ز پاشاي پۆم بەسەل ھاتە ناۋچەكانى ئامەد و ميافارقىن، لەگەل مومەھەددەولە ئەبى مەنسور كۆبۈو، بەلەن و پەيمانىان بەست و بە بى زيان گەياندن گەپايەو.^۲

^۱ - تەھامى: ئەبو ھەسەن ەلى كۆرى مەھمەدى تەھامى شاعىر، سالى ۴۱۶ ك / ۱۰۲۵ ز لە قاھىرە دا كۆچى دوابى كرد. (ابن خلکان ح ۳ ص ۶۰، النجوم الزاهره ح ۴، ص ۲۶۲).

^۲ - ھەندى سەرچاۋە نووسىيانە كە ۋەختىك پادىشاى غورزانىەكان مرد، ئىمپىراتورى پۆم چو بۆ ناۋچەى غورزانى مومەھەددەولە دىتى و ئىمپىراتور بە خۇشەو ھەو و سوپاشى ناسى و بە لىزانى دانا، كە ئاساشى چەسپاندوھ. باسلىقۇسى ئىمپىراتورى پۆم نووسراۋىكى دەر كرد، تىادا ئەبو مەنسور سەئىد كۆرى مەپوان (مەبەستى مومەھەد

وتراوه: له مانگی (ربیع الاول) یا له ۲۷۰ی (جماد الاخره)ی سالی ۳۹۱ / ۱۰۰۱ ز پهیس نه بو عېبوللا حوسین کورې حه جاج^۱ نووسه ر و شاعیر (خوا لئی خوشبیت) له پتی نیل کچی دوايي کرد^۲، تابوته کې بۆ به غدا بردرا، له خانوه کې خوی له بازاری به حیا له لای پوژه لات له گهړه کې په سافه^۳ نژیک مزارگه یی ئه بی حنیفه (خوا لئی خوشبیت) نیژرا.

وتراوه: له مزارگه یی موسا کورې موسا کورې جه عفر (سلاری خوی لیبت) نیژراوه، که ئه مه راسته^۴، له سالی ۵۸۶ ک / ۱۱۹۰ ز زیاره تی گوړه کم کرد، له سهړ په پری مزارگه کې له گهړه کې (باب التین) دایه، (خوا لئی خوش بیت).

نیوه ندی په کانگیری شاعیرانی عیراق بو، نه هاوتای بینراوه و نه له شیعی ری ناسکتر هه بوو، شهریفی په زی (خوا لئی خوشبیت) لاواندنه وه یه کی بۆ نووسیوه:
به نیاز چاکی شینیان بۆ گپرا - خواجه شینگیران چ هه والی مهرگیان پییه

دوله یه) میری کوردان کرد به (ماجسترس و دوقسی) پوژه لات. بېوانه: ایلیا برشینایا، التاریخ، ص ۲۰۴، سعید بن البطریق، التاریخ المجموع علی التحقيق والتصدیق، بیروت، ۱۹۰۹، ص ۱۸۴. له باره یی هه ربوو زاراوه یی (ماجسترس و دوقس). بېوانه عبدالقویب یوسف، الدوله الدوستکیه فی کرمنستان الوسیطی، اربیل، ۲۰۰۱ ص ۲ ص ۴۲، په راویزی ژماره ۱۰ - (وه رگپن).

۱- بېوانه (یتیمه الدهر ح ۳ ص ۲۵، ابن خلکان ح ۱ ص ۴۲۶، النجوم الزاهره، ح ۴ ص ۲۰۴، ابن الاثیر ح ۹ ص ۱۱۹).
۲- نیل: شارچکه یه له سهوالی کوفه نژیک _ حله بتي مزید) که مندرلوونکی گهړه یی روبری فورات دهیږي، حجاج کورې یوسف هه لیکه ند و به ناوی نیلی میسر ناوی نا (معجم البلدان ح ۴ ص ۸۶۱)، له (ابن خلکان ح ۱ ص ۴۲۸) نیل: شارچکه له سهړ فورات له تیتوان به غدا و کوفه دا، له بهر پمندا روبری لئی به که حجاج کورې یوسف هه لیکه ند له شونډه دا، چونه دهر موه یی له فوراته و به (نیل) میسر ناوی لیتا.

۳- له (معجم البلدان ح ۲ ص ۴۷۸۳): په سافه یی به غدا له لای پوژه لات، مه نسور لای پوژا و بیناکرد و نه ولوی کرد، داوی له مه هدی کورې کرد له پوژه لات بنکه یه کی سه رباری دابیت، خانوو بینای لی دروست بکات و بیکاته بنکه یه کی سه رباری بۆ شو، یتنجا خه لکی دواي وی چوون و شاوه دانیان کرده وه.

۴- له (ابن خلکان) هاووه "له مزارگه یی موسا کورې جه عفر نیژرا، که وه سیه تی کردبو له کن پتی موسا بنیژریت".

۵- باب التین: گهړه کی گهړه یی له به غدا له لای خه تده ق (معجم البلدان ح ۱ ص ۴۴۲).

مه لوتكه يه كومه لايك خوځشيان ويستی - له دله وه هه روه كو شيره خوړه ي
به رمه مكان

وام نه ده د زاني زه مانه - كه تي ده كا تيژايي نه و زه مانه
به ده رچونت روت كه ران گريان - كه له بزه كاني تژي بوون له بون و به رامي
واتاين.

به لاي گيانه زه مانه له سهرت دريژ بوو - ناخر تو پوخ سوكي زه مان بووي.
وتراهه: پوژي هه يتي ٢٨ ي سالي ٣٩٢ ك / ١٠٠٢ ز نه بو فته تح عوسمان كوري
جهني نه حوي موسا كؤچي دوايي كرد^١.

وتراهه: له فهرانپه واييه تي مومه هه د بارودوخي خه لكی جيگير بوو، مومه هه د به
هيز بوو، نامه ي بؤ پاشاكان و خليفه ي به غدا نارد و ته شريفی له لايه ن خليفه و
به هائوله وله و فخرولمه ليكي كوري بؤ هات، واژوي له لايه ن پاشايانه وه بؤ هات،
خليفه ي ميسر نه لحاكم نامه ي بؤ نارد و ديارى پيشكش كرد، شوره ي ميفارقيني
زياتر هه لچني، ناوي له پوي شوره كه له بيست و دوو شويتان هه يه، ژماره يه ك بيناي
له ناو شار دروست كرد، كه زياد له سي شوينه^٢.

وتراهه: دهر وازه ي شار و تاوهره كه ي كه دهر وازه ي ناوه ندي لايه تيكيديا و چاكي
كرده وه، دهر وازه ي قلو فحي له نتيوان تاوهره كاني نه لته بالين كرده وه، ئينجا خه لك له
هه ر دوو دهر وازه ي په بض و باقوسى ده چوونه دهره وه، كه هه ر دم كراوه بوون. كه

^١ - له (النجوم الزامره ج ٤ ص ٢٠٥، ابن خلكان ج ٢ ص ٤١٠، الكامل في التاريخ ج ٩ ص ١٢٧، هاتووه كه له به غدا كؤچ
يدوايي كرده وه، ته نيا (ابن الاثير) ده لاي سالي كؤچي دوايي ده كه پيته وه بؤ ٣٩٢ ك / ١٠٠٢ ز.

^٢ - نووسراويك كه له سهر بورجيكي شوره ي شار ي ميفارقين نووسراوه ميژوي مومه هه دده وله، ده كه ك ي به م شپوه يه:
"به ناوي خوي به خشنده و ميه ريان و هيچ خوايه ك نيبه ته نها خوا نه بيت و محمه د نيدر اوي خوايه (دخ)، له ژير
فهرمان ي ميرمه نسور مومه هه دده وله نه بو مهنسور خزمه تكاري پيشه واي باوه د اران خوا مانه وه ي دريژ بكا دروست كراوه
له سالي ٣٩١ ك / ١٠٠١ ز له پاره ي خوي بؤ په زامه ندي خوي كه وړه خه رجي كرده وه. بروانه (عبدالرقيب يوسف/ نفس
المصور ج ٢ ص ٣٢٦، وه رگنيز.

بینا کرده‌ی ده‌رگای قلو فحی ته‌واو بوو دایخست، ئینجا خه‌لکیش وه‌گو پیشتر ده‌هاتنه ژورده‌وه، دواتر ده‌روازه‌کانی ره‌بض و یاقوسی داخست و یه‌ته‌نیا ئه‌م ده‌رگایه‌مایه‌وه.

دروستکردنی ده‌روازه‌که له سالی ۳۹۶ ک / ۱۰۰۵ ز بوو. مومه‌هه‌د له ویلايه‌ت مایه‌وه و شه‌روه‌ی په‌رده‌دار کاریه‌ده‌ست و هه‌موو قه‌رمانیکی به‌ده‌ست بوو، زۆر له خۆی تزیک کرده‌وه و زۆری خوشویست و به‌ژن و که‌نیزه‌کانی ناساند، به‌جۆرێک که پۆژێک پیی وت: گیانم پیش گیانت ته‌ی ته‌با شو‌جاع، پۆژم پیش پۆژت، شه‌روه‌ تۆکه‌ریکی هه‌بوو به‌ ناو ئیبن فلیووس زۆی خوشده‌ویست و کردی به‌سه‌ر پۆلیس.

مومه‌هه‌د زۆر پکی له ئیبن فیلوسی ده‌بۆوه، به‌هیچ شیوه‌یه‌ک هه‌زی له چاره‌ و بینینی نه‌ده‌کرد، چه‌ند جارێک هه‌لێدا بیکوژیت، به‌لام دلێ شه‌روه‌ی راده‌گرت. ئیبن فلیووس ده‌یزانی میر چی له دلدايه‌ و ده‌یبوغزاند، جا پۆژێکیان له‌گه‌ل شه‌روه‌ به‌ته‌نیا بوون و تێیگه‌یاند و پیی وت: بزانه‌ ژيانى من به‌نده‌ به‌ ژيانى تۆوه، پیت ده‌لیم که‌ لای من راست ده‌رچوو، بیرپرای میر به‌رامبه‌ر تۆ تێک چۆوه، ئه‌و نزیکبوونه‌وه‌ی میر له‌ تۆ ته‌نیا فریوێله‌، تاوه‌کو ئه‌وه‌ی بیه‌وێت جیه‌جییی بکات و له‌ ناویان به‌ریت، چه‌ند چیرۆک و به‌لگه‌یه‌کی بۆ دروستی قسه‌کانی هه‌تایه‌وه‌.. شه‌روه‌ وتی: پات چیه‌؟

وتی: ده‌یکوژین، خۆت جیی ده‌گریته‌وه، ئه‌گه‌ر نا هه‌موومان به‌ هیلاک ده‌بات، شه‌روه‌ وتی: هه‌لناگری ناپاکی پی بکه‌م، ئه‌وه‌نده‌ ماف و نیعمه‌تی به‌سه‌ر منه‌وه هه‌یه، که‌ له‌ پێگه‌ی خۆی داینام، به‌ ژن و ژالێ ئاشنا کردووم و غه‌دری لی ناکه‌م و په‌یمان ناشکینم، خه‌لکیش وام تیرا نابینن. پیی وت: خوینی دل‌ت خۆشه‌ویسته‌ره‌ له‌ خۆشه‌ویستی و نزیکبوونه‌وه‌ی وی، پۆژانه‌ له‌ به‌ر خۆی ئه‌وه‌ی دووباره‌ ده‌کرده‌وه، تا له‌ ده‌روونی شه‌روه‌ی جیگیر کرد، که‌ توندوتیژ و پێداگر بوو خودان راو برست بوو، ئینجا شه‌روه‌ پیلانگێپی کرد، که‌ خواردنه‌وه‌ی ژه‌هراوی بداتی، به‌لام ئه‌مه‌ی بۆ له‌گه‌ل خواردن و خواردنه‌وه‌ی وی نه‌کرا و بۆی نه‌چوووه‌ سه‌ر.

مومه هده قه لای هه تاخی دا بووه شهروه که سهخت بوو، به سهر میړگ و پانتایی شینایی و زهوی گولژاردا ده پروانی، شهروه خویه کی هه بوو: له پوژانی به هاردا له گهل میر ده هاته شهوی و له وی کاتیان به سهر ده یرد و ده عوه تی به کومه لی ساز ده کرد، وای ریکه کهوت که له کوتاییه کانی سالی ٤٠٠ ک / ١٠٠٩ و هندیك وتویانه سالی ٤٠١ ک / ١٠١٠ ز به ره و هه تاخ چوون. چه تد پوژ سه یران و پوایان کرد و له خوا یرن و خورده وه به رده وام بوون، ثبیت فیلوس خواردن و جی و پی یاشی بو دابین کرد بوون. (له گهل خواردنه وهی تورا، چه تد پوژان له خوشیدا بوون).^٢

وتراوه: شهروه ودهوی ثبیت قیلوسیدا که چه تد که سیک له ده روزهی قه لا دابنی، ریگه نه دهن که هیچ یه که له هاوه لانی میر بیتنه ژووی، جا بو خواردن و خواردنه وه دانیشتن، میریش سه رگرمی خواردنه وه و خوشی بوو، سویندی له شهروهی ده خوارد، که دانیشی و شهویش دانه دهنیشتن، خاکی ژیر پای میری ماچ ده کرد و دانه دهنیشتن، میر په رداخی ده دایه جار جاره دهی خوارده وه، هر یه که له هاوه لان و تلموژایانی میر که سه رخوش ده بوون، راست ده بوونه وه شهروه ده یردنه ده رده وه، و ده کو شهوی که خولحاقیز بوونیان لی بکات، ده یردنه مالی و ده یرگرتن گوايه شه مه له سهر پاسپاردهی میره، یرده وام تا له گهل هه مووان شه کارهی شه نجام ده دا و ده سته سه ری ده کردن، ته نیا گورانی بیژان و سی که س لای میر مانه وه، له سه رینگانی میر خرمه تگارکی هه بوو به تاوی موشرق، هر که سه رخوش بوو لال و پالی لی و ده دیار کهوت. شهروه پی وت: گه وره مان وای پی باشه بجی بخره وت. وتی: به لی به گیانی هن ته نها شه م کلا جوايه^٣ ماوه ته وه تا من و تو بیخوینه وه، وتی: گوپزپیه ل و ملکه چم، جا خواردیانه وه. شینجا میر به ره و شوینی تو ستنی چوو پاشان

^١ - هه تاخ: ته لای کی سهخته له دیار به کر نیکه له میلقا قین. (معجم البلدان ج ٤ ص ٩٥٣).

^٢ - نیوان دوو که وانه که له ده ستنوسه بنه رده تیه که دا پوون شینه و شهوی نویوسیرمانه له (ب په ری ٢٨ ب) و ده رگیراوه.

^٣ - کلا جوا: به مانای په رداخ دیت.

خهوت، خزمه تکاره کهش پییه کانی بردنه شوینی نوستنی خوی و دایقوشین، ئین فیلوس به شهروهی وت: ئیستا کاته که ریککه وتوه. شهروه وتی: به خوای دهر وونم ریکه م پی نادات! وتی: هه ر ده بی بکریت، نه گینا هه موومان به هیلاک ده چین. شهروه وتی: به خودای من نه م کاره ناکه م! به لام نه گه ر تو ویستت بیکه.

ئین فیلوس شمشیریکی پروتی به دهسته وه بوو، لیی چوه ژووری و میر پی حه سیا وتی: بچی له م کاته هاتویه ژووری! وتی: بۆ خزمهت هاتووم. میر وتی: برۆ نه گه ر پیته وه. راوه ستاو میر لیی بلند بوو، له بن خوی ناو هاواری بۆ شهروه کرد: شمشیره که م بدهیی، که لیی جیا نه ده بووه و له ژیر پیخه فه که ی بوو، شهروه هه په شه ی لی کرد و شمشیره که ی له ژیر پیخه فه کانی دهره ئینا و له میری دا و شانی داهینا. میر وتی: ئای شهروه! به دوی مه رami ئین فیلوس که وتی، به خوا پاشان سه رناکه ویت. جا به کسه ر موشرقی خزمه تکاریان گرت، شهروه چوه دهری نه و سه ربازه ی متمانهی پی ده کردن له خهوی هه ستاندن و تیگه یاندن، که چی بووه، کۆمه لیککی له ئاموزایانی میر زیندانی کردن، نه وه ی ویستی هیشتیه وه و نه وه ی ویستی دهری کرد، نه م کارانه ی هه موو نه وی شه وی کردن و موشرقی ئازاد کرد. هه ر به شه وی به هه له داوان به ری که وت و وه ختی به ره به یانی گیشته، خوی پاسه وان و دهرگاوانه کان وابوو، که میر له راو شکار ده گه رایه وه، تا روی موشرقیان نه دیبا دهرگیان نه ده کرده وه. که گیشته موشرق هه رای لی کردن و نه وان هاتنه خواره وه و دهرگیان کرده وه، شهروه و ئین فیلوس هاتنه ژووره وه و مه شخه لیان به دهسته وه بوو، پاسه وانه کان که میریان به دی نه کرد، شهروه یان له نه سپه که ی هینا خواره وه و گرتیان. ئین فیلوس په لاماری دان و سی که سی لی کوشتن، ئینجا چوونه شار و له کۆشکی کورانی حه مدان دابه زین، که کۆشکی میرنشینی بوو.

هه رکه شهروه ده سه لاتداریتی شاری وه گیر که وت، دهستی به سه ر خه زینه و سه ربازه کاندای گرت، به هیز بوو خه لکیش له ترسان ملکه چی بوون.

وتراوه: دەستەيەك سەربازى بۇ شارى سەرد (سەرت) ئارد، تا مىر ئەبى نەسرى
 براى مىر بىگرن. پېشوتىر كە مىر ئەبو ئەلى كورزا، ئەبو نەسر لەگەل براكەى مومەھەد
 وپراى سەربازەكان لە ئامەد بوون، كە مىر ئەبو مەنسور گەراپەو و ميافارقین و
 ولاتى خستە بن دەست، ماوئەك لەگەل براكەى لە ميافارقین مایەو، پۆژىك بە
 مومەھەدى براى وت: من ئەم شەو لە خەوندا - واتا دوینى - وەكو بلىتى مانگ كەوتە
 كۆشمەو. وتراوه: بەلكو وتى: پۆژ لەسەر سەرم كەوتبوو. مومەھەد وتى: ئەو
 خەونەى تۆ بەلگەيە لەسەر ئەوئەى كە دەبیتە خاوەن دەسەلات. وتى: خۆت نیشانى
 من مەدە دەنا دەتكورم، دوورى خستەو و دىيەكى بەناو ئەسەر پى بەخشى، بە
 پوبارىكى وى دابەپىي كەد و بە درىزايى ژيان و ميرايتەكەى دیدارى براى نەدیتەو.

وتراوه: كە لە ئامەد گەرانەو، مومەھەد دەسەلاتى وەرگرت ماوئەك - مىر ئەبى
 نەسر - لە كنى مایەو، پاشان لە خۆى دوور خستەو، لەسەر ئەمە پىيان وت بەلام
 قايل نەبوو، پىي وتن: گەر بىگەمى دەيكورم. پىيان وت: لەبەرچى، تاوانى چىيە؟
 وتى: پۆژم بىنى وەكو بلىتى ھاتە كۆشمەو، براى پاست بۆو لە كۆشى دەرھىنام و
 بردى. بىگومان پاشايەتى بەدەست دىنى و چاوم بەراى نادا بىيىنم.

وتراوه: ئەوئەى سالى گرانى و وشكەسالى بوو، جەريەب گەنم بە دە دىنارى سوور
 بوو، مىر ئەبو نەسر وتى: خوايە نەزرى سەر شانم بى، گەر بوومە خاوەنى ولات ھەموو
 پۆژىك جەريەبەك گەنم لە مزگەوت بگەمە سەدەقە، بە درىزايى ژيانى براكەى لە
 ئەسەرد مایەو، وىلايەتى مومەھەد ١٤ سال بوو لە سالى ٣٨٧ى مانگ بۆ سالى ٤٠١
 / ١٠١٠ ز.

وتراوه: لە ١٤ مانگى موھەرەم سالى ٤٠١ ك / ١٠١٠ ز لە موصل پۆژى ھەينى وتار
 بەناوى (حاكم) خەلىفەى مىسر خوينرايەو، چەند پۆژىكى كەم وتار بەناوى ئەو
 خوينرايەو، پاشان وازيان ھىنا، جارىكى دىكە بۆ عەباسىيەكان خوينرايەو و بەنو
 عەقىل ئەو كارەيان كرد، بەلام خەلك لىيان لە ھەريا دان ئەوانىش وازيان ھىنا.

وتراوه: شەرود هەموو قەلاکان و ولاتی بە مۆری میر وەرگرت، تەنھا ئەرزەن
مابوو، کە لە کاتی فەرمانڕەوایەتی میر ئەبو علی و میر مومەھەد دەوله‌وه، والیه‌کی
خەلکی ئەسفەهان بەناو خواجە ئەبو قاسم بە سەرودە بوو.

باسى ويلايهتى مىر نەسرولدهولە ئەبو نەسر ئەحمەد كورى مەرۋان

وتراوه: سىيەم پۇژ بوو شەرۋە چوۋە ناو (....) ^۱ و تەنزى ^۲ و ئىنجا
عەبدولپەھمان كورى ئەبى ۋەردى دونبولى ^۲ نارد بۇ ئەرزەن، كە ماقولى دەۋلەتان
خواجە بەبولقاسمى لى بوو، بابايەكى بە تەگبىر و پاۋ ئاقل بوو، عەبدولپەھمان چوۋە
كنى و بە نەرمى ئەو و ياۋەرانى دواندن، بەلام ۋەلامى ھىچ شىتېكى ئەويان نەدايەۋە،
دواتر چوۋنە پاۋ، خواجە ئەبولقاسم تاق بوۋە، پىاۋېكى بەكار و توندى بىنى پىتى وت:
چىت لە دوايە؟ وتى: شەرۋە مىرى كۈشتۈ، كۆمەلېك چەكدارى ناردوۋە بۇ گرتنى مىر
ئەبى نەسر، منىش دەچمە لاي و پىش ئەۋەى بېگەنى تىتى دەگەيەنم، پىگاكانىش
ھەموۋى گىراون بۇ ئەۋەى ئەم ھەۋالە تەشەنە نەكات، خواجە ئەبولقاسم باۋەپى پى
ھىنا خەلک پاي ئەويان ۋەردەگرت، كە گەپايەۋە ئەرزەن و لە مەسەلەكى دىنيا بوو،
بەپۇكى خۆى دادپى و چەپۇكى بەسەرى خۆى دادا و گرىا و ھاۋارى كرد، كۆمەلېك
چەكدارى بۇ مىر ئەبو نەسر نارد و پەيامى نارد: ئەسپان جەلەكە و زوۋ بگە لام. كە

^۱ - لىرەدا لەبەر ديار نەبوۋنى لە بنەرەتدا نەتوانراۋە بخۈيرتتەۋە. دۋاى خۈيرتدەنەۋەى ب پەپى ۲۱؟ و "مارش" پەپى
۸۲؟ و ايزانم بەم جۆرەيە: "كۆمەلېك سەربازى نارد كە پىنج سەد سوار بوون بۇ دەستگىركردنى مىر ئەبى نەسر و بۆۋەى
نەسەردى لى بىستېنن".

^۲ - لە (معجم البلدان ج ۳ ص ۵۵۱) تەنزى (طنزة) شارېكە لە ئىبن عومەر لە دياربەكر.

^۳ - دونبولى: دەگەپتەۋە بۇ دونبول كە ھۆزىكى كوردانە لە ناۋچەى موسل.

سبهینی گه‌یشته کنی و ئەمیش راستەوخۆ تێی گه‌یاند، له‌ کێ ئەو له‌ ئەرزەن مایه‌وه‌، کۆمه‌ له‌ سواریک له‌ لای شه‌روه‌وه‌ هاتن بۆ گرتنی، ئەویش له‌ گه‌لیان جه‌نگا و پویان کرده‌ ئەرزەن، خواجه‌ ئەبولقاسم به‌ میری وت: ده‌روازه‌ی قه‌لاکه‌ بیاریزه‌، تا وه‌ده‌ریان ده‌نیم، که‌ زانیان میر له‌ قه‌لائی ئەرزەن خۆی قایم و پارێزگیر کردوه‌وه‌ گه‌رانه‌وه‌، پاشان سووچی خزمه‌تکار گه‌پایه‌وه‌ و میری بینی و تێی گه‌یاندن، ئەوانیش دلایان توند بوو، گه‌رانه‌وه‌ میافارقین و به‌ شه‌روه‌یان راگه‌یاند.

وتراوه‌: دواتر خواجه‌ ئەبولقاسم هاته‌ لای میر مه‌روان و له‌ مه‌زاری میر ئەبو عه‌لی و ژنه‌که‌ی، له‌ کوشتاری میر ئاگاداری کردنه‌وه‌، میر ئەبو نه‌سر^١ هاته‌ لایان و ئەویش له‌ به‌ر چاوی ئەوان سویندی خوارد و وتی: من گیان و مال‌م له‌ به‌ر ده‌ستدایه‌ و سویندی خوارد، که‌ له‌ ژێر فه‌رمانپه‌وایی ئەو بی‌ت، ئاماده‌یه‌ گوێزایه‌لی هه‌موو فه‌رمانه‌کانی بی‌ت. ئینجا چوو ده‌رێ و خه‌لکی شار و سه‌رباز و گه‌واهیدهر و دادوه‌رانی کۆ کرده‌وه‌. میری سویندا و جا خواجه‌ جارێکی دیکه‌ سویندی دانه‌وه‌ خه‌زێنه‌کانی کرده‌وه‌ و دانه‌ویڵه‌ و پارهی به‌شیه‌وه‌، چه‌کی دابه‌شکرد، عه‌شیره‌ت و کورده‌کانی له‌ هه‌موو لایه‌کدا کۆ کرده‌وه‌، خه‌لکیکی زۆری له‌ کێن خه‌پۆوه‌، سویندی پێی خواردن، که‌ له‌ ژێر فه‌رمانی میردابن، له‌ قسه‌ی وی لانه‌ده‌ن، هه‌چی لی داوانه‌که‌ن تا شه‌روه‌ نه‌کوژیت و ولات نه‌گریت ده‌ست خۆی، به‌م جو‌ره‌ سویندیان خوارد.

وتراوه‌: جا هه‌موویان پێکه‌وه‌ به‌ره‌و پانایی شار به‌پێکه‌وتن، خه‌لکیکی زۆریان کوشت و هه‌موو شتێکیان به‌ تالان برد، شه‌روه‌ و سه‌ربازانی هاتنه‌ ده‌ره‌وه‌ و کوشتاریکی توندیان کرد، شه‌روه‌ و هاوه‌لانی شکستیان هێنا، زۆریان لی کوشتن و هه‌رچی پێیان بوو لێیان به‌ تالان بردن، جا میر و خواجه‌ و سوپاکه‌ به‌ره‌و ئەرزەن گه‌رانه‌وه‌، هه‌ر که‌ گه‌یشتن میر هه‌موو ده‌ستکه‌وته‌کانی جه‌نگی به‌سه‌ر دابه‌شکردن و هه‌چی بۆ خۆی هه‌لنه‌گرت، جا (چاله‌گه‌نم) یان دانه‌ویڵه‌خانه‌کانی کرده‌وه‌ و دای به‌

^١ - به‌ شیوازی جیا ناوی هاتوه‌ وه‌ک ئەبو نه‌سر، میر مه‌روان، نه‌سروده‌وه‌ له‌ (وه‌رگێی).

لايه نگراني، سهربازي ناماده كړد، خه لكېكي زور له دهوړي مير و خواجه ناماده بوون، جا خه لكه كه يان برد له دووړي فرسه خټك له شار دابه زين و له وې دايان كوتا. شېروه له كرده وې خوي په شيمان بڼوه و زاني شېړي له پټيه، دلي خه لكې پاكړت و له گه لايان چاك بوو، دراو و باربوي زوري دانې، كه پټشتر له گه لايان خراپ بوو، ئين فيلوس تېي گه ياند كه نامه بڼ پاشاي پډم بنووسې و هاناي بڼ بيا، وتي (بلي): ئه ي پاشاي پډم، جگه له تو كه س خوښمان ناپاريزي، ولاته كه ته تسليم به و بكه. شېروه په يكي نارده كني و نووسراوي بڼ نووسي، ديارى و شتي ئاوازه ي بڼ نارد. خه لكې شار گوښيستي ئه مه بوون پټيان ناخوش بوو و دليان توند بوو، به ئاشكارا نه فره تيان له شېروه و ئين فيلوس ده كړد، به پاده يك جنيو و نه فره تيان ده گه يشته بهر گوښان.

وتراوه: ئينجا شېروه هرچي له لاي هه بوو له پاره و پول و گه وهر و كه لوپه ل له سه ندوقيكدا كوښكړده وه. نيواني ئه و و ئه بو تاهير كوړي ده مننه خوش بوو، په يوه نديه كي توند و تول و هاوپټيه تيان هه بوو، قاسيدي بڼ كني نارد و پټي راگه ياند: يان بڼ خوت وهره يان يه كيك بنيره كه متمانې پي ده كه ي، ئه و يش فرماندار (مورتهج) ي په رده دار و ميړدي كچي نارد، كه به شيوه يه كي جوان و ه لامي نووسراوي دايوه و په يمانې دا، كه چوني بوئ ئاوا له ژير حوكمي دا بيت، هر كه گه يشته هه موو پاره و پولې به ئه مانته دايي، پارچه پارچه هه مووي پي پيشاندا، كيسه به كيسه و به كيس و دانه و باسه وه پاره و ماله كه بڼ نامده برا، ئين ده مننه سوښدي بڼ خوارد. شېروه ش سوښدي خوارد، كه يه ك ده ست بن و به هيچ شيوه يه ك ليتي دوا نه خا و نهيدا به كه س.

وتراوه: خه لك له دليان چه سپا كه شېروه ليپراوه، ولات ته تسليمي شاي پډم بكا و موسلمانان تووشې نه هامه تي بكات، خه لك له كاره ساتي مير ئه بو علي توقيبوون.

پوڅي هه يني له كاتي نوښكردن ئين فيلوس هاته مزگوت، خه لكېكي زوري له گه ل بوو، هات و هوت و بگره و به رده ي دروست كړد، خه لك گومانيان نه بوو له وې كه

وەگێڕ کە وتوون، ئیدی خەڵک پاپەڕین و لێیان دەرهپەڕین، ئین فیلۆسیان لە گەل شکست پەوێبەپوو کرد و پاپوان نا.

میریڤک لە میرانی کورج^١ لە خزمەتی مومەهەدا بوو لە ولاتی خۆی لە دەستی پاشای کورج تارابوو، ناوی ئین ئیبی لە یس بوو، کە تا ئیستا نەوێان لە تەفلیس^٢ ماون و لە خزمەتی پاشای کورجدا، کۆمەڵێکی زۆری لە گەڵدا بوو، کە میر کورزا دایانە پال شەروە. خەڵک بە دواي ئین فیلۆس کەوتن و شکستی هێنا و بەرەو دەروازەی ئو کۆشکە، کە شەروە لیپوو چوو. سەربازان بەرگریان لێکرد و خەڵک دواي کەوتن، شەروە فەرمانی بە کورجەکان کرد، کە خەڵک تیرباران بکەن، ئەوانیش یەک دەست ئو کارەیان ئەنجام دا، کۆمەڵێکیان کوشت و کۆمەڵێکیان بریندار، جا شەروە چوو دەری و خەڵکە کەش کپ بوونەو و وتیان: (ئین فیلۆس بە دەستەو بەدە، چونکە سەری خراپەکارییە، ئو وای لە تۆ کرد ئو کارە بکەیت)^٣، ئەویش بە دەستەوێ نەدا و کوشتار دەستی پێ کردەو. جا شەروە چوو ناو کۆشکە کەو و خەزینەیی والا کرد و بەسەر سەربازانی دا دابەش کرد، لە گەڵ خەڵک جەنگا و زۆری لێ کوشتن، بەلام شەروە و یاورانی و کۆمەڵە کەیی شکستیان هێنا و بۆ خۆی سەرکەوتە سەر شوروکە. ئین فیلۆس کورزا و مندالان تەرمەکیان بە نێو شاردا پاکیشا و شێواندیان، کۆشکیان بە تالان برد، کاتی کە شەروە شکستی هێنا، سەرکەوتە تاوهری پاشا و لەوێ خۆی قایم کرد، جا هاواری بۆ پیاو ماقولانی شار هێنا، هاتنە لای و لۆمەیان کرد، داوای لێکردن گیانی بیاریژن ئەوانیش دلتیایان کردەو و پەیمانیان پێدا نەیکورن و لە لای میر ئەبو نەسر ناوێری بکەن. ئینجا شەروە لە مالی یەک لە ماقولانی

^١ - کورج: یان کورج میللەتێکن لە چیاکانی قەبەق نیشتهجی بوون، مێزبان زیاد بوو هەتا شاری تەفلیسیان گرت. (قەبەق) چیا یەکە لە مەل بە ملی بابولنەبوایە کە نوایین سنووری ئەرمینیایە (معجم البلدان ج ٢ ص ٣١، ٢٥١).

^٢ - تەفلیس: شاریکە لە ئەرمینیا (معجم البلدان ج ١ ص ٨٥٧).

^٣ - لە نێوان کەوانەکاندا نەتوانراو بەخوێنتەو چونکە لە بنەڕەدا پوون نیە. ئەوێ نووسیومانە لە (ب پەڕی ٢٤ ب) مان وەرگرتوو.

ناوچەكە دابەزى و سويندى دان بەگزاڧەى نىئوى ئەبو تەيب مەمەد كوپرى عوبىد كوپرى مەيوەر بوو، كابرايەكى زەنگىن و ھەبوو بوو. خەلگ بە پېشەنگى خۇيان دەرزانى و بە قسەيان دەرکەد و لەگەللى بوون. كە دەكاتە باپىرى پىاوماقول شىخۇلشيوخ ئەبو ھەسەن ەلى كوپرى يە ھيا كوپرى ھەسەن بوو، جا شەرۋە لە لای ئەو ھاتە دەرەوۋە و گلەبى لە خەلگى كەرد، كە كۆشكيان تالان كەردەوۋە، خەلگىش گۇييان پىئە نەدا و كۆشكى دىرىنيان تىكدا و پوخانديان و ھەرچى تىدا مابوو گەسكيان لىدا.

خەلگ دەستيان بەسەر شاردا گرت و نامەيان بۇ مېر ئەبو نەسر نووسى، كە ئامادە بىت، كە ھات لە قەراخ شار دابەزى، پەيامى بۇ ناردن و داۋاى كەرد كە شەرۋەى تەسلىم كەن، بەلام خەلگەكە قايل نەبوون و وتيان، ئىمە پەيمانى گيان پاراستنمان پىداۋە و لەسەر و ماللى خاترجە ممان كەردوۋە. جا خەلگ كۆبوونەوۋە و ناكۆكيان كەوتە نىئوان، شېخ ئەبو تەيب كوپرى مەيوەر خۇى لى كە نارگىر كەردن و گوتى: خۇم لە مەسەلەى نىۋە ناگەيەنم، ئىنجا پىاويكيان كەردە دەمراستى خۇيان كە نىئوى ئەبو تاهىر كوپرى ھەمامى بوو، كە زۆر لە لايان پىزدار بوو، ماۋەيەك بە قسەيان كەرد و ھىندەى نەبرد تىك گىرانەوۋە، كە ئەوۋەى لى بىنين لىيان جيا بۆۋە و تاقكەوتەوۋە، دواتر خەلگەكە چوونە ژىر بارى پىاويك لە پىش بەدەرەكانى بازارى قوماش، كە بە دادپەرۋەرى ناسرا بوو و ناۋى ئەبو ھەسەن ئەحمەد كوپرى ۋەسىف ئەلبەزاز بوو، كە لە نىئوان خۇبى و پىاويك بە ناۋى ئىب: ئەبى پىچان دۇستايەتى ھەبوو، خودان خەزم و خۇش و خەلگ بوو، ھەر دوويان ئامادە بوون، پەيمانىندا بارىزگارى شار و خەلگ بگەن و بە كار و بارىيان پاپەرمون. پەيمانى چاكەيان بە خەلگ دا. ئىبن ۋەسىف خەلگەكانى نىزىكى خۇى كۆ كەردەوۋە و خەلگى شار و پىاوماقولانى دواند و بارودۇخەكەى چاك كەردەوۋە و بە ھىز و دەسەلات بوو، ھەندى لە تالانكراۋى كۆشكى گەپاندەوۋە، پارە و پولىكى زۆرى ۋەدەست كەوت.

وتراۋە: ئىنجا مىر ئەبو نەسر بە توندى لەگەل خەلگ جولايەۋە، پەيگىرانە
 كوشتارى كردن، ئىبن ۋەسىف ترسا لەۋەى ئەم كارەى مىر دريژە بكيشت و
 خەلگىش متمانەى خويان بە مىر بېخەش ۋەۋىش بە دوژمن بىمىننەۋە، بە نەينى
 نامەى بۆ ئەبو نەسر نارد، داۋاى ئەمانى لە مىر ۋە خواجه ئەبىلقاسم ۋە ياۋەرانى كرد،
 چى ويست بۆ خويى ۋە بۆ خەلگى كردى، بە ۋە مەرجهى كە ويستى ھەرچى كە پىيى كرا
 پىشتىگىرى كرا. مىر ھەرچى ويستى بۆى سەلمان ۋە جا شۆر بۆۋە لەگەل ماقول ۋە گەۋرە
 پياۋانى شار لە مزگەۋت كۆبۆۋە ۋەتى: تا چەند خۇمان لە ژيىر ئەم ئابلوقەيەدا
 پارگىن، تاكەى ئاۋا بىمىننەۋە، مال ۋە مولكمان ويىران بوۋ، بژيوى ۋە كار ۋە كاسبىمان
 نەماۋە؟ ۋەتيان: ھەرگىز شەرۋە بە دەستەۋە نادەين. ئىنجا مىر نامەيەكى بۆ ناردن ۋە
 ۋەلاميان نەدايەۋە، ئەمەش لە تشرىنى يەكەم بوۋ، كە تشرىنى دوۋەم ھات ۋە بوۋ بە
 كرىۋە ۋە بفر ۋە سەرمایەك ھەر باس ناكرى، مىر ۋە ياۋەرانى توۋشى زىيانكى زۆر بوۋن
 ۋە نەيانتۋانى بىمىننەۋە، چوۋە ئەرزەن ۋە ھەندى لە سەربازانى بەسەر شارۋە جىيەشت
 ۋە خواردن ۋە پىتاكى لى بپىن، مىر تا مانگى شوبات لە ئەرزەن مايەۋە، جا بەرۋە
 ميافارقىن گەپايەۋە ۋە كوشتار ۋە گەمارۆى توند كرد.

جاريكى دىكە ئىبن ۋەسىف نامەى بۆ مىر نوۋسى ۋە متمانەى خويى پىدا ۋە پەيمانى
 چاكەى بە مەدا، مىر دريژەكىشانى ئەمەى لە دل گران بوۋ، ئاخىر چۆن زوۋ خويان بە
 دەستەۋە نادەين. ئىبن ۋەسىف كە ۋەلامى مىرى بۆ گەپايەۋە، خەلگى كۆ كىردەۋە
 ۋەتى: ئەۋە ئەكى! ئەم كارە دريژەى كىشا، ئەم مىرە پاي ناگۆپى ۋە ھەر سورە لە
 سەرى، ئىمەش جگە لە ۋەپەنايەكى دىمان نىيە، خۇمان لە پىناۋى شەرۋە بە ھىلاك
 نابەين! ۋەتيان: پات چىيە؟ ۋەتى: رام ئەۋەيە كە بۆ مىر بنوۋسىن بارودۇخمان چاك
 كەين ۋە لەبارەى شەرۋە بىدوۋىن ۋە داۋا بىكەين لىيى خۆش بى، گەر ئەمەى كرد
 باشە، دەنا شەرۋە لەناۋ دەبا ۋە ئىمە ھەموۋمان بە ھىلاك ناچىن.

وتیان، فه رمان له تۆوهیه، به م جوړه پیکهوتن، کۆمه لیکیان چوون چاویان به میر و خواجه نه بولقاسم کهوت، ئه ویش پیزی لیتان و، په یمان باشی پیدان، هه روه کو داویان کردبوو نه ماننامه ی بۆ ئه وان و شه روه نووسی و دلنیا ی کردنه وه، جا چوونه شار و شه و مانه وه، قاوه لئی ده روزه ی به له د و ده روزه ی ئه له وه و ده روزه ی په بزبان کرده وه، میر نه بو نه سر چووه ژووده وه و له خانوی شه روه دابه زی، چونکه کۆشکی میرنشینی تیکدرا بوو، شه روه له تاوه ری پاشا (برج الملك) دابه زیه کنی و خواجه نه بولقاسم چووه لای. هاتنی میر بۆ شاری میافارقین له دوایین مانگی سالی ۴۰۱ ک / ۱۰۱۱ز بوو.

وتراوه: میر له پاشانشینه که جیگیر بوو، کاروباری خه لکی به پتوه برد، خواجه ی کرده وه زیر و هه موو فه رمانیکی خسته به رده سستی، ته نانه ت میر هیچ کاریکی بی پا و فه رمانی ئه و نه نجام نه ده دا، سیاسه تیشی له گه ل خه لک باش کرد و جالای له کۆمه لیک له خه لکی شار کرده وه، که فاسق و گیره شیوین و تیکده ر بوون و شاربه ده ری کردن، هه رچی هاوکاریان بوو پایکردو چه ندی پیتی کرا زتیری تالانکراوی ده ست خسته وه.

وتراوه: نه بولحه سه ن کوپی وه سیفی کرده والی شاروچکه ی ته نزی و ته ل فافان^۱ و ده ورویه ره کانی تا سنووری جه زیره .

وتراوه: دوی ماوه یه ک میر شه روه ی گرت و په لکیشی ئه و جیییه ی کرد، که مومه هه دی لی کوژرابوو، له وی خنکاندی و به دارپوه هه لیواسی، له گه ل ئه و کۆمه لی له هاوه له خراپه کاره کانیشی کوشت، میافارقین له وانه پاک بۆوه، که چاویان به چاکه هه لته ده هات و هه ر خه ریکی فیتنه و ئاژاوه گیر ی بوون.

وتراوه: ئینجا میر فه رمانی ده رکرد به بردنی تابوتی براکه ی مومه هه د بۆ نه رزه ن، بۆ کن باوک و دایکی، له گومبه زیکی نزیک میر نه بی عه لی برای نیترا، مومه هه د وه جاخ کویر بوو.

^۱ - فافان: شوپنیکه ده که ویتنه سه ر پوویاری دیجله له خوار میافارقین. (معمد البلدان ح ۳ ص ۸۴۵).

وتراوه: که میر شه‌روە ی کوشت ئیین وه‌سیف له دلی گران هات و له خوی ترسا و ته‌نزێ و ویلایه‌ته‌که‌ی جی هیشت و هه‌لات بۆ به‌غدا و له‌وێ مایه‌وه.

وتراوه: میر نه‌سر له فهرمانپه‌وایه‌تی جیگیر بوو، نازناوی نه‌سرولده‌وله‌یه، هه‌موو دیاره‌که‌ی فهرمانپه‌وایی کرد، ته‌نیا ئامەد نه‌بیته‌، نامه‌ی نووسی بۆ پاشاکان و خه‌لیفه و به‌هائولده‌وله‌ کوپی بویه، ده‌سه‌لاتی به‌ هیژ بوو، که‌س نه‌ما‌بوو به‌ره‌نگاری بیته‌وه.

وتراوه: ئه‌بو تاهیر کوپی ده‌منه له ئامه‌ده‌وه مورته‌جی سه‌ر له‌شکر و زاوای نارد هه‌ میافارقین، له‌گه‌ڵیدا دیاری و که‌لوپه‌لی گرانبه‌ها و ناوازه و نامه‌ی پیروزیایی بۆ نارد، جا هه‌ر وه‌کو چۆن بپاری له‌سه‌ر درابوو له‌سه‌رده‌می مومه‌هد ئیین ده‌منه دیاری و پاره و پول بنێری و وتار و دراولیدان و دره‌م به‌ناوی میره‌وه بیته‌، به‌ هه‌مان شیوه‌ش له‌گه‌ڵ میر نه‌سرولده‌وله و خواجه رێک که‌وت.

وتراوه: له‌ سالی ٤٠٢ ک / ١٠١٢ ز مانگی (ربیع الاول) ئه‌بو حوسین کوپی له‌بان فره‌زی - خوا لێ خۆش بێ - له‌ به‌غدا کۆچی دوایی کرد.

وتراوه: له‌ شه‌ممه ٢٣ی (ذي القعدة)ی سالی ٤٠٢ ک / ١٠١٣ ز قازی ئه‌بو به‌که‌ر باقلانی^١ له‌ به‌غدا کۆچی دوایی کرد، له‌سه‌ر گۆڤه‌که‌ی نووسراوه:

به‌روانه چیا که‌ پیاوان ده‌په‌وینن

ته‌ماشای گۆڤه‌که‌ چ په‌قه‌نی تیدا

سه‌یری شمشیری ئیسلام که‌ له‌ کالاندا

سه‌ح که‌ دوپی ئیسلام له‌ سه‌ده‌ف دا

وتراوه: له‌ دووشه‌ممه پینجی جه‌مادی یه‌که‌می^١ سالی ٤٠٣ ک / ١٠١٢ ز له‌ به‌غدا به‌ نه‌خۆشی په‌رکه‌م کۆچی دوایی کرد، ته‌مه‌نی چل و دوو سال بوو. کوپه‌کانی له‌ دوا‌ی ئه‌و له‌سه‌ر ته‌ختی پاشایه‌تی دانیشتن.

^١ - ئه‌بو به‌که‌ر محمەد کوپی ته‌یب کوپی محمەد جه‌غه‌ری به‌سری مالکی، دانه‌ری کتییی (الصفات). شذرات الزه‌هب ح

جەلالدەولە ئەبوتاهىر فەيرۆز خەسرۆ بووۋە فەرمانپەرۋار خۇراسان.^۲
سولتان دەولە ئەبو شوجاع بووۋە پاشاى عىراق^۳ ۋە ئەھواز^۴ ۋە فارس^۵ ۋە ئەرجان^۶.
مۇئەييەددەولە ئەبو كالىجار مەرزەبان كوپى سولتان دەولە لە جىيى باۋكى بووۋە
خاۋەندارى عىراق، مامەكەشى شەرەفدەولە فىنا خەسرۆ بووۋە پاشاى پەي ۋە
ئەسفەھان.

ۋىتراۋە: لە پۇژى شەممە چۈارى موحەپەم سالى ۴۰۳ ك / ۱۰۱۳ز سولتان دەولە
ئەبو شوجاع دەستى بەسەر فەخرمەلىكى ئامۇزىدا گرت، شەۋى سى شەممە كۈشتى.
ۋىتراۋە: لە موحەپەمەدا ھەۋال ھات بە درزىردنى كۈشەي يەمانى (البىت الحرام) ۋە
كەۋتنى ئەۋلا دىۋارەي كە^۷ پىغەمبەر (د.خ) لىيۋە. پەرستگا گەرەكەش بەسەر
بەردى بەيتۇلموقدىس كەۋت ۋە مۇزگەۋتى سۈرپە مەن رەئ^۸ لە عىراق سۇتا، خەلگ لەمە
تۇقۇن.

۱- لە (النجوم الزاهرة ج ۴ ص ۴۲۲) داھاتوۋە كە بەھانۇلدەولە كوپى عەزۇددەولە كۈچى دۋايى كىردۈ، لە (ئەرجان پۇژى دۋوشەممە پىنجى جەمادى ئاخىرە... لە ۋەختى مەردنى دا كىردى چىل ۋە دۋو سال ۋەتۇ مانگ بوو، لە ئەرجان بەرەۋ كۈفە بەرۋى كرا...).

۲- خۇراسان ۋىلايىتى فراۋانە سەرھەتاي سىۋرەكەي لەۋ دىۋى عىراق، كۆتايى سىۋرەكەشى لەم دىۋى ھىندە، بىروانە (معجم البلدان ج ۳ ص ۴۰۹، تقويم البلدان ص ۴۴۹).

۳- بىروانە (معجم البلدان ج ۳ ص ۶۲۸، تقويم البلدان ص ۴۹۱).

۴- ئەھواز: نىشەنجىيە كە لە خۇزىستان. تقويم البلدان ص ۳۱۶.

۵- فارس: ۋىلايىتى فراۋان ۋە ھەرمىكى بەرىنە، بىروانە (معجم البلدان ج ۳ ص ۸۳۵، تقويم البلدان ص ۲۲۱).

۶- ئەرجان: شارىكى گەرەيە دەكەۋىتە نىۋان فارس ۋە خۇزىستان. (تقويم البلدان ص ۳۱۸).

۷- لە دەستۇسدا ئاۋا نوۋسراۋە، بەلام مانايەكەي پىك ناكەۋى. پى دەچى ۋەشەيەك يا دەستەۋاژەيەك پەپى بى ۋە نوۋسەرەۋە لە بىرى چۈۋى. ۋەكو (مىنبەر) يان (كە لىيى دادەنىشت) ۋاتاكەي (دىۋارىكى كە پىغەمبەر لىيى دادەنىشت).

۸- سۈرپەمەن پەنا: شارىكى گەرەيە دەكەۋىتە نىۋان بەغدا ۋە تىكرىت ۋە لە لاي پۇژەلانى پىۋىبارى دىچلەۋە. بە سامەرا بەناۋيانگە (معجم البلدان ج ۳ ص ۱۴).

وتراوه: میر نه سرولده وله ویستی بۆ شوینی نیشته جیبوونی کۆشکین بینا بکاته وه، بریاریدا به نۆژهنکردنه وهی کۆشکی دترین که پیشتر هی همدانیه کان بوو، کۆمه لیک پیشنیاریان کرد، که قه لای سهرکرده که نۆژهن بکاته وه و بیکا به کۆشکی، مهیلی بۆ ئە مه نیشاندان و جهختی له سهر کرد، خواجه ئە بولقاسم پیی وت: به من بی به تهنیشتی تاوه ری پاشا (برج الملك) دروستی بکهی، شوینیکی به رزه و به سهر هه موو شاردان ده پوانی، وه بزانه ئە گهر تۆ له نیو شاردان دروست کرد، تاوه ری پاشا وه تاق ده که وئ و ههر که س دهستی پی پابگا و فرمانپه وایی تیدا بکا، له شاردان سهر به خو ده بی و پیی ناویژی، به لام گهر له و جیه کردت، تاوه ری پاشا و ده روزه ده بنه به شیک له کۆشک و له بن ده ستندا ده بن. به مه که یف خو ش بوو، له سهر تایی سالی ۴۰۳ ک / ۱۰۱۳ ز دهستی به دروستکردن کرد، به چاکترین شیوه بینای کرد، پارهیه کی زۆری لیدا و پانتایی دیرینی بینا کرد، که ده پوانیته ده ور به ری شار، باخچه ی کۆشکی نه مام چین کرد.

وتراوه: جیگا که و جیگای خانووی سهیده په رستگایه کی گهره ی مه سیحان بوو. که لوپه له کانی گواسته وه بۆ په رستگای مه له کیه و کاری چاکی له کۆشکه که کرد و پازاندیه وه و زیپی به دیوار و بانیه و نا، کاریکی وای تیدا کرد، که پیشتر کاری وای نه کراوه.

وتراوه: که نالیکای ناوی له رهئسولعهین بۆ هه لکهند، ئە ویش که نالی ئە و کۆشکه ی که له سهر پییه، هینایه ناو کۆشک و گهرماو و کانیاوی لی دروست کرد، بوو به دلپه فیتی ته ماشاچیان.

وتراوه: کار له کۆشکه که له (ذي الحجة) ی سالی ۴۰۳ ک / ۱۰۱۳ ز ته و او بوو، له (ذي الحجة) پی ش جهژن به سی پۆژ خزمه تکاریک له خزمه تکارانی خلیفه قادر بیلا له گه ل په رده داریکی سولتان ده وله کوپی به وهی له گه لدا بوو، که ناوی ئە بولفه رهج محمه د کوپی ئە حمه د کوپی مه زیه د بوو گه یشتن، که پۆشاک و ته شریف و نویسنده ی

بۇ ڤه رمانڤه وايه تېكردنى هه موو دياريه كر له لايه ن هه ريه كه له خه ليفه و سولتانه وه بۇ مير هېتابوو، نازناوى نه سرولده وله و (عمادها ذي الصرامتين) ى پېدرا. پۆشاكه كه حوت پارچه بوو: عه باى بالا پۆش و ڤه ره جى و جوبه و ميژه ريكي پرهش و دوو پشيتيني زڼر كفت و ماينيكى زين زڼرپين، ڤه رمانى نووسراو به حوكم كردنى هه موو دياريه كر و ڤه لا و ڤونگه ره كانى، ڤه رمانه كهش به ئاماده بوونى خه لكى شار و گه واهيده ران و گه و ره پياوان خويترايه وه، ئه و كاته له قازى عه لى كوپى حامد بوو، كه جيگري دادوهر نه سه وه ى بوو وه كو باسما ن كرد، ئينجا لادرا و دادوهر نه بولقاسم حه سه ن كوپى حه سه ن كوپى مونذير له جى دانرا، به دريژايى ڤه رمانڤه وايه تى مومه هه د ده وله دادوهر بوو، له سالى ٤٠١ ك / ١٠١١ ز كۆچى دوايى كرد، دواتر عه لى كوپى حامد جاريكى ديكه كرايه وه دادوهر، هه روا ما كه پشت به خوا باسى ده كه ين. و تراوه: مير پۆشاكه كانى له بهر كرد و خه لك هه موو ئاماده بوون.

و تراوه: ئه وى پۆژى وه شه و پرا نوينهرى خه ليفه ى ميسر حاكم بينه مريلا ئه بو عه لى مه نسور گه يشت، له گه ل خويدا ديارى ئه و كه لوپه لى ناياب و جوانى بۇ هېتابوو. نازناوى (عز الدوله و مجدهاذي الصرامتين) ى دا به نه سرولده وله، جا هه رچى له ده وله تيدا بوو بۇ پيشوازي وى چوونه دوورى شار، سه ر له به يانى ئه وى پۆژى نوينه ريك له پاشاى پۆم به سىلى سه قلى^١ گه يشت، كه پاشاى قوسته ننتنيه بوو، خه لكيش چوونه ده ره وه بۇ پيشوازيكردنى كه ئه سپى په سه ن و وشت و كه لوپه لى نايابى هېتابوو، كه هه ر باس ناكري. پۆژه كه پۆژى چواره مى جه زن بوو، نه سرولده وله بۇ جه زنه پيرۆزه له سه ر ته خت پۆنيشت، نيرده ى خه ليفه و سولتان ئاماده بوون، له لاي پاستى دانيشت، نيردراوى ميسر و نيردراوى پاشاى پۆم له لاي چه پى دانيشت، شاعيران و قورئان خوينان ئاماده بوون، پۆژىكه به شك و جه زنىكى ديار بوو، ڤه رمانى حوكمدارى به

^١ - سه باره ت به ژيانى بېروانه (ابن الاثير ح ٩ ص ٣٤٠).

ناماده بوونی نیردراو و میران خوینرایه وه. میر پۆشاکه به دیاری هینراوه کانی کرده بهر، جلو بهرگی به دیاری پیشکشی نیردراوه کان کرد، که ناشی هاوتای هه بی.

پلان دارپژ و سیاسه تمه داری ده ولت وه زیر خواجه نه بولقاسم بوو.

وتراوه: پایه ی نه سروده وله بالا بوو، ده سه لاتی له زیادیدا بوو، بریاری له ولتدا رهوا بوو، کاری خیرخوازی کرد و دادپه روهری له گه ل خه لگ نواند، چه ند زهوی و زار و شوینی وه قفی شوره ی میافارقینی کرد و خیرخوازی و چاکه کاری وای کرد، که هیچ یه ک له خزم و خویشانی نهیده کرد.

وتراوه: له سالی ۴۰۳ ک / ۱۰۱۲ از شریف ذولمه جدهین نه بو نه حمه دی موسهوی^۱ گهره ی بنه ماله ی پاکی عه له ویان بابی رهزی و مورته زا کۆچی دوایی کرد. سولتان دهوله ناماده ی سه ره خووشی بوو. له گزپستانی قورپه یشیان له مه زارگه ی بابلتین^۲ نیرزا. گه وریه تی بنه ماله ی عه له ویان له پۆژه لات و پۆژئاوای ولت به شریف رهزی نه بو سه سن محمه دی کوپی برپا. براکه ی مورته زا نه بولقاسم بووه پیشه وای حاجیه کان (امارة الحاج)، که پیشتر تا باوکی کۆچی دوایی کرد هه ر جیگری بوو.

وتراوه: دامه زراندن نامه یان له هه موو مینه رانی به غدا له لایه ن خه لیفه قادر و سولتان دهوله فه خرولمه لیک بۆ خوینرایه وه، به م شیویه له پله و پایه ی خویان مانه وه.

وتراوه: له سالی ۴۰۴ ک / ۱۰۱۴ ز (.....)^۳ برلیمان مسبک له نه نتاکیا له پۆم مرد.

وتراوه: له سالی ۴۵۰ ک / ۱۰۵۹ از^۱ دادوهر نه بوخوسین عه لی کوپی محمه دی ماوه ردی له به غدا کۆچی دوایی کرد.

^۱ - له (النجوم الزاهره ج ۴ ص ۲۲۲ و ابن الاثیر ج ۹ ص ۱۵۴) هاتوو که کۆچی دوایی له سالی ۴۰۰ ک / ۱۰۱۰ ز بووه، هه ره که له (النجوم الزاهره) داهاتوو که ناوی حوسینی کوپی موسا کوپی محمه د کوپی ئیبراهیم کوپی موسا کوپی جعفری سادق شریف نه بو نه حمه دی موسهوی باوکی شریف رهزی و مورته زایه له سالی ۴۰۴ ک له دایک بووه.

^۲ - بابلتین: گه په کیکی گهره یه له به غدا له سه ره خه ندق له لای ناچه ی ئوم جعفر (معجم البلدان ج ۱ ص ۴۴۲).

^۳ - نه توانراوه له ده ست نووسه که دا بخوینریته وه، له سه رچاوه کانی ژیر ده ستمان هیچ باسیکی لی نه کراوه.

وتراوه: لە سالى ۴۰۶ ك / ۱۰۱۶ ز ئەبو حامد ئەحمەد كورپى ئەبى تاهىرى ئەسفىراينى^۲ لە بەغدا لە تەمەنى شەست و دوو سالىدا كۆچى دوايى كرد.

وتراوه: لە شەشى سەفەرى^۳ ھەمان سالىدا، شەرىف رەزى ئەبو ھەسەن محەمەد كورپى ھوسەين موسەوى خوا لىيى خۆش بىت، كۆچى دوايى كرد، سولتان دەولە فەخرولمەلىك ئامادەى سەرەخۆشى بوو. لە سالى ۳۵۹ ك / ۹۶۹ ز لە دايك بوو، لە تەمەنى دوازە سالى شىعرى ھۆنىو تەو، ئەبو عەبدوللا محەمەد كورپى مەھلوس عەلەوى و خەلگ نويزى مردويان لەسەر كرد، پىنج جار (اللە اكبرى) لەسەر كراو بەرەو بابولتىن بۆ گۆرستانى قورەيشىيەكان نۆردراو و لەوى نۆزرا (مورتەزا بىرەو بەرەو مەزارگەى گۆرستانەكانى قورەيش چوو چونكە^۴، نەيتوانى سەيرى جەنازەكە و تابوتەكە بكات. سولتان دەولە گەرايەو ھە كەن مورتەزا و لە خانووەكەى مەزارگەكە سەرەخۆشى لىكرد، دواتر گەراندىو ھە بۆ مالاكەى لە كەرخ^۵.

^۱ - لە بنەرتدا بە ۴۰۵ ھاتوو كە ھەلە، فىقھزائىكى شافىيە لە مانگى (ربيع الاول) سالى ۴۵۰ كە / ۱۰۵۹ ز كۆچى دوايى كردوو، لە گۆرستانى دەروازەى حەرب لە بەغدا نۆزراو. بۆ زياتر بىوانە : تاريخ بغداد ج ۲ ص ۱۰۲، شذرات الذهب ج ۳ ص ۲۸۵، ابن خلکان ج ۲ ص ۴۴۵، النجوم الزاهرة ج ۵ ص ۶۴، البدايه و النهايه ج ۱۲ ص ۸۲، عقد الجمان و مرآة الزمان و تاريخ الاسلام لە پوداوەكانى ۴۵۰ كە / ۱۰۵۹ ز، ابن الاثير ج ۹ ص ۴۴۹.

^۲ - لە بنەرتدا بە ئەسفىراينى ھاتوو كە ھەلە، لە (عقد الجمان) دا ھاتوو: كە بنەچەى دەگەپتەو ھە بۆ (ئەسفىراين) شارۆچكەىكى خۆراسانە لە ناوچەكانى نىسابور. لە (معجم البلدان ج ۱ ص ۲۴۶) دا ھاتوو كە شارۆچكەىكى قايمە لە ناوچەكانى نىسابور.

^۳ - لە (ابن خلکان ج ۴ ص ۴۸) دا ھاتوو: "بەرەبەيانى پۆزى يەكشەممەى شەشى موھەرەم، و تراو سەفەر" كۆچى دوايى كردوو كەچى لە (النجوم الزاهرة و عقد الجمان) لە پوداوەكانى سالى ۴۰۶ ك / ۱۰۱۶ ز لە پىنجى موھەرەم كۆچى دوايى كردوو.

^۴ - لە (ابن خلکان) شذرات الذهب، تاريخ بغداد، المنتقم، عقد الجمان، البدايه و النهايه ھاتوو كە شەرىفى رەزى لە خانووەكەى لە مرگەوتى ئەنبارىەكان نۆزراو.

^۵ - رستەى كۆتابى لە دەست نووسدا نەتوانراو بۆرێتریتەو چونكە يەك وشەى تێدا ديار نىيە، ئەوئى نووسومايە لە پەتوكتى (المنتظم وەرگىراو لە باس و پوداوەكانى سالى ۴۰۶ ك / ۱۰۱۶ ز).

^۶ - كەرخ: گەپەكێكى بەغدايە، خەلىفە مەنسور دروستى كردوو. (معجم البلدان ج ۴ ص ۲۵۴).

وتراوه: له ساللی ۴۰۶ ک / ۱۰۱۶ ز به هائولدهوله ئه بو نه سر خاشاد کۆچی دوايي کرد و له دواي ئه و بۆ به پتوه بردنی کار سولتان دهوله و وه زیر فه خرولمه لیک و ئه بوغالیب جییان گرتوه^۱.

سولتان دهوله و شهرف دهوله ی برای هه ر به ته بایی گوزهراندیان و تا دوايین پۆژانی سه رده می قادر بیلا هه روا مانه وه.

وتراوه: له پۆژی شه ممه ی ۲۳ی سه فه ر مورته زا له جیی بابی و براکه ی گه وریه تی عه له وه یان و پیشه وایه تی حاجیانی گرت ه ده ست و لیبیچینه وه له سه تمکاری (النظر فی المظام) ی پی سپێردرا، دامه زاننامه ی له سه ر مینه ره کانی به غدا خویندرایه وه، سولتان له مزگه وتی خلیفه ئاماده بوو، به ئاماده بوونی وی و سه رجه م پایه دارانی هه ر دوو دهوله ت (عه باسی و بوه بیه ی) دامه زاننامه که خویندرایه وه، هه ر نازناوی باوکی واتا (ذي المجدين) ی پیدرا، موپه ته زا له لایه ن خلیفه و سولتانه وه دانرا و کاروباری پی سپێردرا.

وتراوه: برستی ده سه لاتی نه سه رولده وله زیده بوو، له گه ل خه لک دادپه ره ره بوو، ئه رک و بارگرانی زۆری له سه ر لا بردن. هه ندیک جیی له شوره ی میافارقین پوخاند و له سه ره تای میرایه تیه که ی هه تا ئیستا نۆژه نی کردنه وه.

وتراوه: هه ر له یه که م پۆژی حوكمیه وه، وا هه لکه وت هه موو پۆژی جره بییك گه نمی له مزگه وت ده کرده خیر، ئه و وه فاداری ئه و نه زه بوو، که خسته بویه سه ر شانی خۆی. تا ساللی ۴۰۷ ک / ۱۰۱۷ ز یان ۴۰۸ ک / ۱۰۱۸ ز ئاوا مایه وه. پۆژیکیان له م سه ره په رشتی کردنه ی لۆز بوو. وتی: له وانه یه هه ندیک پۆژان سه رقال بم و نه توانم نه زه که ی سه ر شانم به جی بهیتم، بۆیه فه رمانی دا به شیخ ئه بو محمه د حه سه ن

^۱ — نه مه هه لیه، چونکه به هائولدهوله ی بوه بیه ی له ساللی ۴۰۲ ک / ۱۰۱۲ ز کۆچی دوايي کردوه و دواي خۆی سولتان دهوله ی کوپی جیی گرتوته وه، له ساللی ۴۱۲ ک / ۱۰۲۲ ز کۆچی دوايي کردوه. بروهه: "ابن الجوزی: المنتظم ح ۷ ص ۲۶۴، ابن الاثیر: الکامل ح ۷ ص ۲۶۸، الزمعی العبر ح ۲ ص ۲۲۲). (وه رکیڤ).

کورې محمده کورې میحوه^۱، که کاروباری نه‌وفاي له ژیر ده‌ست و چاودیریدا بوو، که هر له به‌یانیه‌وه له دیوان له لای خواجه نه‌بی لقاسم دانیشیت و پارچه زه‌ویه‌کی کشتوکالی ده‌ست‌نیشان ده‌کن، که واریداتی ۳۶۰ جره‌ب بی، وه‌قفی سره‌ه‌زار و که‌م ده‌رامه‌تان بکړی، گه‌نمه‌که‌ی له مزگوت ده‌کریته سه‌ده‌قه، تا وه‌فادار بم به‌ونه‌زړه‌ی سره‌شانم، ده‌ترسم هه‌ندیک پوژان هه‌له بکه‌م و وه‌فاداری نه‌زړه‌که‌م نه‌بم.

که به‌یانی داهات شیخ نه‌بو محمده له دیوان له لای خواجه نه‌بی لقاسم دانیشیت و پایان که‌وته سره‌نه‌وه‌ی که نه‌و دییه‌ی به (العطشان) ناسراوه له پوژتاوای میافارقین وه‌قف بکړی، به‌میریان پاگه‌یاند، جا وه‌قفی سره‌ه‌زاران و که‌مده‌رامه‌تانی کرد، هه‌موو سالان گه‌نمه‌که‌یان ده‌برده مزگوتی و له‌وئ به سه‌ده‌قه دابه‌ش ده‌کرا، که تا نیستا وه‌قف له سره‌ه‌زار و که‌مده‌رامه‌تان، جا نه‌فره‌تی خوا و فریشتان و هه‌موو خه‌لکی له سره‌نه‌وانه‌ی که ده‌یگوزن، یا له پئی دابه‌شکردنه‌که لاده‌دن، یا ده‌یده‌نه خه‌لکانی ناشایسته.

وتراوه: له سالی ۴۰۶ ک / ۱۰۱۶ ز ماموستا نه‌بویه‌کر کورې فوړک^۲ کوچی دوايي کرد. وتراوه: له سالی ۴۰۵ ک / ۱۰۱۵ ز نه‌بو عه‌لی په‌کابی^۳ له نیسابور کوچی دوايي کرد، له سره‌گوره‌که‌ی نووسراوه:

بپوانه چیا که پیاوان ده‌پروینن

ته‌ماشای گورکه چ په‌قنه‌ی تیدا

سه‌یری شم‌شیری نیسلام که له کالاندا

سه‌ح که دوری نیسلام له سه‌ده‌ف دا

^۱ - له ب په‌ری ۳۹ ب ، (مارش) په‌ری ۸۶ ب: نه‌بو محمده حسن ک وری محمده کورې عوبید کورې میحوه‌ره.

^۲ - محمده کورې حسن نه‌سبه‌هانی فیه‌زانی خاوه‌ن دانراوی (اصول و کلام)، (شذرات الذهب) ج ۳ ص ۱۸۱،

النجوم الزاهره ج ۴ ص ۲۴۰.

^۳ - زیاننامه‌ی ویمان له سرچاوه‌کان نه‌دیوه.

وتراوه: له سالی ۴۰۹ ک / ۱۰۱۹ ز دادور نه بو عه بدولا حوسین کورې سله می مالیکې بووه دادوهری میافارقین، له گال شیخ نه بو محمه د کورې میحوه بووه چاودیری کاروباری وه قف، دوی ماوه یه ک بووه دادوهری نامه د، به م جوړه بووه داده وری هر دوو شار، که به ویستی خوا باسی ده که ین.

وتراوه: له سالی ۴۰۹ ک / ۱۰۱۹ ز ه والی بزربوون و مردنی^۱ خه لیفه میسر حاکم بینه مریدا نه بو علی مه نسور گیشته، له جیگای نه و کورپه که ی نه بو حه س نه علی دانیشته، نازناویشی (الظاهر للاعزاز دین الله) بوو، له سالی ۴۰۹ ک / ۱۰۱۹ ز له لایه ن زاهیره وه پوښاک و نویسنده ی حوکم و تشریفات بو نه سرولده وله نیردراوه.

وتراوه: کاتی زاهیر فهرمانپه وایه تی گرتنه ده ست ته مه نی پازده سال بوو. وتراوه: بیست و یه ک سال بوو.

وتراوه: هو ی بزربوونی حاکم له میسر که له مانگی په مه زانی^۲ سالی ۴۰۹ ک / ۱۰۱۹ ز بوو، نه وه بوو که ژور توندوتیز بوو له گال خه لکی میسر پیگه ی به ثافره تان نه ده دا بین و بچن، پاره و پولی خه لکی زهوت کرد. واپیکه هوت پوژیک له پیگا ثافره تیکی به دی کرد، که چارشوی به سر خویدا دابوو، له سر پی وی پاره ستاوه و پارچه نووسراویکی له دهستی دابوو، وتی: نه وه کپیبه؟ وتیان: ثافره ته، پارچه

^۱ - زانراوه که الحاکم بامر الله ابو علی المنصور خاوه نی میسر بزر بووه و ه والی دیکه ی نه زانراوه: پروانه (ابن الاثیرین ح ۹ ص ۲۲۱، ابن خلکان ح ۴ ص ۳۷۹، النجوم الزاهرة ح ۴ ص ۲۴۶، شذرات الذهب، عقد الجمان، البداية والنهاية، المنظم، تاریخ الاسلام).

^۲ - له سرچاوه کانی پيشوو له شوی دوو شهمه سی پوژ پيش کزتابی شوال سالی ۴۱۱ ک / ۱۰۲۱ ز بزر بوو، له (النجوم الزاهرة) هاتوه که: دوی کوزرانی باوکی حاکم نه بووه خه لیفه له شوالی سالی ۴۱۱ ک / ۱۰۲۱ ز. دانه ی (مرآة الزمان) ده لیت: له پوژي جه ژن سالی ۴۱۱ ک / ۱۰۲۱ ز دا خه لافته ی وهرگرت، که شازده سال و هشت مانگ و پینج پوژ بوو. له سر هه مان را (ابن خلکان) جه ختی کړوده، به لام ده لیت که خه لافته که ی له دوی باوکی بووه به ماوه یه ک، چونکه باوکی له بیست و ه و تی شوالی سالی ۴۱۱ ک / ۱۰۲۱ بزر بووه، خه لکیش په روشی دیارکه وتنی بوون، به په یسری ده چون که زانیان نه ماوه، کورپه که یان کړده خه لیفه (النجوم الزاهرة ح ۴ ص ۴۷).

نوسراوه که ی له دهستی وەرگرت، وتیان ئه وه کوته لی ئافره تیکه^۱ له گوندی بلبیس،
جا نوسراوه که ی کرده وه بینی جنیو و نه فرته و سوکایه تی پیکردنه، زیاد قینی
ههستا، ئه وی شه وی به ره و مالی پویشته وه، کومه لیککی کوشت، به دای خوشکه که ی
(ست الناس) یا (ست الملك) ی دا نارد، پیی گوت: پییان گوتووم که نامه گوژکی
له گه ل پیاواندا ده که ی و دینه کنت، بیگومان پیت لی هه لپروه، ده بی به نیشان
مامانانت ده م، که خوشکه که ی گوپیستی ئه وه بوو له خوی ترسا، وه زیری بانگ کرد^۲
و پیی وت: حاکم دهیه وی بتگریت، خه لک ترسیان رینیشتووه، که تاکه ی ئه مه
ده خایه نیت؟ وه زیر وتی: من ده ست له سه ر سینگ راوه ستاووم. وتی: ده به نده م^۳
له وانه بۆ ره وانه بکه، که متمانته پییانه، جا له سه ر ئه مه سویندی دا.

وه زیر به ریکه وت و ده به نده ی بۆ ره وانه کرد و ده هه زار دیناریشی پیدان،
ئویش په یمانی هه مان پاره ی به وان دا.

وتراوه: حاکم هه موو شه ویك ده چوو ده ره وه بۆ چپای ئه لمه قته ب یاخود
ئه لمه قته م، له سییه کی شه و تیرا ده مایه وه تا کاتی به ره به یانی، ئینجا ده گه رایه وه
میسر. ست ئه لناس به به نده کانی وت: خو تان له م چپایه بشارنه وه تا وه کو حاکم

^۱ - له (النجوم الزاهره) ج ۴ ص ۱۸۱) داهاتووه: که میسریه کان لی پیزار بوون، نوسراوی مۆرکراویان بۆ داده نا پریان
ده کرده وه له توك و نه فرین و به ئه و به هاره له کانی، تا په یکه ریکی ئافره تیکیان له پارچه کاغز و په پۆ و به نه عل و
چارشیه وه دروست کرد، له سه ر ینگه دایان نا، که نوسراویکی له ده ست دابوو، حاکم چوو لای و له دهستی دهرهینا
ده ره و. جا بانگی سه ر له شکره کانی کرد و داوی لیکرد که به ره و میسر به پێ بکهون، ئاگری لی بدهن و تالانی بکهون.
له (البدایه و النهایه ج ۱۲ ص ۹) هاتووه که: "خه لکی میسر دیمه نی ئافره تیکیان به کاله و چارشیه دروست کرد،
چیرۆکیکی له ده ست دابوو که جوین و نه فرته و شتی دیکه دژی حاکمی میسر تیدا نوسرابوو، که ئه وی بینی وایزانی
ئافره تیکیی راستیه، چوو لای و چیرۆکه که ی له ده ست دهرهینا و خویندیه و ژۆر توپه بوو، بپاری کوشتنی
ئافره ته که ی دهرکرد، که زانی ده سکرده زیاتر رقی هه لستا".

^۲ - بلبیس: ئاوه دانیه که نیوانی ئه و و فوستاتی میسر ده فه رسه خه. (معجم البلدان ج ۱ ص ۷۱۲).

^۳ - له (ابن الاثیر ج ۴ ص ۲۲۲) به دای سه ره له شکرکی گه ره له سه ر له شکرانی حاکم دا نارد که ناوی ئهین دواس بوو.

^۴ - له (النجوم الزاهره ج ۴ ص ۱۸۷): پێویستم به دهوله مهنده کانته.

به سهر چیاکه ده که ویت و به تهنیا ده مینیتته وه، جا داوای ئیستر یا گویدریژ ده کا له و کاته ی هیژشی بکه نه سهر و بیکوژن، چه قوی ژه هراوی پیدان. ئینجا به سهر چیاکه سه رکه وتن (....)^۱ له م شه وه دا ئه سستیره که ی بۆ ده رکه وت، به دایکی وت: ئه م شه و (....)^۲ کات. دایکی پیی وت: تو خوا سوار مه به، تا نیوه ی شه و دانیش و مایه وه، جا هه لستا و سه یژکی ئاسمانی کرد و ئه سستیره که ی بینی و وتی: دیارکه وتی هه ی ره شبین! جا بریاری چوونه ده ره وه ی دا، دایکی خوی پیوه گرت و ده سته و دامینی ده بوو، ئه ویش قایل نه بوو، وتی: با خوا کاریک بکا که ته واو بووه. رۆیش و سه رکه وت له سهر چیاکه دا ئیستره که ی گه رانده وه، له ئه شکه وتیکدا که چوو بووه ناویه وه به سه ریاند دا به چه قویان کوشتیان و هه لیانگرت و بردیانه کن خوشکه که ی (ست الناس).

وتراوه: (ست الملك) شارديه وه که به یانی کرده وه چۆوه کۆشکی براکه ی و له وئ له گه ل کۆپه که ی حاکم ئه بو هه سه ن و تووژیان ئه نجام دا، که بچوک بوو، وه زیر^۳ ئاماده ی بوو، داینیشاند. نازناوی ظاهر لاعزاز دینولایه و تاجی موعزی باپیری و پۆشاک ی وه ره یئا و له به ری کرد. جا وه زیر و ست ئه لمه لیک فه رمانپه وایی ولاتیان گرت ه ده ست، ماوه یه ک مایه وه دواتر وه زیری کوشت.

ماوه ی فه رمانپه وایه تی حاکم بیست و سی سال بوو، ظاهر له مانگی په مه زانی سالی ۴۰۹ ک / ۱۰۱۹ ز بووه فه رمانپه وا.

^۱ - نه توانراوه بخوینریته وه چونکه له بنه ره ته وه دیار نییه.

^۲ - له بنه ره تدا نووسین نییه، له سه رچاوه کانی پیشوو: به دایکی وت: ئه م شه و به یانی برینیکی گه وره هه به.

^۳ - له (النجوم الزاهره) هاتوو: وه زیر که نازناوی خه تیرمه لیک بوو ئاماده بوو حاله که ی یتگه یاند، بیدهنگی له مه سه له که کرد و له سه ره فا و گوێپایه لی سویندی دا.

خه تیر المتلیک (رئیس الرؤساء) ئه بو حوسین عه مار کۆپی محمه د بوو. زه مان ی حاکم له سه ر دیوانی هۆنن کاری (دیوان الانشاء) کاری ده کرد. به یه تی دایه الظاهر لاعزاز دین الله. بپوانه: (الاشارة الى من ناك الوزارة).

وتراوه: له سالی ٤١٠ ک / ١٠١٩ ز سولتان مه‌حمودی کوپی سه‌به‌کته‌کین^١ دیارکه‌وت و بووه فه‌رمانپه‌وای ولاتی هیئتد و غه‌زنه^٢ و ئه‌م ناوچانه‌ی گرتنه ده‌ست و ده‌ستی به غه‌زا و هتیرشی سه‌ریازی کرد.

وتراوه: میر نه‌سرولده‌وله، فه‌زلۆنیه‌ی کچی فه‌زلۆنی کوپی مه‌نوجه‌هری خاوه‌نداری ویلایه‌تی ئارپان^٣ و ئه‌رمینیای سه‌روی هیتا، که چه‌ند کوپ‌کیان بوو له‌وانه میرسه‌عید و شاهینشا و میر نه‌بو حه‌سه‌ن که گه‌وره‌که‌یانه.

وتراوه: میر نه‌سرولده‌وله خانم کچی شه‌ره‌ف ده‌وله قه‌راوش کوپی موقه‌له‌دی هیتا و له ته‌نیشتی کۆشکه‌وه خانوو باخچه‌ی بۆ بیناکرد، زۆر پیزی لیده‌نا.

وتراوه: بیایۆک له میسر به‌ناوی ئوستاد فه‌ره‌ج گه‌یشته میافارقین و که‌نیزه‌یه‌کی له‌گه‌لدا بوو، که وه‌کو وی نه‌بینرابوو، نه‌وه‌کو ئه‌ویش له لێها‌توویی له‌گۆرانی وتن به‌عود به‌دی کرابوو. کوپ‌کی خۆی له‌گه‌لدا بوو، که له ئوستاده‌که‌ی واتا فه‌ره‌ج بووبوو، نۆوی محمه‌د بوو، به‌ئه‌بولوه‌فا ده‌ناسرا. میر پیزی له ئوستادی که‌نیزه‌که نا و مه‌راقی لیدا بوو به‌ته‌واوی ئارامی له‌به‌ر یرابوو، داوای له ئوستاده‌که‌ی کرد، که لێی بکریت، به‌لام قایل نه‌بوو. وتی: ئه‌و مندا له‌م لێی هه‌یه و فروشتنی نا‌کری. میر به‌م وه‌لامه‌ دلته‌نگ بوو، چونکه که‌نیزه‌که‌ی زۆر زۆر خۆشده‌ویست و له ناستیدا خۆی پێ پانه‌ده‌گیرا، که زانی له ئوستاده‌که‌ خواستی و کردی به ژنی شه‌رعی خۆی^٤، به‌م کاره

^١ - له (النجوم الزاهره ج ٤ ص ٢٧٢): "سولتان مه‌حمود پێش یوونی به سولتان به سه‌یغوله‌وه نازناو کرابوو، له شاگه‌وره‌کانی جیهانه، شوینی زۆری فتح کرد له هیئتد و شوینی دیکه، ولاته‌که‌ی فرولۆکرد... ژیننامه‌یه‌کی دریزی له (وفیات الاعیان ج ٤ ص ٢٦٣) دا هه‌یه، له غه‌زنه سالی ٤٢٠ ک / ١٠٢٩ ز کۆچی نوایی کرد.

^٢ - غه‌زنه: شاریکی گه‌وره‌یه، ویلایه‌تیکی فراوانه له لای خۆراسان (معجم البلدان ج ٣ ص ٧٥٨).

^٣ - ئارپان: هه‌رێمێکی مه‌تاوانگه به‌سه‌ر نازه‌ریایچه‌نه‌وه‌یه، مه‌روها ئارپان قه‌لایه‌که له لای قه‌زوین (تقریب البلدان ص ٢٨٦).

^٤ - ئه‌م مه‌سه‌له‌یه پوون نییه، عه‌ره‌بیه‌که‌ی ئارویه "فلما علم انها لا تباع تزوجها من استانها" ئه‌مه‌ش چه‌ند وێنایه‌ک ده‌گرێته خۆ، یان هه‌به‌ست ئه‌وه‌یه که میر له ئوستاده‌که‌ی خواستویه‌تی و کڕیویه‌یه به ژنی خۆی هه‌ک که‌نیزه‌ک یان

فەزلەوھن و سەیدە دلتەنگ بوون: سەیدە خۆی پاگرت، بەلام فەزلەوھن بە مەبەستی سەردان چۆوھ مائی بابی و لە کئی مایەوھ و لەوێ تا مردن نەگەپایەوھ. میر سەعید لە کن باوکی مایەوھ. نەسرولەوھ ئەوھندەدی کەنیزەک کرپن، کە ھەر باس ناکرێ، لەبەر فەرجیە میسری ئاگای لە ھەمووان برابوو.

وتراوھ: لە سالی ٤١٤ ک / ١٠٢٣ ز نەسرولەوھ بە پارەى خۆی بیمارستانی بینا کرد و مزگەوتی نوێ کردەوھ، کە ئەبو سەعید کەبیری نووسەر ئیبن بەختیشوع ئەلغازن کاری نوژەنکردنەوھى گرتە ئەستۆ. لە ھەمان سالدا منارەى مزگەوتی پەبخی بینا کرد، لەو ماوھەدا زۆر جینگای دیکەى لە شوورەى میافارقین بینا کرد.

وتراوھ: لە سالی ٤١٤ ک / ١٠٢٣ ز شیخ ئەبو حەسەن ئەحمەد کوپى محەمەد کوپى قاسم کوپى ئیسماعیل ئەلمەحاملى^١ لە بەغدا کۆچى دوایی کرد.

وتراوھ: لە سالی ٤١٨ ک / ١٠٢٧ ز ئەبو ئیسحاق ئیبراھیم کوپى محەمەدى ئەسفراینی^٢ کۆچى دوایی کرد.

وتراوھ: ساحب کوپى عیباده دەیگوت: باقلانی دەریایەکی نەروکەرە، ئیبن فۆرک ماری بى ئیجازەى لیدەرە و ئەسفراینی ئاگریکی سوتیتەرە.

وتراوھ: لە سالی ٤١٥ ک / ١٠٢٤ ز مورتەج لە ئامەد لە لای ئیبن دەمنەوھ گەیشتە میافارقین، دیاری و کەلوپەلی نایاب و ھى دیکەى ھینا بوو، دیارە ئەمەش ھەموو سالی دەکرا، کە زاوای ئیبن دەمنە بوو لە کچەکەى، کە گەیشت داوای لە میر کرد لەگەڵیدا تاق بیتەوھ، کە میر لە تەکی جیا بوو پئی وت: ئامەدت دەوێ؟ وتی: بەلێ.

کردویتی بە ژنی شەری ئوستادەکەى بۆ ئەوێ کەنیزەک نەمێنى و ئازاد بى و دواتر تەلاقى بدا و میر نەسرولەوھ ماری بکا. بەلام لیکدانەوھى یەکەم زیتەر پئی تى دەچیت. (وەرگێن).

^١ ئەلمەحاملى لە مانگی (ربیع الآخرە) سالی ٤١٥ ک / ١٠٢٤ ز کۆچى کردووە. بڕوانە (وفیات الاعیان ح ١ ص ٥٧، شذرات الذمب ح ٣ ص ٢٠٢، الکامل ح ٩ ص ٢٤٠، البدایە والنہایە ح ١٢ ص ١٨).

^٢ شارێکە لە خوزستان سەر بە نیساپور. بڕوانە (ابن خلکان ح ١ ص ٥٥، شذرات الزمب ح ٣ ص ٢٠٩، البدایە والنہایە ح ١٢ ص ٢٤، النجوم الزاهرە، ح ٤ ص ٢٦٧).

وتی: سویند بخۆ له سەر هەرچی دەمه ویت. میر وه لای دایه وه و سویندی بۆ خوارد، که پشتی ده گرت، مال و پاره و پولی ئیبن دهمنه ی بۆ ده پاریزی. به قسه ی هیچ که سیک له باره ی ویه وه قایل نابی، له میر دلنیا بوو، جا وه زیر ئه بولقاسمی مه غریبی سویندی بۆ خوارد.

وتراوه: سه ره لشکر موره ته ج له ئامه د مولکیکی زۆری به ده ست هینابوو، بوژاندیه وه و پار و پولی زۆر بوو. ئیبن دهمنه ئیره یی به مولکه کانی ده برد، مورتج له مه ترسا و گه راپیه وه ئامه د، له گه ل تاقمیککی خۆی کۆ بووه و له سه ره ئه وه ی که ده یه ویت سویندی دان، که لیان دلنیا بوو داوای له چوار که س کرد بچه کن ئیبن دهمنه و داوای موچه و به راتی خۆیان بکه ن. ئه وان به جه رگ و کوپره ی ته نگانان بوون. مورتج هه ر جار بۆ پرس ده چووه کن ئیبن دهمنه، ئه م جاره له گه لی چوونه ژووری و داوای مافی خۆیان لیتی کرد، ئه وه له سه ر جییه کی نه رم و نیانبوو، ته نیا یه ک خزمه تکاری له کن بوو، ساتیک ده مه قاله یان کرد، به لام ئه وان لیتی هه لسانه وه وه به ر کێردانیان دا و کوشتیان، خزمه تکاره که هاواری بۆ خه لکی برد و خه لکیش له ده رگای کۆشک کۆبوونه وه، هاته نه ژووری و بینیان وا ئیبن دهمنه له خوینی خۆیدا ده گه وزی، جا خزمه تکاره که هاواری بۆ غولامه کان هینا و چوونه ئه و ماله ی که کچی ئیبن دهمنه ی لی نیشه جییه، پتیان وت که میرده که ت باوکتی کوشتووه، کوپانی مورتج چوونه ده ره وه و خه لک کۆبوونه وه، خزمه تکاره که ی ئیبن دهمنه له نێو خه لکیدا له مورتج پاست بووه و وتی: تۆ کوشتت، جا چه قویه کی له ملی مورتج دا و له ناو کۆشکدا کوشتی. خه لک مژول بوون و خزمه تکاره که گه نجینه که ی کرده وه و خشلی گرانبه های لی ده ره نینا، جا ده روازه ی ئه له وه ی کرده وه و به ره و میافارقین به پڕی که وت. خه لکی ئامه دیش به ره و کۆشک کشان و هەرچی لی بوو به تالانیان برد.

کوپانی مورتج ده ستیان به سه ر کۆشک و شوره دا گرت، یه کیان نارد بۆ کن نه سروله وه له بارودۆخه که ی تیگه یاند، ئه میش به سواری به ره و ئامه د به پڕی که وت و

لە پێگەدا خزمەتکارەکی بینی و هەوالەکانی پێی پراگەیاندا، پارەکانی دا بە نەسرولەولە، پێی پراگەیاندا کە پارە ی ئێین دەمنە لە کوێیە و کێ بردوویەتی و سامانەکی لە کوێیە.

نەسرولەولە بە پێکەوت تا گەشتە ئامەد دەروازەکانی شاری بە پوودا داخرا و کوپانی مورتەج لەسەر شۆرە بە پیاو و کەلوپەلەو ئامەدن، وەزیر قاسم قەسە ی بۆ کردن، ئەوانیش پێیان وت: شار نادەین بە دەستەوێ تا بکوژی باوکمان بە دەست نەدەن، مێر بەمە پازی نەبوو، وزیر وتی: ئامەد بە خزمەتکاریک مەفروشه! داوای مافی خۆیان و بکوژی باوکیان دەکەن. ئێین دەمنە لەسەر پاو فەرمانی تۆ کوژراوێ. خزمەتکاریان دا بە دەست ئەوان و کوشتیان، مێر سوێندی بۆ خواردن هەر وەکو سوێندی بۆ باوکیان خواردبوو، دەروازەیان کردووە و مێر سەرەتای سالی ٤١٥ ک / ١٠٢٤ ز چووێ ژوورەو.

فەرمانپەرەوایەتی ئێین دەمنە بیست و هەشت سال بوو.

وتراو: مێر لە ئامەد دانیش و بارودۆخی پێک کرد، داوای پارە و پولی ئێین دەمنە ی کرد، سەرباری ئەوێ کە لە لای خەلکی دایناو، کەلوپەلی بە تالانچووی کۆشکی گەڕاندەووە و لە گەل خەلک باش بوو، پێکی خستن و ژۆر شتی لەسەر شانی لابردن، دادوهری چەسپاند. بۆ کاروباری ئامەد یاوەرەکی خۆی بە ناوی ئەبو حارس زەنگ کوپی ئاوان کە حەرانی^١ و پەهای^٢ لەبەر دەستدا بوو دانا. هەر لەو پۆژانە کۆچی دوایی کرد، کە مێر لە ئامەد بوو، مێر ژۆر بەمە دلتەنگ بوو. ئەم جارەیان کوپە گۆرەکی بە ناوی ئەبو حەسەن بەسەر ئامەدەووە دانا، کە نازناویشی سەعدەولە بوو، لەکنی خۆشەویست بوو، نووسپەرێکی بۆ دانا، کە ناسراوێ بە ئێین خەمار ئیستاکە

^١ - حەرانی: شاریکی مەزن و بەناوبانگە لە جەزیرە ی ئاقود (هەریمی جەزیرە) کە پایتەختی دیار مضرە، لە گەل پەهادا پۆژ پێشەکیان ئێوان، لە گەل پەقەدا دوو پۆژە پێ، دەکوێتە سەر پێگی موسڵ و شام و یرۆم. (معجم البلدان).

^٢ - پەها: شاریکە لە هەریمی جەزیرەدا لە ئێوان موسڵ و شام، ئێوانیان شەش فەرەسەخە (معجم البلدان).

به مالى نه خوار ناسراون، به مه ناوړاړون بۇ ټو هې نيوې ټاره قچې (الخمار) ټان له سره لا چيټ.

وتراوه: نه سرولدهوله کاروباري ټامه دې پټکڅست و چوو ه ميافارقين، قازي ټه بو عه بدولا حوسين کورې سه لمای مالکي، که قازي ميافارقين بوو کردې به قازي ټامه د، واتا به هاوتايي له گهل د ادوه ريټي ميافارقين. مانگيک له ټامه د و مانگيک له ميافارقين دادوه ريټي ده کرد، خاوه ن برياري ته واو بوو، له شهوي چوارده ي مانگ که مانگ به ته واوي به دهره وه بوو، له ميافارقين ده چوو ه دهر واتا له هه موو مانگيکدا له و کاته دا به پټده که وت، وپړاي گورانيبيټان هه موو پيداويستيه کي له خواردن و شتومه ک و به ز بۇ داگريساندن و پوناک کردنه وه و بون و شتي ديکه، که ده گاته قاسميه له ناوه پاستي پټگادا، له وي له گهل ټه وانه ي که له ټامه د دهرچوون له دادکار (عدول) و گورانيبيټان و پيداويستيه کانيان پټک ده گن و ټه و شه وه تا به ياني خوشتري کاتي خويان به سر ده بن، پاشان له گهل دادکاراني ټامه د ده گه پټته وه څاره که و خه لکي ميافارقينش که له گهل هاتبون، ده گه پټته وه څاره که يان، له ټامه د ده ميټټته وه و تا چوارده ي مانگي داهاتو دادوه ريټي ده کات، جا له گهل ماقولاني ټامه د هه مان ده ستور به هه موو پيداويستيه که وه و ده درده که وت و له گهل فارقيه کان که هاتونه ته پيشوازي له قاسميه پټک ده گن، له وي شه وه که ي به به زم و خوڅي به سر ده بن، پاشان خه لکي ټامه د ده گه پټته وه، دادوه ټه م جاره يان له گهل فارقيه کان ده گه پټته وه، هه تا دادوه ي ټه و دوو څاره بوو، ټه و پټره و و دابه ي هر جيټه جي ده کرد.

¹ - وا دياره ماوه يکي زځر کورې نه سرولدهوله حاکمي ټامه د بوو. گه ريده و فله سوف ناسر خه سره و له سالي ٤٢٨ ک / ١٠٤٧ ز چوټه ټامه د، ده لې کورې نه سرولدهولت له ميري څاره که يه و له هه چوار لاي دنيايي له ولاټي عاره ب و عه جه مان ميند و تورکان زځرم څار و قه لا ديون، به لام هه رگيز وه ک څاري ټامام له هه چ جيټه که له سره پوي زه وي نه ديوه که له سپشم نه بېستوه شوپټيکي هاوتاي وي ديټي. بېوانته (ناسر خه سره): سفرنامه، ترده يخي الخشاب،

وتراوه: نەسرولدهوله له میافارقین جیگیر بوو، بەو هی که ئامەدی هینا بۆ ژیر دەسهلاتی خۆی زیاتر پایەیی بەرز بوو، لەکن خەلک بەشکۆ و لەبەرچاوی پادشایانیش گەوره، نە دژ و نە دوژمنی بۆ مایهوه.

وتراوه: لە شەعبانی سالی ٤١٠ ک / ١٠١٩ ز خواجە ئەبولقاسمی وهزیر له میافارقین کۆچی دوایی کرد. وتراوه: لە پەرمەزانی ئەوئ سالی بوو، میر بە مەرگی وی دلتەنگ بوو، ژۆر خەم و پەژارەیی بۆ خوارد.

وتراوه: وهزیر ئەبو حەسەن عەلی کوپی حوسینی مەغریبی^١ که له میسر پای کردبوو وهزیری موعیز بوو، ئینجا بووه وهزیری حاکم، پاشان حاکم گرتی، بەلام لهبەر دەستی هەلات و گەیشته عێراق، چوو خزمەتی بوەبیهکان، له جیگەیی ئەودا له میسر کوپەکی بەناوی ئەبولقاسم حوسین کوپی عەلی مەغریبی دانرا، وهزیر ئەبو حەسەن له خزمەتی شەرف دەوله^٢ ئەبو مەنیع قەرەواش کاری کرد، ئینجا هەلات و چوو کەن شەرف دەوله کوپی بەهائولدهوله کوپی بوەیه، بە درێژایی دە مانگان خزمەتی کرد. کوپەکی ئەبولقاسم حوسین کوپی عەلی مەغریبی گەیشته لای که پیشتر حاکم گرتبووی و له خەزینەیی ئەلبند بەندی کردبوو، له دەستی هەلات بوو. وتراوه: کەس بە قووچاندن لهو خەزینەیی دەرپازی نەبووه، تەنیا ئەو نەبیت.

^١ - بنەمالەیی مەغریبی له عێراق و میسر نیویانگیان هەبوو. بە بنچە خەلکی بەسەرن، دوایی له بەغدا نیشتهجی بوون، یەکەم کەسیان که شۆرەتی پەیدا کردیی ئەبو حەسەن عەلی کوپی محەمەد که بوو بەپێرسی دیوانی مەغریبی له بەغدا، سەرەتای سەدەیی چواردهمی کۆچی حوسین کوپی عەلی کوپی ئەو که له بەغدا له دایک بوو، دوایی پلە و پایەیی ژۆری وەرگرت، له زەمانی شەیدیهکان چوونه میسر و بەرەبەرە پۆلی سیاسی و کارگێڕیان گێرا. له بنارایانگرتنیان ئەبولقاسمی مەغریبی که بووه وهزیری نەسرولدهوله. بۆ زیاتر بپوانە (المقریزی، خطط الملقیزی، بیروت د. ت، ح ٢ ص ١٥٧ - ١٥٨). (وهزگێ).

^٢ - دانەر نازناوی له قەرەواش ناوه (شەرف دەوله) له سەرچاوهکانی دیکە دا نازناوی قەرەواش (موعتەمەد دەوله) یە. قەرەواش سالی ٣٩١ ک / ٩٩١ ز فرمانڕەوایی گرتە دەست و له سالی ٤٤٢ ک / ١٠٥١ ز کۆچی دوایی کرد، ئینجا برازاکی قورەشی کوپی بەدران جیی گرتەوه. بپوانە (النجوم الزاهره، ابن الاثیر له پووداوهکانی سالی ٣٩١ ک / ٩٩١ ز، ٤٤٢ ک / ١٠٥١ ن).

ماوهیهك له كن باوكی مایه وه، كه باوكی له عیراق^۱ كۆچی دوايي كرد، بۆ لای
شهرهف دهوله قهرواش هه لکشا و له خزمهتیدا مایه وه، ماوهیهك به سهر چوو جا
گرتی، له گه لیدا سلیمان كۆپی فه هه بۆ ماوهیهك به ند كرا، ئینجا ئازادی كردن و به ره و
دیاربهره بیه پێكه و تن و مالکی برای شهرهف دهوله له پێ چاوی پێكه و تن و
گه پاندنییه وه موسل و وتی: ئه وانه پاره و پولی تۆیان واته هی قهرواش -
خواردوو، ماوهیهك بردنیه وه به ندیخانه، خۆیان به پاره و پول به ردا و به ره و لای
نه سرولدهوله چوون و له میافارقین نیشته جی بوون. شهرهف دهوله قهرواش به دوایدا
ناردن و داوای كردن، نه سرولدهوله به دهسته وهی نه دان. له و بارهیه وه قسه و باسیان
كرد و مێ وتی: هه رگیز به دهسته وهیان ناده م.

وتراوه: ئينجا وزير ئه بولقاسم حوسين كوپى عالى مه غريبى كرده وهزير و
 هه موو كاروباره كانى خسته بن دهست، ئه وه هه موو كاريك كه ليتى ده خواززا پياويكى
 رهند وبه توانا بوو.

وتراوه: كه سيك له و ئاقل و به توانا تر نه بۆته وه زيڤه خه ليفه يا سولتان، نه له و يش زانا تر و چاكت و سياسه توانتر، جگه له مهش كه م يا زۆر ئه وهى له پياواندا هه بوو، له و يشدا هه بوو، له وهزارهت جېگير بوو هه موو، كاروباريككى خرابه بن دهست.

وتراوه: سلیمان کوپی فهد له کن نه سرولدهوله به میوانداری مایه وه و وهزیر به دریژی مانه وهی له گه لیدا باش بوو، دؤستایه تی و هاوړپیه تیان له نیواندا هه بوو. له لای مایه وه تا کاروباری خوی له گه ل شه ر ه ف دهوله چاره کرد و گه پایه وه مال و کاری خوی له موسل.

۱- سه‌چاوه‌كان (البدایه و النهایه ح ۱۲ ص ۲۳ و النجوم الزاهره ح ۴ ص ۲۶۶ و ابن الاثیر ح ۹ ص ۲۲۳ و ابن خلكان ح ۱ ص ۴۲۰ و مرآة الزمان له ریوداوه‌كانی سالی ۴۱۸ ك / ۱۰۲۷ ز) داهاتووه كه علی كوری حوسین باوکی نه‌بولقاسمی وه‌زیر حاكمی میسر كوشتویه‌تی.

وتراوه: وه‌زیر له وه‌زاره‌ت مایه‌وه و خه‌لکیش له‌گه‌لیدا له ئه‌وپه‌ری باشیدا بوون، چاودێریکردنی دیوان له ئه‌ستۆی ئین به‌ره‌که‌دا بوو، ئه‌میش له‌به‌ر ده‌ستی وه‌زیر، نووسه‌ری هۆنن و نامه‌کاری له ژێرده‌ستی مه‌نازی^۱ شیخ ئه‌بو نه‌سر بوو که خه‌لکی مه‌نازجرد بوو، شاعیریکی لیته‌انوو به‌ توانا بوو، چه‌ند جارێک بۆ قوسه‌نتینه‌ی بۆ کن پاشای پۆم نێردراوه، کتییی زۆری کۆکردۆته‌وه و دابه‌شی کردوه به‌سه‌ر ئامەد و میافارقین و کردویه به‌ وه‌قف له خه‌زینه‌ی کتییی مزگه‌وتی میافارقین و خه‌زینه‌ی کتییی مزگه‌وتی ئامەد، که تاوه‌کو ئیستا له ئامەد و میافارقین ماونه‌ته‌وه و له هه‌ر دوو جێ به‌ کتیبه‌کانی مه‌نازی ناسراون.

وتراوه: قادر پۆژانی دوو شه‌مه‌ و پینچ شه‌مه‌ بۆ به‌دواداچوونی نه‌هیشتی سته‌مکاری داده‌نیشت، ئه‌و دوا خه‌لیفه‌ بوو فه‌رمانه‌وایی و خێره‌ومه‌ندی لێ بوه‌شیته‌وه.^۲

وتراوه: له بیست و یه‌کی^۳ (ذي الحجة) سالی ۴۲۲ ک / ۱۰۳۱ز پۆژی دوو شه‌مه‌ له کاتی به‌یانیدا پێشه‌وا قادر بیلا ئه‌بوعه‌باس ئه‌حمەد کورپی ئیسحاقی موته‌قی کورپی موخته‌دیر (خوا لێی خو‌شبی‌ت) کۆچی دوا‌یی کرد، کاتی مردنه‌که‌ی له به‌یانی پۆژی سێ شه‌مه‌ ئاشکرا کرد، له ته‌مه‌نی هه‌شتاو هه‌شت سالی و نۆمانگ و پۆژێک کۆچی دوا‌یی کرد.^۴

^۱ - ئه‌بو نه‌سر ئه‌حمەد کورپی یوسف سه‌لیک مه‌نازی، به‌چه‌که‌ی ده‌گه‌پێته‌وه شاری مه‌نازجرد که شارێکی ناسراوی نێوان خه‌لات و ولا‌تی پۆمه، ده‌گه‌پێته‌وه ئه‌رمینیا و خه‌لکه‌که‌ش ئه‌رمه‌ن پۆمن. (معجم البلدان ج ۴ ص ۶۴۸) و بپوانه ژیننامه‌ی له (ابن خلکان ج ۱ ص ۱۲۶، البدایه و النهایه ج ۱۲ ص ۵۴).

^۲ - له (النجوم الزاهره ج ۴ ص ۲۷۵) دا هاتووه که: "... نایین په‌روه‌ر و به‌ خێر و بیرو خاوه‌ن بیر و باوه‌ر بوو، فه‌رمانی به‌ چاکه‌ نه‌می له خراپه‌ ده‌کرد".

^۳ - له (النجوم الزاهره، عقد الجمان، البدایه و النهایه له پووداوه‌کانی سالی ۴۴۲ ک / ۱۰۳۱ز) دا هاتووه که قادر بیلا له شه‌وی دوو شه‌مه‌ی یازده‌ی (ذي الحجة) کۆچی دوا‌یی کرد، له شه‌وی سێ شه‌مه‌ی نێوان شیوان و خه‌وتنان نێژرا.

^۴ - له (ابن الاثیر ج ۹ ص ۲۸۲) هاتووه "پێشه‌وا قادر له ته‌مه‌نی هه‌شتا و هه‌شت سالی و ده‌ مانگی کۆچی دوا‌یی کردوه" و له (البدایه و النهایه) دا "... له ته‌مه‌نی هه‌شتا و شه‌ش سالی و ده‌ مانگ و یازده‌ پۆژی کۆچی دوا‌یی

پوڅی له دایکبوونی له بیست و نۆی^۱ مانگی (ربیع الاول) سالی ۳۳۶ ک / ۹۴۶ ز بوو، خه لافه ته که شه پچل و یه ک سال و سی مانگ و بیست و یه ک پوڅی خایاند^۲. پېشه وایه کی پاریزگیر و پروادار و پیاو چاک و ثابین په روهر بووه.

فرمانډه وایه تیه کی له پوڅانی حوکمی به هائوله وله ته بو نه سبر خاشاد کوږی عه زودده وله بوو، کابرایه کی سهر پاست و ژین پاک و دادپه روهر و چاکه خواز بوو بو خه لک، له دوا پوڅه کانی خه لافه تیدا ده وله تی ده یلم خه ریک بوو ده پوخا و ده سه لاتیان ده فته و تا.

وتراره: له سالی ۴۲۲ ک / ۱۰۳۱ ز شا جه لال ده وله^۳ ته بو تاهیر کوږی بوه یه کوچی دواپی کرد، عه زیز ده وله ی^۴ کوږی له واست ده سه لاتی وهرگرت، گه یشته به غدا و له گه ل^۵ خه لیفه دا^۶ کوږووه. دواي چهند پوڅک تورکه کان کوږوونه ووه و په یمانیان له گه ل^۷ ناموزاکه ی عه زیز ده وله که ناوی ته بو کاليجار بوو به ست و پاشان عه زیزده وله شکستی هیئا و به ره و میافارقین ملی لینا، که دواتر به پشتیوانی خوا باسی ده که ین.

کردووه" و له (عقد الجمان) دا "تمه نی گه یشته هه شتا و شهش سال و سی مانگ و بیست و یه ک پوڅیدا کوچی دواپی کردووه".

^۱ - له (مرآة الزمان) له پووداوه کانی سالی ۴۲۲ ک / ۱۰۲۱ ز "پوڅی سی شه ممه ی نۆی (ربیع الاول) سالی ۳۳۶ ک / ۹۴۶ ز له دایک بووه).

^۲ - له (النجوم الزاهرة ج ۴ ص ۲۷۵ و عقد الجمان) له پووداوه کانی سالی ۴۲۲ ک / ۱۰۲۱ ز "خه لافه ته که ی چل و یه ک سال و سی مانگی خایاند" و له "اکامل فی التاريخ ج ۹ ص ۲۸۴): "خه لافه ته که ی چل و یه ک سال و سی مانگ و بیست پوڅ بووه".

^۳ - له (ابن الاثیر ج ۹ ص ۳۵۲، شذرات الذهب ج ۳ ص ۲۵۴، النجوم الزاهرة ج ۵ ص ۳۷، البدایه والنهایه ج ۲ ص ۵۱، مرآة الزمان، المنتظم له پووداوه کانی سالی ۴۳۵ ک / ۱۰۴۴ ز) که جه لال ده وله ته بو تاهیر کوږی به هائوله وله کوږی عه زودده وله کوږی بوه یه له شه عبانی سالی ۴۳۵ ک / ۱۰۴۴ ز کوچی دواپی کردووه و له سالی ۲۸۳ ک / ۹۹۳ ز له دایک بووه، له کاتی مردنیدا تمه نی ۵۱ سال و مانگیک بوو و ماوه ی حوکمی له به غدا ۱۶ سال و یازده مانگ بوو، شایه کی خوشه ویست بوو بۆ که له کی و سهردانی پیاوچاکانی کردووه.

^۴ - له سهرچاوه کانی پېشهودا کوږه که ی ناوی ته بو مه نسووره و نازناویشی شا عه زیزه.

^۵ - مه به سستی (قائم بیته مر یلا) به.

وتراوه: له یو پوژده دا^۱ به ییعت درا به کورپه کی (قادر بیلا) که ناری ئه بو جه عفره عه بدولا و نازناویشی (قائیم بیئه مریلا) یه.

دایکی به دروولدو جایه، بۆ به لێن وهرگرتن پوژنی بیست و دووی (ذی الحجة) سالی ۴۲۲ ک ۱۰۳۱ ز دانیشیت. ته مەنی سی و یهك سال بوو، به ناشکرا پیشنوویژی بۆ خه لک کرد، دایکی خه لیفه کان هه تا سه رده می (الراضی)^۲ وابوو، پوژانی هه ینی پیشنوویژیان ده کرد و وتاریان بۆ خه لکی ده خوینده وه، نوویژی هه ینی پرانده وه و له نوویژی شیوان بۆ خه لک پیشنوویژی کرد. به م شیوه یه به رده وام بوون، پیشنوویژی شیوانی کرد و جا تابوته کی قادری باوکی ده رهیتنا و نوویژی له سه ر کرد، چوار جار (الله اکبری) له سه ر خویند، پاشان له خاتوی ئه لشه جهره^۳ له سه ر کورسیه ک دانیشیت، کراس و به رگی سپی له به ردا بوو، خه لک هه موویان به ته وای ئاماده بوون و به لێتیان پێدا.

په رده دار به پیاوی ده وت: به لێن به پێشه و قائیم بیئه مریلا ده ده ی به په زامه ندبوون له پابه ندبوونی به گوێزایه لیکردنی وه کو پێشه وای خۆت، ده لێت: به لێ، جا ده سستی ده گوی و ماچی ده کا.

^۱ - واته پوژی مردنی خلیفه (القادر بامر الله).

^۲ - (الراضی بالله) له سالی ۳۲۹ ک / ۹۳۹ ز کچی دواپی کردیوه. بپوانه ژیننامه کی له (ابن الاثیر ح ۸ ص ۲۷۲، النجوم الزامره ح ۳ ص ۲۷۱، شذرات الذهب ح ۲ ص ۲۲۴).

^۳ - خانووی ئه لشه جهره: یه کێکه له خانووه کانی ناو کۆشکی خلیفه له به غدا و له بیناکاری موقته دیر بیلابی، خانوویکێ فراوان و باخچه ی تۆری تێدایه، ئه م ناوه شی له به ر بوونی داریکی له ژێر و زیو دروستکرا بوو له ناوه راستی حه وزکی که وری بازته یی، به رامبه ر به ده رگا کانی. له ژێر زیو هه زده لقی هه یه، هه ر لقیکی چلی لی ده بۆوه به که وهری جۆراوجۆر له سه ر شیوه ی به ره کی دروست کرابوو له سه ر لکه کانی باڵنده ی جۆراوجۆر نیشته وێن گه ره و به نیویدا هه لئ ده کرد جۆره ها ده نگی جریوه جریوه و ویته ویته سه ر سوپه یته ری لی ده هات، له راستی حه وزه که په یکه ری لی هه بوو بریتی بوو له (۱۵) سوار چاک له سه ر (۱۵) ئه سب، به هه مان شیوه له لای چه پی دا هه بوو که جۆره ها به رگی ناویشیمان له به ردا بوو، شمشیریان پێدا کرابوو، رمی بچوکیان له ده ست بوو له سه ر یه ک هیل ده جوله یته وه، و پێشان ده دا که هه ر یه ک له مانه هه ول ده دات بگاته ئه وی دیکه. (معجم البلدان ح ۲ ص ۵۲۱).

به‌رواری له دایکبوونی ده‌گه‌پێته‌وه بۆ پۆژی پینج شه‌ممهی (۲۸) ی^۱ (ذي القعدة) سالی ۳۹۱ ک / ۱۰۰۰ ز و ته‌مه‌نی ئه‌وکات (۳۱) سال و چه‌ند مانگێک بوو. ئه‌وله‌ خه‌لاقه‌ت جیگیر بوو، له‌ هه‌موو لایه‌نێک سه‌لته‌نه‌ت هه‌روه‌کو باسما‌ن کرد له‌ ژێر ده‌ستی به‌ره‌بابی یوه‌یه^۲ کورانی به‌هائوله‌وله^۳ دا بووه‌.

وتراوه‌: ئه‌و ساله‌دا (۴۲۲ ک / ۱۰۳۱ ز) دادپه‌روه‌ر مه‌حمود کورپی سه‌به‌کته‌کین^۴ پاشای غه‌زنه^۵ و بلخ^۶ و سه‌مه‌رقه‌ند^۷ و ئه‌و دیوی پوو‌یار (ماوراء النهر)^۸ کۆچی دوا‌یی

^۱ - له (البدايه و النهايه و منتظم و مرآة الزمان له پووداوه‌کانی سالی ۴۲۲ ک / ۱۰۳۱ ز) هاتووه‌که له (۱۸) (ذي القعدة) سالی ۳۹۱ ک / ۱۰۰۰ ز له دایک بووه‌.

^۲ - نه‌وه‌ی یوه‌یه ته‌مانه‌ن:

أ- عیما‌دوله‌وله ئه‌بو حه‌سه‌ن عه‌لی، سالی ۳۲۸ ک / ۹۴۸ ز کۆچی دوا‌یی کردووه (ابن الاثیر ح ۸ ص ۲۶۳، النجوم الزاهره ح ۳ ص ۲۹۹).

- روک‌نوله‌وله ئه‌بو عه‌لی حه‌سه‌ن سالی ۳۶۶ ک / ۹۷۶ ز کۆچی دوا‌یی کردووه (اکامل فی التاریخ ح ۸ ص ۴۹۲، النجوم الزاهره ح ۴ ص ۱۲۷).

- موعزته‌لله‌وله ئه‌بو حوسین نه‌حه‌مد سالی ۳۵۶ ک / ۹۶۶ ز کۆچی دوا‌یی کردووه. (اکامل فی التاریخ ح ۸ ص ۴۲۵، النجوم الزاهره ح ۴ ص ۱۴).

ته‌مانه‌ی سه‌روه‌ه کورانی ئه‌بی شو‌جاع یوه‌یه کورپی فیناخه‌سرقن. سه‌ره‌تای فه‌رمانه‌ه‌وا‌یه‌تیا‌ن ده‌گه‌پێته‌وه سالی ۳۲۱ ک / ۹۳۱ ز (ابن الاثیر ح ۸ ص ۱۹۷) و له (النجوم الزاهره ح ۳ ص ۲۴۵) دا: سه‌ره‌تای ده‌رکه‌وتنیا‌ن ده‌گه‌پێته‌وه بۆ سالی ۳۲۲ ک / ۹۳۳ ز.

^۳ - ئه‌بو نه‌سر خاشاد کورپی عه‌زوده‌وله سالی ۴۰۳ ک / ۱۰۱۲ ز کۆچی دوا‌یی کردووه (النجوم الزاهره ح ۴ ص ۲۲۲، شذرات‌التعجب ح ۳ ص ۶۶۶، اکامل فی التاریخ ح ۹ ص ۱۶۹).

^۴ - له (شذرات‌الذهبي، المنتظم، عقد‌الجمان، البدايه و النهايه، اکامل‌النجوم الزاهره) هاتووه‌که مه‌حمود کورپی سه‌به‌کته‌کین سالی ۴۲۱ ک / ۱۰۳۰ ز کۆچی دوا‌یی کردووه.

^۵ - غه‌زنه: شاریکی مه‌زن و ویلا‌یه‌تیکی فرالوانه‌ لای خۆراسان. (معجم البلدان ح ۳ ص ۷۹۸).

^۶ - بلخ: شاریکی به‌شاوریا‌نگه له خۆراسان (معجم البلدان ح ۱ ص ۷۱۳).

^۷ - سه‌مه‌رقه‌ند: شاریکی ناسراو و به‌شاوریا‌نگه، و تراوه‌ که له بنیا‌د تراوه‌کانی (ذي القرنين) ه له ئه‌ودوی پوو‌یار (معجم البلدان ح ۳ ص ۱۳۲).

^۸ - (ماوراء النهر): واته ئه‌و دیوی پوو‌یاری جیحقن له خۆراسان، هه‌رچی لای پۆژه‌ه‌لا‌تییه‌تی پێی دوتریت تاو‌چه‌ی هه‌یا‌ته له تاو‌حوسلما‌ناندا به‌ ئه‌ودیوی پوو‌یار ناسراوه، له‌لای پۆژتاو‌یا‌یه پوو‌یاری خۆراسان و ویلا‌یه‌تی خه‌وارمه (معجم البلدان ح ۴ ص ۴۰۰).

کرد. که شایه‌کی دادپه‌روه‌ر بوو، له ناوچه‌کانی هیند غه‌زای ده‌کرد، ژور ناوچه‌ی فته‌ت کرد و بته‌کانی هیندستانی تیک شکاند، کاری وای کردووه که س وه‌ک وی پی نه‌کراوه. دوا‌ی نه‌و کورپه‌که‌ی محمه‌د جیی گرت‌وه، دواتر کورپه‌که‌ی دیکه‌ی که ناوی مه‌سعود بوو، ده‌سه‌لاتی به هی‌ز کرد و له‌سه‌ر ته‌ختی فه‌رمانپه‌وایه‌تی دژی برا‌که‌ی جه‌نگاو لئیان بوو به شه‌ر و هه‌للا و سه‌ره‌نجام ده‌سه‌لات له ده‌ستی مه‌سعودا چه‌سپا.

وتراوه: له پوژی پینج شه‌ممه‌ی دووی جه‌مادی یه‌که‌می سالی ۴۲۳ ک / ۱۰۳۲ نه‌بو حه‌سه‌ن کوپی هیلال نووسه‌ری ناسراو (ابن البواب)^۱ له به‌غدا کۆچی دوا‌یی کردو و له ته‌نیشته‌ گۆری نه‌حمه‌د کوپی حه‌نبه‌ل خودای لی خۆش یی نیژدا.

وتراوه: له سالی ۴۲۳ ک / ۱۰۳۲ از نه‌سرولده‌وله مزگه‌وتی نه‌لموچه‌ده‌سه‌ی ئاوا کرد، پارهی جیی نو‌یژکردنی مزگه‌وته‌که‌ی له مائی خۆی خه‌رج کرد، به شی‌وا‌ی‌کی جوان بینای کرد، وه‌قفی بو دیاری کرد.

وتراوه: وه‌زیر مه‌غریبی له وه‌زاره‌ت مایه‌وه، فه‌رمانپه‌وایه‌تی نه‌سرولده‌وله‌ی جوانکرد و پایه‌کی به‌رزنی پیدا. باری ده‌سه‌لاتی له‌سه‌ر شی‌وه‌ی میسر و عی‌راق پیک‌خست، پوژانی گه‌شاهه و پرشنگدار بوون، له‌گه‌ل هه‌موو خه‌لکی چاکه‌ی کرد. تا سالی ۴۲۸ ک / ۱۰۳۷ ز^۲ له وه‌زاره‌ت مایه‌وه، ئینجا نه‌خۆش که‌وت.

^۱ - له (ابن الاثیر ح ۹ ص ۲۲۹) داهاتووه که سالی مردنی ۴۱۲ ک / ۱۰۲۱ ز بووه، له (النجوم الزاهره، شذرات، عقد الجمان، المنظم) کۆچی دوا‌یی ده‌گه‌رپته‌وه سالی ۴۱۳ ک / ۱۰۲۲ و ۴۲۳ ک / ۱۰۲۲ ز وله (وفیات الاعیان ح ۳ ص ۲۹) داهاتووه: "ئین نه‌لبه‌واب پوژی پینج شه‌ممه‌ی دووی جه‌مادی یه‌که‌می سالی بیست و سی، وتراوه: ۴۱۳ ک / ۱۰۲۲ ز له به‌غدا، له ته‌نیشته‌ پێشه‌وا نه‌حمه‌د کوپی حه‌نبه‌ل خوا لئی رازی بیت نیژراوه."

^۲ - له (الکامل، المنظم، عقد الحمان، البدایه و النهایه، النجوم الزاهره) دا هاتووه که نه‌م وه‌زیره‌له سالی ۴۱۸ ک / ۱۰۲۷ ز کۆچی دوا‌یی کردووه. له (وفیات الاعیان ح ۱ ص ۴۳۲) دا: "که چوو ده‌یاربه‌کر و بووه وه‌زیری فه‌رمانپه‌وایی وی نه‌حمه‌د کوپی مه‌روان له لای مایه‌وه له ۱۳ یه‌مه‌زان سالی ۴۱۸ ک / ۱۰۲۷ ز وتراوه له ۴۲۸ ک / ۱۰۳۷ ز کۆچی دوا‌یی کرد، هی یه‌که‌میان راسته‌هه‌.

نامه‌یه‌کی پروهانه‌ی کوفه کرد بۆ کن نه قیبه‌ی مه‌زارگه‌ی ئه‌لغرا، داوای کرد که له سیله‌ی ده‌روازه‌که‌یدا بنیژیت و وتی: مه‌به‌ستمه که هه‌زار دینار له ناو کیسدا بخریته ناو تابوته‌که‌مه‌وه، که تابوته‌که‌ گیشته بیکه‌نه‌وه و بیبه‌ن ئه‌مه نیشانه‌یه‌کی نیوان من و ئیوه‌یه. ئینجا نه‌خۆشیه‌که‌ی توند بوو، مه‌به‌سته‌کانی خۆی بۆ وتاریژ ئه‌بی تاهیر محمه‌د کورپی عه‌بدولپه‌حیم کورپی نه‌باته‌ی دانهر (خوا لئی خۆشبیته) پوون کرده‌وه، که له تابوته‌که‌یدا کیسیکی تیهاویت و هه‌زار دیناری تیدا بی و تهرمه‌که‌ی بشوات، که کۆچی دوایی کرد و وتاریژی ناوبراو له ۲۳ ی پهمه‌زانی سالی ۴۲۹ ک / ۱۰۳۷ ز له داوای شۆردن و کفنکردنی خسته‌ی ناو تابوته‌که‌ و کیسه‌که‌ی له‌گه‌ل نارد هه‌زار دیناری تیدا بوو، پیشت به‌ خه‌تی خۆی نووسینیکی زۆری بۆ هه‌موو ناوچه‌کان ناردبوو، تیدا وتبووی: که‌نیزکیک که له کن من به‌ پوه‌ته، وه‌سیتی کرد که تهرمی بنیژدریته کوفه و له‌وی بنیژیت، وه‌سیته‌که‌م به‌ جی گه‌یانده‌وه، هه‌ر که گیشته بۆ ساتیکیش پای مه‌گرن و یه‌کسه‌ر به‌پیتی که‌ن.

وتراوه: که‌سیک به‌ مه‌ی نه‌زانی ته‌نیا وتاریژ ئه‌بو تاهیر کورپی نه‌باته له‌گه‌ل سی خزمه‌تکاراندا. که کۆچی دوایی کرد خرایه ناو تابوته‌که‌ و به‌ره‌و حه‌سنگیفا بردرا. غولامه‌کان نووسینه‌که‌یان گه‌یاندا، یه‌کسه‌ر به‌پێ کراو پیگه‌ی جه‌زیره و هی دیکه‌یان گرته‌ به‌ر، به‌ شیوه‌یه‌ک له‌ جییه‌ک به‌ مردنیان نه‌ده‌زانی ده‌گه‌یشته جییه‌کی دیکه، ده‌سه‌لانداری هه‌ر شوینیک به‌ ته‌نگ به‌ پیکردنیوه‌ بوو، ته‌نانه‌ت نه‌یده‌زانی که ئه‌مه وه‌زیره تا به‌پێ ده‌کرا بۆ شوینی دیکه. هه‌ر به‌م جۆره تا گه‌یشته کوفه و بۆ ئه‌لغرا هه‌لیانگرت، که مه‌زارگه‌ی عه‌لی تیدا. به‌ نه‌قیبان وت: ئه‌مه وه‌زیره‌مه‌غریبه‌یه، باوه‌ریان نه‌کرد وتیان: ئه‌مه وه‌زیره‌ نییه، وتیان: به‌لێ به‌ خوا ئه‌مه وه‌زیره، وتیان: نیشانه‌یه‌کی له‌گه‌ل وی هه‌یه، ئیمه تابوته‌که ده‌که‌ینه‌وه، وتیان: خواجه‌ی خواجه! ئه‌مه

۱- له (معجم ما استعجم ج ۳ ص ۹۹۶) داماتووه: "ئه‌لغرا شوینیکه له کوفه، وتراوه که مه‌زاری عه‌لی کورپی ئه‌بیتالیب - خوا لئی رازی بی - له‌وتیه".

چۆن دەبیت؟ وتیان: پێویستە بکریتهوه، بەلگەیەکی تێدا یە که وهزیره، تابوته که یان کردوهه کیسیکیان بینی ههزار دیناری تێدا بوو، له لای پێههکان دانرابوو، ههلیانگرت و له لای سیلهی دهروازه گۆریان بۆ لێدا، له لای سهری نووسیان: ئه ی کۆکه ره وه ی خه لک بۆ کاتی پۆزی زانراو، حوسین کورپی عه لی مه غریبی له سه رکه وتوان و نه مانه تدر او ان بێ و پۆزی قیامه تی حه شری له گه ل تۆبه کاران بێ.

وتراوه: له سا لی ٤٢٧ ک / ١٠٣٦ ز نه لزاهیر^١ له میسر کۆچی دوا یی کرد، که بۆ ماوه ی پازده سال و حه وت پۆز فه رمان په وایه تی گێرا^٢، له دوا ی خۆی کور په که ی مه عد نه لموسته نسیر جیی گرتوه.

وتراوه: نه سه روله وه بێ وه زیر مایه وه و ده ولت و فه رمان په وای ی به رده وام بوو، نه سه ریه ی به جوانترین شیواز، له گه ل کۆشکیکی نایاب له ته نیشته چۆمه که بینا کرد، بازار و گه رما و خانووی له شاره که دا دروست کرد، بۆ هه ر یه ک له ئامۆزا و کورپانی خانو ی بینا کرد، کۆمه له که سی ک به م کاره هه ستان، دۆلابییکی ئاو ی له سه ر شه ته که دا دروست کرد و به هۆیه وه ئاو ی گه یانده شار و باخچه و حه وزی ئاو ی دروست کرد، پردییکی له کن گردی به نان به جوانی بینا کرد، ده روزه ی (الفصری) هیتا، که ئیستا هی مزگه وتیییه و کردی به ده روزه ی کۆشکی نه سه ریه، هه رچی ویستی تێدا کردی، که خاوینترین و له بارترین شوینه.

میر له سیاسو تی به هاریدا به خۆی و کورپ و که نیه ک و هه موو ژن و ها وه ل و ئامۆزا کانی ده چوونه نه سه ریه، ماوه ی به هار له وێ له نێو میرگ و گولزاردا ده مانه وه، میر له گه ل پیا وه کانی و پیرای ژنه کانی له میافارقین ده رده چوون، له یه که م پۆزدا له شاری را به ره و گوندییکی ناسراو به (باتری) به پێ ده که وتن، مزگه وتی ک و خانییکی لی

^١ - عه لی کورپی حا کم بیه میریلا نه بی عه لی مه نسور.

^٢ - له (ابن الاثیر ح ٩ ص ٣٠٤) داهاتوه: "خه لافه ته که ی - وانا نه لزاهیر - ١٥ سال و ٩ مانگ و ١٧ پۆز بوو" له (مرآة الزمان و المنتظم) له پو واده کانی سا لی ٤٢٧ ک / ١٠٣٦ ز: که فه رمان په وایه تی که ی شازده سال و نو مانگ بوو.

بوو، که تا ئیستا شوینه واری له کن پووباره که ماوه، له وی پۆژیان به سهر دهبرد، که به یانیان ده کرده و به پۆژی دووهم، پیاوه کانی به ره و خوار پووبار بۆ لای باپۆدین به پۆی ده که وتن.

وه زیر فه خرلده وله کوری جه هیر^۱ مزگه وتیکی بینا کر، که تاوه کو ئیستا به مزگه وتی شیخ ناسراوه، خانه و خانویه ک و گه رماویکی بینا کرد، ئه و پۆژه له وی ده مانه وه بۆ به یانی بۆ ئه لجه نینه به پۆیده که وتن و له سهر پرده که ده په پینه وه و له لای پۆژه لاتی چۆمه که ده مانه وه. له سه رووی ئه م پرده دا له لای گردی به تن مزگه وتیک و خانیکی بینا کردبوو، پۆژیان له وی به سهر برد، جا له کاتی به یانی به ره و نه سریه به پۆکه وتن، له پۆگادا سهیرانی میترگ و گولزار و دهشتی کاکی به کاکیان ده کرد. به هاری له نه سریه ده مانه وه، تا کو گه رما تینی دهشکا، جا ده گه پانه وه شار.

نه سرولده وله وه قفی بۆ پردی حوسه نینه و همیدیه و گردی به نان و قه تینتا و بابوزین و ئیبراهیمیه و به رسه دی دانا. پاره و پولیکی زۆری بۆ خه رج کرد. پاره و سامانیکی بی ژماری له نه سریه سهر ف کرد.

نه سرولده وله له فه رمانزه وایه تی جیگیر بوو، ده سه لات و مولکیکی هه بوو، که کس نابیی، له خۆشگوزه رانیه کدا بوو که کس وه ک وی ژیا نی خۆش نابیی، خه لک له هه موو لایه که وه پوویان تی ده کرد، په ناگه بوو بۆ وهی په نای بۆ ده هینا. صه ریع ئه لده لا^۲ له هۆنراوه کانیدا ستایشی کرد شاعیران له هه موو ولاتان ستایشیان کرد.

^۱ - محمهد کوری محمهد کوری جه هیر وه زیر نه بولنه سر فه خرلده وله وه زیری نه سرولده وله ی مه روانیه. له سالی ۴۸۳ ک / ۱۰۹۴ ز کۆچی دوابی کردوه، له نووسراوی ب ل ۹۴۵ دا هاتوه: "وه زیر مه غریبی خانویه ک و گه رماویک و مزگه وتیکی بۆ بینا کرد".

^۲ - ئه بو حه سه ن علی کوری عه بدولواحدی فیه هزانی به غدادی، شاعیر. له میسر له ناکاو له حه وتی په جه بی سالی ۴۱۲ ک / ۱۰۲۱ ز کۆچی دوابی کرد. بپوانه: "وفیات الاعیان ح ۳ ص ۶۴، شذرات الذهب، عقد الجمان له پووداوه کانی سالی ۴۱۲ ک / ۱۰۲۱ ز".

نه‌لته‌هامی^۱ شاعیر هاته کنی و ستایشی وی و هی وه‌زیر مه‌غریبی کرد. شاعیران فرمانده نه‌بو پ‌ه‌زا کورپی ته‌ریف^۲ و ئین س‌ه‌ودادی و ئین غزه‌یری له خزمه‌تیدا بوون. پ‌وژانی فه‌رمان‌پ‌ه‌وایی وه‌کو جیژنان پ‌رشن‌گدار بوو، سلیمان کورپی فه‌د^۳ په‌نای بۆ هینا، کاری بۆ چاک کرد و گه‌پ‌اندیه‌وه ویلایه‌تی موس‌ل، شاعه‌زیز^۴ کورپی بو‌ه‌یه په‌نای بۆ هیناوه چیا یاقوته سورئ^۵ بۆ هینا، که له لای کورپه‌کانی مه‌پ‌وان بوو، کیشی ح‌ه‌وت مس‌قال بوو، قورئانیکی نووس‌راوی به ده‌سته‌ختی ع‌لی کورپی ئه‌بی تالیب به دیاری بۆ هینا. وتی: دنیا و قیامه‌تم بۆ هیناوی، میوانداری باشی کرد و چاکه‌ی له‌گه‌ل کرد و پ‌یی پ‌یدا، پ‌اره و پولیکی زۆری لیدا، زیاتر له بیست هه‌زار دینار بوو. شاعه‌زیز ماوه‌یه‌که له ئه‌سه‌عد نه‌شته‌جی بوو، ئینجا له میافارقین کۆچی دوایی کرد، تابوته‌که‌ی بۆ کوفه نێردرا.

وتر‌اوه: نه‌س‌رولده‌وله به پ‌اره و پولی خۆی به‌نگامی^۶ له مزگه‌وتی میافارقین دروست کرد و له مزگه‌وته‌که‌ش پ‌اره‌ی سه‌رف کرد. هه‌ر ئه‌و ده‌روازه‌ی نه‌س‌ریه‌ی سفر و په‌نگامی دروست‌کرد و ناویشی وا به‌سه‌ر هه‌ردوو‌کانه‌وه تۆمار کردووه.

^۱ - نه‌بو ح‌سه‌ن ع‌لی کورپی مح‌مه‌ده، له شاعیره به تواناکانه. له قامیره سالی ٤١٦ ک / ١٠٢٥ ز کۆچی دوایی کردووه، ب‌پ‌وانه: "ابن خلکان ح ٣ ص ٦٠، شذرات الذهب، النجوم الزاهره له پ‌ووداوه‌کانی سالی ٤١٦ ک / ١٠٢٥ ز".

^۲ - له (ابن خلکان ح ٤ ص ٢١٥) به شێوه‌ی ئین الطریف هاتووه که ناوی نه‌ب‌ول‌ه‌زا نه‌لفه‌زل کورپی مه‌نسور کورپی الطریف فارقی سالی ٤٣٠ ک / ١٠٣٩ ز کۆچی دوایی کردووه، به‌لام له "المنظم والکامل له پ‌ووداوه‌کانی سالی ٤٣٠ ک / ١٠٣٩ ز به ئین نه‌له‌زهریف هاتووه.

^۳ - ب‌پ‌وانه (ابن الاپیر ح ٩ ص ٢٢٦).

^۴ - نه‌ب‌وبه‌که مه‌نسور کورپی جه‌لال نه‌له‌ده‌وله‌ی بو‌ه‌یه‌ی سالی ٤٤١ ک / ١٠٥٠ ز له میافارقین کۆچی دوایی کردووه (ابن الاپیر ح ٩ ص ٣٨٤).

^۵ - له نووس‌پ‌لوه‌که‌ی فارقی دا به (الحبک الیاقوت الاحمر) نووس‌راوه، به‌لام پ‌استیه‌که‌ی (الجبیل الیاقوت الاحمر). ب‌پ‌وانه "البیرونی" الجماهر فی معرفه الجواهر، حیدر آباد، ١٢٣٥، ص ٥٦. (وه‌رگیز).

^۶ - له په‌رتوکی "الفاظ الفارسیه المعربه ص ٢٨) هاتووه که په‌نگام ته‌عرب کراوی به‌تکانه. به‌نگام بریتیه له به‌ه‌یه‌کی زانستی به به‌کار هینانی نام‌پ‌ر بۆ مه‌به‌ستی دیاری کردنی کات، واته مه‌به‌ست له‌م نام‌پ‌ره بۆ دیاری کردنی

وتراوه: له سالی ۴۲۴ ک / ۱۰۳۲ داندور نه بوعه بدولا محمه د کورپی عه بدولا کورپی نه حمه دی نه لیبضاوی^۱ له به غدا کۆچی دواپی کرد.

وتراوه: له سالی ۴۲۹ ک / ۱۰۳۸ ز یاخود سالیځ که متر نه بوعه بدولا حوسین کورپی سه لمه نه لمالکی کۆچی دواپی کردووه، که دادوهری میافارقین و نامه د بوو، وه کو له پیښو باسماں کرد، له هر یه ک له م شارانه دا مانگیځ دادوهرین د ده کرد، واته مانگیځ له میافارقین و مانگیځ له نامه د.

وتراوه: نه بولمرجا سه عاده حوسین کورپی به کر دادوهرین میافارقین گرتنه ده ست، فیه زانیک لیتاتوو بوو، نه بو علی حه سهن کورپی علی نامه دی ناسراو به نه لبه غل دادوهرین نامه دی گرتنه ده ست، که دیارترین گه وره پیاوانی نامه د بوو، نه وهنده مولک و پاره و زهوی له ناوه وه و دهره وهی شار هه بوو، که که س وه کو وی نه بیووه، نه سرولده وله پزیک زوری لینا، نه وهنده حورمه ت و پله و پایه ی له لای میر و گه وره پیاوانی ده ولت هه بوو، که هر باس ناکری. نه سرولده وله داوا ی لیکرد که پردیک له سهر پووباری نه لحو بینا بکات، چونکه کاتی میر نه بو علی به ره و نامه د پویش و کوژا میر نه سرولده وله نه زری سهر شانی خوی کردبوو، که نه و پرده دروست بکات، که یه که م جار باسماں کرد. به چاکترین شیوه بینای کرد، پاره و پولیک زوری میری لی خهرج کرد، نیوی میر له گه ل نیوی کوره گه وره که ی سه عد نه لده وله نه بی له سهن محمه دی له سهره .

کاتی نوږ و وخت و جولانه وهی نه ستیره کان . (کشف الظنون ح ۱ ص ۲۵۵). به پتی چند یاسایه کی میکانیکی وه کو کاترمیر کاریان ده کرد نه مه له سهر ده مانیک هه بیوه له میافارقین که له جیهاندا زور که م به دی ده کرا. بیوانه:

وه رگیږ. Minorsky, maiyafarkin, (E.J.B.Enc.I) Vol.v, P.J60

^۱ - له "طبقات الشافعی ح ۳ ص ۶۲) هاتووه که: "نه لبه یضاوی دادوهرین له به شیکي که رخ وه رگرتووه له به غدا، نه لخته یب وتویته: له سهرم نووسیوه که سایه تی که جی پړا و پاستگو و نایین په روه ریکی توند بووه ... له ناکوا پزوی هه یی له ۱۴ په جیبی سالی ۴۲۴ ک / ۱۰۳۲ ز مردو له گورستانی (باب الحرب) نه تراوه ...".

له ساڵی ۴۰۱ ک / ۱۰۱۰ ز ئەبو عەلی و ئیبن عەقیلی خەلکی ئامەد دادوهریشتیان گرتە دەست، مێژووه که له سەر پرده که نووسراوه .

فەرمانپەر وایه تی ئامەد بۆ میر ئەبی لەسەن بڕایه وه، دادوهریشتی شارە کهش که وته دەست ئەبو عەلی، فەرمانپەر وایه تی دیوان که وته دەست ئیبن ئەلخەمار، له سەر ئەو حاله ی مانه وه .

وتراوه: نەسرولدهوله هەر له وهختی مردنی (وهزیر مه غریبی) بی وهزیر مایه وه، له و کاته دا ئیبن بهر که چاودیری دیوان بوو، نەسرولدهوله پیتی قایل بوو (واتا وهکو وهزیر).

وتراوه: شیخ ئەبو نەسر محەمەد کورپی محەمەد کورپی جههیر له ماقولانی خەلکی موسڵ بوو، زاوای سه رۆک ئیبن ئەبیلعه قارب بوو له موسڵ که نیتوانیان ناخۆش بوو ململانێیان هه بوو تا گه یشته دوژمنداریه کی مه زن.

شهره فولدهوله پیتی وابوو ئیبن جههیر له سەر هه قه، ئیبن ئەبیلعه قارب به هه موو شیوه یه ک سوور بوو له سەر هه قی خۆی، به لام شهره فولدهوله بۆی نه ده سه لماند، جا ئیبن ئەبیلعه قارب له گه ل خزم و دوست و ئاموزاکانی کۆبووه تیی گه یاندن، که ده بیست ئیبن جههیر له ناو بیریت یا له موسڵ دور بخړیته وه، ئەم کارهش بۆ من بی پازیبوونی ئیوه له سەر ئەوه ی ده مه وی مه یسه ر نابێ، وتیان: له ژێر فەرمانتداین، وتی: با هه لسین، کۆمه لێکیان چوونه لای شهره فولدهوله، پتیا ن وت: ده بیست ئیبن جههیر له ولات ده ربجیت، ده نا ئیمه هه موومان ده پۆین، جا شهره فولدهوله داوای له ئیبن جههیر کرد به رهو حه له ب بجیت و کردی به چاودیری وی، شهره فولدهوله هه ره ئه وی ساڵی - حه له بی - خست بووه ژێر ده سه لات ی خۆی، به رهو حه له ب به پێکه وت و ماوه یه ک فەرمانپەر وایه تی کرد، ئیبن ئەبیلعه قارب له گه ل شهره فولدهوله پێکه وت له سەر لا بردنی ئیبن جههیر له حه له ب، ماوه یه ک مایه وه جا نار دیه لای دادوهر ئەبو عەلی کورپی ئەلبه غل له ئامەد، که نەسرولدهوله ی بۆ قایل بکا بیته ناو قه له مپه وی وی و لای ئەو

بمېنښته وه بې ټوډې کار و قهرمانې هېږ. دادوهر ټېبو علي داوای له مير ګرد بڼ ټم داخوآزېه ټېبن ځه هير، به لآم پټې پټې نه دا وټې: پټويسيتمان به مه نييه يا لامان نه مينښته وه، ګر خيړټکي هه بوويټ له ولآته که ځي ځو ځي دهر نه ده چوړ!

وتراوه: مير ماوه يه ک بې وه زير مايه وه، مه سځي بالآ ده ست و به هيز بوون، وا پټکه وټ که ټه با هه کيم کوړي هه ديسي^۱ که کار فهرما (عارض) ي سوپا بوو، پوژټک دانيسټبوو ياري شه تره نجې له ګه ل يه که له خزمه تکاران ده ګرد، ټيک ګيران، ټېبو هه کيم له سهري خزمه تکاره کېدا و برينداري ګرد، ټه ویش به پوړي خويناويه وه چووه کن مير و وټې: من به نده ي ټوم و ټاوام لي ده که ي؟ وټې: کي واي ليکړدويت! وټې: ټېبو هه کيم. داوای ټاماده بووني ګرد، ټه ویش هه لآت و چووه خواري بڼ لاي مير مه رزيان کوړي به لاشو کوړي کاک، که ټاموژاي نه سرولده وله و ميړدي ټاموژاکه ي هند کچي علي کوړي مه نسور کوړي کاک بوو، نه سرولده وله له دواي نارد و مه رزه بان به ده سته وه ي نه دا، کوژه ليکي دي به دوا دا نارد، به لآم وه لآمي ټه وانيشي نه دايه وه، ميريان ټيگه ياند و ټه ویش پياو و سواره کاني نارد ه سر، مير مه رزه بان ځه کي له ځو ټايم ګرد و بڼيان ده رپه پي له ګه ليان بجه نګي، پياوه کان ګه پانه وه لاي مير و پټيان پاګه ياند، ټه ویش بڼ ځو ټووه دهر وه بڼ لاي ده روازه ي قالدومه کان له سه ره وه ي ده روازه ي کوژک، دابه زي و له خواري سواري ټيسترې بوو، له کوژکي چووه دهر ي.

وتراوه: مير له پوژي بينا ګردني کوژکه وه له و قالدومه نه هاتو ته خواري تا ټه وي پوژي، چونکه پيشتر له لاي ته ختي دانيسټنه وه سوار ده بوو، به کوژکدا ده پوښت له ده روازه ي پوژه لآته وه ده چووه دهر ي، ځا بڼ هر کوڼيک بيوستابه به پي ده که وټ. ټه وي پوژي له رقان له بهر مامه له ي مه رزه بان له ګه لي له سهر ته ختي دانيسټني هه ستا و به پټيبلکانه کاند چووه خواري و ځا سوار بوو به ره و مالي مير مه رزه بان به پټکه وټ، که ټه و ګو ټي سيستي بوو بڼي ده رچوو و وټې: چاکت ګرد ټه ي ټاموژا!

۱- له پي به کاغه زي ۴۸ ب: "ټه با هه کيم ټه لکه بير نوسري ديوان بوو".

هاتویت ئەباحەکیم دەبەیت، کە لای کچی مامتە، لە خانووی ئامۆزاکەتدا، دەلێی دەچی بۆ گرتنی خەرشەنە^۱، یاخود هەندێ قەلای پۆمان. جا میر شەرمی کرد و گەپایەوێ چەند پۆژیک مایەو، ئینجا لە ئەبی حەکیم خۆش بوو گەپاندیوێ شۆیتەکە ی خۆی. ئەو ئەبو حەکیمە دەکاتە باپیری کوپانی ئەلحەدیسێ کار فەرما ی ئیستای سوپا.

وتراو: میر پەیکی ناردە کن دادوەر ئەبو علی کوپری ئەلبەغل و فەرمانی پێدا، کە شێخ ئەبو نەسر کوپری جەهیر بێنێت ئەویش لە ئامەدوێ بەدویدا نارد، گەیشت و قازی بە خۆ و بە خزم و خویش و خەلکی شار چوو بۆ پێشوازی لە لای خۆیان ئێین جەهیریان گلداو و پێزیان لێنا، پێی راگەیاندا کە میر حەز دەکات بچێتە لای، ئەوێ پێویستی پێی هەبوو لە وشتەر و لاخ و پەرەشمال و پێداویستی دایی، ئەوێندە دیاری و کەلوپەلی نایابی دایی، باس ناکرێت. بە پێ کەوت تا گەیشتە میافارقین، لەگەڵ میردا کۆبۆو و چەند دیاریەکی بۆ هێنابوو، بۆ هەر یەک لە کوپانی میر و ئامۆزاکانی دیاری هێنابوو. میر لە سالی ٤٣٠ ک / ١٠٣٩ز و ئەو دەرووبەرە ی کردیە وەزیر، مافی فەرمانی بەو بەخشی، دەسەلات و دەستپۆیشتی پێدا و هەموو کارەکانی بەو سپارد و نازناوی نا بە کافی لادەوێ، سیاسەتی لەگەڵ خەلکی چاکترین سیاسەت بوو، دادویری بالادەست کرد و لەگەڵ خەلکی مامەلە ی پێک بوون، کابرایەکی خۆش خوو چاکەکار و بەدل بوو. لە سەردەمیدا وەک ئەو نەبینرا بوو، خودان بۆچوون و توانایی و ژیری و دانایی، شاعیران هاتنە لای و ستایشیان کرد، وەک ئێین سنان^۲ ئەلخەفاجی و ئێین حیووس^۳ حەلەبی و ئی دی. دەوڵەت بەوێو تەواو جوان بوو، شاکان نامەیان بۆ

^۱ - خەرشەنە: شارێکە لە نزیک مەلاتیە لە ولاتی پۆم. (معجم البلدان ج ۲ ص ۴۲۳).

^۲ - ئەبو محەمەد عەبدولاکوپی محەمەد کوپری سەعد کوپری سەنان خەفاجی شاعیر و ئەدیب: لە سالی ۴۶۶ ک / ۱۰۷۵ز کۆچی دوا ی کردوێ (ابن خلکان ج ۱ ص ۹۸).

^۳ - محەمەد کوپری سلکان کوپری محەمەد کوپری حیووس میری شاعیر. یەک لە شاعیرە بە تواناکانە لە دیمەشق سالی ۴۷۳ / ۱۰۸۲ز کۆچی دوا ی کردوێ. (شذرات الذمب والنجوم الزاهرة).

نومۇرى ۋە ئۇنىڭ نامى بۇ نومۇرىنى پىرۇزىيىسى نامى ۋانى پىڭگەش ۋە گەش ۋە پەلە
ھەرە بالا.

ۋىترو: لە سالى ۴۵۰ ك / ۱۰۵۸ ز پوداۋى ئەرسلان بەساسىرى^۲ سەرى ھەلدا،
كە دۇر بەخەلىفە ئەلقائىم بىئەمىرلا ۋ شاي بەغدا چوۋە دەرى ۋ ئەلقائىم بەرە ۋە دەيسە^۳
پۇش ۋە لاي كورپانى مەھاراش^۴ مەھە. بەساسىرى ۋ تارى بۇ خەلىفە مىسر
خوئىدە ۋە.

خانم (سەيدە) ژنى خەلىفە لە بەغدا چوۋە دەرى ۋە ئەبۇلەباس مەھەدى كورپى
ئەلقائىمى لە گەلدا بوۋ بەناۋى ئەلزەخىرە ئەبۇلموقتەدى^۵، ئەم خانمە بە مەبەستى
چوۋن بۇ مەھاراش پۇش ۋە زەخىرە كورپى خەلىفە لە گەلدا بوۋ، نەسرولە ۋە
چوۋە پىشوازيان ۋ لاي خۇي ھىشتىنە ۋە پىزى لىتان ۋ مىواندارى كوردن ۋ بۇ ئامەد
بە پىي كوردن ۋ لە كۆشك دايان، ئەۋەدى پىۋىستىيان پى ھەبايە بۇي دىتان.

^۱ - لەسەر (النجوم الزاهرة والمنظوم و تاريخ ابن القلانسي و ابن الاثير و البدايه و النهايه) پاستىكرەۋە ۋە (پروانە
پوداۋەكانى سالى ۴۵۰ ك / ۱۰۵۹ ز. دەنا لە دەستىنومۇسى ۋە پەرى ۴۹ ب نومۇر ۋە سالى ۴۲۱ ك / ۱۰۴۰ ز كە ئەمە
ھەلە ۋە.

^۲ - ئەبۇلھارس ئەرسلان كورپى ئەبۇلەباس بەساسىرى توركى سەركردە تورەكەكانە لە بەغدا، لە بەندەكانى
بەھانولە ۋە كورپى ئەزەدە ۋە لە كورپى بۆيە، كە لە دۇر ئەلقائىم بىئەمىرلا بەغدا چوۋە دەرى ۋە تارى بۇ خەلىفە
ئەلمومتەنسەرى ئەلەبىدى خاۋەندارى مىسر خوئىدە ۋە. بەساسىرى بەغدا گرت ۋ دىزەي كىشا تا سولتان توغرىل
بەگى سەلجۇقى كوشتى. خەلىفە لە دەيسە گەپايە ۋە بەغدا ۋ تار بەناۋى ئەۋە خوئىدرايە ۋە بەساسىرى لە كوتايى
سالى ۴۵۱ ك / ۱۵۶۰ ز كورزا. (ابن خلكان ح ۱ ص ۱۷۲).

^۳ - مەبەستى دەيسە ۋە فورائە كە ناسراۋە بە دەيسە ئەلنور كە چەند فەرسەخەك لە ئەنبارە ۋە دورە ۋە قەلەبەكى
سەختى لىيە. (معجم البلدان ح ۲ ص ۲۲۳).

^۴ - مەرى غارەبان (محي الدين ابو الحارث مهارش بن المجلي العجلي) خاۋەندارى دەيسە ۋە غانە، لە سالى ۴۹۹ ك /
۱۱۰۸ ز كۆچى دوايى كوردە (ابن خلكان ح ۱ ص ۱۷۳)، النجوم الزاهرة ح ۵ ص ۷ ھامش ۵، ۱۹۳).

^۵ - ئەبۇلقاسم ئەلموقتەدى بىلا كورپى مەز زەخىرەلەين ئەبۇلەباس مەھەدى كورپى خەلىفە لە دواي كۆچى دوايى باپىرى
بوۋە خەلىفە لە سالى ۴۶۷ ك / ۱۰۷۶ ز ناكوا بە سالى ۴۸۷ ك / ۱۰۹۶ ز كۆچى دوايى كورد. (النجوم الزاهرة ح ۵ ص
۱۲۹، ابن الاثير - پوداۋەكانى سالى ۴۸۷ ك).

هۆی ئەمەش ئەو بوو، کە دەولەتی بوەیهیان لە ساڵی ٤٢٢ ک / ١٠٣١ ز وەبەرەو
فەوتان و پوکانهو و لە کەمیدان چوو، شا ئەبوکالیجار^١ کۆچی دوایی کرد و کۆپرەکی
شا پەحیم جیی گرتەو، لە خۆراساندا ئەبوتالیب توغولبەگ^٢ محەمەد کۆپی میکائیل
کۆپی سەلجوق دەرکەوتبوو، لەو ماوەیەدا سولتان ئەلەادل کۆپی سەبەکتەکین^٣ لە
ناوچەی غەزنە و سەمەرقەند کۆچی دوایی کرد، لە دواي ئەو کۆپرەکی مەسعود
ماوەیەک شوینی گرتەو، ئینجا بەرەنگاری توغول بەگ بوو و لە نێوانیاندا جەنگ و
کۆشتار دەستی پێ کرد، مەسعود شکستی هێنا و توغول بەگ خۆراسانی گرتە
دەست، جا وەدەرکەوت و پەڕی و ئەسفەهان و دەورووبەری خستە بن دەست و
ئەبولحارس ئەرسەلان بەساسیری بەغداي داگیر کردبوو و خۆی بەسەر خەلیفە ئەلقائیم
سەپاند.

^١ - مەرزەبان کۆپی سولتان ئەلەدولە کۆپی بەهائولەولەي بوەیهی لە بەسرە لە شەوالی ساڵی ٢٩٩ ک / ١٠٠٨ ز لە
دایک بوو و لەجەمادی یەکەمی ساڵی ٤٤٠ ک / ١٠٤٨ ز کۆچی دوایی کردوو و کۆپێکی بەناو ئەبو نەسر لە بەغدا لە
خانوی شا لە جیی باوکی دادەنیشست، خەلیفە ئەلقائیم بیئەمریلا نازناوی شارەحمی (الملك الرحيم) ی پێ بەخشی.
(النجوم الزاهرة ح ٥ ص ٤٦).

^٢ - توغولبەگ لە ساڵی ٤٤٧ ک / ١٠٥٥ ز ھاتە بەغدا، خەلیفە ئەلقائیم بیئەمریلا نیشانەی سەلتەنەي پێ بەخشی و
ناوچەکانی پۆژمەلات و پۆژئاوای پێدا. یەکەم شای سەلجوقیانە، ھەر ئەو بوو پێی دەولەتی بۆ - عەباسیان - خۆش
کردن کە بەرەو ئەمان چوو، فەرمانیەوایەتیان لە عێراق ئەمان و وتار بۆ ئەوێ عوبیدی خەلیفانی میسر خۆنراوە
کاتی کە ئەبولحارس ئەلبەساسیری شاری بەغداي گرت. لە پەڕی پۆژی ھەینی ١٨ ی پەرمەزمانی ساڵی ٤٥٥ ک / ١٠٦٤ ز
کۆچی دوایی کرد. (ابن خلکان ح ٤ ص ١٥٥ - ١٥٩، النجوم الزاهرة ح ٥ ص ٧٣، شذرات الذهب - لە پووداوەکانی
ساڵی ٤٥٥ ک / ١٠٦٤ ن).

^٣ - سولتان یەمین دەولە ئەبو قاسم محەمەد کۆپی سەبەکتەکین کۆپی میر ناسرولەولە ئەبی مەنسور فەرمانیەوای
غەزنە و ھی دیکە. لە پێش سەلتەنەتدا بە شمشیری ولات ناسراو، لە غەزنە ساڵی ٤٢١ ک / ١٠٣٠ ز کۆچی دوایی کرد.
(شذرات الذهب، النجوم الزاهرة - لە پووداوەکانی ساڵی ٤٢١ ک / ١٠٣٠ ن).

نیوانی به ساسیری و وزیر سه رۆکی سه رۆکان (رئیس لرؤساء) (ابن المسلمه)^۱ خه راپ بوو و خه لیفه هیچ دهسه لاتیکی بۆ نه مایه وه، سه رۆکی سه رۆکان خیزانی به ساسیری گرت و خراب له گه لێ جولایه وه، (به ساسیری) نه یاری و جیاکاری خۆی ده ربړی و خه لیفه نه لقانیم به دواي توغول به گیدا نارد، تا ئاماده بیټ و بجیته به غدا، نه ویش گه شسته ویلایه تی هه مه دان و نه سفه هان، شارپه حیم پیتی گه شسته و گرتی و قۆل به سستی کرد و ناردی بۆ یه که له قه لاکان^۲. نه مه کۆتایی ده وله تی ده یله مه کان بوو، ماوه ی ۱۲۵ سال^۳ فرمانه وایه تیان گێړا، دهسه لاتیان له به غدا و عیراق و هه موو شوینه کان نزیکه ی ۱۱۲ سال^۴ بوو، دوازه سالی ش پێش هاتیان بۆ عیراق، میر توغول به گ به ره و ناوچه چیاکان به پیکه وت و میر ئیبراهیم یه نال^۲ ره نگاری بۆوه و له گه لێدا جهنگا و توغول به گ شکستی پێهنا. به ساسیری گوئیستی نه مه هه وانه بوو به ره و به غدا پویشته، چوه ره حبه^۴ و خه لکیکی زۆری کۆکرده وه، په یکی نارده میسر و داوای به هانا هاتنی کرد و له نه لموسته نسیری خواست بیټ و وتار بخوینیته وه، به ساسیری داوای هاتنه به غدا ی لیکرا و به خۆ به سه رباز و عه لۆ و جه لۆوه چوه و یی و تالانیان کرد، وزیر و خزمانی خویان له به غدا شارده وه، بانگه شه ی بۆ فاتیان کرد و وتاری بۆ موسته نه سیر خوینده وه، که توغول گوئیستی نه مه بوو سه ربازانی کۆکرده وه و له گه ل^۴ خه لکیکی زۆر دا به ره و عیراق به پیکه وتن بۆ جاری دووه م، میر

^۱ - عه لی کۆپی حوسین کۆپی نه حمده کۆپی محمده نه بوقاسم کۆپی موسلیمه. که له بنه مانیکی سه ردار و پایه دار بوو، خه لیفه نه لقانم بینمه ریل نه لعه باس کردی به نووسه ر و وتار به وزیر و ناوی نا (رئیس الرؤساء شرف الوزراء) له شه عبانی سالی ۲۹۹ ک / ۱۰۰۸ ز له دایک بووه، به ساسیری له سالی ۴۵۰ ک / ۱۰۵۸ کوشتی. النجوم الزامره ح ۵ ص ۶، ۶۴ و المنتظم و البدایه و النهایه - له پوداوه کانی سالی ۴۵۰ ک).

^۲ - (ابن الاثیر، ده لیت: له سالی ۴۵۰ ک / ۱۰۵۸ ز شارپه حیم دواشای نه وه ی بوه بهیان له قه لای سیروان کۆچی دواپی کرد له نزیک په ی.

^۳ - ئیبراهیم یه نال برای سولتان توغول به گ، که بوو هاویه یمانی به ساسیری دژی توغول به گ، له سالی ۴۵۱ ک / ۱۰۵۹ ز کۆچی دواپی کردوه. (ابن الاثیر ح ۹، ص ۲۱۲، ۴۴۴، النجوم الزامره ح ۵، ص ۱۱).

^۴ - ره حبه: شاریکه ده که ویتته نیوان په قه و به غدا له سه ر که ناری فورات.

ئىبراھىم يەنال بەرەنگارى بوو، بەلام تەغزول بەگ شکستى پېھتينا و بە دىلى گرت و کوشتى، ئىنجا بەساسىرى لە بەغدا کوشت، کە ھەرچى لە کۆشكى خەلافەتدا ھەبوو بە تالانى بردبوو.

خەلیفە ئەلقائىم لە کۆشکە کەى ھەلات و ئىبن مەھاراش فەرمانپەرەى ھەدیسە بەرەوقەلای عانەى^۱ برد، (ھەرچى لە کۆشكى خەلیفەدا ھەبوو تالانى کرد)^۲. دواى ماوھىەک توغزول بەگ بە سەربازىکى زۆرەو ھەشتە بەغدا و دەستى بەسەردا گرت و بەساسىرى بە دىل گرت و خستى بەندیخانەو. جا بۆ خۆى چوو ھەنە و خەلیفەى لای ئىبن مەھاراش ھىناو و گەراندیەو کۆشکە کەى و جىگىر بوون، جا لە ملی بەساسىرى دا، دەولەتى ھەباسى پتەوتر بوو، وەکو پىشوو و تار و نزا بۆ خەلیفەکانیان خوینراپەو، سولتان توغزول بەگ لە کن خەلیفە ھاتە دەرى، وىپراى پىشتىن و پىشتەوانە پۆشاکی وای پى دا، کە نە باس دەکرى و نە بەھای دەزانرى، تەشرىفى وای پى بەخشا کە باس ناکرىت. توغزول بەگ بەرەو موسل پۆیشت، قورەیش کوپرى بەدران^۳ خزمەتکار و پارە و پولى بۆ ھىنا و ئەویش خەراجى بۆ ديارى کردن، گەرپاھەو ھەرانیە و فەرمانى کەوتە دەست، ئەو یەکەم پاشای سەلجوقیانە^۴. خاتون (السیدە) لەگەل زەخیرە کە بچوک بوو چوو بۆ میافارقین، نەسرولەولە چوو پىشوازی و پىزی

^۱ - عانە: شارىکى ناسراو دەکویتە نىوان رەقە و ھىت کە بە شارىکى سەر بە ناوچەى جەزیرە دادەنیت. (معجم

البلدان ج ۳ ص ۵۹۴).

^۲ - ئەو ھى نىو کەوانە کە دووبارەى ئەو ھى پىشتەرە کە ديارە مەبەستى بەساسىرى.

^۳ - قورەیش کوپرى موقلە و ئەبەو مەعالى عوقەیلی مىرى ئەو ھى عوقەیلە، لە سالى ۵۳۲ ک / ۱۰۶۱ ز کۆچى دواى کردووە (النجوم الزامەرە ج ۵ ص ۶ ھامش).

^۴ - سەلجوقیانە: دەگەرپتەو بۆ سەلجوق کوپرى تەفاق کە خاوەن بىروپراى بە توانا بوو. سەلجوق چەند کوپرى ھەبوو بەناوى ئەرسەلان و مىکايل و موسا، سەلجوق لە (جوند) نزيك (بوخارا) لە تەمەنى ۱۰۷ سالىدا کۆچى دواى کردووە، مىکايل چەند کوپرى بەجى ما لەوانە (بىفر) و (توغزولبەگ) و (جفرى بەگ)، رەسەنى سەلجوقیانە دەگەرپتەو تورکەکانى ئەودى روبرار، کە گوپزالی ھىچ سولتانىکیان نەدەکرد تا ئەو ھى وىستیان بۆیان چوو سەر. (ابن الاثير ج ۹ ص ۳۲۱).

لینان و میوانداری کردن و جا به ره و ئامه دی پهوانه کردن. له کۆشکی دابه زانندن و ههرچییه کی پیوستان پی هه بایه پیشکشی ده کردن.

قازی ئه بو عه لی کوپی به غل له ئامه ده وه گه یشته میافارقین و داوی له میر کرد، که میوانداری ئه وان له سه ره رجی وی بیئت، نه سروله وه وتی: ناتوانم ئه مه بکه م، چون بیسترتیه وه که یه کی وه کو خلیفه له کنم بووه و له میوانداری مندا نه بوو! قازی گوتی: ئه ی گه وره ی ئیمه ده بیسترتیه وه که یه ک له په عیه ت و خزمه تکارانی تو میوانداری کوپی خلیفه ی کردووه و پیوستانی بو دابین کردووه. وه زیری کۆمه لێک خه لگی دیکه هه لیان بو دا تا به وه قایل بوو پێگه ی پێدا. هه موو پۆژێک موچه یان نزیکه ی (۵۰) دیناری ئه رمانۆسی بوو، بیجگه له داواکارییه کانیا ن به پێی پیوستان شتی دیکه جگه له موچه که به م شیوه یه ماوه یه ک مانه وه.

وتراوه: له ساڵی ۴۳۱ ک / ۱۰۴۰ ز به رای پیپوتی ده ولته ی ده یله م ده سستی پیکرد و توغرو ل به گ محمه د کوپی میکایل کوپی سه لجوق له خۆراسان ده رکه وت و زۆربه ی گرت و به مه به سستی عیراق به پێگه وت. بیستی خلیفه چی به سه رهاتووه، به ره نگاری کوپی بوه یه یه بووه وه، جه نگ له نیوانیاندا به رپا بوو، له ساڵی ۴۳۲ ک / ۱۰۴۱ ز، به رنکاری به ساسیری بووه و به سه ریدا زالبوو به دیلی گرت، به غدا ی گرت و دواتر به ره و ه یسه پویشت، ئه لقائیمی له گه ل خۆیدا هینایه وه به غدا بر دیه وه ما له که ی، ده ولته ی بو پته و کرد و به ساسیری کوشت. به دوا ی خاتوون و زه خیره ی دا نارد و له لای نه سروله وه هینایه وه، نه سروله وه ئاماده ی کردن و پێی پیدان و ئه وه نده که لوپه لی نایاب و دیاری پی به خشین، که بایی نزیکه ی ۲۰۰ هه زار دینار ده بوو. به و

^۱ - فارقی له نووسینه کهیدا چهند هه له یه کی گه وره ی کردووه به تاییه ت له تۆمار کردنی پووداوه مژوویه کاند، که له سه رچاره کانی دیکه دا هه چی به سه ره یچه وه نییه، وه کو ده لێت: "له جهنگی داندانان بوه یه یه کان پشتی توغرو ل به گیان شکاند دوا ی ئه م جهنگه به ره و عیراق پویشت" ئه مه له کاتیکدا که جهنگه که له نیوان سه لجوقیه کان و غه زنه وه یان پووی داوه. (وه رگێتی).

هۆیه وه نه سرولدهوله له ناویانگ و باسکردن و نۆیهێناندا به شیوهیهکی زۆر دهنگی دایه وه که کهم نه بوو. ئه وهی که ئه مهی پێک خستبوو فەخردهوله کورپی جه هیر بوو، ئه مه یه کهم سه ره له دانی دهوله تی تورکان و فه وتانی دهوله تی ده یله مان بوو. توغول به گ ناوچه ی خۆراسان و هر دوو عێراقی خسته بن دهستی و ماوه یه ک مایه وه. له سالی ۴۳۴ ک / ۱۰۴۲ ز سولتان توغول به گ دوو میری له یاهوه رانی خۆی یه کێکیان بۆقاو ئه وی دیکه یان به ناوی ناسیغلی له گه وه تورکه کان بوون له گه ل ۱۰ هه زار سواره به ره و دیاربه کری په وانه کردن، ولاتی به وان به خشی، سوپایان له گه لدا بوو، هێرشیان کرده سه ر ناوچه و به تالانیان برد، جا له ده روزه ی میافارقین دابه زین، چه ند پۆژان ده روزه یان به پهودا داخرا، گفتوگو له گه لیان درێژه ی کیشا، پێشنیاریان کرد، که گه ر بگه پێته وه نزیکه ی ۵۰ هه زار دیناریان پێ ده به خشن، به لام وه لامیان نه بوو. وا پێککه وت که ئه و دوو سه ره له شکره ی توغول به گ له شه وی کدا خواردبوویانه وه و سه رخۆش بوون، تیک گیران و قسه یان لێک هه لبه زینه وه و ئامبازی یه ک بوون و لێکیان دا، هه ر یه کێکیان به چه قۆ له ئه وی دیکه ی دا و هه ر دووکیان کوژران، له نۆ سه ربازان شله زانیکی گه وه که وته وه، میر گوێبیستی ئه مه بوو، یه کێکی بۆ هه وال وه رگرتن نارد، زانیاری وه رگرت و له گه ل سه ربازانی چوو ده ری و هه رچی پێیان بوو به تالانی برد و زۆری لێکوشتن، زۆریشی لی به دیل گرتن، پاره و پول و هه رچی هه بوو که وته ده ستیان، خودا له شه پی وان قوتاری کرد، به درێژایی ویلایه تی نه سرولدهوله تاکو مردنی له مانه بترازی، کهس مه یدانخوازی نه سرولدهوله ی نه کردبوو، خوا له وانی چه پاله دا ئه مه یه کهم دیارکه وته نی تورکانه له م ناوچه یه دا، که پوخسار و قه د و قیافه ی وانیشیان نه دی.

وتراوه: له سالې ۴۳۹ ک / ۱۰۴۷ز ټولنه رسېدلې بېوه شای ولات و دده سېلاتی
توند بو. له و ساله دا پرمهله^۱ به بېوومه له رزه وېران بو، خه لکه که ش له ولات په رته وازه
بوون.

وتراوه: نیوانی میر نه سرولده وله و شهره ف ده وله قه راوش تیځ چوو، وا پیکه ووت
که دادوهر ته لمر جا ته بوبه کر که ئیبنولفتیری شاعیر نووسه ری بو، پوژیکیان
نامه یه کی بۆ موسل بۆ نووسی و داوای له دۆستی کی کرد، که هه ندیک کتیبی فیهی بۆ
بنیریت ته وانه ی که له میافارقین ده ست ناکه ون، ئیبنولفتیری نامه کی برد و پویش،
پیاوړی کی بینی ده چوو موسل، نامه کی پیدا و وتی: ئه م نامه یه بگه یه نه فلان که س و
وه لاهه که هه رچی هه بی ده ی هینیت وه و پینچ دینارت دده دینی، یه ک له سهریازانی
میر گوئیستی ئه مه بو، به میری راگه یاند و وتی: ئه ی میر قازی نامه یه کی بۆ موسل
نووسی وه، ئه وه ی گوئیستی بوو بۆ میری گپراپه وه، میر داوای ئاماده بوونی
ته بالمرچی کرد و دهریاره ی نامه که پرسپاری لیکرد، به لام پرتی کرده وه ئه ویش
سویندی دا، ئینجا ئیبنو لفتیری نووسه ری دادوهریان هیئا و له و باره وه پرسپاریانی
لیکردن ته ویش وتی: نووسینیکم بۆ فلان که س نووسی بۆ کتیبی کی فیهی، به لام
باوهریان پپی نه کرد و له نه سه لماندنې دادوهر و سویندخواردنی خانه گومان بوون،
بویه دادوهریان برده کۆشک و له تاوهریکدا دایان نیشانده و دهر وازه که یان به قورپ
هه لچنی و دادوهر له ویدا بوو تا گیانی دا.

وتراوه: دوی ته و دادوهر ته بو مه نسور کورې توسی دادوهریتی میافارقینی گرته
ده ست، که فیهیزانیکې زانابوو، بیجگه له دادوهریتی چاودیری ته وقافیشی پی
سپېردرا، ئه مه ش له سالې ۴۳۵ ک / ۱۰۴۴ز یان ۴۳۶ ک / ۱۰۴۵ز بوو.

^۱ - پرمهله: څارنې قه وغاښه له فله ستین... نیوانی وی و څاری قودس هه ژده میله. (معجم البلدان ج ۲ ص ۸۱۷).

وتراوه: له سالی ۴۳۶ ک / ۱۰۴۵ ز مورته زای نه قیپی (عه له ویه کانی) تا هیره کانی به غذا کۆچی دواپی کرد، که برای شهریفی ره زی بوو، دوا ی شه و عه دنانی کورپی بووه نه قیب تا سالی ۴۴۷ ک / ۱۰۵۵ ز به رده وام بوو.

وتراوه: وا پیکه ووت شوره ی میافارقین که له هه موو ده ولّه ته کاندای خۆی گرتبوو و نزیکترین شوینی لی پمیترا بوو، تا ویلایه تی کورپانی مه پروان هه روا مایه وه و دواتر زور شوینی لی پوخینرا، میر نه بولغه وارس کورپی دۆسته ک برای باد هه ندیکی بینا کرده وه، میر نه بو مه نسور مومه هه د شوینیکی زوری بینا کرده وه و ناوی خۆی به دیوی دهره وه و ناوه وه ی نا، میر نه بوعه لی چند شوینیکی لی بینا کرده وه و ناوی خۆی له سه ر نووسیوه.

نه سروله ده وه و نیزامول دین شوینیکی زور له تاوه ره کان و جیگای دیاریان لی بینا کرده وه، به چاکترین شیواز نۆژهن کراوه، له دیوی ژورئ شوره که نیوی خۆی پیوه ناو و ژماردومن نو شوینه، به لام هی دیکه باس ده که ن که بیست شوینه، له ناوه وه ی شوره که شه وه له ناو شاردا شه شوینانه ی بینای کرده وه و نیویان له سه ره ژماردومن سی شوینی زیاتره و لادی و شتی دیکه ی وه قفی شوره که کرد، هه ردوو گه رماوی عه قه به ی بینا کرد و کردیه وه قف له سه ر شوره، گه رماوی نه لجه دیدی له بیابانی شورجان له لای کانیه که بینا کرد و کردیه وه قف له سه ر شوره که و ئین شلین له پۆژانی میر نه بی عه لی و پۆژانی مومه هه د کاروباری وه قفی گرته ده ست.

وتراوه: له سه ر دهستی نه واندای پیاویکی مه سیجی وه قفی گرته ده ست به ناوی ئین سلایتا له سالی بیست و پینج یا ده ووبه ری، زور پاره ی له وه قف بۆ هات، که نالایکی

^۱ - عه لی کورپی حوسین کورپی موسا کورپی محمه د ئیبراهیم کورپی موسای کازم کورپی جه عفری صادق کورپی محمه د باقر کورپی عه لی زه ینولعابدین کورپی حوسین کورپی عه لی کورپی نه بی تالیب خوا لئی رازی بیت. شریف نه بوتالیب نه له له وی نه لموسه وی. (النجم الزاهره - له پووداوه کانی سالی ۴۳۶ ک / ۱۰۴۵ ز).

له په نسلولعهینه وه^۱ تا شار هه لکه ند، که له ژیر مزگه وتی په نسلولعهین هینایه ناوه پراستی شار له لای پوژه لاتیه وه، ینجا پراکیشا بۆ تاوهری شاوه دهره وازه ی نهله وه تا گه شته نهلفه سیل، ینجا بۆ یه ک له دوو تاوهره کانی دهره وازه ی قه لوفحی پراکیشا و برديه نیوی، له لای پوژه لات به سهر شاردا دابه ش کرا و پاره یه کی زوری له که ناله که خهرچ کرد و به چاکترین شیوه کاری تیدا کرد، نه مه ش سییم که ناله هینراوه ته نیو شار.

وتراوه: هر سیکیان له په نسلولعهینه وه هاتون.

وتراوه: له سهرده می نه سرولده وله له شاردا پیاوماقولیکی له پیش له بازرگانه کان هه بوو، که ده لال (سمسار) بوو به ناوی نه بوبه کر محمه د کوپی جهری، که خاوه ن پاره و پولیکی زور بوو. له کانی هه نباس را پوژهی که نالیکی بۆ مزگه وت هه لکه ند، له گه ل هه ندیک کانیواوی دیکه تیکه لی کردو هینایه لای پوژئاوای شار، تا پایبه ست و هینایه کن شوره که و برديه بیستانی فه یسه ل، هه تا کن شاری بری په نجا هه زار دیناری لی خهرچ کرد، جا چوه لای میر مۆله تی پراکیشانی لیوه رگرت، شوره که ی کون کرد و برديه ناو فه یسه ل بۆ نیوانی هه ر دوو شوره که و دریزهی پیدا، پراکیشایه نیو شوره گه وره که له کن کانیه که. برديه نیو شار، ینجا بۆ ناوه پراستی شار و کۆلانی قه تیل، له ویی را بۆ خانوی خوی له لای سهره وه ی گومبه زه که وه په پانديه وه، دلۆپیکیشی بۆ خانوه که ی خوی پانه کیشا، له بازاری قوبه ته واوی کرد بۆ مزگه وت و نو بۆری بۆ ئاوهینانی بۆ هه ردو شوینی خاوینکاری و گه رماوه کان و هی دیکه به کار هینا، به م شیوه یه شار سودیکی ته واوی پیگهی و خه لکی میافارقین له کوندا ته نها ئاوی بیریان هه بووه، سه یفولده وله که نالی یه که می برده ناو کۆشکی کوپانی هه مدان، پوژهی کاری سی که نالی دیکه له سهرده می نه سرولده وله نه نجام درا.

^۱ - په نسلولعهینه ی: شاریکی به ناربانگه له شاره کانی جهزیره ده که ویتته نیوانی هه پان و نه سه یبین.

وتراوه: ئیبن جهری پاره‌یه‌کی زۆری له‌که‌نال سەرف کرد و پەپاندیه‌وه بۆ دەروازه‌ی خانووە‌کی، ئەمەیان وەرپوودا ئەویش وتی: نەخێر بە‌خوا! تا خە‌لک ب‌لێن ئەو‌که‌نالە‌ی بۆ خانووە‌کی و له‌بۆ بە‌رزە‌وه‌ندی خۆ‌ی ه‌یناوه‌! خوا پو‌ح‌می پ‌ی ب‌کا و ل‌ی پ‌ازی ب‌یت.

وتراوه: میافارقین له‌پۆژانی نە‌سرولده‌وله‌بوژایه‌وه، باززگان و خە‌لک له‌هە‌موو لایه‌که‌وه‌هاتنه‌شاره‌که‌وه، خە‌لک له‌پۆژانی وی ده‌وله‌مه‌ند بوون، پۆژانی چاک‌ترین پۆژ بوون و ده‌وله‌ته‌که‌ی وە‌کو ده‌وله‌تان نە‌بوو، ئەویش له‌ئە‌نجامی ئە‌م گۆ‌پ‌ان‌کاریانه^۱.

وتراوه: پ‌یاو‌یک‌ی ده‌لال‌ی ل‌ی بوو بە‌ناوی ئیبن بە‌هات له‌داد‌کار (عدول) ه‌پ‌شینه‌کان بوو، دە‌ستی کرد بە‌ک‌پ‌ینی خام‌یک‌ی زۆر له‌و کاروانه‌ی که‌گە‌یشت، واپ‌یک‌که‌وت دە‌می ن‌یوه‌پۆ‌یی کۆ‌مه‌ل‌یک‌هاتن و داوای خام‌یان کردو و هەر ئە‌و‌ی پۆ‌ژی پ‌ی‌ی فرۆشتن و پاره‌که‌ی وەرگرت، که‌نزیکه‌ی (۵۰۰) دیناری ئە‌رمان‌ئۆسی^۲ قازانج کرد، نرخه‌که‌ی نه‌دا بە‌خاوه‌نه‌کانی، ل‌یرە‌دا م‌یر نە‌سرولده‌وله‌گۆ‌ب‌یستی ئە‌مه‌بوو، بانگ‌یشتی کردو ئە‌ویش ئاماده‌بوو، پاره‌که‌ی ه‌ینا، له‌و باره‌وه‌م‌یر پ‌رسیاری ل‌ی کرد، ئە‌ویش وتی: ئە‌مه‌پ‌استه، پاره‌که‌ی خسته‌به‌رده‌می، م‌یر وتی: بە‌خوا بۆ ئە‌وه‌بانگم نە‌کردووی ل‌یت ب‌ست‌ینم، بە‌لام ویستم پ‌استی ئە‌م قسه‌یه‌بزانم، که‌له‌ول‌اتی من که‌سی‌ک له‌پۆ‌ژیک‌دا (۵۰۰) دیناری قازانج کردووه. ئیبن بە‌هات سو‌یندی خوا‌رد، که‌پاره‌که‌ی ناو‌ی، م‌یریش سو‌یندی خوا‌رد که‌هیچی ل‌ی ه‌ل‌ناگر‌ی. واپ‌یک‌که‌وت که‌دییه‌که‌له‌د‌یک‌انی ناحیه‌ی قه‌لال‌ی فه‌تراتا ه‌ینرا بۆ سەر فرۆشتن، ئیبن بە‌هات ک‌ری و وق‌فی کرد

^۱ - ل‌یره‌مه‌به‌ستی فارقی ئە‌وه‌یه‌که‌ده‌وله‌تی نە‌سرولده‌وله‌له‌ده‌وله‌تانی تر به‌م‌یزتر و سه‌قام‌گیرتر بووه‌وله‌وانی تی پە‌راندووه.

^۲ - له‌دراوی ئیسلامی دینار به‌وناوه‌نییه‌به‌ل‌کو دیناری ب‌ه‌زنتی که‌ده‌گە‌پ‌ت‌یه‌وه‌بۆ ئیم‌پ‌راتۆر پۆ‌مان‌ئۆس یه‌که‌له‌ئیم‌پ‌راتۆرانی ده‌وله‌تی ب‌یزه‌نتی له‌بنه‌ماله‌ی باسیل و له‌سالی ۳۵۲ ک / ۹۶۳ ز م‌ردووه‌که‌ها‌چه‌رخ‌ین‌ین ته‌ف‌ح نه‌خ‌شیدی م‌یسر بوو مامه‌له‌و گۆ‌رپ‌نه‌وه‌یان هه‌بوو، ئە‌م‌یش ناسرا بوو به‌ئە‌رمان‌ئۆس. _ ص‌بح‌الاع‌شی للقل‌شندی ح ۷ ص (۱۰).

لەسەر پاسەوانانى قەللاكانى ئاكل و يەمانى و جاترە و قەللاكانى ئامەد. دېيەكە ناوى بەنونوح^۱ بوو لە زنجىرەى فەتراتا.

وتراوہ: نەسرولدهولە ئەو قەللا نوپىيەى دروستکرد، كە لە كەوشەنى سەناسنەىە و پارەى خۆى لى^۲ خەرج كرد و بووہ بەربەست و لەمپەرئىك بە پووى سەناسنە و بە بيناكردى بەرى ھاتنە ولاتيان ليگىرا.

وتراوہ: ھىچ كەسئىك لە پۆژانى نەسرولدهولە ستمى لە خەلك نەكردوہ، دەستى بەسەر مال^۳ و مولكى كەسدا نەگرتوہ، تەنيا شىخ ئەبابەكر كورپى جەپا نەبى، ھۆيەكەش چونكە ھاورپى فەرمانپەرھەى سەناسنە بوو، يەك لە ناھەزانى ھاتە لای مىر و پايگەياندا: ئەمە خۆى لەگەل^۴ خاوەنى سەناسنە پىكخستوہ و لەوانەىە ولات بخاتە بن دەستى، بە سەر مال^۵ كەياندا دا و چەكىكى زۆريان تىدا دىتەوہ، بەوہ تاوانبار كرا و دەست بەسەر مال^۶ و مولكىدا گىرا، كە (۴۰۰) ھەزار دىنار دەبوو، مىراتگرانى ھەشتا ھەزار دىنارىان لە كەلوپەل و قوماش و ھى دى جگە لە مولك بۆ ماىوہ. مىر لى خانە گومان بوو تا ئاواى بەسەردا ھات، دەنا ھىچ كەس نەيزانىوہ نەسرولدهولە يەك تاقە درھەمى لە كەس ستاندى.

وتراوہ: نەسرولدهولە (المصنعى) لە باخچەى سەرۆك ەلى كورپى مەنسور كورپى كاك لە كن تاوہرى ەلى كورپى وەھب بينا كرد، ھەلىكەند تا ئاوى لى^۷ وەدەرخت، بە چاكترىن شىواز دروستى كرد و پارەيەكى زۆرى لى^۸ سەرف كرد، لەو بينايە مەحكەمتر نەبينرا بوو، ناسىح كافى لدەولە ئەبو نەسر مەھمەد كورپى مەھمەد كورپى جەھىر بيناكردەكەى گرتە دەست. نەسرولدهولە لەگەل^۹ خەلكى ميافارقىن باش بوو، سەردەمى وى وەك جىژنان بوو.

^۱ - لە دەست نووسەكەدا وا ھاتوہ، بەلام لە مارش "وب" بە "بنت نوح" ھاتوہ.

وتراوه: چوار^۱ ژنی هه بوو له وانه قه زلونه کچی قه زلۆن کوپی مه نو چه هر خاوه نداری ئه پان و ئه رمینیا، ئه لسه یده کچی شه رف لده وله و ئه لفرجه و کچی سه تخاریب پاشای سه ناسنه، که ژنی میر ئه بی عه لی برای یوو. (۳۶۰) که نیزه کی له بهر دلانی هه بوو، تیا یاندا کاره که ر بوو، نۆره ی هه ریه کیکیان له سالتیکدا ته نیا یه ک جار ده هات. له هه موو شه ویکدا بوکیکی نوئی هه بوو، ئه وه نده گۆرانیبیژ و سه ماکه ر و خزمه تکار و جۆره ها رابواردنی هه بووه، که هیچ که سیك له سه رجه م پادشا و سولتانان ئه وه ی پی نه برآوه، هه ر که بیستبای که نیزه یه کی جوان یا گۆرانیبیژیکی دلبر هه یه، ده ینارد بیکن و پاره ی نۆری پی ددها، دووقات به های بۆ داده تا.

پێپه وی فره می ئاوا بوو، پۆژیک بۆ سه ریاژه کان داده نیشت، له گه لیاندا ده یخوارد و ده یخوارد هوه، تا شه وی، جا خۆی تاق ده کرده وه، پۆژیک بۆ ئامۆزا و کوپانی و خزماتی و کهسانی تاییه ت به خۆیه وه داده نیشت و له گه لیاندا ده یخوارد و ده یخوارد هوه تا شه وی.

ئینجا ده هاته کن گۆرانیبیژ و سه ماکه ر و خوشخوانان سه عاتیك دهما و جا بلاوه یان لی دهرکرد، میر له گه ل که نیزه که کانی دهماوه بۆ پۆژی سییه میش به ته نیا له سه ر جیی خۆی داده نیشت، له م دانیشته نا ته نیا باسی وی ده کرا، خزمه تکار و که نیزه ک و ژن و که چه کانی ئاماده ده بوون و خواردن ده خۆن و سه ما ده که ن، به دریاژی پۆژه که تا شه وی ئاره زومه ندانه گالته و گه پ ده که ن، ئینجا ژن و که چه کانی ده پۆن و ئه ویش ده خوا و ده خواته وه، که نیزه ک و کاره که ر له خزمه تدان تا به ری به یانی که وه ختی نوستن دی، نۆره ی کییه یان بیته له گه ل وی ده یگوزهریته.

وتراوه: ته سرولده وله هه ر له به ره به یانی زودا سوار ده بی و ده چیتته پراوی، تا چیشته نگاوی دیتته وه و بۆ ماوه ی سه عاتیك داده تیشیت، وه ژیر ده چوووه کنی و

^۱ - له ب په پی ۵ ب: "سی ژنی هه بوو قه زلۆنیه کچی قه زلۆنی کوپی مه نوجه مر، سه یده کچی شه رف لده وله، کچی خاوه نی سه ناسنه کوپی سه تخاریب".

مۆلەتى وى لە بارەى ھەر كارىك كە پرس پىكرىنى ويستبا وەردەگرت، ئىنجا بۆ
خواردن دادەتەشت، تا پېش عەسر پىشوى دەدا، دواى ئەوەى كە نوپىزى نپوۋەپۆ و
عەسرى لە كاتى خۇيدا دەكرىن، ئەوجا بۆ خواردن و خواردنەوۋە دادەتەشت تا
سىيەكى شەوئ دەيخواردەوۋە، پاشان ئەوانەى لە كنى بوون ھەلدەستان و كەنيزەك و
كارەكەزان دەھاتن و تا سىيەكى كۆتايى شەوئ پادەشكا گۆرانيان بۆ دەگوت و
ئەویش لەنتو خۆشى و بەزمى خۇيدا گەمەى لەگەل دەكرىن و دەيخواردەوۋە، جا
دەچوۋە جىئى ئوستنى و خزمەتكارەكە تۆرەى كام لە كەنيزەكانى بايە بۆى دىئا و تا
بەرەبەيانى لە كنى دەبوو، جا دادەتەشت و دەچوۋە گەرماوئ و دەھاتە دەرى و
نوپىزى بەيانى لە كاتى خۇيدا دەكرى.

وتراوۋە: بە درىزايى وىلايەتەكەى خۆى نوپىزى بەيانى نەچوۋە، پۆژىكيان
گۆرانيەكيان بۆى وت، كە لە ھۆنراوۋەى ئەبى ئوتاس^۱ بوو سەرەتاكەى دەلئەت:

نوستنم بە خەوخۆشى بەخشىوۋە   كە بە تەنگ تەمەنى خۆم
شەوگارى پەشم بەسەر بردوۋە   بە بەزم و خۆشى و شەرابەوۋە
تەمايەكم بە نوستنى نىيە   مەگەر تەنھا وادەى سەرخۆشىم

وتراوۋە: مېر ھەكەيى بوو و پىئى ھاتە گۆراني و گوتى: خودا چ گەوھەرى ھەيە!
دەلئى شىعەرەكەى بە ئىمە ھەللا گوتوۋە. لە دواى مردنى بە دەستە و پىئوۋەندانى وترا:
دەولەت و وىلايەتى نەسرولەولە چەندى خاياند، بىستومە كە پەنجا و سى سال بوو؟
پىاوۋەكە پىئى گوت: بۆچى نالئى سەد و شەش سال شەوانى لە پۆژانى باشتەر بوو.

^۱ - ئەبوعەلى ھەسەن كوپى ھانى كوپى عەبدولئەول كوپى سەباح ناسراو بە ئەبى ئوتاس شاعىرى بەناويانگ.
لەئەھواز لە دايك بوۋە و لە مندالىوۋە لەئى گواستراوۋە تەرە تەمەنى دوو سال بوۋە، دايكى ئەھوازىيە و ناويشى ھەلبانە،
باوكىشى لەسەربازانى مەپوان كوپى مەمەد بوو دوا شاكانى ئەوۋە ئومەويە، خەلكى دېمەشقە رسالى ۱۹۶ ك / ۸۰۸ ز
يا ۱۹۷ ك / ۸۰۹ ز يا ۱۹۸ ك / ۸۱۰ ز كۆچى دوايى كرەوۋە لە بەغدا و لە گۆرستانى شۆنزى نىزراوۋە. (ابن خلكان ج ۱
ص ۲۷۲، الشعر والشعرا ج ۲ ص ۷۷۰).

وتراوه: ئه‌وه‌ی که نه‌سرولده‌وله‌ی شادومان کردبوو دوا‌ی مردنیشی، شانازی ده‌ولت و کوپه‌کانی بوو، ئه‌وه‌یه که ئه‌لمه‌غریبی وه‌زیری بوو، که پیشتر وه‌زیری ئه‌لحاکمی خه‌لیفه‌ی میسر بوو. هه‌روه‌ها له وه‌زیرانی نه‌سرولده‌وله ئین ج‌ه‌هیر بووه، ئه‌میش له پیشوتر وه‌زیری خه‌لیفه ئه‌لقائیم بینه‌مریلا بووه. ئه‌وه‌نده کامه‌ران بوو، که که‌س وه‌ک وی نه‌بووه له کامه‌رانیتیدا. سولتان و پاشاکان ولات و نیویان هه‌بوو، که ئه‌و وه‌ک وان نه‌بوو، به‌لام به‌قه‌دوی خوا پی داو و وه‌کو وی شادی و خوشگوزه‌رانیان ده‌ست نه‌که‌وتوو، ئه‌وه‌نده‌ی وی گوزه‌رانی خوش و سه‌روه‌ت و سامان و وه‌چاخ پوونیان ده‌ستگیر نه‌بووه.

وتراوه: پوژیکیان چه‌ند سالتیک له‌مه‌و به‌ر ئه‌ستیره‌ناسیکی به‌توانا له ولاتی هینده‌وه هاته‌لای و میر پیژی لیی نا و چاکه‌ی له‌گه‌ل کرد، له‌گه‌ل میر دانیش و چه‌ند حوکمیکی بۆ ئه‌و و ماله‌وه‌ی دا، بۆ به‌لگه‌ی وته‌کانی چه‌ند شتیکی دیاری کرده به‌لگه، ئینجا پیی وت: ئه‌ی میر پیایک که تو چاکه‌ت له‌گه‌ل کردوو، پیزت گرتوو، خوش و یستوو و پیشتخستوو دوا‌ی تو و پاش ماوه‌یه‌ک له ده‌وله‌ته‌که‌ت هه‌لده‌گه‌پتته‌وه، ده‌سه‌لات له ئیوه ده‌ستینیتته‌وه، مال و ولات ده‌گریته ده‌ست، ده‌بیته هۆی ئه‌وه‌ی ئه‌م ولاته له ده‌ست ئه‌م بنه‌ماله‌یه بجیت، ئه‌مه‌ش ماوه‌یه‌کی دریز ناخایه‌نیت لیی ده‌سینریتته‌وه. میریش ساتیک بیری کرده‌وه و سه‌ری بۆ لای وه‌زیر ئین ج‌ه‌هیر به‌رز کرده‌وه و وتی: ئه‌گه‌ر ئه‌م وته‌یه راست بیت، ئه‌وا ئه‌م پیره‌میرده‌یه !! ئینجا ئه‌و پیی وت: ئه‌ی ئه‌با نه‌سر! تو خوا ئه‌گه‌ر ده‌سه‌لاتت گرته ده‌ست بیانیه‌یله‌وه! زه‌وی ماچ کرد و وتی: خواجه خواجه گه‌وره‌م من و شتی وا کوجا مه‌رحه‌با!؟ ئین ج‌ه‌هیر ئه‌وه‌نده ئاگاداری ده‌وله‌تی به‌ره‌بانی مه‌پوانیان بوو، که‌س وه‌کو وی نه‌بوو، له هه‌موو خه‌زنه‌کان شاره‌زا بوو و چیان هه‌یه له گه‌نجینه و پاره و پول و گه‌وه‌ر و داماتی ولات.

من له بابم بیستومه - خوا لئی خوشبیت - که ئویش له زمان بابی خوی - خوا لئی خوشبیت - دهگپرتیه، وه زیر ئین جهیر پی وتوه - که له خزمه تیدا بوو له چاودیری حه سه نکیتا - : به خوا له و پۆزه وهی که ئه ستیره ناسه که ئه و وتانی بو نه سرولده وله وتوه، به رده سترکردنی ولات له دهروونی مندا جیگیر بووه، ئه وه له دهرووندا ما تا سرده می میر مه نسور کوپی نیزامه دین کوپی نه سرولده وله، هه لیکم دۆزیه وه ئه وهی که ئه ستیره ناسه که ی وتبوی راست ده رچوو، پشت به خوا له جی خوی باسی ده که ی.

وتراوه: له سالی ٤٤٧ ک / ١٠٥٥ ز نه لزه خیره نه بوعه باس محمه د کوپی نه لقائیم بیته مریلا که هیشتا بابی مابوو، له به غدا کوچی دواپی کرد، ئه وی پۆزی بوو که توغول به گ چوو نه ناو به غدا، له دواپی خوی عه بدولا نه لموقته دی بچوکی جی هیشت، که نه لقائیم په روه رده ی کرد.

وتراوه: له سالی ٤٤٩ ک / ١٠٥٧ ز عه دنان کوپی شه ریفی نه لره زی^١ کوچی دواپی کرد. ئین نه لموعه مه ر بووه پیشه وای عه له ویه کان، که له کوپانی زهید کوپی عه لی بوو له کوفه، پیشه وایه تیه که له مالی زیلمه جده ی^٢ و کوپی نه و گوئزایه وه و تا ئیستا له و بنه ماله یه دا ماوه ته وه، (ته نیا کوپه که ی مابوو له گه ل چه ند کوپیکی که له به غدا بوون بی ده سلات و پله و پایه).^٢

وتراوه: له سالی ٤٤٩ ک / ١٠٥٧ ز وه زیر ئین جهیر دادوهر نه با مه نسور محمه د کوپی شازان توسی له دادوهری میافارقینیان خست، قازی نه بو قاسم عه لی کوپی

^١ - نه بو محمه د عه دنان کوپی نه لره زی له نه وهی عه لی کوپی نه بی تالیبه، له ناوه پاستی جه مادی ناخیره ی سالی ٤٣٠ ک / ١٠٣٩ ز پیشه وایه تی وه رگرت بق ماوه ی ١٣ سال. ته مه نی گه یشته ٤٩ سال و شه ش مانگ له کوشکی خه لافات به لینه کی بق خوئیرایه وه و سالی ٤٠٥ ک / ز نازناوی نه لره زی پیدرا (عقد الجمان - پووداوه کانی سالی ٤٤٩ ک / ١٠٥٧ ز).

^٢ - شه ریف زولمه جده ی نه حمه دی موسوی.

^٣ - قارقی وای نووسیوه ده سته واژه یکی نا پۆشنه ماموستای ساغکروه هیهی له باره وه نه نووسیوه له ولایه مه به سستی کوپه کانی عه دنان کوپی شه ریف نه لره زی بی - وه رگرت.

قازی ئه بی عه لی کوپی به غلی نامه دی له شوینی وی دانا، چونکه چاکه ی قازی ئه بو
عه لی له چاویدا بوو، که ئه وی هینا بۆ ولاتی دیاربه کر و بۆ مافی ئه و به هه موو پووێه ک
و به هه هۆیه که وه بۆی تیکۆشا. جا به میری وت: ئه ی سهردار! بزانه که دادوهر له
نامه به پاره و گفت و لغت و کردارانی به جۆرێک خۆی په پێش کردووه، که هه موو
خه لکێک سه ری بۆ داده نوینن، خه لکیش تیکرا گوێرایه لی فه رمان و داواکاری ئه ون، تۆ
باوه رت نه کرد که نامه له ژێر دهستی ئه ین ده منه به یێنه ده ره وه، تا ئه ین ئه لبه غل
بووه خاوه نداری، جا وتی: بیرو بۆ چوونت چیه؟ وتی: بیرو بۆ چوونم ئه وه یه که به دوا ی
کو په که ی ئه ودا بنیتریت بێته میافارقین، بیکه یه قازی ئی ره وه کو ده سته به سه ریش
بیت، بابی به مه دلی ئا ره نجی، به م کارهش خۆمان دیار ده خه ین، میر به قسه ی کرد و
کو پی قازی ئه بو عه لی که ناوی ئه بو قاسم بوو هینا و دادوهری ته میافارقینی پی
به خشی و قازی ئه بو عه لی باوکی و ئه بو حه سه نی برای و ئه ین ئه بی ئه یوب و ئه ین
به کرۆن و ئه ین عه قیلی و تار بیژ ئاماده ی پێو ره سمی ئه و بوون، که ئه مانه له گه وه
پیاوانی خه لکی نامه دن، ئه ین عه قیل به لێنه که ی له پۆژی هه یینی له سه ر مینه ره له
میافارقین خوینده وه، جا له دادوهری ته جیگیر بوو.

وتراوه: له سا لی ٤٥٠ ک / ١٠٥٨ قازی ئه بول ته یب محمه د ئه لفه یفه ئه لته به ری^١ له
به غدا له ته مه نی سه د و دوو سا لی دا کۆچی دوا یی کرد.

وتراوه: له سا لی ٤٥١ ک / ١٠٥٩ زه سه رول ده وله ده سته به سه ر قازی ئه بی عه لی
کو پی به غل دا گرت له میافارقین، پا ره یه کی زۆری لی ستاند، له میافارقین له
به ندیخانه کۆچی دوا یی کرد و به ره و نامه به پی کرا و له گو مه زی ده روازه ی پۆم
نیژرا، کو په کانی له زیندان ئازاد کران، دادوهر ئه بو حه سه نی کو پی گه پایه وه نامه د و

^١ - تاهیر کوپی عه بدولا کوپی تاهیر له خۆراسان و عیراق له زانستی فقهی خوینده وه، دادوهری ته له که رخدا کردووه،
له ته به رستان له سا لی ٢٤٨ ک / له دایک بووه. (ابن خلکان ح ٣ ص ١٩٩، شذرات الذهب، ابن الاثیر، المنتظم، النجوم
الزاهره، عقد الجمان - له پو داوه کانی سا لی ٤٥٠ ک /).

قازی نه بو قاسمی کورپی له دادوه ریښتی میافارقین مایه وه، تا نه سرولده وله کۆچی دوايي کرد، که به ویستی خوا دیننه سه ری.

وتراوه: نه سرولده وله بۆ ماوه ی په نجا و سې سالان خواهنداریتی ولاتی کرد، له و ماوه به دا هیچ ترسیکی له لایه ن ترسینه ران و دوژمنانیه وه پښته نیشته وه، هر بۆ پوژیکش دلی به وه وه گیروده نه بوو، ته نیا جاریک له لایه ن (بۆ قاوتاسغلی)،^۱ باسما ن کردوه، که چیان به سه ر هات و لښیان قوتار بوو، هرچی پښیان بوو بی جهنگ و کوشنار لښی به تالان بردن، نیوی خوی له کن خلیفه و پادشایانی دی کردبوو، که س وهک نه و له خوشیدانه بووه. راسته پادشایانی دیکه له ویان زیتر هه بووه، پانتای زیاتر له ولاتیان هه بووه و پاره ی زیاتریشیان چنگ که وتووه، به لام وهک وی له خوشیدا نه بوون، که س حال و گوزهرانی هاوتای وی نه بووه، هه روه کو باسما ن کرد.

وتراوه: تا ۲۹۹۹ شه والی سالی ۴۵۳ ک / ۱۰۶۱ ز له پاشایه تیدا مایه وه و کۆچی دوايي کرد، خوا لښی خوشبیټ. شه شی تشرینی دووهم بوو ناماده کرا و له مزگه وتی نه لمه حده سه نیژرا، وتراوه: له کۆشکی نه لسه ده لی^۲ نیژراوه تا کچه که ی ست نه لمه لیک نه و گومبه زه ی که به ناوی خویانه وه ناسراو له سالی ۴۵۶ ک / ۱۰۶۴ ز دابین کردو و که له گۆرپه پانه که به ته نیشتم مزگه وتی نه لمه حده سه وه بوو گوازیته وه بۆ وی. وتراوه: که نه سرولده وله کۆچی دوايي کرد. وه زارعت له ژیر دهستی وه زیر ئین جیه هیردا بوو، ولاتی پښکخت و به شیوه یه کی ژور سیاسیا نه کاروباری به پښوه برد. میر له پښتر به لښنی دابوو که کورپه که ی میر نیزامه دین نه بی لقاسم نه سر جی بگریته وه، براکه ی میر سه عید میری گه وره بوو دوا ی میر نه بی حه سه ن که له نامه د بوو له وی کۆچی دوايي کرد و وه جاخ کویر بوو. نه وه بزانه.

^۱ - له و باره وه بگړتیه لاپهړه ( ).

^۲ - نه لسه ده لی: گومبه زیکه له کۆشک له سه ر سې پایه وه ستاوه، زاراوه یه کی عه جمیه ماناکه ی سې پایه یه.

باسی فه‌رمانره‌وایه‌تی میر نیزامه‌دین

وتراوه: که میر کۆچی دواپی کرد، وه‌زیر له کنی بوو، وه‌زیر سه‌رداری سه‌ربازانی به دواپی میر نیزامه‌دیندا نارد و له خانوه‌که‌ی له شاردا هیتای و وه‌زیریش به‌ره و کۆشک سه‌ری خست و خاکی له‌به‌رده‌میدا ماچ کرد، بۆ میرایه‌تی دواندی و سلاوی میرنشینه‌تی لیکرد و له هه‌مان کاتدا سه‌ره‌خۆشی مردنی باوکی لیکرد، له‌سه‌ر ته‌خته‌که داینیشان، خه‌لک له میران و ئامۆزایان و دادوه‌ران و گه‌واهیده‌ران و زانایان و گه‌وره‌پیاوانی خه‌لکی ولات ئاماده‌بوون و سلاوی وه‌رگرتنی پۆستی میرایه‌تیان پیشکه‌شی کرد، تا هه‌موو خه‌لک به ته‌واوی بۆی کۆبوونه‌وه.

وتراوه: ئینجا ته‌خته‌که‌ی جی هیتت و له‌سه‌ر زه‌وی بۆ رایه‌خ دانیش، شاعیر و نزیکانی ئاماده‌ی بوون و سه‌روودیان گوت و سه‌ره‌خۆشی کۆچی دواپی باوکیان لیکرد. میر نیژرا و خه‌لکیش بلاوه‌یان لیکرد. نیزامه‌دین له میرایه‌تی جیگیر بوو، له ئامۆزای و برا و سه‌ربازان و خه‌لکی ولات که‌س ناکۆکی نه‌بوو، له زیلقیه‌ده سالی ٤٥٣ ک / ١٠٦١ فه‌رمانره‌وایه‌تی گرت به‌ده‌ست.

وتراوه: نه‌سه‌روه‌لده‌وله له مه‌رگیدا بیست مندالی نیره‌وه‌زی زیاتر له پاشی به‌جیم‌اوه.

وتراوه: نزیکه‌ی چل و شتی‌ک کۆپی هه‌بووه، که گه‌وره‌که‌یان میر نه‌بو هه‌سه‌ن بوو له ئامه‌د و وه‌ج‌اخ کۆیر بوو، دواپی نه‌بوو سه‌عید که له ژبانی خۆیدا ست عه‌زیزه کچی زه‌نکی کۆپی ئاوانی خاوه‌نداری چه‌پان و په‌های بۆ خواست و میرعیسکۆ و ست

ئەلناسى لى بوو. دواى وى مىر ئەبوقاسم ئەسر كە بە ناوى ئەو وە - واتە
 ئەسرولە وە - ناسرابو، كە بابايەكى ژىر و بە تەكبىر و پا و بە توانا بوو، كە لەبەر
 ئاقلى و خاوەن پايى بابى كىرەبويە جىگرە وەى خۆى. كورپانى تىرىشى ھەبوو. باس
 لەوانە دەكەين كە مندالىيان دەسلەتايان بوو و تا ئىستا ئەو ەيان ماون و بە بنەچە لە
 ئەسرولە وەن. ئەو كورپانەى وەچاخ پوون ئەبوون پىويست ناكە باسيان بکەين و لە
 دواى خۆى سى كچى جىھىشتوو، گەرەكەيان ست ئەلمەلىك كە مىردى ئەكرەوو،
 كە ئەمە بوو لە سالى ۴۵۶ ك / ۱۰۶۴ ز گومبەزەكەى دروست كىرە. دواى وى
 زوبىدە، كە ھاوسەرى ئەبى ھەوارس ئەحمەد كورپى شىل كورپى ئىبراھىم بوو، كە
 خاوەندارى ئەرزەن بوو، ئىنجا زەينەب كە ئامۇزاكەى ئەلرەئىس موسكاك كورپى
 محەمەد كورپى كاك ھىناى و كۆمەلىك مندالى لىبوو.

وتراو: بەلام ئامۇزاكانى مىر ئەوانىش كۆمەلىك بوون، لەوانە ئەلرەئىس موسكاك
 كورپى محەمەد كورپى كاك و ئەلرەئىس ئەفشىن كورپى كاك، مىر مەرزەبان كورپى داود
 كورپى كاك. لە سەردەمى ئەسرولە وە كەس لاقى مىرايەتى لىنە داو ە تەنھا مىر و
 كورپانى خۆى نەبىت، لەناو ئامۇزاكانى بە تەنھا مىر مەرزەبان كە ساپەتەكى توند و بە
 توانا بوو، لە كن مىر پىزى خۆى ھەبوو، كچى ئامۇزاكەى ئەلرەئىس ەلى كورپى
 مەنسور كورپى كاكى بۆ خواست كە ناوى ھىند بوو.

وتراو: نىزامەدىن لە مىرايەتى لە دواى باوكى ماو ەك جىگىر بوو، جا مىر سەئىد
 لەگەلى تىكدا وچوو ەدەربارى سولتان توغرىلەگ و شكايەتى خستە بەردەمى وى،
 ئەو یش مىرىك لە مىران و پىنچ ەزار سوارە و سوپايەكى گەرەى لەگەل نارد،
 گەشتە ولات و لە دەرە وەى مياقارقىن لە سالى ۴۵۵ ك / ۱۰۶۳ ز جىگىر بوو، دەستى
 بە ھىرشەردن كىرە، وەزىر ئىبن جەھىر بۆ بىنىنى چوو ەدەرە و لەگەلى دوا، وتى: لە
 بن ھىنانى ئەم بنەمالە لە ترسى تۆ و بە دەستى تۆ نابىت، بىرپارى دا پارە و زەوى
 تۆرى بۆ بىرپىرەتەو، ئەمىشيان پازى بوو. نىزامەدىن بۆ ئەو مىرە پەنجا ەزار دىنارى

هێنا و جا گە پانەوه و میر سه عید له گەل براكه‌ی له لایه‌ كدا مایه‌وه و پێژیکێ زۆری لی ده‌نرا.

وتراوه: له سالی ٤٥٥ ك / ١٦٠٣ ز خەلیفه‌ ئه‌لقانیم بیه‌ میریلا ناردیه‌ كن میر نیزامه‌ دین داوای كرد، وه‌ زیر ئیبن جه‌ هیر بیّت بۆ ئه‌وه‌ی بیكا به‌ وه‌ زیر، نیزامه‌ دین له‌ گەل و شتر و جوانكاری و كه‌ لوپه‌ لی نایاب و دیاری ناوازه‌ دا ناردی، چاكترین و جوانترین جلوه‌ به‌ رگی پۆشی و به‌ پێكه‌ وت كه‌ گیشه‌ به‌ غذا كردیه‌ وه‌ زیر و نازناوی موئه‌ یه‌ ده‌ دین فه‌ خرده‌ وله‌ ی پێ به‌ خشرا، گیشه‌ به‌ زرتین پله‌ و پایه‌ . به‌ ره‌ بابی مه‌ پوانان شانازیان ده‌ كرد و ده‌ یانوت: وه‌ زیر مه‌ غریبی وه‌ زیری ئیمه‌ بوو، وه‌ زیری ئه‌ لحاكم خەلیفه‌ ی میسر و وه‌ زیری خەلیفه‌ ی به‌ غدا ئیه‌ .

وتراوه: پایه‌ بلند ئه‌ بو فه‌ زل ئیبراهیم كورپی عه‌ بدولكه‌ ریم كورپی ئه‌ بناری هاته‌ میافارقین، كه‌ له‌ ویلایه‌ تی شه‌ ره‌ قلده‌ وه‌ قه‌ راوشدا سه‌ ركار بوو لی جیا بۆوه‌ و هاته‌ لای نیزامه‌ دین و ماوه‌ یه‌ ك له‌ لای ئه‌ مایه‌ وه‌ ، كه‌ وه‌ زیر فه‌ خروله‌ له‌ بۆ لای خەلیفه‌ پۆشت، نیزامه‌ دین شه‌ ره‌ قلده‌ وله‌ ی كرد و وه‌ زیر و جیگیر بوو، كه‌ خودان بۆچوون و دانایی و كارامه‌ یی بوو.

وتراوه: له سالی ٤٥٥ ك / ١٠٦٣ ز دادوه‌ ئه‌ بو حه‌ سه‌ نی ئامه‌ دی له‌ دادوه‌ ریّتی میافارقین لای بردا، كه‌ له‌ ماله‌ گه‌ وره‌ و پێشه‌ واكان بوو، پیاویكێ مه‌ زن و دلاوا بوو، پاره‌ یه‌ كێ زۆر و مولك و مالتیكێ زۆریشی هه‌ بوو، نێوانی ئه‌ و ئیبن جه‌ را دوژمنداری هه‌ بوو، چووه‌ میسر له‌ وێ مایه‌ وه‌ ، نه‌ گه‌ رایه‌ وه‌ میافارقین، تا ئیبن جه‌ را كۆچی دوایی كرد هاته‌ وه‌ ، تا ئه‌ و ماوه‌ یه‌ ، دادوه‌ ریّتی وه‌ رگرت، خاوه‌ ن بۆچوون و ژیری و سیاسه‌ ت بوو.

وتراوه: له مانگی ره‌ ببعولنه‌ وه‌ لی سالی ٤٥٨ ك / ١٠٦٦ ز میرێك له‌ لایه‌ ن سولتانه‌ وه‌ گه‌ يشته‌ ولات به‌ ناوی سالار خوراسان له‌ گەل پێنج هه‌ زار سواره‌ ی سولتان توغول به‌ گ هاته‌ دیار به‌ كر، ده‌ ره‌ وه‌ ی شاری میافارقینی تالان كرد و هێرشی كرد له‌ ده‌ روازه‌ ی

ئەلھەۋە دابەزى و دەرگاكانى شار داخران، ماۋەيەك ماىەۋە ۋەزىر بە نەرمى دۆخەكەى
 لەگەل چاككرد و بەۋەى كە ۲۰۰ ھەزار دىنارى بۆ بىبات و بېرۆن. جا لەسەر ئەۋە
 سۈيىندى بۆ خوارد. ئەۋىش مىلى دا و مىر ھەسەن كۆپى نەسرولەۋەلە بە يارمەتە دانرا،
 جا سوار بوو بۆۋەى لە دەروازەى ئەلھەۋە بېتتە نۆر شار، كە نزيك بوو پەشيمان بۆۋە
 — واتە سالارى خوراسان — خانە گومان بوو، زانى چيان لى دەۋى. بۆيە ويسى
 بگە پېتتەۋە ۋەزىر بە پوخساريدا ئەۋەى زانى و وتى مىر فەزلون و مىر مامك ھەر دوو
 براى مىر بېنن و ناردنى بۆ سەربازگەى — مىرەكە — ئەمىش بەۋە دلى چا بوو و چوۋە
 ناو شار، كە چوۋە ناو كۆشك كۆمەلەك سەربازى خۆى لەگەل بوون، لە جېيەك
 دانىشت. ۋەزىر لەگەل مىر كۆبۆۋە و وتى: چۆنت پى چاكە؟ ئەۋىش وتى: براكانم لە
 لاي وان گل دراۋنەۋە؟ ۋەزىر وتى: براكانت دۆژمەنتن، دياربەكرو ولاتيان پى
 دەرگىيەۋە، مىر وتى: لەسەر چى لەگەلى پىك ھاتبويىن دەيدەينى و دەرۋا، ۋەزىر وتى:
 سبەينى يەكى دى دى! دوايى يەكى دىكە! دەرگاىەكت پېدا دەرگىيەۋە ناتوانى قەت
 پېۋەى دەى. جا لىلى جيا بۆۋە و گرتى. — مىرەكە — پېى گوتن: غەدرتان كرد؟
 وتيان: بەلى. وتى: ھېچ خودايەك نىيە جگە لە ئەللا كە دۆژمەكانى بە دۆژمەكانى
 دەرگى. كە گرتيان سوپا ۋە دەرگەۋەت و خېۋەتگاىەكەى و ھەرچى لىلى بوو بە تالانيان
 بىردن و كۆمەلەكيان كۈشتن. دوو براكەى مىريان پەلەكش كردن و لە سەكۆى
 دەرۋەى دەروازەى ئەلھەۋە لە مىلان دان، ئەۋەى دىكەشيان لە كلكى جوانويەكى
 سرك بەستو، گەياندىە ترمىن جوتيار پىك دەىگاتى و پىزگارى دەكا و دەىگە پېتتەۋە
 بۆ شار، لەۋى تىمار كرا و چاك بۆۋە و دوايى ژيا "پىم وابى مىر فەزلون بوو" سەرباز
 تالان كران و ھەندىك دىل كران و ھەندىكش كۆژان، دواى چەند پۆژان مىر ھاتە دەرۋى
 و لەسەر سەكۆى دەروازەى ئەلھەۋە پۆنىشت و سالار خوراسان و ياۋەرەكاتى ھىنران
 و لەۋى لە مىلى ھەمويان درا، لە ژىر گۆرستانەكان لە جېيەك كە بە بىوت ناسراۋە

فریدرانه چالئوه، پاچارهکان گلپان بهسهدا کردن و شاردیانهوه. ئهو جییه به چالی سالار خوراسان ناسراوه.

وتراوه: تهرمی میرحهسەنیان هیتا وله پیتش هەیوانی پۆژه لاتی مزگهوتی ئەلمه حدهسه له ده‌ری هەیکەل نێژرا، ده‌روازه‌یه‌کی بۆ لای گومبەزه‌که بۆ کرایه‌وه. له دوا‌ی خۆی دوو کو‌پ‌ی جیه‌یتشت ئەباسه‌عید و مەنکه‌لان، ئەبو سه‌عید تا ئەم کاته^۱ له ژياندايه، کو‌پ‌ر بوو له بیمارستان ماوه‌یه‌ک به کو‌پ‌ری بینیم دواتر گو‌پ‌زایه‌وه بۆ کن میر تاج ئەلده‌وله محمەد کو‌پ‌ی مه‌نسور کو‌پ‌ی نیزامه‌دین.

وتراوه: له سا‌لی ٤٥٨ ک / ١٠٦٦ ز وه‌زیر ئەبو فه‌زل ئیبراهیم کو‌پ‌ی ئەنباری کۆچی دوا‌یی کرد، له لای مه‌زارگه‌ی عه‌لی نێژرا له چیا له خانویه‌کی درێژ که بۆی دروستکرا له پۆژئاوا‌ی مزگه‌وت. دوا‌ی ئەو ئەبو تاهیر سه‌لامه‌ی کو‌پ‌ی وه‌زاره‌تی گرتە ده‌ست، که ژیر و به‌توانا و خاوه‌ن بۆچوونی خۆی بوو، به‌ نیزامه‌دین وترا: ئەمه‌ گه‌نج و لاوه، وه‌زاره‌تیش شیاو نییه‌ ته‌نها به‌ خاوه‌نی یه‌روپا و ئیختیارانی ته‌بی، که ده‌وله‌تیان جه‌رباندوه. وتی: من پیتی قایلیم، ده‌بینین ئەمه‌ چی لی ده‌رده‌رچیت، نازناوی نا (عين الکفاة)، له وه‌زاره‌تی خۆی پێک‌ه‌خست و خه‌لک و ولاتی به‌ سیاسه‌تیکی ژۆر باش به‌پێوه برد.

وتراوه: له سا‌لی ٤٥٥ ک / ١٠٦٣ ز سولتان توغرولبه‌گ له ئەسه‌هان کۆچی دوا‌یی کرد، له دوا‌ی خۆی یازا که‌ی سولتان ئەلب ئەرسه‌لان محمەد کو‌پ‌ی داود جیی گرتەوه، که هه‌ر له پۆژی کۆچی دوا‌یی سولتان توغرولبه‌گه‌وه به‌ره‌و عیراق پۆیشت، له‌گه‌ڵ ئەلقانیم بیئه‌مریلا کۆبۆوه و ئەویش دانسی به‌ سه‌لته‌نه‌تی ئەونا و بریاری ده‌رکرد و تاریشی بۆ خو‌پ‌نرایه‌وه، پۆشاک‌ی پێ به‌خشی و له فه‌رمانه‌وه‌یه‌تی جی‌گ‌یر بوو، بووه خاوه‌نداری هه‌موو مو‌لکه‌کانی ما‌می و له شو‌یتی ئەو دانیششت.

^۱ - واته‌ تا سه‌رده‌می دانه‌را، که سه‌ده‌ی شه‌شهمی کۆچییه - وه‌رگێڕ -

وتراوه: له سالى ٤٦٠ ك / ناكۆكى كهوتە نىوانى نىزامەدىن و براكەى مىر سەعید و لەكنى ئەما و چووه دەربارى سولتان.

وتراوه: له سالى ٤٦٣ ك / پاشای پۆم^١ له قوستەنتىنیه وە دەركەوت و گەيشتە مەنازگەرد^٢، ئەلب ئەرسەلان گۆی، بېستى ئەمە بوو، لە عىراق ھاتە دەرى و بەرەو دیاربەكر مىلى ناو مىر سەعیدى لەگەڵدا بوون لە (ئەلحەرشفیە) لەسەر كەنارى دىجلە دابەزى، خواجە نىزامولمولىك چووه مېافارقین، لەگەڵ مېردا لە كۆشكدا كۆپۆوه و لەبارەى براىكەى قەسەى لەگەڵ كرد، كە چى دركاندووه لە لای سولتان، تىتى گەياند و ئەوەندە پاره و كەلوپەلى بۆ ئامادە كرد، كە كەم نەبوو، پىتى وت: پام وایە بچىە كن سولتان چۆنت دەوى ئاوا دەگەرپىتەو، ئەوەندە پارهى ئامادە كرد كە كەم نەبوو، شەو ماپەو وە بۆ بەيانی بېبارى دەرجوونى دا، لىرەدا خوشكانى مىر و ھاوسەرەكەى^٣ چوونە لای نىزامولمولىك داوینى خواجەيان گرت و وتیان: ھانا مان بۆ تۆ ھىناو، وتى: بە خوا من وەكو مىرىك لە ئۆھى دەبەم، بەلام وەكو سولتان دەيگەرپىتەو. ئىنجا پۆشت و لەگەڵ سولتاندا كۆپۆوه. ئەويش پىزى لىتا و ئەوەندەى پاره پىشكەش كرد، كە باس ناكۆی. خواجە بە سولتانى راگەياند، كە خوشكانى و ھاوسەرى مىر چۆن دەستەوداوينى بوون و ئەويش چى بۆ زامەن كردوون دلىناى كردۆتەو. سولتان وتى: سویندم بۆ سەعیدى براى خوارووه، نىزامولمولىك وتى: من لەگەڵ ئەو وەدا ھىچم پى ناكۆی، بەلام تۆ سوار بە بچۆ راوى ھەرچى دەيكەم لىم گەپى، سولتان سوار بوو بۆ راوى خواجە ھەلوستى ئواند، بە گرتنى مىر و تەسلىمكردنى بە براكەى، چووه لای

^١ - ئاوى ئەرمەنتۆشە. بىروانە (الین الاتیر ح ١٠ ص ٤٤، مەلە الزمان - لە پووداوەكانى سالى ٤٦٤ ك / ٥، عقد الجمان - لە پووداوەكانى ٤٦٣ ك / ٥، لىندارى ص ٢٧)

^٢ - مەنازگەرد: شارىكى تاساروى نىوانى خەلات و لائى پۆمە دەكرپتە ئەرمینىا، نزىكە لە ئەرمەن نىوانىيان نوو پۆزىا سى پۆزىشە، نىوانى شوو و بەنلىس نزىكەى پۆزىك و نىوہ. (معجم البلدان ح ٤ ص ٦٤٨، تقويم البلدان ص ٢٩٥).

^٣ - لە ب پەپى ٢٦٣ و "مارش" پەپى ٢٩١ داھاتووه كە ست عەزىزە و ست زۆيىنەدە و ست زەينەب ھاوسەرى مىر و خوشكانى چوونە دەرھوہ بۆ شو.

خزمه‌تکارکیان به‌ناوی به‌شاره ئەلشەزەرەق بۆ خێوەتەکه و سلاوی لیکرد و وتی:
 نه‌که‌ی! ئێستا هاتوێته لام! داوی لی‌بور‌دنی لیکرد، جا کۆتیکێ دهره‌ینا و وتی:
 پێیه‌کان درێژ که ئەویش وای نه‌کرد و که‌چی رایکیشا و کۆت و پێوه‌ندی کرد، خرایه
 سه‌ر ئێستریک له‌ نیوان دوو لاباردا براهه‌ تەخ له‌وی به‌ند کرا^۱.

وتراهه‌: زۆبیده خوشکی میر خەزینه‌یه‌کی مه‌زنی به‌ ئەحمه‌دی کورپی به‌خشیبوو،
 وتی: له‌گه‌ل میر^۲ ده‌ربچۆ تێی نه‌گه‌یه‌نی که چیت پێیه‌، تا ده‌بینی میر هه‌رچی پاره‌ی
 پێیه‌تی ته‌خشان و په‌خشانی ده‌کا و هه‌چی نامی‌نی، له‌ و کاته‌دا پاره‌کانی پێی نیشاندە
 و بیخه‌ بن ده‌ستی، وه‌ختیک میر هه‌رچی پێیبوو هه‌مووی په‌رت و بلاو کرد و هه‌چی
 نه‌ما، دلی ته‌نگ بوو حاڵی ناخۆش بوو، جا میر ئەحمه‌د پاره‌کانی و هه‌رچی دایکی
 دایبووی خستیه‌ بن ده‌ستی میره‌وه، به‌مه‌ میر له‌ ته‌نگانه‌ ده‌رچوو، ئەمه‌ له‌ چاکترین
 باردابوو، ئینجا سولتان پۆشاکی دایه‌ و پێزی لێنا و گه‌راندیه‌وه، خواجه‌ وتی: من
 په‌یمانی ئەوه‌م به‌ نزیکانی تۆ داوه‌ بته‌گه‌رێتمه‌وه‌ به‌ سولتان و ته‌نیا یه‌ک سولتانمان
 هه‌یه‌، به‌لام تۆ سولتانی میرانی و ئەم نازناوه‌ی پێی به‌خشی و گه‌رایه‌وه‌ میافارقین.

وتراهه‌: ئینجا سولتان گوێی لێ بوو پاشای پۆم گه‌رایه‌وه‌، له‌ موسڵ دابه‌زی^۳ و
 کۆمه‌لێکی زۆر له‌ خه‌لکی نه‌خلات و مه‌نازگرد له‌ دواي ئەو دابه‌زین و پێیان راگه‌یاند،
 که پاشای پۆم هاته‌وه‌ ولات، سولتان گه‌رایه‌وه‌ به‌ره‌و ئەرزەن و به‌دلیس هه‌لکش و
 دادوه‌ری مه‌نازگردی له‌گه‌لدا بوو، ئینجا گه‌یشه‌ خه‌لات و گرتی و چه‌ند پۆژیک تیايدا
 مایه‌وه‌، جا پاشای پۆم هاته‌ ویلايه‌تی مه‌نازگرد، سولتانیش چوو ده‌ره‌وه‌، به‌
 ریکه‌وت تا له‌ ده‌روازه‌ی مه‌نازگرد دابه‌زی، له‌ نیوان هه‌ردووکیان نامه‌ گۆرپه‌نه‌وه‌

^۱ - له (مرآة الزمان) دا هاتوه‌ که نیزالمولک به‌ دواي سه‌عید دا چوو که له‌په‌چی کرد و به‌ ئێستریک به‌ره‌و هه‌تاه‌ بردرا و
 له‌وی زیندانی کرا.

شیایوی باسه‌ دانه‌ری (مرآة الزمان) لێره‌دا له‌ فارقی وه‌رگرتوه‌.

^۲ - واته‌ نیزامه‌دین.

^۳ - واته‌ سولتان.

دهستی پیکرد، پاشای پۆم بی، شومار خه لکی له گه ل بوو. ئین ئه لمه حله بان له لای سولتانه وه چوو له لای پاشای پۆم و ئه ویش پرسایری له باره ی ولات و بارودوخه که ی لیکرد، وتی: پیم بلای کامه یان خوشتره: ئه سفه هان یان هه مه دان؟ وتی: ئه سفه هان، وتی: پیمان گه یشتوو که هه مه دان زۆر سارده، وتی: به لای ته واوه، پاشا وتی: زستان له ئه سفه هان به سهر ده بهیت، ئه سب و مایین و گویدریژه کانیش له هه مه دان. ئین ئه لمه حله بان پپی وت: ئه مانه راسته زستان له هه مه دان به سهر ده بهن، به لام بۆ تو نازانم. ئینجا لای دور که وته وه و له سوپادا بۆ جهنگ به یه ک گه یشت. پۆم پۆله کانی خۆیان له (۳۰۰) هه زار سواردا ریکخست و سولتانیش که می خه لک له گه ل بوو، چی وای نه مابوو بۆ دهست پیکردنی پۆزی هه یینی بوو تا کاتی که سولتان نه یزانی بوو که وتار بیژ له سهر مینه ره وه، کاتی هاتنه خواره وه یه تی به خه لکی وت: هه لمه ت به رن! هه موویان هیرشیان برد ته کیریان لی دا، سولتان وتی: ئه مه کاتی نزایه له سهر هه موو مینه ره کان بۆ سوپای موسلمانان و خه لکی تر له سهر نزای خۆیان باوه پداربن، به لکو ئه مه خواجه و نزای یه کیان گیرا ده بیّت، ئینجا هه لمه تیان برد و ته کیریان لیدا و خوا سه رکه وتنی پی به خشین، پاشای پۆم شکستی هیئا، خه لکیکی زۆری لی کوژا، ده سته که وتیکی زۆریان له پاره و پول به دهست هیئا، ته نانه ت خه لک به به رتیل زیڕ و زیوی به تالان براویان دابهش ده کرد. خه لکی ئه خلالت و مه نازگرد ئه وه نده پاره و پولیان به تالان برد، که تا ئیستاش پییه وه ده وله مه نندن. ئه وان له گه ل سوپادا وه درکه وتیوون، خۆیان پته و کرد و کوشتاریان کرد و تالانیکی زۆریان کرد، له و ساله دا خه لکی ئه خلالت ده له مه ند بوون و پاره دار بوون. سولتان گه راپیه وه نازه ریجان، له ئه خلالت و مه نازگرد فه رمانه وایه کی دانا، ئه م شویتانه له دهستی به ره بابی مه پوانیدا نه مان و له بن دهستی سولتانه و زهوی لی داده بری.

وتراوه: دواتر میر سه عید ناردیه کن نیزامه دینی برای و داوی لیکرد و شه کوای حال و باری خوی بۆ ده کات و زهوی پی ده دا، وه زیر ئاماژه به وه ده کا، که

و ده ربنری و نامه دی پی ببه خشریت و تیایدا بمینیتیه وه و جیگیر بیت، له هه تاخ چوو ده ره وه به ره و میافارقین، چاوی به میر که وت و گریان، له گه لیدا چوو ره ژووری تاییه ت: چه ند رۆژێک له گه ل یه کتر مانه وه و پیکه وه بوون له سه ر خواردن و خواردنه وه هه موویان پیکه وه شه ویان ده گوزه راند.

شه وێکیان که هه ردوکیان نوستبوون، به ری به یانی خزمه تکاری میر سه عید هه لاسایه وه و هاته کن میر سه عید، که نوستبوو و بیداری کرده وه، پیی وت: ئه وه چیه ت؟ وتی: بپوانه نیزامه دینی برات خوتوو، ئه مه شمشیرته لیتی بده ! بیکوزه و ولات بگره ده ست. پیی وت: ئه ی فه روخ نه که ی! ئه ی عه جبه ب بنده یه تی و وه فاداره، من کوپی فه زلۆنیه م و ناپاک نیم؟ ئه مه هه رگیز نابیت، جا ساتیک نوست و میر له خه وی هه ستاند و به یانی ساتیک ده م و دو یان کرد، ئه نجا هه ستان و میر سه عید خۆی ئاماده کرد و به ره و ئامه د به پێ کرا و خاوه نداریه تی کرد و ماوه یه ک تئیدا مایه وه، به لام میر په شیمان بۆوه له وه ی ئامه دی به میر سه عید سپارد، که نیزه یه کی دل به ری کړی و بۆ ماوه یه ک لای مایه وه، ئه نجا پیی وت: ده کړی ببی به هاوسه رم و ولات بگره ده ست؟ وتی: چ بکه م؟ پیی وت: بزانه من ده مه وی و هه کو دیاریه ک بۆ برا که مت بنیرم له ئامه د، گه ر ماوه یه ک له کنی مایه وه، جارێکیان که کاری خۆی له گه ل کردی دوا یی ئه م ده سه سه ره ی بده یی، به مه قایل بوو، له وی که میر پیی گوته بوو ته ماحی پێ نیش ت.^۱

^۱ - لێزه دا چه رۆکه که ده وه ستی له په ری "۱" به لام سه رگوزشته ی ب په ری ۶۰ ب له گه ل (مرآة الزمان) له پو دا وه کانی سالی ۱۰۷۲ ک / ده لێن که: که نیزه که ی بۆ برا که ی نارد پیی وت که کړیومه، رێکی و جوانه که بیم ببی بۆ تۆم په وانه کرد. که گه یشته میر سه عید رۆد پێوه ی پابه ند بوون بۆیه ئاگای له خۆی نه ما شه وێکیان جووت بوون که لیتی بۆوه ده سه سه ره که ی پێدا و دوا ی سی رۆژ ئه نجا مر د. نیزامه دین به ره و ئامه د رۆیشت و به دوا ی ست عه زیزه ی دانارد و وتی: مندا له کانت مندا لهن و من بۆ تۆم، ئه میشیان ئامه دی به ئه و به خشی و که نیزه که شی کرده هاوسه ری و له گه لیدا گه رابه وه میافارقین و پله و پایه کی به ریز ی لای هه بوو.

وتراوه: سولتان که پاشای پۆمی به دیل گرتبوو، ئازادی کرد، جهنگه که له سالی ٤٦٣ ک / ١٠٧٠ ز به ریا بوو.

وتراوه: له پۆژانی ئەلقائیم ئەمبەشی یاخی بوو، که (ئیقیسیس) بوو له چیا دا له هاوه لانی سولتان بوون، له شام دەرچوو، دیمەشق و ڕەملە و بەیتولمەقدس و هەموو که ناره کانی گرتە ژێر دەسه لاتی خۆیه وه، دەسه لاتی عەباسیانی له ولاتانه گیرایه وه، هەر له سالی ٤٧٣ ک / ١٠٨٢ ز^١ ئەو ناوچانه له بن دەستی دەسه لاتدارانی میسر هاته دەر. له سالی ٤٦٥ ک / ١٠٧٣ ز میری سوپاکان له میسر به دیارکەوت و له سالی ٤٦٣ ک / ١٠٧٠ ز مزهگەوتی دیمەشقی گرت و کاروباری به پۆوه برد، به لام راستیه که ی ههروهکو ئاماژه مان بۆ کرد، ئەمه له سالی ٤٧٢ ک / ١٠٨١ ز دا پویدا.

وتراوه: له سالی ٤٦٦ ک / ١٠٧٤ ز^٢ پیکداکانی شەهرف ئەلدهوله موسلیم کوپی قورەیش له دەروازه ی له گەڵ ئورتوق و هاوه لانی سولتان ئەلب ئەرسلان پویدا، که بۆ گرتنی دیار پەبیعه هاتبوون، هەموو عەرەب و سەربازانی دیار پەبیعه و دیاربه کر کۆبوونه وه، میر ئورتوق و سەربازانی سولتان هەلمەتیان بۆ بردن، به رهو ئامەد په نایان برد و له دەروازه کهیدا به گزیاندا چوون، شەهرف ئەلدهوله و عەرەب شکستیان هینا و ئورتوق و سەربازانی به رهو عیراق گه رانه وه، له سالی ٤٦٨ ک / ١٠٧٦ ز^٣ پۆژی هەینی دە ی جه مادی یه که م ئیمام ئەلقائیم بیئه میرلا له تەمەنی حەفتا و پینج سالی و سی مانگ و پازده پۆژیدا کۆچی دوایی کرد، له و کاته ی که ئەلقائیم له حەدیسە گه راپه وه

^١ - له (ابن الاثیر ح ١٠ ص ٤٦ و ٦٨) به ئەتسۆئقیسیس هاتووه، له (النجوم الزامره ح ٥ ص ٨٧) به ئەتسۆز له (مرآة الزمان) به ئەتسرهاتووه. (به لام راستیه که ی ئەتسره - وه رگێتی).

^٢ - له هەندێ سەرچاوه کان هاتووه پوودانی چەنگی شەهرف ئەلدهوله و موسلیم کوپی قورەیش له دەروازه ی ئامەد له گەڵ میر ئورتوق و سوپاکه ی سولتان له سالی ٤٧٧ ک / ١٠٨٥ ز دابوو. بپوانه (ابن الاثیر ح ١٠ ص ٨٦، مرآة الزمان، عقد الجمان).

^٣ - کۆچی دوایی خەلیفه ئەلقائیم سالی ٤٦٧ ک / ١٠٧٥ ز بوو، بپوانه (النجوم الزامره ح ٥ ص ١٩٧ ن ١٩٨، ابن الاثیر ح ١٠ ص ٦٤، شذرات الذهب) المنتظم - پووداوه کانی سالی ٤٦٧ ک / ١٠٧٥ ز - دانەر له باسه کانی دواتری باس له وه دهکات که کۆچی دوایی کردنی له سالی ٤٦٧ ک / دابوو ئەمەش بۆچوونی میژوونوسانه.

به‌غدا و له جیگای خۆی خۆی بۆ نه‌ده‌هات و پێی به‌کەس نه‌ده‌دا که به‌رچایی و خواردنه‌وه‌ی بۆ بهێنن، خۆی خزمه‌تی خۆی ده‌کرد و له‌ خاکی خه‌لیفه‌کاندا نیژرا. ماوه‌ی ده‌سه‌لاتداریه‌که‌ی چل و سێ سال^۱ و پینج مانگ و ده‌ پۆژ بوو. پێشه‌ویه‌کی دادوهر و چاکه‌خواز و باوه‌پدار و خواپه‌رست بوو، زۆر چاکه‌خواز و هێمنانه‌ و دادوهرانه‌ بوو، که‌ کچی سولتان ئه‌لب ئه‌رسه‌لانی کرد به‌ هاوسه‌ری خۆی، ته‌نیا مندالێکی هه‌بوو به‌ناوی ئه‌بو عه‌باس محمهد، که‌ نازناوی ئه‌لزخیره‌ بوو، یه‌که‌م که‌س بوو له‌ ئه‌نجامی پووداوهره‌کانی به‌ساسیری له‌گه‌ڵ دایکی چووه‌ ده‌ره‌وه‌، چوونه‌ لای نه‌سرلده‌وله‌، له‌ ئامه‌د مانه‌وه‌ پاشان گه‌رانه‌وه‌ به‌غدا، هه‌روه‌ک باسی ئه‌م پووداوهرمان کردووه‌، ئه‌م زه‌خیره‌ مندالێکی هه‌بوو په‌روه‌رده‌ کرا هیشتا بابی له‌ ژياندا مابوو، که‌ کۆچی دوا‌یی کرد، منداله‌که‌شی ناو نابوو عه‌بدولاً و ئه‌لقائیم په‌روه‌رده‌ی کرد و گه‌وره‌ بوو، که‌ ئه‌لقائیم کۆچی دوا‌یی کرد، له‌و کۆشکه‌دا ته‌نیا ئه‌م کوره‌ی تیا بوو، نه‌ له‌ برای و نه‌ له‌ برازا‌کانی و نه‌ له‌ مامه‌کانی و نه‌ له‌ ئامۆزا‌کانی هه‌چ مندالێکی له‌ ناو کۆشکه‌دا نه‌بووه‌. خه‌لکیش پێکه‌وتن له‌ سه‌ر به‌لێن پێدانی و به‌لێنیان پێی دا و به‌ ئه‌بی قاسم ناسرا و نازناویشی بووه‌ ئه‌لموقته‌دی. خه‌لکیش هه‌موو دانیا‌ن پێدانا، نوێژی له‌ سه‌ر ئه‌لقائیمی با‌پیری کرد و جا بردیان و نیژرا. دوا‌ی ئه‌وه‌ی کرایه‌ خه‌لیفه‌ پێش نوێژی عه‌سری له‌ پۆژی هه‌ینی جه‌مادی یه‌که‌می^۲ سا‌لی ۶۷۷ ک / ز بۆ خه‌لک کرد.

وتراوه‌: له‌ سێزده‌ی شه‌عبانی ئه‌و سا‌له‌ به‌لێنی پێ دراوه‌، چونکه‌ مه‌سه‌له‌که‌ هه‌روا مایه‌وه‌ تا سولتان له‌ خوراسانه‌وه‌ گه‌یشته‌، هه‌ردووکیان ته‌واون، چونکه‌ خه‌لکی به‌غدا له‌ پۆژی کۆچی دوا‌ی با‌پیری به‌لێنیان پێدا. مایه‌وه‌ تا سولتان گه‌یشته‌ به‌غدا،

^۱ - له‌ سه‌رچاوه‌کانی دیکه‌ چل و چوار سا‌ل خه‌لافه‌تی گرت‌ه‌ ده‌ست. بروه‌نه‌ (الكامل في التاريخ، البدايه و النهايه، المنتظم، النجوم الزاهره، شذرات الزهاب).

^۲ - ئه‌م پڕا‌یه‌ ته‌ هاوتایه‌ له‌گه‌ڵ (الكامل في التاريخ، النجوم الزاهره، شذرات الذهب، المنتظم) دا.

جا ئەو و ھاۋەلانى بۇ جارى دوۋەم بەلئىنيان پېيدا و لە خەلافت جىگىر بوو. ئەمىر
 ھەموو ئەوانەى لە كۆشكن لە ۋەچە و ۋەجاخى گەۋرە و بچوۋكى خەلىفە و كورپانى
 ئەۋن، چونكە دوازده كورپى لە پاش بەجى ماۋن، ئەلموستەزھىر خەلافتى گرتە
 دەست، كە دوايى باسى دەكەين، ئەۋانى دىكە لە كۆشك مانەۋە و تا ئىستا مندالىان
 لى ۋەپاش كەتتۈن، ھەموو ئەوانەى ئەمىر لە كۆشكن لە كورپانى ئەلموقتەدەين، من
 كە لە سالى ۵۳۴ ك / ۱۱۳۹ ز چوۋمە بەغدا بە كورپانى راگەيشتم ھەوت پياۋى مەزىن،
 لەۋانە مەروان كە گەۋرەكەيان بوو، ئەمىر خەلىكى زۆر لەۋان كەتتۈتەۋە.

وتراۋە: لە سالى ۴۶۵ ك / ۱۰۷۳ ز سولتان ئەلب ئەرسەلان^۱ كورپى داۋد كۆچى
 دوايى كردو لە ئەسفەھان نىژرا. دواى خۆى مەلىكشا بوۋە سولتان. لەۋى دادپەرۋەرتەر
 و بەخىتر بەدى نەكراۋە، خەلىكىش لە سەردەمى ويدا ھەموو چاكەيەكيان دەستىگر
 بوو، وتراۋە: سولتان ئەلب ئەرسەلان سالى ۴۶۶ ك / ۱۰۷۴ ز ياخود لە شەست و
 ھەتتە كە ھى يەكەم راستەر، كۆچى دوايى كرد.

وتراۋە: لە سالى ۴۶۱ ك / ۱۰۶۹ سولتان نىزامەدىن لە ميافارقىن چىنى چۈرەمى
 تاۋەرى پادشا (برج الملك)ى بەسەر پەرشى قازى ئەبى نەسر ھىيەتوللا كورپى جەرچور
 شادى مەشرىقى بىنا كرد، پارەى خۆى لى خەرج كرد.

وتراۋە: لە سالى ۴۶۸ ك / ۱۰۷۶ ز دادۋەر ئەبو نەسر كورپى جەرچور لە ميافارقىن
 لە ناكاو كۆچى دوايى كرد. كۆمەلىك لە خەلىكى ميافارقىن بۇ دادۋەرىنى جىگرايەتيان
 كرد. لەۋانە: ئىبن عامر، ئىبن زىدان، كورپانى قازى ئەبى عەلى كورپى بەغل، چاۋدىرى
 كاروبارى ۋەققى بە كورپى بەغل سپاردىبوو، ۋەزىر ئەبو تاھىر كورپى ئەنبارى گىرنگى بە
 ئەبى بەكر مەھمەد كورپى سەدەقە دا و پىزى لىدەنا، كە فىقھزان و زانا بوو يەككە بوو

^۱ - سەرچاۋەكان كۆكن لەسەر ئەۋەى كە ئەلب ئەرسەلان كورپى مېر داۋدە و براى سولتان توغرىلەگە، لە سالى ۴۶۵ ك / ۱۰۷۳ ز كۆچى دوايى كردى. بىروان (ابن الاثير ح ۱۰ ص ۵۰، ابن خلكان ح ۴ ص ۱۶۰، البدايه و النهايه، مرآة الزمان، المنتظم، شذرات الذهب، النجوم الزاهرة، ح ۵ ص ۹۲).

له هاوه لانی کارۆنی فیهزان، قازی ئه بی به کر له کن قازی ئه بی مه نسور کوپی شازانی توسی خویندویه تی و جیگری له جیاتی قازی ئه بی نه سر کوپی جه رجور ده کرد و هر ئه ویش سه ره پای مه یلی خه لگی بۆی کردی به قازی، چونکه «جیگریه تی بۆ قازی ناوبراو کردبوو شاره زایی خه لگی بوو، وه زیر چاودیری کرد و متمانه ی پێدا. که سیکی هه لکه وته و له نیو پیاواندا زانای لی ده رچوو، چۆته لای سوڵتان و موشه ته بی^۱ مامۆستای ئه سفه هان بووه، ئاماده ی دیوانی خه لافه ت بوو. به ویستی خوا دواتر له باره یه وه ده دیۆین. دادوهر ئه بو حه سه ن کوپی به غل به سه ر کاروباری وه قف و شوره وه دانرا، دروستکردنی دواتاوهره بچووکه که له سه رده می نیزامه دیندا له ئه سته ی ویدا بوو، که هر دووکیان له ناو ده روازه ی شارن، ئاوینه و پوانگه یان له سه ره، نیوی قازی له مزگه وته ی به سه ر پاکگای (طهارة) ئاسنگه رانه وه یه، ماوه یه ک مایه وه، گه رایه وه بۆ ئامه د.

وتراوه: له سالێ ٤٧١ ک / ١٠٧٩ز^۲ ئه قسیس (ئه تسن) دیمه شقی له ژێر ده سته میسریه کان هێنا ده ر و نیزامه دین له میرایه تی مایه وه، پاشایه کی دادپه روه ر بوو، نه رم و نیان بوو، ژیا ننامه یه کی پاکی هه بوو، زۆری چاکه ی له گه ل خه لک ده کرد، میافارقین له سه رده می ویدا به چاکترین شیوه بوژایه وه، خه لکیش له سایه ی حوکمیدا خێر و به ره که تیان پێ برآ. چاودیری گوزه رانی خه لگی ده کرد و پرسیا ری با ری ژیا نیانی لی ده کردن، له وانه ی ده پرس ی که دیار نه بوون، قه ت میافارقین ئه وه نده به ئاوه دانی نه بینرا بوو وه کو سه رده می نیزامه دین، له و سه رده مه دا که س له خه لگی وی

^۱ - موشه ته ب کوپی محمه د کوپی ئه وسامه کوپی زهید ئه لنوعمان ئه لغه قاری ئه بولموزه ره له ب نه چه دا له خه لکی ئه ویدیوی روه باره له سالێ ٤١٤ ک / له دایک بووه، له فه رغانه فیهقی خوینده وه تا بووه ته فیهزان، له ئه سفه هان و بوخارا و په ی گوێ بیستی فه رمانیشت بوو. چه ند جا ریگ هاتۆته به غدا و فه رمایه شتی خویندووه. (ابن النجار) ده لێت: به هاوڕێیه تی وه زیر نیزامولمک هاتووه چاوی به پیشه واکانی که وتووه و لیدوان و گفتوگۆ دروست بووه. (ابن الاثیر) ده لێت: له سالێ ٤٨٦ ک / کۆچی دوا یی کردووه و له ته نیشت پێشه و ئه بو حه نیغه نیژراوه.

^۲ - له پێشتریش باسما ن کرد که سه رچاره کانی دیکه وتوینه که گرته ی دیمه شق له سالێ ٤٦٨ ک بووه.

دەۋلەت مەندىر نەنبو، چەند شوپىنى لە شورەى ميافارقىن و شورەى ئامەدى ھەلچنى و بلەند کرد، نۆپى بە شوپىنەكانەۋە لە دەرى و ناويدا ھەيە و و پردىكى لەسەر دىجلە لە پۆژھەلاىى ئامەد لە ژىر تاشەبەردەكە و دەروازەى گرد دروست کرد، لە پارەى خۆى تىدا سەرف کرد، كە بە چاودىرى ۋەزىر ئەبوفەزل ئىبراھىم كۆپى ئەنبارى بوو لە سالى ۴۷۲ ك / ۱۰۸۰.

وتراۋە: لە سالى ۴۷۲ ك / ۱۰۸۰ شكستى شەرف ئەلدەۋلە بوو لە دەروازەى ئامەد، كە مىر بەدرانى لەگەل بوو لە بەرامبەر مىر ئەرتەق. پىشتىر باسى ئەم پووداۋەمان كردوۋە لە سالى شەست و شەش.

وتراۋە: مىر تا زىلچىجەى سالى ۴۷۲ ك / ۱۰۸۰ ز ژىاو وىلايەتەكى دوازە سال^۱ و چەند مانگىك بوو، ئەبو تاهىر سەلامە كۆپى ئەنبارى كاروبارى ولاتى پىكخست، كۆپە گەرەكەى ناسرئەلدەۋلە ئەبو موزەفەر مەنسورى ۋەلى عەھدى ھىنا و زانا و ئەستىرەناسەكان ئامادە بوون. پىاۋىكى ئەستىرەناس لە بەتواناتىن زانىانى ئەستىرەناسى بەناۋى ئىبن عىسون خەلگى بەغدا بوو ھاتە خزمەتى نىزامەدىن، بەختى گرتەۋە ۋاى بىنى كە تا پاشى سى پۇژان مىر لە مىرنشېنىتى دانامەزى، مىر شۆراۋ كفن كرا و بۆ ماۋەى سى پۇژ لە تابوتەكەدا بەجىھىلدرا و نەنىژرا. وتراۋە: مشك چاۋەكانىيان كۆلى بوو، كە پۇژى چوارەم ھات مىر ناسرولەۋلە ئامادە بوو لەسەر تەخت دانىشت و سلاۋى مىرايەتيان لىكرد، مام و ئامۇزايانى و مالباتى خۇيان و لىپرسراۋانى دەۋلەت ئامادە بوون و وتارى مىرايەتى بۆ خويىزايەۋە، لە و كاتەى بە پادشا ناۋزەد كرا.

^۱ - بەم شىۋەيە لە بىنەپەتدا ھاتوۋە، بەلام لە پەرى ب بەرى ۶۵؟ و مارش پەرى ۹۲؟ داھاتوۋە كە وىلايەتەكى سى سال و چەند مانگىكە، كە ئەمەش ھەلەيە، چونكە زانراۋە كە نىزامەدىن كۆپى نەسرولەۋلە لە دۋاى كۆچى دۋاى باۋكى لە زىلچىجەدى سالى ۴۵۳ ك / ۱۰۶۱ وىلايەتى كرديوۋە، لە زىلچىجەى سالى ۴۷۲ ك / ۱۰۸۰ كۆچى دۋاى كرديوۋە، بەم جۆرە ماۋەى وىلايەتەكى ۱۹ سال و مانگىكە.

باسی ویلایه تی میر ناسرولدهوله مه نسور

(خوای گه وه لیی خوشبیت)

وتراوه: دادوهر و گه واهیده و زانا و پیاوماقول و گه وه پیاوانی ولات و قورئان
خوینان ئاماده بوون و شاعیران هۆنراوه ی پیرۆزیایی و دهسه لاتیان بۆ گووت، پاشان
میر ههستا چووه ژووری تایبته، وه زیر و ئەندامانی بنه ماله ی میر چوونه ژووره وه و
میر کاتژمێرێک مایه وه، جا وه زیر هاته ده ره وه جله کانی درابوو، میژره که ی
هه لوه شابوو، میریش هاته ده ره وه و بهرگی گۆپی بوو له سه ره رزێ دانیشته و بهرگی
ماته مینی پۆشی، خه لک و قورئان خوین و شاعیران خربوونه وه و شیعری لاوانه وه یان
ده هۆنیه وه. ئەوی پۆژی شیخی خواپه رست ئیبن خه له ف کۆچی دوا یی کردووه،
مزگه وته که شی له بن ده روازه ی کۆشکه، له گه وه پیاوانی شاریوو، خۆی بۆ په رستنی
خوا یه کلا کردبووه، میر وای دانا بێته کۆشک، جا نوێژی له سه ره ئه و و نیزامه دین کرد و
هه ر دوو جه نازه که له ده روازه ی ئەله وه وه به پیکران.

وتراوه: میر له ته نیشته نه سرولده وه ی باوکی له خوار گۆره پانه که نیژرا. وتراوه:
هاتنه ژووره وه ی جه نازه که بۆ کۆشک له سه ره ناسرولده وه ی پیرۆز نه بوو، ئەو مندالانه ی
نیزامه دین دوا ی خۆی به جی هیشتبوون: ناسرولده وه وه لی عه هد مه نسور، میر
به هرام، میر ئەحمه د که بچوک بوو، خاتوو فاته که میژره که ی میر موجهید ئەبی

قاسم هيبه ټولا کورې موسه ک بوو، به دليسی^۱ له لايه ن ميره وه بڼ برا بڼوه، به لام پيش گواستنه وهی هاوسه ره که ی مير مواهيد کڅچي دوايي کرد. دواي وی براکه ی پرهئیس نه بو عه بدولا محمه د کورې موسه ک خاتوو فاته ی هيټا و ماوه يه ک لای مايه و و کڅچي دوايي کرد.

وتراوه: که پرهئیس نه بو عه بدولا دهرمان دواي کرده وه.

وتراوه: ئيبن عيسوي نه ستيره ناس له سالي ۴۶۳ع / ۱۰۷۲ ز له خزمه تي نيزامه دين بوو، که ناماده ی کورې دانيشتنی مير ده بوو. وا پټکه وت له پوژانېک يا شه وانېک له لای مير له (المنتظره المعتيقة) ده يخواړده وه، چوو دهر وه سه يړيکي شار و شوره پېر شنگداره که ی کرد، مانگه شه و بوو، ته ماشايه کی ناوه دانی و باخچه کان و خانوبه ره ی شاری ده کرد، چاوی له ناوه دانی و باغ و باغاتي دلگيري ده وروبه ري شار ده کرد. گه پايه وه کن مير و وتی: نه ی گه وره مان شاريکی چه ند پټکه وچ بوژاندنه وه يه کی زوری تېدايه ! به لام به پيی نه ستيره ناسی له دواي تو و مالباتی تو، خراپه کاری و ستم و زورداری زياتر له هه شتا سال بالی به سهر دا ده کيشی!! ! خه لک به مه سه رسوپماو بوون. نه وهی که وتی راست دهرچوو، چونکه له دواي مردنی نيزامه دين که ولات له بن دهستی ناسرولده وله چووه دهری، که و ته ده ست تورک، ده سه لاتداران گوړان، ستم و زورداری و خراپه کاری له وی بالا بوو، خه لکه که به و پيیه ی نه ستيره ناسه که دهری بریبوو، ده ست ته نگ بوون، تا ئیستا به ده يه کی سه رده می نيزامه دينی لی نه هاو ته وه.

^۱ - به دليسی: شاريکی نزيك ناوچه ی نهر مينبایه ده که ويته نزيك خلات و باغ و باغاتي زوری مه يه. (معجم البلدان ج ۲

وتراوه: له سالی ۴۷۶ ک / ۱۰۸۵ ز ئیبراهیم کورپی یوسف شیرازی^۱ کۆچی دواپی کرد - خوا لئی خوش بیټ - له سالی ۴۷۲ ک / ۱۰۸۱ ز^۲ تاجولدهوله تتش کورپی ئه لب ئه رسه لان فه رمانپه وایه تی گرتنه ده ست.

وتراوه: له هه مان سالدانا سولدهوله له فه رمانره وایه تی و وه زیرزه عیم ئه لدهوله ئه بو تاهیر سه لاهه کورپی ئه نباری له وه زاره ت جیگر بوون، زه عیم ئه لدهوله عه میدولمه لیک کاروباری ولاتی به پتوه برد و به چاکترین شیوه سیاسه تی قه له مپه وی ده کرد. پیاویکی پزیشک به ناوی ئه بو سالم له کن میر پیکه ی هه لکشی و حانوتیکی له بازاری عه تاره کان هه بوو (سوق العطاریین)، میر له خوی نزیک کرده وه و له کنی گه یشتنه پایه کی به رز، هاوسه ره که شی فریحه کچی فه له ستین له کن هاوسه ری میر ست ئه لناس و پیش چوو، پزیشکه که پله و پایه ی هه ر به رز ده بووه و گه ورده تر ده بوو، تا میر وه زیر ئه بی تاهیر کورپی ئه نباری گرت و خسته ی زیندانئوه، جا هه موو کاروباریکی به ئه بو سالمی پزیشک سپارد و میر و هاوسه ره که ی و ولات هه مووی که وته ژیر فه رمانی ئه بو سالم و ژنه که ی.

وتراوه: وه زیر فه خولدهوله محمه د کورپی جه هیر که وازی له وه زاره تی نیزامه دین هینابوو، بۆ ماوه یه ک بووبوو وه زیری ئه لقائیم^۳، ئینجا لادرا گه یشته خزمه تی سولتان

^۱ - ئیبراهیم کورپی عه لی یوسف ئه بو نیسحاق فه یروژ نابادی شیرازی شافعی له سالی ۳۹۲ ک له دایک بووه، پیشه وایه کی فیه رزان و زانا و له خواترس بوو. (ابن خلکان ح ۱ ص ۲۹، النجوم الزاهره ح ۵ ص ۱۱۷).

^۲ - له (ابن الاثیر) له بووداوه کانی سالی ۴۷۱ ک / ۱۰۷۹ ز هاتوو که "له م ساله دا تاجولدهوله تتش کورپی ئه لب ئه رسه لان دیمه شقی گرتنه ده ست..." ئینجا ده لئیت: "حافز ئه بولقاسم کورپی عه ساکر دیمه شقی له کتابی (تاریخ دمشق) ده لئیت ئه مه له سالی ۴۷۲ ک / بووه".

له (ابن خلکان ح ۱ ص ۲۶۴) هاتوو که تتش به دیلی گرت و کوشتی و ولاته که ی گرتنه ده ست ئه ویش له سالی ۴۷۱ ک / ۱۰۷۹ ز له هه ندی میترووی دا دیتومه که ئه مه سالی ۴۷۲ / ۱۰۸۱ ز بووه.

^۳ - له سالی ۴۵۴ ک / ۱۰۶۳ بوو (ابن خلکان ح ۴ ص ۲۱۲، ابن الاثیر ح ۱۰ ص ۱۴).

مەلیکشاً، دواى خۆى عەمیدولەولە^۱ ئەبو مەنسور محەمەد كۆپى جەهیری كۆپى وەزارەتى پى سىپىردا، زوبىدەى كچى^۲ خواجا بىزك نىزامولمولىك حەسەن^۳ كۆپى ئىسحاقى ھىتابوو، عەمید ئەلەولە بوو بە وەزىرى موقتەدى بىلا و وەزىر فەخروولەولە لە خزمەتى سولتاندا مایەو، وەختىك بە دەستگىركردنى وەزىر ئەبى تاهىر كۆپى ئەنبارى و بەرزبونەو، پایەى ئەبى سالمى پزىشك و تىكچوون و لە گرێژەنەچوونى دەولەتى مەپوانى زانى. لەگەل خواجا نىزامولمولىك دواو باس و خواسى ولات و مولكدارىەتیهكەى نەو، مەپوانى بۆ كرد و باسى گەنجىنە و پارە و پول و گەوھەرى وانى بۆ كرد، زامنى بۆ گرتنى ولات و دەستكەوتى بىشومارى ئەوانى بۆ كرد، ئىنجا خواجا لەگەل سولتان دوا و پىوت: ئەم ولاتە شىواو، پارە و پولكى بى ژمار

۱- جەللادولە ئەبولفەتخ مەلیکش كۆپى ئەلب ئەرسەلان محەمەد كۆپى داودى سەلجوقى. لە دواى مردنى باوكى بە وەستى وى لە سالى ۴۶۵ / ۱۰۷۴ز، ھەموو خاكى ئەو دىرى پووبار و خاكى ھەياتلەكان و بابولنەبووب و خاكى پۆم و جەزىرە و شاسى فەرمانرەوايەتى كرد، لە چاكترىن پاشاكان بوو، نازناوى دادپەرورە (العاذل) بوو. لە شەوالى سالى ۴۸۵ ك / ۱۰۹۴ ز كۆچى دواى كرد. لە تابوتەكەى بۆ ئەسفەهان بە پىكرالەوئى نىژا (ابن خلكان ح ۴ ص ۳۷۰، النجوم الزاهرە ح ۵ ص ۱۲۴).

۲- وەزىر محەمەد كۆپى محەمەد كۆپى جەھىر، ئەلساحب شەرەفەدىن عەمید ئەلەولە، كابرايك بوو لە كارو كەردەو ھە تەگىر، زىرەك، ئازا بوو، وەزارەتى بۆ خەلىفە ئەلفائىم گرتە دەست و دواى ئەویش بۆ ئەلموقتەدى، ئەبى شوجاع لايدا، ئىنجا ئەلموستەزەر ھىتابو و بۆ ماو، (۸) سالا ولاتى بەرپۆ بەرد، لە سالى ۴۹۳ ك / ۱۰۹۹ ز كۆچى دواى كرد. (ابن خلكان ح ۴ ص ۱۲، النجوم الزاهرە ح ۵ ص ۱۶۵، ابن الاثير ح ۱۰ ص ۲۰۲).

۳- لە (ابن الاثير ح ۱۰ ص ۴۰، تاريخ دوله آل سلجوق ص ۳۵) ھاتوو، ژنەپىنانى عەمید ئەلەولە لە سالى ۴۶۲ ك / ۱۰۷۱ بوو. لە (تارىخ دوله آل سلجوق ص ۵۰) ھاتوو: "وا پىكەوت كە كۆچى دواى كردنى كچى نىزامولمولىك ھاوسەرى عەمید ئەلەولە لە شەعبانى سالى ۴۷۰ ك / ۱۰۷۹ز بوو، وەكو پىژ لىنانىك بۆ باوكى لە كۆشكى خەلافەت نىژا".

۴- حەسەن كۆپى ئىسحا كۆپى عباس وەزىر ئەبو عەلى ئوسى، كەسايەتیهكى ئاين پەرور بوو، دواى ماو، ئەلب ئەرسەلان كەردى وەزىر، كاتى ئەلب ئەرسەلان كۆچى دواى كرد، كوپانى مەملەتپان لەسەر دەسلالت لى پەيدا بوو، لەو كاتەدا وەزىر كاروبارى بە پىكۆپىكى بەرد سەر و بەردەوام بوو لە وەزارەت و (۲۴) يا (۴۰) سال وەزارەتى بۆ سەلجوقيان كەردوو، لە سالى ۴۸۵ ك / ۱۰۹۴ ز لە تەمەنى ۷۶ سالىدا كۆچى دواى كەردوو. (النجوم الزاهرە ح ۵ ص ۱۲۶، مرآة الزمان - پووداوەكانى سالى ۴۸۵ ك / ۱۰۹۴ ز).

و بی سنووری لیته، سولتان سوپای ناماده کرد و وه زیر فخرولده وهی^۱ کرده سهرله شکر و پیشه وای نه و سوپایه، به مه بهستی دیاربه کر به ریکه وت، که له ولات نزیک بۆوه و ناسرلده وه گوپیستی هاتنیان بوو و له راستی نه م هه واله گه یشت، بارودۆخی ولاتی ریکخست و خستیه ژیر ده سه لاتی نه بی سالمی پزیشک و هاوسه ره که ی، فرمانی به سهر بازان و خه لک دا، که گویرالی فرمانی نه و بین و لاپی نه که ن. میر به ره و جه زیره وه ریکه وت، له وی مایه وه، میر حوسینی کوپی نه سرلده وهی مامی به سهر جه زیره دانا و کۆمه لیک له خه لکی میافارقین له گه ل خوی برد، له وانه میر نه بوله یجای ره وادی^۲، میر داود کوپی نه شکره قهرته قی، په نیس نه بو عه بدولا کوپی موسه ک، بوغالب، بو عیسا و هی دیکه، به نیازی دهر باری سولتان به ره و نه سفه هان ملیان نا، نه مهش له کۆتایی سالی ۴۷۷ ک / ۱۰۸۶ ز بوو، وه زیر فخرولده وه گه یشت دیاربه کر و سوپاکه ی بلابۆوه، له میافارقین دابه زی و سه رکرده ی سه رۆکان (زعیم الرؤساء) نه بو قاسمی کوپی وه زیریش له نامده دابه زی و سه ربازیکی زۆری له گه لدا بوو، له سالی هفتا و هشت تا تشرین له ئابلۆقه دانی میافارقیندا بوو، زستان هات و میر^۲ زستانی له نه سه هرد به سهر برد، تا سیژده ی زیلقیعه ی سالی ۴۷۸ ک / ۱۰۸۷ ز مایه وه، جا گه پایه وه بۆ میافارقین، گه مارۆی توند کرد و هه موو دیاربه کر له ئابلۆقه دا بوو. ئینجا میر نه رتق باپیری نه رتقیان له لایه ن سولتانه وه بۆ به هانا هاتنی وه زیر گه یشت و سه ربازیکی زۆری له گه لدا بوو، نه ویش ئابلۆقه ی میافارقینی دا و ئاوی لی بری و زۆر به توندی نه گاو ی کرد.

^۱ - له ب په پی ۶۸ ب (مارش) ۹۹۸ هاتوه که : "سولتان داوی له میر نه رتق به که له هاو پانی کرد و سه ربازانی بۆ ناماده کرد و وه زیر فخرولده وهی کرده پیشه وای نه م سوپایه" و له (ابن خلکان ج ۴ ص ۲۱۲) هاتوه: "میر نه رتق کوپی نه کسب خاوه نداری هه له وان له گه ل نه ودا به ریکه وت".

^۲ - ره وادی هۆزیکه کوردانه.

^۳ - له سه رچاوه که دا میر هاتوه، به لام راستیه که ی مه بهستی وه زیر نیین جه هر که سه رکرده ی سوپای سه لججوقی

وتراوه: مير ناسرلدهوله له قاپيهى سولتان بوو. خهك بۆوى له كن سولتان
تكاين دهكرد، سولتان ناردەدى پەوانەى كن مير كرد و تىي گەياند كه: ولات له نىوانى
خۆمان و تۆدا دابەش دەكەين، ميافارقين تايبەتە بۆتۆ، چونكه مالى خۆتە، نامەدیش
بۆتۆ بەرامبەر ئەو جەزیرە بۆ ئیمەیه، ولاتەكەى تریش دابەش دەكەين، ئەتۆ
سەرپشك بە كوێت دەوئ، دابەشكردنەكەش نىو بە نىو دەبێت. وتى: با بیرىكى لى
بكه مەو، شەوئ مایەو سوارىكى له لایەن ئەبى سالمى پزىشك بۆ كن هات و
نوسىنىكى پى بوو تىیدا دەلێت: دلت توند مەكە و ولات باشە، ئیمەش چۆنت دەوئ
واين، ئەگەر دە سال ئابلۆقە بدرىن گۆيمان لى نىيە، گرنكى بە هیچ مەدە، ولات پتەو
و بەهێزە، گوئ بیست بووم كه داوايان لى كردووى بەعزى^۱ بدەى تا بخړیتە سەر
دیاربەكر و دیار پەبیعە، نەكەى ئەم كارە بكەیت! شەرەفولدهوله قەراوش هەولیدا تا
نەسرلدهوله بەعزى بداتى و نەیدایى، وتى ئەمە سنوورى نىوان دیاربەكر و دیار
پەبیعە، ئەمەش چونكه نىوانیان ناخۆش بوو، ئەگەر ناچار كراى شتىك بدەى ئەوا
قەلاى بالوسایان بدەى، كه قەلايەكى سەر سنوورى ولاتە، دەكەوێتە لای سەرەوێ
هەرماس^۲ كه بۆ نوسەبىن شۆر دەبێتەو، داواین سنوورى دیاربەكرە. بۆ بەیانى
ناسرلدهوله نوێنەرى بۆ سولتان پەوانە كردو وتى: مالى خۆم بە دەستەو نادەم و له
مولكى خۆم دەرنانچم.

مالم هەقە ئەو كەسەى ئەبو سالم پراوێژكار و پلاندانەر و خاوەن بۆچوونى بێت،
بىگومان: عاقیبهتى مال خرابوون و دەولەت ئاوابوونە.

^۱ - بەعزى: شارۆچكەيكی نىوان حمس و كەناراو، بەم شێوەیە ناوئراوه، بەلام پاستیكەى (بارىن)ە. (معجم البلدان ح ۱ ص ۶۷۲).

^۲ - هەرماس: پووبارێكە له نوسەبىن، له كانێك دەرەدەچپت كه شەش فەرسەخ له شارەكە دورە. (معجم البلدان ح ۴ ص ۹۶۲).

له سالی ۴۷۸ ک / ۱۰۸۷ ز شیخ ئه بولمه عالی جوینی^۱ کوچی دواپی کرد، ئه و له سالی ۴۱۹ ک / ۱۰۲۸ ز هاتبوه دنیاوه.

وتراوه: ماوهیه ک ئابلوقه له سه ر ولات به رده وام بوو، خزمه تکاریکی تاقمی سولتان به ناوی ئه لکعوباری له گه ل سهربازان بو به هانا هاتنی وه زیر هات، خه لک و سهرباز دابارین و ئابلوقه که له هه موو لایه کدا سه ختر بوو، یه که م شوینیک که چوونه ناوی نامه د بوو، زه عیم کوپی وه زیر له پوژی چوار شه م له مانگی سه فه ری سالی ۴۷۸ ک / ۱۰۸۷ ز دهستی به سه رداگرت، شه پ له سه ر میافارقین گه رم بوو، ئه لکعوباری تیرهاوینژیککی زوری له گه لدا بوون، به راده یه ک که پاریزه رانی سه ر شوره که نه یانده توانی به دیار بکه ون، تاوه ری ده روزه ی ناو شاریان پماند، شاره که به دهسته وه درا و ئه مه ش له شه وی سیشمه ی شه شی جه مادی یه که می سالی ۴۷۸ ک / ۱۰۸۷ ز پویدا. وتراوه سالی ۴۷۹ ک / ۱۰۸۸ ز هی یه که م راستره، وتراوه له شه شی جه مادی کو تایی پوژی شه ممه بوو. ئینجا چووه نیو شاری دهستی به سه رگه نجینه و پاره و پولی مالباتی مه پوان دا گرت، ئه بو سالمی گرت و ده سه لاتی پانا و هه موو دیار به کری خسته ژیر دهسته لاتی خوی و قه لای پیگه قایمه کان به دهسته وه دران و هه موو جیگایه کانی گرت، سهربازه کانیش بو لای سولتان گه رانه وه. میر جه بق به خو و به سی سه د سواره وه وه کو (شه منه) له ولا مایه وه، فه خرلده وه له پیگه ی زیاده^۲ (خه رتبه رت) ی بو بریه وه، هه ر به هی وی مایه وه و دوا ی خویشی بوو به لای مندا له کانی تا میر به لک کوپی به هرام کوپی ئه رتقی خسته ژیر دهستی خو یه وه، له ویه و بوو به هی میر داوود و کوپانی، تا ئیستاش له ژیر دهستی ئه و دایه. تا ئیستا کۆمه لیک له نه وه ی

^۱ - عبدالله لیک کوپی عبدالله کوپی یوسف نه بولمه عالی جوینی فیه زانی شافعی به (امام الحرمین) ناسراوه. له زانستی گوته کاری (علم الکلام) چه ند کتییکی داناوه، جوین شاریکه سه ر به نیسا پور. النجوم الزامه، شذرات الذهب، ابن الاثیر - پویداوه کانی سالی ۴۷۸ ک / ۱۰۸۷ - ابن خلکان ح ۲ ص ۲۴۱.

^۲ - پیگه ی زیاده: له خاکی ئه رمینیا که ئیستا به خه رتبه رت ناسراوه ده که وینه نیوان نامه د و مالا ئیه، له مه لاتییه نزیکه ره. (معجم البلدان ح ۲ ص ۲۷۶).

مىر جەبىق ماون كە لە حەسنىكىفان لە خەزمەتى كۆپانى فەخرلەين قرا ئەرسەلان كۆپى داووددان.

وتراو: مىر ناسردەولە مەنسور كاتى ھەوالى گرتنى ولاتى پىگەيى، سەرى كىوانى لى ۋەتەنگ ھات، ئىدى خۆشى و شادى كۆتايى ھات، ئەو لە قاپىيەى سولتان جۆرىك لە تەگبىر و بۆچوونى بىجى و ملنەدان و ناكۆكى لەگەل مىرەكان و سولتان و ياوەرانى لى ۋەشايەو، كە ھەر شايانى منداالانىش نەبوو، ھەتا لە ھىچ يەك لە ياوەرانىشى قبول نەدەكرا، ئۇبال بە ملم كۆتايى دەولەتان و فەوتانىان ئە ئاوا دەبى. كە ولاتى لە دەست سەند سولتان يەككى ناردە كنى و پىي وت: بېوانە لە قەرەبووى ولتەكەت چت دەوى تا بتدەمى، وتى: حەربەيەك لە سىنگم بدرى و لە پىشتم دەرچىت! بە سولتانىان پراگەياند: داواى حەربا^۱ دەكات، ئەو گوندەى بۆ بېيەو كە ناسراو بە حەربا و دەكەوئە سەروى بەغدا لە عىراقى، داھاتى ئەوى سى ھەزار دىنارى ئەمىرى بوو، چو لەوى ئاكنجى بوو تا (دەبى مەبەستى ۋەزىر بى) مەلىكشا مرد — بە ويستى خوا باسى دەكەين.

وتراو: مىر لە ميافارقىن جىگىر بوو، ھەموو ولات لە ژىر فەرمانى ئەودا بوو، دەستى بە دروستكردنەو ھى تاوھرى (باب الرىض) كرد كە لە كاتى ئابلۇقەدانى شاردا پماندبووى، پەرستگا (البىعە) بازەبىيەكەى مەسىحىيانى پوخاند، كە نزىك بوو لە دەروازەى رەبىز (باب الرىض). شوئىنە پوخاوەكانى شورەكەى ھەلچىنەو ۋە تاوھرى گەورە و دەروازەى رەبىزى بىنا كردهو، لىپرسراو و سەركارى لە ھەموو دياربەكر دانا، بەردەوام سەرانشى بۆ دەھات. خۆى لە ميافارقىن دادەنىشت و زەعىمى كۆرپىشى لە ئامەد بوو. جا ۋەزىر زەعىمولدەولە ئىبنولئەنبارى لە زىندان ئازاد كرد، كە ئەبو سالم بەندى كردبوو و ناردى بۆ حەسنىكفا، كە والىيەكى خەزمەتكارى بەناوى ياقوت لى بوو،

^۱ - حەربا، شارۆچكەيەكە لە ئەوپەرى دىجلە لە نىوان بەغدا و تكرىت. (معجم البلدان ج ۲ ص ۲۳۵).

باپیرم پەئیس ئەبولحەسەن^۱ عەلی کوپی ئەزەق چاودیری حەسەنکیفا بوو، وەزیر ئەوی دایە دەست باپیرم لە میافارقین و بۆ حەسەنکیفای برد و چەند پۆژی تێدا مایەو، بە وەزیر فەخرەدەولەیان وت: ئەو ئەبنوئەنباریە شارەزایە لە پارە و پوولی بەرەبابی مەروان، گەنجینەکانیان و چیان هەیە، ئەگەر ئازادت کرد لەوانە بەجێتە دەرگای سولتان و تێی بگەیەنێ چیت دەست کەوتوو، بۆیە مانەوی سودی نییە، جا بە دوا یاقوتی خزمەتکار و باپیرمی دا نارد و فەرمانی پێکردن، وەزیر ئەبی تاهیر بکوژن، باپیرم گەرایەو و لەگەڵی پێک هات و وتی: من دەیشارمەو و وا پیشان دەدەم، کە مردوو و کەس پێی نازانی، بەم شێوەیە نەخشەیان داڕشت، کە گەیشتە حەسەنکیفا و چەند پۆژیک وەزیر ئەبو تاهیر وای پیشاندا، کە نەخۆشە خەڵک و پزیشکان سەردانیان کرد، تا پۆژیکیان وا پیشاندا کە مردوو و جەنازیان هێناوە و خەڵک نوێژی لەسەر کرد، لە کێ دادوەر بە نوسراو سەلمێنرا کە وەزیر ئەبا تاهیر لە پۆژی ئەوەندەوی ئەوەندە کۆچی دوازی کردوو، نوێژی لەسەر کراوە و نێژراوە، نوویسنەدەیی کە شایستە لەو بارەو بۆ میافارقین و هەرەتر بۆ هەموو دیارە کر و دیارەبیە و بەغدا نێدرا و مردنی راگەیەندرا، لە هەموو ولات تا لە ئەسفەهانیش مردنی یەکلایەو، جا باپیرم و یاقوتی خزمەتکار تا فەخرەدەولە لەو ولات مابوو، وەزیر ئەبو تاهیریان شارەدێو، کە دواتر بە ویستی خوا باسی دەکەین.

وتراوە: وەزیر فەخرەدەولە لەو ولات جێگیر بوو لەگەڵ خەڵک باش بوو، بە تاییەتی بۆ خەڵکی میافارقین و پۆژی لێ گرتن و کارو بژێوی بۆ خەڵک دابین کرد، ژۆر شتی لەسەر هەلگرتن، لە میافارقین مایەو و خەزینەکانی مالی مەروانی لە هەموو توخم و هەموو جۆری بەردەست کرد، باپیرم لە حەسەنکیفا لە کێ ئامادە بوو، باریکی ژۆری بۆ ئامادە دەکرد، دەیدا بە دەستی چەند کەسێک کە متمانەیی پێ بوون، ئەوانیش لە پێی ئاوەو بۆ عەمیدلەولەیان لە بەغدا دەبرد کە وەزیری خەلیفە موقتەدێ بوو.

^۱ - بېوانه (مرآة الزمان) پەرداوەکانی سالی ۸۳۵/۹۶۱

گوښېستی باوکم بووم له بابی خوی ده گېړاپه وه - خوا لټيان خوښيټ - ده يگوت: وهختيکيان وهزير به دوايدا ناردم ومنيښ له هه سنکيافاوه گه شتمه لای، که چوومه ثوورئ سلاوم لټی کرد ووه لآمی سلاوه که ی دامه وه ووتی: علی ئه و جار بارت سوکه! جا ميژيکی بلورینی چټوه پينج بستی وئ دام، که پيچکه کانی هر بلور بوون و پينج پارچه ده فري گلينه ی بلور و جوتيک قابی بلور و سی سلسله و پلپله و پينج په رداخ بؤ خواردنه وه و شهر به و شهرابی و کلاجو که هه موویان بلور بوون و نه خش و نيگاريان له سهر هه لکه نرابوو، ده ست په نگیني ووه ستاکاريه کيان تيدا کرابوو که له وان جوانتر نه بينرابوو.

ئه و جار جامولکه يه کی زيږی بؤ هينا ده ري، که په رده که ی له سهر لآبرد و په موی له سهر هه لگرت، تيشکيکی وه کو تيشکی خور له جامولکه که ده رچوو شويته که ی پوناک کرده وه، ته سبيحي نه سرلده وله ی ده رهينا، که (۱۴۰) دانه مرواری بوو، هه ر دانه يه ک کيشه که ی مسقاليک قيرات زياتر يان که متر بوو، له ناوه پاستدا چيا^۱ ياقوته سوره که بوو، که مه ليک عه زيز کوړی بوه يهي بؤ نه سرلده وله ی هينابوو، (۱۰) دانه ياقوتي په نگا و په نگی تيدا بووه و (۱۰) دانه بلخش^۲ که له ويته يان نه بينرابوو، (۱۰) قاميشه زومردود که هه ر قاميشيک وه کو قامک و ابوو. وه زير ووتی: علی ئه مه هوی ويړانبوونی مالی بڼه مالهی مه پوان و له ده ستچوونی ولاتيان بوو، گوتم، ئه مه چؤن بووه گه وره م! ئه ويش وتی: که نه سرولده وله مرد به سولتانيان پراگه ياند، که پاره و پولیکی زور و بيشوماری له پاش به جيماوه. ته سبيحيکی به جي هيشتووه که ئاوا و ئاوايه، شمشيزيکی له دواي خوی به جي هيشتووه، که له موسکی ستاندووه و حوشتري له ت ده کات.

^۱ - (الجيل الياقوت الاخضر) هاتووه، به لام راستيه که ی (الجيل الياقوت الاحمر). (وه رگېږي).

^۲ - بلخش: گه ره ريکی له بلخسانه وه ده ميږي. پيشی ده لټين بدخشان.

سولتان نلب نرسه لان به دواى نیزامه دینی دا نارد و داواى شمشیر و ته سبجی لی ده کات، نیش شمشیریکی دیکه ی بۆ نارد، نه نیش شمشیره ی که داواى کردبوو له گه ل ملوانکه و که لوپه لی نایاب و دیاری به به ها، سوئندی خوارد که ته سبجکه ی نه بینیه و دیار نییه . که نیزامه دین کۆچی دواى کرد و میر ناسرله وله مه نسور جیی گرتوه، سولتان مه لیکشا داواى لی کرد شمشیر و ته سبجکه ی بۆ بنیریت، به لام نه سوئندی خوارد که نه بینیه یون، ده خوی رانه دی شتیک بۆ سولتان بنیری، دیناریک بکات، وا ریککه وت نوینه ره که ی هات و منیش له لای خواجا نیزامولمolk بووم، به هلم زانی و گوئیستی قسه کان بووم و زوریشم قسه کردن و جا سوپا ناماده کرا و به ره و ولات به پرخرا، وتم: نه ی گه وره م به ها که ی چه نده ؟ وتی: نه وه ی میر هندیکیان کۆن بوو و له پۆزانی وه زاره تم بۆ نه سرله وله من نه وه ی به ده ستم گیشتم چل و پینج پارچه بوو له گه ل هندی خشل به به های شه ست و پینج هزار دینار و هه موویم لیک دایه وه بیجگه له چیا یاقوته که بایی (۲۱۵) هزار دینار بوو، میر نه سرله وله بیست هزار دیناری له باتی چیا یاقوته که و قورئانیک دایه مه لیک عه زیزی بوه یه ی .

باپریم وتی: هه موویم برد و داکشیم به ره و هه سنکیفا، تا گه ی شتمه پیاویک له بنه ماله ی نه بی له قارب هه مووی و هرگرت و به ره و به غدا به ریکه وت و پیشکه شی عه میدله وله ی کرد .

وتراوه: فه خرله وله دهستی به سه رپاره کانی مالیاتی مه رواندا گرت، له مه و له وه ی که له نه بی سالمی پزشکیزانی ده سکه وت جگه له وه ی نه بو سالم بردبووی یان له کن خه لکی دانا بوو بری هزار هزار دیناری خشت بوو، بیجگه له قاپ و قاجاع و که لوپه لی نایاب و شتی دروستکراوی زیرین و زیوین و خشل که به هایه کی زوری هه یه .

فه خرله وله له میافارقین مایه وه و ولات بۆ ماوه ی دوو سالان له ژیر فرمانی ویدا بوو، ئینجا سولتان داواى کرد، به لام بی فرمانی نه وی کرد و خه یالی یاخیبوون له که له ی دا و خه لکی شاری سوئند دا پشتگیری بکن، به لام په شیمان بووه و بینى نه مه ی بۆ

سهر ناگړيت، چونكه عهמידولدهوله وهزيرى خهليفه، ئيدى خوى هينا و برد تا عهמידولدهوله له وهزارهت لادرا.

له پوژى دوو شه ممه ۲۳ى جه مادی يه كه مى سالى ۴۷۸ ك / ۱۰۸۷ ز گه يشته ميافارقين^۱ ماويه ك له وى مايه وه، فخرولدهوله ديري عيادی كردبووه مزگوت، به لام مه سيحیانی ميافارقين سى هه زار دیناری نه رمانوسیان پى به خشى و كرده وه دیر، جا وهزير فخرولدهوله چووه خزمه تی سولتان، به سولتانان پاگه ياند فخرولدهوله پاره يه كى زوری له خه زینه كانی مالى مه پوان بو خوى ماشيوته وه و خواجا نيزامولموك پى زهنگين بووه، سولتان دياربه كرى به عهמיד قه وامولدين ئه بى على به لخی سپارد، به ريكهوت تا گه يشته ولات و ده سستی كهوت و له سالى ۴۸۲ ك / ۱۰۹۱۰ ز چووه ناوى.

له ده سخته تی داوود ئه بى به كر كوپى سه ده قه بينيومه، كه عهמיד ئه بى على له زيلحيجه ی سالى ۴۷۹ ك / ۱۰۸۸ چووه ميافارقين، سولتان به ره و به غدا پوښت و فخرولدهوله ی كوپى جه هيرى له سهر كار لا برد. له زيلقيعه دى سالى ۴۷۹ ك / ۱۰۸۸ ز سولتان مه ليكشا موسلى له ژير ده سستی مير ئيبراهيم كوپى قوره يش هينا يه دهر و دايه ده ست عهמידولموك، كه به چاكرين شيواز خه لكى به پړوه برد، فيقه زانكى باش بوو و هه موو پوژيك بو وانه و تنه وه له به ره به يانی زوو تا چپشته نكاو يكي درهنگ داده نيشت، ئه و جا ده چو كاروبارى ده سولات و تا كاتى عه سر خه لك و ديوانى به پړوه ده برد، خه لك كه سيان وه كو وى نه ديپوو. دادوهر و چاكه خواز بوو بو خه لك، له نه جامى دادپه روه ريتى وى پوژانى به پوژه كای نيزامه دين ده چوپنرا له بابته كاری چاكه و نارخه يانبوونى خه لك له سهر پاره و پوليان و پيز و حورمه ت گرتيان.

وتراوه: شه ويكيان له كوڅك خه وتبوو، له كاتى به ره به يانيدا گويي سستی دهنگى زهنگى كلپسه بوو. وتى: ئه مه چييه؟ پييان گوت: ئه مه ديري عياده له سه روى

^۱ - واته فخرولدهوله بن جه مير.

کټوډه‌کویه. که به‌یانی داهات له‌گه‌ل خه‌لکدا بۆوه و وتی: له ولاتی موسلماناندا زه‌نگی ناقوسمان له‌سه‌ر سه‌ری لی دهری، دیاره ئیمه له قوسته‌نتینییه‌ن، وتیان: ئه‌ی گه‌وره‌مان ئه‌وه جارێکیان کرابوو مزگه‌وت و مه‌سیحیه‌کان کردیان‌وه دیر، قهرمانیدا له جیگای کوشتارگای قوربانی مه‌سیحیان له دیره‌که‌دا میحراب دروستیکریت و کرایه مزگه‌وت و ناوړا مزگه‌وتی فته‌ج، جا مه‌سیحیه‌کان کۆبوونه‌وه و په‌نجا هه‌زار دیناریان پیشکesh کرد، لی وهرنه‌گرتن، تا ئیستا مزگه‌وته‌که وه‌کو خۆی ماوه‌ته‌وه. که کردی به مزگه‌وت هه‌رچی په‌یوه‌ندی به وه‌قفه‌وه هه‌بوو بۆی دانا و زه‌ویه‌کانی (باروماری) بۆ برپه‌وه، که تا ئیستا به‌ده‌ستی جوتیاره‌کانیه‌ویه و هه‌ر بۆیان ماوه‌ته‌وه، له سه‌حنه‌که‌دا میحرابیگ و جینوئێژکی دروست کردوه له لای قیبه‌لہ پرا برپه‌وه.

وتراوه: عه‌مید ئه‌بو عه‌لی له ولاتدا مایه‌وه و له‌گه‌ل خه‌لکیدا چاک بوو، له‌گه‌ل که‌سدا به بی شه‌رعی نه‌جولاوه‌ته‌وه، وا پێککه‌وت که والیه‌ک له‌سه‌ر ئه‌رزهن دانرابوو، پیاویگ به‌ناوی بستی که خه‌لکی شاری بست بوو، زوئمی له خه‌لکی ئه‌رزهن کرد، موئگ و مال و پارهیانی ده‌ست به‌سه‌رداگرتن و لیتی زه‌وت کردن، خه‌لکی ئه‌رزهن چوونه قاپیه‌ی سولتان و شکایه‌تیان لیتی کرد، خه‌لکی میافارقین مه‌یلیان له وه‌زیر فه‌خرونده‌وله کوپی جه‌هیر هه‌بوو، که له‌گه‌لیان چاک بوو، بۆیه کۆمه‌له خه‌لکیکی میافارقین بۆ کن سولتان پێکه‌وتن له‌وانه: میر ئه‌بو هه‌یجا، په‌ئیس ئه‌بو عه‌بدولا کوپی موسه‌ک، کوپی غالب، قازی ئه‌بو به‌کر کوپی سه‌ده‌قه، قازی ئه‌بولقاسم کوپی نه‌باته، باپیرم په‌ئیس ئه‌بو حه‌سه‌ن کوپی ئه‌زه‌رق. نا‌ره‌حه‌تی خۆیان به‌رامبه‌ر عه‌مید ئه‌بی عه‌لی نیشاندا، سولتان وتی: لای نا‌به‌م، دادوهر ئاماده بوو خواجه پیتی گوت: ئه‌ی گه‌وره‌مان پیاوه‌که بابایه‌کی چاکه، به‌لام خه‌لک لیتی بیزار بوون و نارانه‌ن چی ده‌بی‌ت و ئیمه نزیکین له سه‌ناسنه و فره‌مانیش له تۆوه‌یه، وا پێککه‌وت که ئه‌ل‌په‌ئیس ئه‌بو عه‌بدولا کوپی موسه‌ک له مالی سولتان که‌وته ناکۆکی له‌گه‌ل شیخ ئه‌بو عه‌بدولا کوپی زیدان، سولتان وتی: ئه‌م غه‌لبه‌ غه‌لبه‌ چییه؟ خواجه وتی: گه‌وره‌مان ئه‌مانه خه‌لکی

دیاربه کرن، غه لېبانه له سهر عمید نه بی علی، سولتان وتی: له سهریان لا ده چیت، جا لبرا. وه زیر نه بو تاهیر کوپی نه نیاری له دهروازه ی سولتاندا بوو، له گه ل خواجه پښککهوت و خواجه کاروباری دیاربه کری بهو سپارد، که فخرولده وله چووه کن دهروازه ی سولتان و عمید نه بو. علی کاری ولاتی گرتو دهست، پایه به رزی ماقول نه بو غه نایم کوپی نه نیاری برای وه زیر گه یشته خزمه تی سولتان، داوای له فخرولده وله کرد، که براک ی نازاد بکات، وه زیر وتی: نه و کوچی دواپی کردووه، وتی: به لگه ت چیه؟ وتی: نه م کونوسه یه، جا نووسینیکی دهرهینا- مردنه کی - دهریده خا هه تا له نه سفه هانیش متمانه ی پیکراوه و جیگیر بووه، وتی: براک م له ژياندايه و له هه سنکیفا زیندانییه. جا سولتان و خواجه به دواپاندا نارد و ناماده یان کرد و ماوه یه که له نه سفه هان مایه وه تا وه کو نه میر نه بی علی لبرا، جا ولات درایه دهست وه زیر نه بی تاهیر کوپی نه نیاری و واژوی بو کرا. به پښککهوت و بو ماوه ی نو پوژان فرمانه کی پی بوو.

وتراوه: وه زیر عمید نه لده وله که له کن سولتان بوو، له گه ل خواجه نیزامه دین پښککهوت، که ولاتی دیاربه کری بو ماوه ی سی سال به هه زار هه زار دینار پی بدریت، خه واجه و سولتان قهرمانیان به خه لکی دیاربه کړ دا، که هاوپي له گه ل عمید نه لده وله بچنه وه بو مالله کانیان و ده هه زار درهم می بو خه رجیان برپاردرا، هی فارقیه کان چوار هه زار درهم بوو، کوپووته وه و وتیان: له مه هیچمان دهست ناکه وئ، سهرکرده و گه وره کان بو خویانی هه لده گرن، جگه له وان کهس هیچی پی نابپی، وا باشه داوا له سولتان بکهین، که یاجی سهر پتیوار و خه لکی شاری هه لگړئ، چونکه هه رچی له شار و په زو میوه جات و سه وره و پاقله مه تی زهویه کان دهست ده که وئ هه مووی پیتاکی له سهر بوو. هه روا له سهر خه لوژ و چیلکهش هه موو خه لکی تاییه ت و گشتی به هه ژار و ده وله مهنده وه تیدا به شدار بیون، سهرجه م خه لکی ده گرتوه له باره ی لابردنیه وه دواپان له سولتان کرد، نه ویش له سهری لابردن و هه تا نیستا هه ر وایه. باقی

ناوچه‌کانی دیکه چیان بۆ دانراوه ئه‌وه‌یان وه‌رگرت و سه‌رکرده و گه‌وره پیاوان
 هه‌موویان لرف دا و هیچیان له‌سه‌ر لاته‌چوو، ئه‌و باجانه له‌هه‌موو دیاربه‌کر له‌ئامه‌د و
 جه‌زیره و شوینانی دیکه هه‌تا ئیستا هه‌ر ماون.

وتراوه: سالی ۴۸۲ ک / ۱۰۹۰ ز سوپای میسری عه‌سقه‌لان له‌چنگ ده‌سه‌لآتدارانی
 ده‌ردیئی.

وتراوه: عه‌میدوله‌له‌هات و گه‌یشته ولات و چووه میافارقین، له‌پۆژی چوار
 شه‌مه‌ی (۱۶) ی زیل‌قیعه‌ی سالی ۴۸۲ ک / ۱۰۹۰ ز کاری ویی پیکه‌ست و لیی جیگیر
 بوو، پاره و داهااتی هه‌موو دیاربه‌کری وه‌رگرت و له‌گه‌ل خه‌لکی باش بوو و چاودیژی
 کردن و بژیویی و کارو فه‌رمانی بۆ دابین کردن، خیزانه‌کی زبیده^۱ کچی نیزامولمولک
 له‌کۆشکی میافارقین له‌گه‌لیدا بوو، ئه‌و هه‌لگیراوانه‌ی فه‌خرله‌وله‌ی باوکی به‌ده‌ست
 که‌وت، که له‌دیاربه‌کر بوون، هۆکاری وه‌ده‌ستگرتنی ته‌نیا بۆ ده‌ستکه‌وتی ئه‌و
 هه‌لگیراوانه‌ی فه‌خرله‌وله‌بوو له‌دیاربه‌کر.

وتراوه: پێش ده‌رچوونی عه‌میدوله‌وله‌له‌ئه‌سه‌فه‌هان، وه‌زیر فه‌خروده‌وله‌ی
 له‌سه‌ر دیارپه‌بیعه‌دانا و ئه‌ویش چووه وی، یه‌که‌م شوین که چووه ناوی نسه‌بین
 بوو، که له‌مانگی په‌مه‌زانی سالی ۴۸۲ ک / ۱۰۹۰ ز داگیری کرد، جا موسل و سنجار^۲ و
 په‌حبه و خابور^۳ و سه‌روی دیارپه‌بیعه‌ی هه‌موو گرت، له‌سه‌ر هه‌موو مینه‌ره‌کان و تازی
 بۆ خوینرایه‌وه و که‌وتنه ژێر فه‌رمانپه‌ویه‌تییه‌وه، به‌م شتیه‌یه‌ مایه‌وه تا مانگی

^۱ - دانه‌رباس ده‌کات که زبیده خیزانی عه‌میدوله‌وله‌له‌سالی ۴۸۲ ک / ۱۰۹۰ ز کۆچی دوابی کردوه، به‌لام له‌سالی
 ۴۷۰ ک / ۱۰۷۹ ز کۆچی دوابی کردوه، هه‌روه‌له (تاریخ دولة آل سلجوق و ابن الاثیر ح ۱۰ ص ۷۴ و النجوم الزاهرة ح ۵
 ص ۱۰۶ و المنتظم) له‌په‌واده‌کانی سالی ۴۷۰ ک / ۱۰۷۹ ز.

^۲ - سنجار: شاریکی به‌ناویانگه له‌جه‌زیره له‌نیوان وی و موسل سێ پۆژه. و تراوه که سولتان سه‌نجر کوری مه‌لیکشا
 کوری ئه‌لب نه‌رسلان کوری سه‌لجوق تیایدا له‌دایک بووه و به‌ناوی ویوه ناوئراوه. (معجم البلدان ح ۳ ص ۲۵۸).

^۳ - خابور: ناوی په‌ڕوپاریکه له‌نیوان په‌شموه‌لین (سه‌رکانی) و فورات له‌خاکی جه‌زیره، ویلایه‌تیکی فراوانه و شاهه‌دانی
 زۆری تیایدا له‌قرقیسیا و ماکسین و مه‌جده‌ل و عه‌ریان، بنه‌چه‌ی ئه‌م په‌ڕوپاره له‌کانیاوه‌کانی سه‌رکانییه (معجم البلدان

په جبه سالی ۴۸۳ ک / ۱۰۹۱ ز و له موسل کۆچی دواپی کرد و جه نازه که، میرانی عقیلی هه لیا نگر و له گردی توب^۱ له ده روزه ی موسل له به رهی لای دیجله نیژراوه و گۆره که شی تا نیستا له وێیه .

وتراوه: عه میدوله له ولاتدا مایه وه تا کۆتایی سالی ۴۸۴ ک / ۱۰۹۲ ز و جا له ده رباری سولتانه وه داوا کرا و وێپای قازی ئه بو به کر کوپی سه ده ده قازی ئه بو قاسم کوپی نه باته، کوپه که ی عه له مه دین ئه بو حه سه ن و باپیرم ئین ئه زره ق و ئین موسه ک و کۆمه لێک له میافارقین پۆیشتن، باپیرم قه لای ئه رزه نی به چاودیری ویلایه ته وه پێ سپێردرابوو، به درێژی مانه وه ی عه میدوله له ولاتدا، هه ر له وێرا پۆیشت عه میدوله له له پێگه دا پێزی گرتن و له گه لیا ندا باش بوو، تا گه یشتنه ده ربار له ئه سفه هان، ماوه یه ک مانه وه، ئه بو به کر کوپی سه ده ده قه له گه ل زانا موشه ته ب له خویندنگای ئه سفه هان به رامبه رکێ (مناظره) ی کرد و پایه یه کی به رزی به ده ست هێنا. عه میدوله له به یاه وه ی فارقیه کان به ره و به غدا به پێکه وت، که گه یشت دایه زاندن و پێزی لێنان، دپای چه ند پۆژیکی که م عه میدوله وه وه زاره تی خه لیفه موقته دی بو جاری دووه م وه رگرت و فارقیه کان ئاماده ی کۆشکی خه لافه ت بوون و پێش خه لکی دیکه ی خسته ئینجا چه ند پۆژیک مانه وه پۆشاکیان پێ به خشر، گه پاندنیه وه میافارقین.

عه میدوله له کاتی چوونه ده ره وه ی له ولات، ئه لکافی برای تا مانگی په مه زانی به سه ر ولاته وه دانابوو، که ئه بوله ره کات کوپی جه هیره له میافارقین، که بچوکتین براکانیه تی. ئه لکافی تا مانگی په مه زانی سالی ۴۸۵ ک / ۱۰۹۳ ز له ولات مایه وه، جا بو لای سولتان بانگ کراو له میافارقینه وه چی پاره و پولی ده ست که وتبو و بردی و چوو ه کن سولتان له به غدایی و ئه بو حه سه نی کوپی له میافارقین به سه ره موو

^۱ - گردی توب: شوپنیکه له به رامبه ر شاری موسل و له پۆژه لاتی دیجله به نهینه واوه به ستراره. (معجم البلدان ج ۱ ص

دیاربهره و جهیشت، که کافی گیشته موسل گوئیستی مردنی سولتان مهلیکشا بوو، مردنکه کش له شه والی سالی ۸۵۴ ک / ۱۰۹۳ ز بوو له به غدا دهرمان و کرابوو.^۱ مردو به ره و نه سفه هان به پیکرا و نیژا، دوی ئو به رکیارق کوپی سه لته نه تی وه رگرت و ناز ناوی شه هابولده وله^۲ بوو، و تاری له به غدا بۆ خوینترایه وه، دادوهر و خیرخواز بوو، که م نه زیه تی خه لکی ده دا، خه لیغه موخته دی پۆشاک پی به خشی، له سه لته نه ت جیگیر بوو، سولتان مهلیکشا له م سالدها به ره و به غدا پویشته، له مانگی پره مه زانی هه مان سالده له ریگی باتنیه دا^۳ نه مانه خواجه نیزامه دین نه بو حه سه ن کوپی ئیسحاقیان کوشته. سولتان چووه به غدا و له شه وال کوچی دوی کرد. ته رکان خاتوون^۴ فه رمانه وایی دایه مه حمودی کوپی، جا گیشته نه سفه هان، (به رکیارق) بۆ هاته ده ری و فه رمانه وایه تی گرتنه ده ست، دوی چاوی مه حمودی برای که بچوک بوو کویر کردن.

وتراوه: هه والی مردنی سولتان گیشته میافارقین و خه لک شیوان و تیک قه وشانه وه و ناکۆک بوون، نه بو حه سه ن کوپی نه لکافی له کۆشک هاته خواریو چووه خانووی عه جه میه، من نه و نه بو حه سه نی نه کافیه م له به غدایی له سالی ۵۴۳ ک / ۱۱۴۰ ز بینیه، پیایوکی که له گه ت بوو سه ر و پشی ماش و برنجی بوو، ته نکه پدینیکی هه بوو، که خه لک ناکۆک بوون، پیکه و تن که بینیره کن سولتان به رکیارق و داوی لی بکن بیته، نووسیووین، نه م ولاته هی بابه و جگه له ئیه که سیکی

^۱ - له راستیدا سولتان مهلیکشا به دهستی حه شیشیه کان (باطنیکن) کوژراوه. (وه رگرت).

^۲ - له (البدایه و النهایه و النجوم الزامره) له پووداوه کانی سالی ۴۹۸ ک / ۱۱۰۴۸ (ن) ناز ناوی به رکیارق "روکن نه لده وله" یه. له "شذرات الذهب" پووداوی هه مان سال و (ابن خلکان ح ۱ ص ۲۴۲) ناز ناوه کی (روکن نه لدین) ه.

^۳ - له (مرآة الزمان) پسته که ته وای نییه له پووداوه کانی سالی ۴۸۵ ک / ۱۰۹۳ ز داها توه: "... پیایوکی دیله می له باتنیه کان هه لی کوتایه سه ری".

^۴ - له (البنداری ص ۶۷) و (ابن الاثیر) پووداوه کانی سالی ۴۸۵ ک / ۱۰۹۳ ز و (البدایه و النهایه) له پووداوه کانی سالی ۴۸۷ ک / ۱۰۹۵ به (خاتوون ته رکیان شا) ها توه.

ديمان ناوټ، جا يان بۆ خۆت وهره وهريگره، يان كه سيك بنيره ته سليمي كهين و ئيمه و لاتمان بۆ ئيوه پاراستوه، به لام ئه و ماوه ي نه بوو بيت و وهريگر، به لام په يمانى ناماده بوونى پيدان، كار دريژه ي كيشا خه لك كۆبوونه وه ووايان به باشتري زانى، كه يه كيك دابنريټ له كۆشك دابنيشيت بۆ پاراستنى ولات. له سه ردياريكردنى ئه بى سالم يه حيا كوپى حه سه ن كوپى ميحوهر پيكيكه وتن، قازى و كۆمه ليك له پياوماقولا ن ده ستيان بۆ به سنگه وه دهنه و به گويزه ي پاي ئه ويان ده كرد، هيتايان و برياره كه يان پي گوت، ئه و په تى كرده وه، گوتيان هه ر ده بي پاراستنى ولاتى سولتان وه نه ستوگرى، كليله كانى شاريان وي داو له تاوهرى شادا بى په زامه ندى خۆى دانيشت، ماوه يه ك خه لك ئاوا مانه وه و دريژه ي كيشا و سولتان يا جيگره كه ي نه گه يشته ئه م ولاته، خه لك تيك گيران و تيك چرزان. جا كۆمه ليك گوتيان داواى ناسرله وله مه سور كوپى مه پوان ده كه ين بۆ ئه م كاره، كه سولتان مه ليكشا مرد، ئه و له دىي حه ربا له عيراق بوو، ناسرله وله چووه جه زيره و گرتى و فه رمانپوايه تى گيړا و تيايدا مايه وه، هه ندئ له خه لك سوور بوون له سه ر ولات خستنه بن ده ستي، به لام خه لك رقيان له فه رمانپه وايي بنه ماله ي مه پوان ده بووه، چونكه هه مو چاكه و پيز و خۆشيه كيان له ده وله تى سولتان و دادپه روه رى كوپى جه هيردا چنگ كه وتبوو، بويه ئه مه يان پي ناخۆش بوو.

ئيبين ئه سه د^۱ له ميا فارقين پياويكى شاعير و ئه ديب بوو، خيځخواز و خه لكى هه بوو، پي گه يشتن و كۆمه ليك له خه لكى بازاږي و هه رچى و په رچى و هه رزه و نه زانى لى كۆبوونه وه له ده وري شار ده سووپايه وه و ناگادارى شوره ي شار ده بوو، كار

^۱ - نازانري ئه م قسه يى فارقى له چ قه ناعه تيكيه وه سه رچاوه ي گرتوه. چونكه خۆشى و دادپه روه رى و نه نايى سه رده مى ده وله تى مه پوانى مگه ر هه ر ته نها خودى زانياريه كانى پيشوتري فارقى گه واهيده ر بى دهنه به هيچ پيودانگيك شاياني به راورد نيبه له گه ل سه رده مى سه لجوځى. (وه ريگي).

^۲ - حه سه ن كوپى ئه سه د ئه بو نه سري فارقى شاعيري ناسراو، كه په وان بيژ و زانا و ليها توو بوو له زمان و نه ده ب، له سالى ۸۷۷ ك / كۆچى دوايى كردنوه. (النجوم الزاهره ج ۵ ص ۱۴۰).

دریژە ی کیشا و سولتان کەسیکی لە لایەن خۆیەوه نەنارد، سولتان تاجولەهولە تەش کۆپی ئەلب ئەرسەلان هەموو شام و کەناراوەکانی لە سەر دەمی مەلیکشای برای گرتبوو دەست، لە ساڵی ٤٧٣ ک / ١٠٨٢ ز دیمەشقی بەر دەست کرد و لە دەستی ئەقسیس هێتایە دەری و حەلب و هەموو شامی گرتە دەست. کە گوێبیستی هەوالی مردنی مەلیکشای براکە ی بوو، لە شامەوه بەرەو پەرقە و خابور و پەحبا بە پێکەوت و هەموو ئەم ناوچانەی گرتە دەست. جا بەرەو نووسەبێن چوو ئابلقە ی دا، پووبەپووی عەرەبان بۆوه، سەربازانی دیار پەبیعی شکاند و بەسەر هەندێک لە میرانی عەرەبدا سەرکەوت، لەبەر چاوی وی بیست میری دیل کوژران. لەوانە: میر ئیبراهیم کۆپی قورەیش کۆپی موقەلەد برای شەرەفولەهولە موسلیم کۆپی قورەیش و میر حوسین کۆپی نەسرلەهولە کۆپی مەپوان و کۆمەلێک لە گەرە پیاوان و میرانی عەرەب. لە دەروازە ی نووسەبێن دایکوتاو گەمارۆی دا، تا چوو ناوی خەلکیکی ژۆری کوشت.

وتراو: ئینجا بە زەهیری شمشیر چوو ناوی و خەلکیکی بێشۆماری لی کوشت و هەموو شاری تالان کرد و خەلکی تەپەسەر و دەستبەسەر کرد و ئەو ی بەسەر خەلکی نووسەبێندا هات بەسەر کافرانی شدا نەهاتوو، کە کاریش لەسەر میافارقین لە ساڵی ٤٨٥ ک / ١٠٩٢ ز دریژە ی کیشا و کەسیک لە لای سولتانەوه نەهات. خەلک لە مزگەوتی کۆبۆنەوه یان کرد و پێکەوتن لەسەر چوونی قازی ئەبوبەکر کۆپی سەدەقە، شیخ ئەبو سالم کۆپی میحوەر، ئیبن زیدان، ئیبن موساعید، ئیبن بەلک و کۆمەلێکی وی دی و شیخ ئەبو حەسەن عەلی کۆپی میحوەر لە شوینی باوکی لە کۆشک دانراو کلیلەکانی شاریشی لەکن بوو، جا ئەوانی تر بەرەو نووسەبێن پۆیشتن بۆ لای سولتان تاجولەهولە، چوونە لای و پێزی لێنان و پایەداری کردن و مانەوه ی بۆ مەیسەر کردن، وتیان: شارمان بۆ ئیوه پاراستوو و کەس لە لایەن سولتانەوه نەهاتوو و تۆش برای ئەویت و لە خەلک لە پێشتی و بێجگە لە ئیوه کەسی ترمان ناوێت، وتی: چەند پوژێک ئارام بگرن و پێکەوه دەپۆین، جا مانەوه.

مىر ناسرلەدولە مەنسور كۆپى مەپوان كە لە عىراقەو بەرەو جەزىرە ھەلگشابوو، بەردەستى كۆردبوو - ھەك باسماڭ كۆردوو - لەوئى ماىەو ھەگوئىيىستى ھەوالى ميافارقىن بوو، بە شىخ ئەبى نەسر كۆپى ئەسەدى ئەدىب و شاعىرى ناسراوى شارى ميافارقىنى راگەياندا، كە مەبەستى دەستگرتنى ميافارقىنە و خۆى لى نىك كۆردەو ھە دلى نەرم كۆرد، ئەوئىش قايل بوو و داواى كۆرد، وا پىككەوتبوو گەورە پىاو و دەمپراستانى ميافارقىن لەوئى نەبوون، ناسرەدولە لە سەرەتاي سالى ۴۸۶ ك / ۱۰۹۴ ز گەيشتە ميافارقىن و ئىبن ئەسەد شارەكەى بەو سپارد، ئەوئىش ئىبنو ئەسەدى كۆردە ھەزىرى خۆى و نازناوى كۆردە مەلەدولە، جا شىخ ئەبولھەسەن كۆپى مەحوەر لە تاوھرى شا ھاتە خوار و لەگەل مىردا كۆبۆو ھەوئىش لە پاراستنى گيان و سامانىان دلىاي كۆردەو، شىخ ئەبولھەسەن بە داواى قازى و باوكى و كۆمەلەكە بەرەو ئامەد پۆيشت، تا لەوئىو بچىتە نوسەيىبن، لەو كاتەدا تاجولەدولە گەيشتە ئامەد و گرتى، چەند پۆژىكى كەم تىدا ماىەو ھەگەيشتە ميافارقىن، لە سەرەوئى تەپۆلكەى باقوسى دابەزى و خەلگىكى زۆرى لەگەلدا بوو، بەرەو شار بەپىكەوتن و پەيامى بۆ ناردن و ترساندن بەوئى كە چى بەسەر خەلگى نەسەيىبىندا ھاتو، كە دەنگى داوھتەو، جا سولتان سوار بوو لە تەپۆلكەكە ھاتە خواری و پىشپەوى كۆرد و چو ھە تاوھرى ھەلى كۆپى ھەب، كە خەلگ دىتيان ھەموو لىكرا ھاواريان كۆرد و ولاتيان تەسلىمى وى كۆرد، ئەوئىش ئەوئى پۆژى لە مانگى رەبەبىيە كەمى سالى ۴۸۶ ك / ۱۰۹۵ ز چو ھە نىو شار و مىر مەنسور لە دەرۋازەى ھو ھە چو دەرئى و لە چادىرگەى ئەبو لىنەجم ھەزىرى سولتان گىرسايەو ھە پەناى بۆردە بەر مىرى پەردەدار، ماوھى ئەو ھوكمەى داوى پىنج مانگ بوو.

^۱ - لە بىنەرەتدا ئاوا نووسراو ھە (ب) بەپەپى ۱۸۰ و (مارش) بەر پەپى ۱۹۷ ھاتو ھە (چۆ نىو چادىرگەى مىرى پەردەدار و ھەزىر ئەبو نەجم) و لە (مرآة الزمان) پوودا ھەكەنى سالى ۴۸۷ ك / ۱۰۹۵ ز ھاتو ھە (پەناى بۆردە بەر ھەزىرى سولتان ئەبو نەجم، ئەوئىش پەناى دا).

سولتان لە میافارقین جێگیر بوو، لە گەڵ خەڵکە کە دا باش و دادپەرۆەر بوو، باجەکانی پیتاک و دەیهک و بەشی و تیچوونی و هەموو تەگەرەکانی لە سەر هەلگرتن و خەڵک لە گەڵ وی بە خۆشی دەیان گوزەراند، جویە ئێتڵەسی و میزەر و کەوا و ئیستری بەزین و جەلەو و پێشکەشی قازی ئەبو بە کرکرد و جگە لە زەویەکانی خۆی (قلوفج) یشی دای، پۆشاکێ بە هەمووان بەخشی و مولک و مالهەکانی لە بەر چاو گرتن و نقد چاکە ی لە گەڵدا کردن.

وتراوه: پێشگرتنی ناوچە کە ناردیە دووی هەریەکە لە ئەلکافی کوپی جەهیر و وزیر ئەبو تاهیری کوپی ئەنباری، بۆ ئەوێ هەریکیان زوو گەیشت بیکا بە وزیر، ئەلکافی کوپی جەهیر پێشتر گەیشت و کرایە وزیر، پاش چەند پۆژیک ئەبو تاهیر گەیشتە جێ، بەلام وەزارەتی لە دەست دا. کە میافارقینی تەسلیم کرا و ئەویش پێکیخستەو، کۆلەبەن (مملوک) یکی لە کۆشک دانا نێوی تەغەکین بوو.^۱

وتراوه: ئەوجا سولتان سەربازی کۆکردنەو و بەزائی فەرمانرەوای پەها و ئاقسنگری فەرمانرەوای حەلب و یەرغرسخانێ ئێتتاکیهی لە گەڵ خۆی برد. ئەوانە پیاوی سولتان مەلەک شابوون و ئەو ناوچانەیان لە بن دەست بوو.

کە مەلەک شا مرد تاج ل دەوله لە دیمەشق وەدەرکەوت، ئەوانەش لە خزمەتیدا بوون، کە دیاربەکر و ناوچەکانی دیکە ی گرت. جا سەربازی کۆکردنەو و سوپای دەنگ دا و بە نیازی پووبەپووبوونەوێ سولتان برکیارق ماوێهەک لە حەپان مایەو.

وتراوه: کە سولتان فەرمانرەوایی میافارقینی گرتە دەست، ئێینو ئەسەد شکستی هێنا و ماوێهەک خۆی شار دەو، جا لە حەپان چوو کە سولتان و کە گەیشتنە کەنی بە هۆنراوێهەکی سەرسوڕهێنەر ستایشی کرد، بەیتیکێ هۆنراوێهەکی بوو بە بەلای سەری کە ئەمە بوو:

^۱ - میرزەمیرەدین ئەبو مەنسور تەغەکین کوپی عەبدوللا، ئەتابەکی فەرماندە ی شام و کۆد. بەین تاج الدولە لە سالچی ۵۲۲ ک/ ۱۱۲۹ مریو. (النجوم الزاهرة، ج ۵ ص ۲۳۴).

حه‌له ب پیلۆمی پڕ ئاو کردم و دبیاراند
حه‌رانیشت گهرمایی کوشتنی پیم گه‌یاند^۱
وتراوه: وتی: حه‌رانیشت به گهرمی تاسه.

که چاوی به سولتان کهوت و هۆنراوه‌که‌ی بۆ وت و پای لی بوو، خه‌لکیش
شيعره‌که‌یان پى خوش بوو، هه‌ندى له ئاماده‌بووان وتیان: ئه‌ی گه‌وره‌مان، ئه‌مه
ده‌ناسیت؟ وتی: ئه‌وه کێه؟ وتیان: ئه‌وه بوو که له میافارقین مابۆوه و پانه‌وه‌ستا،
تا تق‌هاتیت و خۆی به‌سه‌ر پای خه‌لکیدا زال کردبوو، فه‌رمانی دا و هه‌رچی و په‌رچی و
نه‌زانی کۆکردنه‌وه و داوای کوپی مه‌پوانی کرد و میافارقینی به‌و سپارد، جا بپاریدا له
ملی بدریت، له حه‌پان له ساڵی ۴۸۷ ک / ۱۰۹۵ ز کوژرا.

وتراوه: له ساڵی ۴۸۸ / ۱۰۹۶ ز هه‌راو هۆسه‌ی ئامه‌د له دژی جیگیرى ته‌غه‌کین
سه‌ری هه‌لدا، دژی ئه‌و جولانه‌وه، ته‌غه‌کین ئابلقه‌یدا و کۆمه‌لیکی کوشت و
کۆمه‌لیکیشی به‌دارى وه هه‌لواسین، ئامه‌د هه‌ر له ژێر فه‌رمانه‌وه‌ی تاجوله‌وله
مایه‌وه، دواى ئه‌و که‌وته ده‌ست شاده‌قاق، ئینجا بۆ میر یه‌نال، دواى بۆ میر
فه‌خرله‌وله ئیبراهیم و له ژێر ده‌ستی ئه‌و و کوپانیدا مایه‌وه تاوه‌کو ئیستا.

وتراوه: وه‌زیر ئه‌بو تاهیر کوپی ئه‌نباری له میافارقین مایه‌وه، هه‌موو کاریکی پى
سپێردابوو، که هه‌والی کوژرانی ئیبنو ئه‌سه‌دی پى گه‌یشت دلگران بوو، نا‌په‌زایی
ده‌ره‌پى، له (۱۴) زیلقیه‌ده‌ی ساڵی ۴۸۷ ک / ۱۰۹۵ ز له میافارقینه‌وه چوو بۆ هتاخ و
له‌وئ مایه‌وه، ئه‌بولقاسمی کوپه‌ گه‌وره‌ی و کوپه‌که‌ی دیکه‌ی ئه‌بو سه‌عد، ئه‌بو
عه‌بدولا محمه‌د کوپی سه‌دیدى بزازای له‌گه‌ل بوو. برای له میافارقین دواکه‌وت
ته‌غه‌کین گرتی، وه‌زیر ماوه‌یه‌ک له هه‌تاخ مایه‌وه و ئینجا له‌وئ پۆیشت، سولتان به
دوایدا نارد و هه‌ره‌شه‌ی لی ده‌کرد، ئه‌ویش ترسی لی نیشت و چوووه خه‌رته‌به‌رت که
(حجن زیاد)ه، که میر جه‌به‌قی لی بوو، له لای خوشک و کوپی میر جه‌به‌ق له حجن

^۱ - ئه‌م هۆنراوه‌یه له (النجوم الزاهره) دا هه‌یه.

زیاد مایهوه، سولتان داوای کرد، بە لām بە دەستەوه نەدرا، جا ناریدیه لای خوشکی
 جەبەق و پیتی راکەیاندا، کە بە دەستەوهی بدات، گەرنا لە ملی جەبەق دەدریت، کە
 لەگەڵ ئۆردوی تاجولەولەدا بوو، جا لەگەڵ کۆرە گەرەکی ئەبولقاسم بە
 دەستییهوه دا، بە لām کۆرە بچوکهکی ئەبو سەعد و برازاکی ئەبو عەبدوللای لە کن
 خۆی هێشتەوه، وتی: ئەمانە چیان نییه بۆوهی بە دەستەوه بدرین! ئەوکات تەمەنی
 هەریەکیان هەژدە سالی بوو، وەزیر بۆ لای سولتان بردرا، کە ئەوکات لە شمشات لە
 تۆزیک مەلاتییه بوو، سولتان فەرمانی دا لەسەری بدریت، لە جەمادی ئاخیرە سالی
 ٤٨٩ ک / ١٠٩٨ لە ملی ئەو ئەبولقاسمی کۆری درا، خوا لێیان خوشییت! سەرەکان
 نێردراوە میافارقین، سەدید ئەبولغەنائیم لە زیندان دەرھێنرا بۆ دەروازە میافارقین و
 میر تەغەکین فەرمانی دا، کە لە ملی بدریت، ئەو پۆژە یەكەم پێنج شەممە بوو لە
 مانگی رەجەب، بە پۆژوش بوو، پێش مل پەراندنی پیاویک لە سەریازان بەناوی ھارون
 جەلابلی ھاتە لای و سەلتێک ئاوی بۆ ھێنا و پیتی گوت: بخۆوه، وتی: من بە پۆژوم!
 دەمەوی بە پۆژووهوه بە نیداری خوا یگەم، جا لە ملی درا و دواتر لاشەیان کەول کرد،
 سەری وەزیر و کۆرەکی لە نێو شاریدا سوپێترانەوه، ئینجا جەستە و سەرەکانیان لە
 گۆر شاردهوه، بۆ ماوہیەکی درێژ بە شەو پوناگایی پەخشییە سەر گۆرەکە، ھەموو
 خەلک دەیان بینی، مۆئییەدین سەدید ئەلدەولە ئەبو عەبدوللای محەمەدی ئەنباری ئەم
 قەسەیی بۆ کردووم، کەوا: کاتی خوشکی جەبەق مام و ئەبالقاسمی کۆری دا
 بەدەست سولتان من و ئەبو سەعدی نامۆزام چەند پۆژێک لای خوشکی جەبەق
 مایەوه، ئینجا لە خەر تەبەرت چووینە دەرەوه، چاوساگی لەگەڵدا ناریدین تا گەیشتیە
 ماردین و چووینە ناوی و میر جالستری سەرداری ماردین بۆ لای خۆی بردنی و لای ئەو
 مایەوه. جا خۆمان ئامادە کرد و پۆیشتی بۆ تۆسەییین و داڵەزێن و ماوہیەک تێیدا
 مایەوه و ئینجا بەرەو بەغدا پۆیشتی و لەوی لە خزمەتی دیوانی خەلیفەدا بووم و
 نازنام سەدیدلەولە بوو. لە سالی ٤٩٢ ک / ١١٠٠ ز بۆ میافارقین نێردرام و منیش تەرم

و سه‌ری باوکم و سه‌ری مامم و کوره‌که‌ییم هینایه به‌غدا، گۆرپکم له به‌غدا و له نزیک موسا کۆری جه‌غفر خوالیان خوشبیت! له مه‌زارگهی ده‌روازه‌ی تین له گۆرستانی قوره‌یش له لای پۆژئاوا بنیاد کرد، مه‌موویانم له‌وی شارینه‌وه. وتی: له خزمه‌تی موسته‌زهیر^۱ وه‌کو (وکیل الدار) به‌رده‌وام بووم، ماوه‌یه‌ک به‌مه‌به‌ستی نامه‌ناردن منی ده‌نارده شوینان، به‌م جوّره مامه‌وه تا سالی ۵۰۷ ک / ۱۱۱۲ ز تاوه‌کو ئیستاش دیوانی ئینشام گرته ده‌ست.

نازانوی یووه موئه‌یه‌ده‌دین، یووه جیگیری وه‌زاره‌ت بۆ موسته‌رشید^۲ و موخته‌فی^۳ و بانگیشتی پتسپارهنی وه‌زاره‌ت پۆژانی موسته‌رشید و پۆژانی موخته‌فی کرابوو و نه‌یگرته ده‌ست، گه‌یشته به‌رزترین پله و پایه‌کان، به‌دریژی فه‌رمانه‌ویه‌تی موسته‌رشید و موسته‌زهیر و موخته‌فی و پۆژانی موسته‌نجید^۴ له دیوانی ئینشادا مایه‌وه، له شه‌عبانی سالی ۵۵۸ ک / ۱۱۶۴ ز کۆچی دوا‌یی کرد - خوا لیلی خوشبیت - من کاتی له سالی ۵۳۴ ک / ۱۱۴۰ ز که سه‌فه‌ری به‌غدام کرد له‌وی ئه‌م قسانه‌ی بۆ کردم که پشت به‌ خوا یاسی ده‌که‌م.

^۱ - نه‌بوعه‌باس نه‌حمه‌د کۆری خه‌لیفه موخته‌دی بیلا کۆری محمه‌د زه‌خیره کۆری قائیم، به‌لینی خه‌لافه‌تی بۆ درا دوا‌ی کۆچی دوا‌یی موخته‌دی بیلا‌ی باوکی له سالی ۴۸۹ ک / ۱۰۹۷ ز له سالی ۵۱۲ ک / کۆچی دوا‌یی کرد (النجوم الزاهره، ابن الاثیر) له یووده‌وه‌کانی سالی ۵۱۲ ک / ۱۱۱۸ ز.

^۲ - نه‌بو مه‌نسور فه‌زل کۆری خه‌لیفه موسته‌زهیر بیلا نه‌حمه‌د کۆری خه‌لیفه موخته‌دی بیلا و دوا‌ی کۆچی دوا‌یی باوکی له سالی ۵۱۲ ک / به‌لینی خه‌لافه‌تی بۆ درا، به‌ توانا به‌هێز بوو، لێهاتوو و زانا و دانا بوو، قورشان خوین و گوتیبستی فه‌رموده‌ بوو، شیعه‌ی وتوو. له مه‌راغه له سالی ۵۲۹ ک / ۱۱۳۵ ز. النجوم الزاهره ج ۵ ص ۵۷، ابن الاثیر ح ۱۱ ص ۱۰.

^۳ - نه‌بو عه‌بدوللا محمه‌د کۆری خه‌لیفه موسته‌زهیر بیلا نه‌حمه‌د کۆری موخته‌دی. دوا‌ی کۆژانی براکه‌ی راشید بیلا سالی ۵۲۲ ک / ۱۱۲۸ ز به‌لینی خه‌لافه‌تی بۆ درا و له سالی ۵۵۵ ک / ز کۆچی دوا‌یی کردیوه له خانوه‌که‌ی نێژرا. (النجوم الزاهره ج ۵ ص ۲۳۳، ابن الاثیر ح ۱۱ ص ۹۶).

^۴ - نه‌بو موزفه‌ر یوسف کۆری موخته‌فی کۆری موسته‌زهیر له سالی ۵۵۵ ک / ۱۱۶۱ ز خه‌لافه‌تی دوا‌ی کۆچی دوا‌یی باوکی وه‌رگرت. له سالی ۵۶۶ ک / ۱۱۷۲ ز کۆچی دوا‌یی کرد و له خانوه‌که‌ی نێژرا. (النجوم الزاهره ج ۵ ص ۳۸۶، ابن الاثیر ح ۱ ص ۱۳۴).

وتراوه: ئینجا سولتان تاجولدهوله دوی کورژانی وهزیر ئه بی تاهیر کوپی ئه نباری سه‌ریاز و میرانی کۆ کرده‌وه و به‌ره‌و ئازهریجیان به‌ پیکه‌وت و داوای سه‌لته‌نه‌تی ده‌کرد و بۆ ئه‌وه‌ی پوه‌پووی سولتان به‌رکیارق ببیته‌وه، که گه‌یشه‌ ئازهریجیان ئاقسه‌نقه‌ر و به‌زان^۱ خاوه‌ندارانی حه‌لب و په‌ها پشتیان تیکرد و گه‌پانه‌وه، به‌لام تاجولدهوله به‌ دواياندا گه‌پایه‌وه و پتیان گه‌یشتن و شکستی پی هینان و پیی گوتن: ئه‌ز چ خراپه‌کاریه‌کم له‌گه‌ل ئیوه‌ کردووه؟! من دیمه‌شقم هه‌بوو، ئیوه‌ش په‌ها و حه‌لب! جا له‌ ملی دان.

گه‌پایه‌وه مه‌یدانخوازی شه‌هابولده‌وله‌ی برارازی کرد و پوه‌پووی یه‌ک بوونه‌وه، ئینجا هه‌ردوو سوپاکه به‌ گۆیه‌کدا چوون، له‌و کاته‌دا به‌نده‌یه‌کی به‌زان خاوه‌نی په‌ها له‌ پشت تاجولدهوله بوو، به‌رامبه‌ر بۆی هه‌لکه‌وت و له‌ نیو ئه‌و بگره و به‌رده‌یه‌وه، تیریکی ئاراسته‌ی ناوه‌پاستی پشتی کردو له‌ سالی ٤٨٩ ک / ١٠٩٧ ز سلار بۆوه.

وتراوه: جه‌نگه‌که له‌ ده‌روازه‌ی په‌یدا بوو هه‌ر له‌وی کورژا. سه‌ریازانی هه‌ردوو لا لی‌ک جیا‌بوونه‌وه و سولتان به‌رکیارق سه‌رکه‌وت له‌ ده‌سه‌لاتدا تاق بۆوه. فه‌رمانه‌ویه‌تی هه‌ر دوو عیراق^۲ و ئازهریجیانی کرد. سه‌نجر فه‌رمانه‌ویه‌ی خورسانی گرته‌ ده‌ست، که بچوکتیرین براکانی بوو. شام و دیاربه‌کر له‌ ژیر ده‌ستی کوپانی سولتان تاجولدهوله تتش مایه‌وه. حه‌لب و ده‌ورو پشتی له‌ ژیر ده‌ستی شاپه‌زوان بوو، دیمه‌شق و دیاربه‌کر له‌ ژیر ده‌ستی ده‌قاق بوو.

^۱ - له (ابن الاثیر ح ۱۰ ص ۱۵۷، النجوم الزاهره، ح ۵ ص ۱۵۵) به (بوزان) هاتووه و له (المنتظم) له پووداوه‌کانی سالی ٤٨٦ ک / ١٠٩٤ ز به (توزان) هاتووه، له (مرآة الزمان) له پووداوه‌کانی سالی ٤٨٧ ک / ١٠٩٥ ز به (ته‌زان) هاتووه.

^۲ - مه‌به‌ستی به‌سه‌ر و کوفه‌یه. (وه‌رگیتی).

تەختەكىن لە ميفارقىن بوو، كە تاجولەولە كوژرا، بەرەو دىمەشق پۇيشت و بوو
 بە ئەتابەگى^۱ شادەقاق، مېر شەمسولەولە ئاشتى كرده والى لە ميفارقىن و كاروبارى
 بۇ رېكخست، جا چووه دىمەشق و ھەموو كاروبارەكانى گرتە دەست. دىمەشق و
 ئەتابەگى بۇ شادەقاق، بەرپۆھ دەبرد، مېر ئالتاش لە ميفارقىن مايەوھ و كاروبارى
 كەوتە دەست، حابى ئەبو ھەسەن ەلى كوپى محەمد كوپى سافى كىرد بە ھەزىر، كە
 بەندەيەكى بەرەبابى نەباتە بوو لە نەوھى قازى ەبدوللا كوپى خەلىل كوپى موبارەك
 كوپى مەيمون، كە لە پېشووئردا باسما كىردن، كوپىكى ھەبوو بە ناوى محەمد و
 گەرە بوو پېگەيى لە مەيدانى كپىن و فروشتنى دەكرد، ماوھەك مايەوھ و كچى
 نانەوايەكى خواست بە ناوى ئىبن خەلەفى نانەوا و كوپىكى لى بوو ناوى نا ەلى و بە
 ئەبى ھەسەن ناوى دەبرد و پېگەيشت، محەمدى كوپى سافى باوكى كپىن و فروشتنى
 دەكرد، كە گەرە بوو، قازى ئەبو بەكر كوپى سەدەقە لە كن خۆى دەكارى كىرد و
 ماوھەك لە خزمەتى وى دا مايەوھ، ئىنجا شىخ ئەبو سالم يەحيا كوپى ھەسەن كوپى
 مىحوەر كىردىە باجگر لە كاروبارى ەقف، ئەويش بە مۆلتى قازى ئەبى بەكر كوپى
 سەدەقە و ماوھەك بەردەوام بوو، ئىنجا دادوهر كىردى بە موختەسىب، پاىەى بەررتر
 بوو، ەختى ئەلتاش بوو بە دەسلەتدار كىردى بە ھەزىر، جا دەستى بەسەر موڭك و
 مالى خەلكدا گرت و بە توندى جولايەوھ و ستەمكارىكى بە ھىز و بە زەبر بوو،
 زۆردارىكى گەرەيە و دەستى بەسەر مال و سامانى خەلكىدا دەگرت و زىيانى پى
 دەگە ياندن، مالى كۆمەلئك لە خەلكى ميفارقىنى تىكدا و پەرتەوازە بوون، ئەوھى
 توانى كۆچى كىرد، كارى وای ئەنجام دا كە كەس ەك وى نەكردووه، خودا لەسەر ئەمە
 سزای دەدا!

۱- ئەتابەگ: بە مانای مېرى باوكە، يەكەم كەسىك بەم ناوھ نراوھ نىزامولمولك ەزىر مەلىكشا كوپى ئەلب
 نەرسەلانى سەلجوقى، كاتى مەلىكشا كاروبارى پاشانشىنەكەى لە سالى ۴۶۵ ك / ۱۰۷۴ زېنى پاسپارد. (صبح العشى ح
 ۴ ص ۱۸).

وتراوه: له ساڵی ٤٨٧ ک / ١٠٩٥ ز قازی تاجولەدین ئەبو تاهیر عەلی کورپی ئەباتە
له دایک بوو، خوا لیتی خوشبیت!

وتراوه: له ساڵی ٤٨٦ ک / ١٠٩٤ ز^١ میر ناسرلەوێه مەنسور کورپی مەروان له
جەزیرە کۆچی نوایی کرد و بەرەو نامەد بەرپی کراو له لای سەروی کۆشک له
گومبەزێکدا نێژرا، که هاوسەرەکەیی ست لئاس کچی مامی میر سەعید کورپی
نەسرلەوێه بینای کردبوو، که لای (السلسلە)وێه بەسەر دیجلەیدا دەروانی، خوشی
له ویدا نێژراوه.

وتراوه: ئەمە کۆتایی فەرمانپەرەوایەتی بەرەبابی مەروانیانە، چونکە له ساڵی ٢٨٠
ک / ٩٩٠ ز دەسەلاتیان دەست پێ دەکات، که سەرەتای فەرمانپەرەوایی ئەبی عەلییە،
تا ئێبێن جەهیر ولاتی گرتە دەست له ساڵی ٤٧٩ ک / ٩٨٩ ز، بەلام میر مەنسور
ماوەیەک گەراپەوێه و فەرمانی گرتەوێه دەست، بەم جوێه سەد سالیان تەواو کرد، جا
دەسەلاتیان له ناوچوو فەرمانپەرەوایەتیان کۆتایی هات.

من بەبیرم دیت هەتا ئیستا کێیان ماوە و دەلێم: ئەوێ پێم گەیشتووه له گەورە
پیاوان و پیاوماقولان و ئەوێ پێم زانیوێه و بینوێه و گوێبیستی بووم، که میر
نیزامەدین کورپی نەسرلەوێه که کۆچی نوایی کرد، له دوای خۆیدا میر ناسرلەوێه
مەنسوری جێنشینی و میر بەهرام و میر ئەحمەدی بچوک و کچیکی بەناو (ست
فاتیمە) جی هیشتووه، که له پێشتووێهتردا باسمان کردووه.

بەلام میر ناسرلەوێه مەنسور کۆچی نوایی کردووه و میر تاجولەوێه مەمەد و
کچیکی که شوی بە میر ئەبو نەسر کورپی ئەبیلەوارس کورپی ییبراھیم کورپی
نەسرلەوێه کرد و له پاش بەجیمماوە، که کورپیکی لی بوو نیوی نرا حوسین، ئەو مابوو
بینوێه و لەسەر دەمی ئێمەدا کۆچی نوایی کرد.

^١ - له (ابن الاثیر ح ١٠ ص ١٧٤، النجوم الزاهره ح ٥ ص ١٥٧) داهاتووه که ناسرلەوێه له ساڵی ٤٨٩ ک / کۆچی نوایی
کردووه.

• بەلام مىر تاجولدهوله محەمد كاتى مىر سەكمان قوتبى لە سالى ۵۰۲ ك / ۱۱۰۸ ميافارقىنى گرت چووہ ئووى و لەووى ما. (ست خەتافە) كچى مىر بەھرام كورپى نىزامەدىنى خواست و ھىناى. كە پىشتىر شوى بە مىر محەمدى دوينى^۱ كردبوو، كە لە سەردەمى قلىچ ئەرسەلان^۲ ميافارقىنى گرتبووہ دەست - كە بەويستى خوا باسى دەكەين - دوايى تەلاقى دا. كە مىر تاجولدهوله محەمد خواستى لە سەردەمى فەرمانپەوايەتى مىر سەكمان و دوايى ئەو ھەموو فەرمانپەوايەتییەكەى نەجمەدىن ئىلغازى و زۆربەى فەرمانپەوايەتییەكەى سەعید حوسامەدىن^۳ - خوا لىي خۆشبىت - لە ميافارقىن مانەوہ. تا سالى ۵۴۰ ك / ۱۱۴۶ ز جا چووہ ئەرزەن و لە خزمەتى وەزىر ياقوت ئەرسەلان كورپى شەمسولدهوله تەغان ئەرسەلان ئەحدەدا بوو، تا كۆچى دوايى كرد. مىر فەخرەدىن دەولەتشا كورپى تەغان ئەرسەلانى براى فەرمانپەوايەتى گرتە دەست، ئىنجا لە خزمەت و پىزى ئەودا، لەگەلیدا باش بوو پىكەوہ چوونە خزمەتى سولتان مەسعود لە ھەمەدان، ئەويش پىزى لىنا و لە كۆپى خۆيدا داينىشان و لەگەلیدا باش بوو، مىر دەولەتشا ئەگەر ئامادەى كۆپى سولتان بىبايىيە پادەوہستا و تاجولدهوله محەمد دادەنىشت، خىزانەكەى (ست خەتافە) لە ئەرزەن كۆچى دوايى كرد، بە پىكرا و لە ميافارقىن لە خوار مزگەوتى سەخرە (بەردىن) نىژرا. مىر تاجولدهوله تا سالى ۵۵۴ ك / ۱۱۶۰ ز ئىيا و لە ئەرزەن كۆچى دوايى كرد و بەرەو

^۱ - دوين: شارۆچكە يەكە لە ناوچەى ئارپا لە ئەوپەرى سنورى ئازەربەيجان، دەكەوتتە نزىك تەفلىس.

^۲ - قلىچ ئەرسەلان كورپى سلىمان قلىش لە سەرەتادا لە خزمەتى مەلىكشای سەلجوقى دابوو كە ناردى بەسەر لەشكرىكەوہ بۆ جەنگى پۆم، توانى بەسەرياندا سەربەكویت و مەلاتىيە و قەيسارىيە بگرت... ئىنجا دەستى بەسەر ميافارقىن داگرت. بەلام جەنگىكە لە نىوان خۆيى و چاولى بەندەى سولتان محەمد كورپى مەلىكشا بەرپاويو شكستى ھىنا و خۆى لە پووبارى خابور فرىدا و نەقەم بوو، تەبوتەكەى بەرەو ميافارقىن بە پىكرا و نىژرا. (النجوم الزامەرە ح ۵ ص ۱۹۰، ابن الاثير) پووداوەكانى سالى ۴۹۹ ك / ۱۱۰۵ ز.

^۳ - تەمىرتاش كورپى نەجمەدىن ئورتوى خاوەندارى ديارىيەكر. دادپەرەوہر بوو دلسۆزى ژانايان و ماقولان بوو، لە سالى ۵۴۷ ك / ۱۱۵۳ ز كۆچى دوايى كردوہ. پىوانە (ابن الاثير ح ۱۰ ص ۶۶، الذھبى، تاريخ الاسلام، عقد الجمان). بەلام لە (ابن القلائسى، تاريخ دولە، آل سلجوق) دا لە سالى ۵۴۹ ك / ۱۱۵۵ ز كۆچى دوايى كردوہ.

میافارقین بە پیکرا و لە تەنیشت خیزانەکی لە لای چیا نیژرا، ئەو لەگەڵ ژنەکیداکاتی لە میافارقین بوون، پێش ئەوەی بچنە ئەرزەن حەجیان کردبوو، کۆچی دوایان کرد و وەچاخ کوێر بوون.

بەلام میر بەهەرام لە جەزیرە^۱، کۆچی دوایی کرد و لە گومبەزی دەروازەی چیا دا نیژرا، تەنیا دوو کچی جی هیشت: ست سوره و خەتافە وەکو لەو پێش باسی لیکرا. سوره پەیس ئەبو عەبدولڵا محەمەد کوپی موسەك خواستی، لە دوا کۆچی دوایی ست فاتە کچی نیزامەدین کە پوری سوره بوو و کوپیکی لی بوو بەناوی موسەك لە سەردەمی ئێمەدا کۆچی دوایی کرد، ئەویش دوو کچی بوو لەگەڵ کوپیک بەناوی مامک، کە ئیستا لە میافارقینە و دوو کچەکش بوون بە خیزانی میر سلیمان و داود کوپانی میر عەلی کوپی ئەبیلغە وارس کوپی ئیبراھیم کوپی نەسرلەو لە.

بەلام میر ئەحمەد کوپی نیزامەدین کە بچوکتزینیان بوو، گەرە بوو پێگەیش و چوو خەزەتی سولتان محەمەد. ماوەیەك مایەو و چوو موسڵ لە کاتی فەرمانپەرایی (کلیفا)^۲ پیاویکی بەو ج و سوارچاک بوو، پلە و پایە بەرزە هەبوو، فەرەنگەکان بە دیلیان گرت و لایان مایەو، ژنی هیتا و کوپیکی بوو ناوی نا محەمەد، کە لە دیلی گەراییەو بەردەوام لە گەپان و سوپان بوو، لە ژۆر جیانی کار و خەزەتی میریکی دەکرد و جادەچوو خەزەت میریکی دیکە، بۆ ماوەیەك بوو بە فەرمانپەرایی تەنرە، ئینجا فەرمانپەراییەتی هەتای کرد و تیایدا مایەو و جیگیر بوو، کۆشیک مندالی بوون، لەوێ عەيامیکی درێژ مایەو، پۆژیک لە پۆژان محەمەدی کوپی لە کەن فەرەنگەکانەو هاتە لای و نیشانەییکی لە لایبوو، کە پێشووتر باوکی کوپە کە ئەم نیشانەیی دابو، خیزانەکی پێش دەرجوونی، کە ئەو کوپەش گەرە بوو دایکی ئەو نیشانەیی دایە و وتی: بۆ لای باوکت، ئەو میر ئەحمەد کوپی مەروانە لە دیاریەکر،

۱- جەزیرە: مەبەستی جەزیرە ئێن عومەرە (بۆتان) کە دەکەوتتە کوردستانی تورکیا.

۲- بە کلیفا نووسراوە: بەلام لەسەر چاوەکاندا ئێوی وانەماتوو، لەوانە (کریوفا) بیت و تیکدرا.

گه شت و چوه هه تاخ و له گه ليدا كۆبوويه وه و نيشانه ي پيدا و سويندى دا، له لاي مایه وه و ژنى بۆ خواست و دوو كورې بوو ئه وان، مير ئىبراهيم و مير حه سەن، كه ئىستا له ميا فارقين له خزمه تى مير نه جمه ديندايه، به لام باوكيان چەند پوژيک مایه وه جا مير نه حمه دى باوكى لىي توره بوو، له قه لا چوه دهره وه دابه زى بۆ ده ورويه رى شار و نه گه راپيه وه و بزر بوو، تا ئىستا گوڤيىستى هه والى ئه و نه بووين و كه س نه يبينوه .

مير نه حمه د كۆمه له مندا لىكى هه بوو گه و ره كه يان مير ئىبراهيم وه مير به هرام و مير عيسا و چوار كورې بچوكى دى، مير نه حمه د تا سالى ٥٢٨ ك / ١١٣٤ ز له هه تاخ مایه وه، كاتيك بۆ پاو چوه دهره وه مير به هرامى كورې لىي هه لگه راپيه وه، دهرگا كه ي هه تاخى له پووى داخست، لاسارى له باوكى كرد و فه رمان په وايه تى قه لاي هه تاخى گپرا، جا چوه كن نه حمه د سه عيد حوسامه دين له خزمه تى ئه ودا مایه وه .

ئينجا مير عيسا گه شت، هه تاخى له مير به هرامى برا كه ي ستانده وه و داييه زانده، ئه مه ش له سه ره تاي سالى ٥٢٩ ك / ١١٣٥ ز بوو، تييدا جيگير بوو، مير نه حمه دى باوكى نارديه كنى و داواى ليكره هه تاخى بۆ بگه رڤيئته وه، به لام كوره كه ي وه لامى نه داييه وه و پيى وت: با له ده ورويه رى قه لاکه ي هه تاخ دانيشيت، تو مير به و ئيمه ش له ژيړ فه رمانى تو دايين، منيش له قه لاکه م. ئينجا مير نه حمه د چوه كن سه عيد حوسامه دين و وتى: هه تاخ به تو به خشيوه و برۆ ناويه وه، ئه ویش له سالى ٥٣٠ ك / ١١٣٦ ز ماويه ك ئابلوقه ي دا و مير عيسا به ده ستيه وه دا و لىي دهرچوو، به خويى و خيزانى و مندا له كانيه وه چوونه ئامه د. هاوسه ره كه شى كچى مير شاروخ خاوه نى حانى بوو، جا ماويه ك له ئامه د مایه وه، پاشان چوه خزمه تى فه خره دين قه را ئه رسه لان كورې داود كورې سه كمان كورې ئه رته ق، له خزمه تيда مایه وه تا كۆچى دوايى كرد. كه تا ئىستا له خزمه تى كوراني فه خره دينه و كۆمه لى مندا لى هيه .

میر به‌هرام کوپی نه‌حمەد دوو کوپی هه‌بووه. نه‌وانیش: مه‌حمود و‌عه‌لی، له میافارقین له خزمه‌تی میر نه‌جمه‌دین بوون، له سالی ۵۴۸ ک / ۱۱۵۴ ز کۆچی دوایی کرد.

له سالی ۵۳۲ ک / ۱۱۳۸ ز میر نه‌حمەد کوپی نیزامه‌دین له میافارقین کۆچی دوایی کرد و له گومبه‌زی به‌ره‌به‌بابی مه‌روانان نیژرا و کۆمه‌له‌ کچیکێ له دوی خۆی جیه‌ه‌شت.

میر به‌هرام کوپی عیسا چوار کوپی بچووکێ له پاش به‌جیمان، نه‌وانیش: عه‌بدولا و سلیمان و نه‌بولقاسم و یه‌حیا له خزمه‌تی سه‌عید حوسامه‌دین و ماوه‌یه‌ک له خزمه‌تی شا نه‌جمه‌دیندا بوون.

له سالی ۵۵۶ ک / ۱۱۶۲ ز میر سلیمان له ده‌روازه‌ی بارعیه‌ کوژرا، کاتی کۆجیا^۱ هه‌لگه‌پانه‌وه‌ی نه‌نجام دا و تابوته‌که‌ی له زیلقه‌ده‌ بو میافارقین به‌ پیکرا و له گومبه‌زی مه‌روانی نیژرا.

میر نه‌بولقاسم به‌ره‌و نه‌رزه‌ن ڕۆیش و له کن تاجوله‌وله‌ مه‌مه‌دی ئاموزای مایه‌وه، تا تاجوله‌وله‌ کۆچی دوایی کرد، جا بزێوی ژیا‌نی وه‌رگرت و ماوه‌یه‌ک گه‌راپه‌وه‌ میافارقین له خزمه‌تی شانه‌جمه‌دیندا بوو.

میر عه‌بدولا له خزمه‌تی حوسامه‌دین مایه‌وه، دواتریش ماوه‌یه‌ک له خزمه‌تی شانه‌جمه‌دین بوو، پاشان چووه‌ خزمه‌تی فه‌خره‌دین قه‌رائه‌رسه‌لان، تا نه‌و کۆچی دوایی کرد، یه‌ک له یاوه‌رانی بوون، ئیستاش له خزمه‌تی کوپانی فه‌خره‌دینه‌ له حه‌سنگیفا، مانه‌وه‌ی زیاتری شه‌عیینیه‌ تا که نه‌مه‌ش دێیه‌کی مو‌لکی خۆیا‌نه‌ له ناوچه‌ی به‌ینه‌ نه‌هره‌ین له شاری میافارقین، له‌وی له‌گه‌ل میر یه‌حیای برایدا بوو. میر عه‌بدولا نه‌بولقاسم هه‌ردووکیان کۆمه‌له‌ مندالیکیان هه‌یه، نه‌وانه‌ی باس‌مان کردن له کوپانی نیزامه‌دین یاخود ده‌گه‌ڕینه‌وه‌ سه‌ر.

^۱ - ئاواهاتروه و سه‌رچاره‌کانی بن ده‌ستمان له‌و باره‌وه‌ زانیاری به‌ ده‌سته‌وه‌ناده‌ن.

من له وانه ى له بېرمن كه ده گه پښه وه سر نه سرلده وله بيجگه له پشتي نيزامه دين:
مير نيراهيم كورپى نه سرلده وله كه خاتوو فاتيمه ى كچى مير نه بى دelf سه تخا ريب
كورپى مير نه بى عهلى حه سـن كورپى مه پوانى كرد به هاوسه رى ژيانى، هـروه كو
باسمان كرد، كورپكى لى بوو به ناوى مير نه بولفه وارس شادزيك، كه نه ميش ژنى
خواست و پينچ كورپى هـه بوو: نه بو نه سرو نيراهيم و عهلى و نه بو دelf و نه بو فه تح،
مير نه بولفه وارس له په جه بى سالى ۵۰۵ ك كچى دوايى كرد. كورپه كـه ى نه و مير نه بى
نه سر كچى ناسرلده وله مه نسورى خواست، كورپكى لى بوو به ناوى حوسين، هـروه كو
باسمان كرد له سرده مى نيمه دا مرد، كورپكى له كه نيزه يـه ك بوو به نيوى حه سـن،
له سالى ۵۳۷ ك / ۱۱۴۳ ز له باشزهرم كچى دوايى كرد، كه له كچى دهرباس كورپى
عيسكوډ كورپى نه سرلده وله كورپك^۱ و كچيكى له پاش به جى ماوه^۲، نه و يش^۳ كچى
مير سليمان كورپى عهلى كورپى نه بولفه وارسى خواست، كچه كه شوى به مير مه حمود
كورپى نه بولفه وارس كرد و چـند مندالتيكيان لى بوو. مير نه بو فه تح له سالى ۵۳۳ ك /
۱۱۳۹ ز كچى دوايى كرد و ژنى نه خواستوه و كه سى له دواى خوى جينه هيشتوه.
مير نه بو دelf كچى مير نه حمده^۴ خواست و هر له كن وى كچى دوايى كرد،
دواى وى خوشكى هاوسه رى پيشووى به ناوى سروه هيتاوه و سى كورپيان بوو،
نه و انيش: سه عيد و باد و مه پوان بوون، مير نه بو دelf له سى په جه ب سالى ۵۴۱ ك
/ ۱۱۴۶ ز كچى دوايى كرد، كورپه كانى له خزمه تى ماميان مير شوجاع نه لده وله
نيراهيم كورپى نه بولفه وارسدا بوون، به لام عهلى كورپى نه بولفه وارس نه و يش خاتوو

^۱ - مه بستى حه سنى كورپه تى.

^۲ - رسته كه ته واو نيه له بهر په رى ۸۷ دا هاتوو: "له كه نيزه يـه ك كورپكى بوو به نيوى حه سـن كه كچى دهرباسى
كورپى عيسكويه هيتا".

^۳ - له بنه رهدا نه جينه رهش بوته وه، به لام دهسته واژه ب په رى ۸۷ اناويه "كورپ و كچيكى لى بوو كورپه كه
نيوى... (رهش بوته وه) كچى مير سليمانى كورپى عهلى كورپى نه بولفه وارسى هيتا".

^۴ - له بنه رهدا به مير نيزامه دين نه حمده هاتوو.

زەینەب کچی پەیس موسەکی گەورە و کورپی پەیس ئەبو عەبدولاکورپی موسەکی خواست و سێ کورپیان بوو: سلیمان و مەحمود و داود، ئەوانیش لە میافارقین لە خزمەتی شا نەجمەدیندان، هەر یەکەیان ئیستا کۆشیک مندالیان هەیه.

میر عەلی لە دوازدەهێ زیلقیعدە سالی ٥٤٨ ک / ١١٥٤ ز لە باشزەرم کۆچی دوایی کرد، بە پێ کرا و لە میافارقین لە گۆرستانی میر ئەبولفە وارسى باوکی نێژرا.

میر ئیبراهیم که گەورەترینی براکانی بوو دواى ئەبى نەسر خاتوو زینەى کچی پەیس ئەبى عەلى کورپی ئەلرەحى خواست، باوکی زینە لە ئەزەن چاودێر (ناظر) بوو، کچیکیان بوو بە نێوی فاتیمە، که ئەویش شوی بە میر ئەحمەد کورپی عەبدولاکورپی ئەحمەد کورپی نيزامەدین کرد، که کۆمەلە مندالیکى لى بوو، هەروەها کورپیکى لە کەنیزەیهک بوو بەناوی میر مەسعود کورپی ئیبراهیم، لە لای بابى مایەوێ تا کۆچى دوایی کرد، عەيامیک مایەوێ پاشان چووێ خزمەتی نۆرەدین، فەرمانپەرەى شام پێزی لێنا و زەوى زۆرى داى، جا پاش ماوێهەک لێى جیا بوو و چووێ میسر و لەسەر دەمی شاوردا خزمەتی کرد، که ئەسەدەدین شیرکۆ چووێ میسر فەرمانپەرەى گێرا، چووێ خزمەتی وى، ئیستاش بە چاکترین شیوێ لە میسر لە خزمەتی سەلاحەدیندا. میر ئیبراهیم ژنى براکەى خۆى ئەبودەلفى خواست بەنێوی خاتو سەرو و دوو کورپیان بوو، ئەوانیش: ئەحمەد دیل و ئەبولفە وارس، که تا ئیستا لە خزمەتی مالک نەجمەدین بەردەوامن. میر ئیبراهیم لە باشزەرم لە پۆژى دوو شەممەى ٦ى شەعبان سالی ٥٥٩ ک / ١١٦٥ ز کۆچی دوایی کرد، تەرمەکەى بەیانى پۆژى سێشەممە گەیشته میافارقین و لە گومبەزى نەسرلەولەى گەورە نێژرا. ئەو گۆرپە سەد و سێ سال هەر لە کۆچى دوایی نەسرلەولە نەکراوەتەو و نەسرلەولە لە سالی ٤٥٦ ک / ١١٦٢ ز^١ تیايدا

^١ - نەسرلەولە لە سالی ٤٥٣ ک / ١١٥٩ ز کۆچی دوایی کرد و لە مزگەوتى (المحدثه) نێژرا، گوتراوێ لە کۆشکى سەدەلى نێژراو تا ست ئەملەیک ئەو گومبەزەى که بەناوی ئەوانەوێه بێنا کردووە لە سالی ٤٥٦ ک / ١١٦٢ ز تیايدا نێژراوێ.

نيژراوه، نه مانه کورپانی مير نه بولفه وارس کورپی ئیبراهیم کورپی نه سرلده وله ن و له وانه مير حه سەن کورپی نه سرلده وله که وه کو باسمان کرد له سالی ۴۵۸ ک / ۱۱۶۴ ز کورژاوه و دوو کورپی جی هیشتووه، نه وانیش: نه بو سه عید و مه نکه لانن.

به لام نه بو سه عید به کویری سهری نایه وه و هه روه کو پیشتیش باسمان کرد تووی لی نه گیرایه وه.

به لام مه نکه لان کورپیکی بووه به ناوی نه بولفه یجا، جا چووه نه سه ورد و له وی ئاکنجی بوو، سی کورپی بووه، نه وانیش، مه پوان و حه سەن و حوسین، له گه ل چه ند کچیکدا پاشان له سه رده می ئیمه دا چووه میافارقین و تییدا مایه وه، تاوه کو له سالی ۵۵۹ ک / ۱۱۶۵ مردووه و له کن مير حه سەن کورپی نه سرلده وله ی باپیری له مزگه وتی (المحدثه) نیژراوه، هه تا ئیستا کورپه کانی له میافارقین داده نیشن.

له وانه عیسکۆ کورپی نه سرلده وله که کورپیکی بووه به ناوی ده رباس و له گوندی (الحومات) ی نیوان دوو پوبار له شاری میافارقین جینشین بووه و هه ر له وی ژنی هیناوه و چه ند کورپیکی بووه، له وانه عیسکۆ کورپی ده رباس که له سه رده می ئیمه دا له م گونده دا ماوه ته وه، کورپیکی بووه به ناوی مه م و چه ند کچیکیشی له (الحومات) تاوه کو ئیستا نیشته جین. نه مانه هه موویان به بنه چه ده گه پینه وه سه ر نه سرلده وله، له وانه ی که تاكو ئیستا ماون. کیژو کالیشیان هه ن، به لام ئاماژه مان بو هه ندیکیان کردووه، پیاوانمان باس کردوون که وا بزائم که سیان به لاوه نه نراون و به گویره ی توانای خۆم ده رم خستون.

به لام له ئاموزایانی نه سرلده وله نه وانه دینمه به رچاوم، که لیانم کۆلیوه ته وه، له وانه: مير مه رزه بان کورپی بلاشو کورپی کاک کورپی مه پوان، که له دواى مردنی که سی جی نه هیشتووه.

په ئیس عه لی کورپی مه نسوور کورپی کاک، که ته نیا کچیکى له دوا جی ماوه که شوی کردووه به مير مه رزه بان و له دواى مردنیان که سیان جینه هیشتووه.

له‌وانه په‌ئیس موسه‌ك كوپړی محمه‌د كوپړی كاد، مردووه و له‌دوای خوئی په‌ئیس هیبه‌تولا كوپړی موسه‌ك و میر موجهید نه‌بولقاسم كوپړی موسه‌کی جی هیشتووه، مردوون و که‌سیان له‌ دوای خوئیان جینه‌هیشتووه. ه‌روه‌ها (موسه‌ك) كوپړی دیکه‌شی بووه، نئوی نه‌بو عه‌بدولا كوپړی موسك، که‌ مندالی زور بوون و ه‌ر له‌ ژیانی خویدا مردوون، له‌وانه موسك و مامکی كوزراون که‌ داکیان نئوی چوپی بووه. موسك کچکی له‌پاش به‌جی ماوه که‌ له‌ خوشکی میر نه‌بو عه‌لی كوپړی نه‌بی هیجای ره‌وادی بووه، که‌ دواپی میر عه‌لی کوری نه‌بولفه‌وارس هیئای ه‌روه‌کو پی‌شتر باسما‌ن کرد - تانه‌و ماوه.

ه‌روه‌ها په‌ئیس موسه‌کی بچوک له‌ خاتوو سروه‌ی کچی میر به‌هرام كوپړی نیزامه‌دین مندالی جی هیشتووه، که‌ تاوه‌کو سرده‌می ئیمه‌ ه‌ر ماون، به‌ نه‌خو‌شی فیگری مرد - مه‌به‌ستی په‌ئیس موسه‌که - په‌ئیس مامك که‌ له‌ خزمه‌تی مالک نه‌جمه‌دین بووه، له‌دوای خوئی دوو کچی جی هیشتووه و میر سلیمان و داود هیئایان، وه‌کو باسما‌ن کردووه.

له‌وان په‌ئیس نه‌فشین كوپړی مه‌نکه‌لان كوپړی كاك، که‌ مرد له‌ دوای خوئی كوپړی به‌ناو مه‌نکه‌لان جیه‌یشتووه و دوو كوپړی ه‌یه، نه‌ویش به‌ناوی نه‌بوله‌یجا و مه‌سه‌ك. سه‌بارت به‌ نه‌بوله‌یجا له‌ دوای مه‌رگی کچکی جیه‌یشتووه، به‌لام موسه‌ك گرده‌نشین بوو، حه‌جی کردووه و خاتوو بادیه‌ی جوبی هیئاوه‌و كوپړکیان بووه به‌ناوی محمه‌د که‌سیر، که‌ گه‌وره بووه که‌ریمه‌ی کچی سه‌عید تاجوله‌وله نه‌بی تالیب كوپړی تاهیر كوپړی نه‌باته‌ی هیئاوه - خوا لی‌ی خو‌شبی‌ت - سی‌ی كوپریان بووه، نه‌وانیش: نه‌فشین و عه‌لی و موسه‌ك، په‌ئیس محمه‌د که‌ خوئی له‌ دنیایی به‌ردابووه و بوو بوو به‌ سوئی له‌ سالی ۵۶۴هـ / مردووه و كوپره‌كانیشی له‌ میافارقین.

نه‌مانه‌ ئاموزایه‌کانی نه‌سرلده‌وله‌ن نه‌وانه‌ی که‌ نه‌وه‌یان ه‌بووه، ئیمه‌ ده‌گه‌رینه‌وه بو‌ باس‌نه‌کردنی ب‌نه‌ماله‌ی مه‌روانی و ده‌لین: له‌ سالی ۴۸۹هـ / شکستی کلبغا بوو له‌

دهروازهی ئامه ده له مانگی زیلقیعه ده، له کاتی کدا که له مانگی زیلحیجی هه مان سال گه یشتبووه ئامه ده.

وتراوه: که تاجولده وله تتش کوژا له دوی خوی شه هابولده وله به رکیاروک ده سه لاتی گرتی ده ست و تا سالی ۴۹۲ ک / مایه وه. وتراوه: له سالی ۴۹۸ ک / مردوووه. خه لیفه ی عه باسی موقته دی کۆشکی خه لافه تی نوێ کرده وه، چونکه په ونه قی جارانی نه مابوو توژه نی کرده وه. سولتان شه هابولده وله مرد و له شوینی خوی سولتان محهم د کوپی مه لیکشا کاروباری گرتی ده ست، : که نازناوی (به تر) بوو. پاشایه کی دادپه روه و به زه بی بوو، خیر و چاکه ی زۆری بۆ خه لک ویستوووه، که سێکی بی گهر د و به په وشت بووه، که م سته م و ده سه لات پته و بووه.

وتراوه: له پۆژی ههینی ناوه پاستی موچه په می سالی ۴۸۶ ک / له ناکاو خه لیفه له به غدا مرد - خوا لیی خویشیت - له گۆرستانی لای پۆژه لاتی به غدا نیژرا. ماوه ی فه رمان په وایه تیه که ی ۱۷ سال و دوو مانگ، وتراوه ۱۹۲ سال بووه.

وتراوه: مه لیکشا زۆری له موقته دی ده کرد و ده یویست له به غدا نه مینی و کوپی بوی له وی نیشه جی بی، بۆ بیست دانه پۆژان به لینی پیدا که مۆله تی بداتی، له و ماوه یه دا به پۆژوو بوو ته نگانه ی وه پیکه وت و به گل و خۆل به ربانگی ده کرده وه، له بهر باری ته علا ده پاپایه وه، تا سولتان مرد و خه لیفه مایه وه.

وتراوه: موقته دی پی شه وایه کی دادپه روه و خاوه ن باوه پیکي چاکه خواز بووه، کۆمه له مندالیکي جیه یشتوووه، گه وره که یان به خه لیفه دانرا به ناوی ئه بی له باس و

۱- هه ندی له میژوو نووسان وای بۆ ده چن که سالی مردنی خه لیفه له ۴۸۷ ک / بووه. بروه: (النجوم الزاهرة ح ۵ ص ۱۲۹، ابن الاثیر، ح ۱۰ ص ۱۵۵، المنتظم، مرآة الزمان، البداية و النهاية، شذرات الذهب) له پووداوه کانی سالی ۴۸۷ ک.

۲- له (ابن الاثیر و البداية و النهاية و المنتظم) هاتوو: "خه لافه ته که ی توژده سال و هه شت مانگ دوو پۆژ که م بوو". له (النجوم الزاهرة): "خه لافه ته که ی موقته دی توژده سال و هه شت مانگ". له (مرآة الزمان): "خه لافه ته که ی توژده سال و پینچ مانگ و دوو پۆژ بوو".

نازناوی کرا به (المستظهر بالله). تاوه کو ئیستاش نه وهی موقته دی و کوپانی له خه لافهت ماونه ته وه، چونکه له دواى ئەلقائیم ته نها خۆی مابووه.

وتراوه: سالی ٤٩٠ ک / قازی ئەبوبه کر کوپی سه دهقه له میافارقین مردو ژنی نه هیناوه و که سیشی جی نه هیشتووه، موخته سیبی میافارقین له پرسه که ی دانیشیبوو به رۆکی خۆی و پینچ شهش بالا پۆشی بیشاوه ری و هی دیکه ی دراند و میژه ری له سه ری خۆ کرده وه و به پینخواسی به دوو جه نازه که ی که وت و هاواری کرد، ئە ی گه وره مان هه رچی له میافارقین بوو له گه وره پیاو مه زنان میژه ریان کرده وه، تهرمه که ی له سه رپی له کن گوپستانی شه هیدان له نزیك مزگه وتی موعه له ق نیژراوه.

وتراوه: کۆمه لێک بو دادوهری میافارقین داواکران له وان: کوپی موساعید، کوپی زیدان، پیاویکی فیهزان به ناوی شه ریف کوپی ئەبی لسه خا و هی دیکه.

وتارییژ ئەبولقاسم یه حیا کوپی تاهیر کوپی نه باته ی به قازی میافارقین دانا، نازناوی (فخر القضاة) بوو، خۆی و باو و باپیرانی وتارییژی میافارقین بوون. له دایکبوونی ده گه پێته وه سالی ٤٢٥ ک / وتارییژی له سالی ٤٤١ ک / سه رده می فه رمانپه وایی نه سرلده وله ی وه رگرتوووه، له و کاته ی که ئەو پۆسته ی پیدرا میر له نه سریه بوو. ئەو یه که م که س بوو له بنه ماله ی نه باته وتارییژی وه رگرتوووه، له دواى خۆی قازی عه له مه دین ئەبو حه سه ن وه ریگرتوووه، که له دایک بوونه که ی ده گه پێته وه سالی ٤٦٤ ک /.

وتراوه: له سالی ٤٨٩ ک / پێشه و ئەبو ته میم مه عد موسته نسیر بیلاى خه لیفه ی میسر له میسر مرد. لێره دا ئیسماعیلیه کان په رته وازه بوون، هه ندیکیان وتیان که موسته نسیر نووسراویکی داناوه، به دانانی ئەبو مه نسور نه زاری کوپی که جی بگریته وه، موسته نیسر کچی میر به درئه لجه مالی میری سوپاکانی هیئابوو، کوپکی بووه به ناوی ئەحمه د و به ئەبیلقاسم ناوی بردوووه، میری سوپاکانی به در له سالی

٤٨٨ ك / مردوو و نه فزهلی كوپری جیگای گرتیه، موسته نسیر مرد میری سوپا دهسه لاتی زیاد كرد و له هه مبه ر نازار به هیژ بوو، بۆیه نه بالقاسم نه حمه دی خوارزای به پیشه وانا و نازناوی نه لموسته علی لیتا. به م جوړه خه لکی میسر بوون به دو بهش، به شیکیان له گهل موسته علی بوون، که له دهسه لات دا بوو، نه وی دیکه یان له گهل نه زار بوون، که له میسر بزر بوو. حه سه ن کوپری سه باح له نه له موته وه هاته لای و له کنی مایه وه و کچی حه سه ن کوپری سه باحی هیتا و کوپیکیان بوو ناوی نا محمه د و نازناوی کرده موسته فا، و تراوه: نازناوی کراوه به قائیم. موسته علی له خه لافه تدا مایه وه و له دواي کوژرانی سولتان تاجولده وه، نه فزهلی خالی له میرایه تی سوپادا جیگیر بوو.

له سالی ٤٩١ ك / فهرهنگه كان دهركه وتن و نه نتاكيا و ته رابلوسيان گرتیه دهست. له سالی ٤٩٢ ك قودس و ده ورهبه ریان له سور و عه كا گرت. له سالی ٤٩٨ ك / شوینه كانی دیکه ی که ناروايان به ردهست کردوه و دهسه لاتیان زیادي کرد، پاشان په ها و پیگه كانی ده ورهبه رییان دهست به سه ردا گرت تا ناوچی فورت.

وتراوه: پاش مردنی سولتان هه موو دیاربه کرکه وته بن دهستی تاجولده وه، جگه له میافارقین هیچ بۆ شادقاق نه مایه وه له پاش وی نامه دیش بوو به هی میریه نال، که هه تا ئیستاش له بن دهستی منداله کانیدا ماوه.

حوسامولده وه^١ تمتکین^٢ به دلپس و نه رزهنی گرتیه دهست. پاشای نه رزه ن میر شاروخ که نه رزهنی له دهست دابوو، حانی گرتیه دهست، قزل نه رسه لان (السبع الاحمر) نه سه ورد و ته نزی و باهمودی گرتیه دهست و له مه و پیشیش شاری دوینی سه ر به شاری

^١ - له ابن الاثير ح ١٠ ص ١٦١، النجوم الزاهره، ح ٥ ص ١٢٩، البدايه والنهايه و شذرات الذهب داماتوه که مردنی نه لموسته نسیر بیلا له سالی ٤٨٧ ك ببوه.

له النجوم الزاهره ح ٥ ص ١٤١ و ابن الاثير ح ١٠ ص ١٦٠ نووسراوه ٤٨٠ ك مردوه.

^٢ - له بنه پته تدا به م جوړه هاتوه، له په ری ٩٩٥ به "التمکین" و له مارش ٩٩ ب به (التمشکین) و له (النجوم الزاهره ح ٥ ص ١٢١، ابن القلائس ص ٢١٥، ٢٥٢، ٢٥٥ به (کمشکین) هاتوه.

نه رزه‌نی گرتته ده‌ست. میرسه کران کوپې نه رته ق له سالی ۴۹۵ ک / شاری حه سنکیفای له ژیر ده‌ستی میر موسا دهره‌یتنا و کوشتی و تاوه کو ئیستا هه‌ر له ژیر ده‌ستی ماوه‌ته‌وه. که میر سه‌کمان مرد له دواي نه و میر ئیبراهیمی کوپې بۆ ماوه‌یه‌ک جیی گرتته‌وه، پاشان نه‌ویش مرد، له دواي نه و کوپکی دیکه‌ی به‌ناو میر داود کوپې سه‌کمان ده‌سه‌لاتی گرتته ده‌ست و ماوه‌یه‌ک مایه‌وه، نه‌وانی دی ماردینیان حوکمرانی کردو میافارقینیش میرتاش له ژیر فهرمانی ده‌قاق پاشادا حوکمی تیدا ده‌کرد.

وتراوه: له سالی ۴۹۱ ک / شا ده‌قاق گه‌پایه‌وه میافارقین و هه‌موو میره‌کانی دیاربه‌کر هاتنه خزمه‌تی وه‌زیر محمه‌دی عه‌جه‌می، که خه‌لکی دوین بوو، له‌گه‌ل شاده‌قاق هاتبوو.

وتراوه: له سالی ۴۹۳ ک / ئیین تجاز له ته‌پابلوس مرد و فه‌په‌نگه‌کان حوکمی شاره‌که‌یان گرتته ده‌ست، له هه‌مان سالدا شاده‌قاق موخته‌سیب وه‌زیری میسر ئالتاش گرت و په‌ئیس نه‌بو عه‌بدولاکوپی موسه‌ک کرپه‌وه و کوشتی و له توونی گه‌رماوی ئیین موسه‌ک له دیوار به دیواری خانوو‌ه‌که‌ی ناشتی، له کاتی فه‌رمان‌په‌وايه‌تیه‌که‌یدا په‌ئیس نه‌بی عه‌بدولای گرت و زیندانی کرد و مال و مولکی زه‌وت کرد، هه‌موو کاریکی ناشرینی دهره‌ق کرد، که شاده‌قاق - موخته‌سیبی - گرت نه‌بو عه‌بدولاکوپی موسه‌ک لیتی کرپی و کوشتی، له‌گه‌ل وی کۆمه‌لێکی دیکه‌ی گرتن، له‌وانه ئیین خه‌لیل شه‌مسار و زاواکه‌ی و ئیین که‌رجی و پاره و پولی لی تالان کردن، ته‌نانه‌ت مافووتی کردن، دواتر ئیین که‌رجی له ترسی ئازار و نه‌شکه‌نجه‌دان کلس و زه‌پنه‌خی خوارده‌وه حه‌یاتێ په‌شی دا، به‌لام ئیین خه‌لیل شه‌مسار له میافارقین چوو ده‌ره‌وه و شه‌کستی هیتناو به‌ره‌و ولاتی عه‌جه‌م پویششت و چوو شاری ئامه‌ل^۱. له ولاتی مازهنده‌ران سوپایه‌وه و لای شاعه‌لی سیاوه عه‌یامیک مایه‌وه و هه‌ر له‌وی ژنی هیتنا و مندالی بوون. که له سالی ۵۴۹ هـ / ۱۱۵۵ ز سه‌فهرم بۆ په‌ی کرد، یه‌ک له‌وانه‌ی جیی به‌وان له‌وی پیتی

^۱ - ئامه‌ل: ناوی گه‌وره‌ترین شاره له ته‌به‌رستان له ده‌شتاییه‌ک هه‌لکه‌وتوو. (معجم البلدان ج ۱ ص ۶۸).

پاگە ياندەم، وتى: من لەكن شا سیاوه چاوم پێكەوت - واتە خەلیل شەمسار - كە لە پێزدارترین پایە و چاكترين پەلەدايە و تا ئیستا چەند منداڵێكى لەوین.

وتراوه: لە ساڵى ٤٩٥ ك / ١١٠١ جگەرمش مرد و لە دواى خۆى كۆپەكانى ماوهیهك دەسەلاتدار بوون و دواى دەسەلاتیان نەما.

وتراوه: لە ساڵى ٤٩٧ ك / ١١٠٣ ز فەرەنگەكان بەسەر ئەنتاكیایاندا و هەر ئەوى پۆزى گرتیان. وتراوه: شادەقاق لە میافارقین وەزیر محەمەدى بەسەر كۆشك و شارەوه دانا و یەغمورى پەردەدارى لە تاوهرى شا بە جێهێشت و بۆ خۆى بەرهو دیمەشق بەپێكەوت، وەزیر محەمەد لە میافارقین مایەوه و جێگیر بوو، خاتوو خەتافى كچی میر بەهرامى خواست، وەكو باسماں كرد دواى لێى جیا بۆوه.

وتراوه: لە ساڵى ٤٩٧ ك / ١١٠٣ ز فەرەنگەكان شكستیكى گەورەیان لەسەر دەستی شادەقاق لە تەبەریە پێكەوت و پارە و سامانیان بە تالان چوو، موسلمانەكان دەستكەوتێكى جەنگى زۆریان وەدەست هێنا. ئەمە شكانى "ئەسنا" بوو لەسەر دەستی سەكمان كۆپى ئەرتف و جگەرمش. لە هەمان ساڵدا شیخ ئەبو نەسر كۆپى تكرىتى ئۆژدار لە میافارقین كۆچى دواى كرد.

وتراوه: لە ساڵى ٤٩٨ ك / ١١٠٤ ز شادەقاق^١ لە دیمەشق كۆچى وایی كرد. ئەتابەگ تەغەكەین دیمەشق و دەورووبەرى گرتە دەست. شارەزوان حەلەب و دەورووبەرى فەرماندارى كرد.

وتراوه: لەم ساڵەدا وەزیر زیائەدین محەمەد بۆ مەلاتیە نێردرا بۆ كن سولتان قلیج ئەرسەلان كۆپى سلیمانى كۆپى قتلەش داواى لێكرد بۆ میافارقین بێت. شا سلیمان كۆپى قتلەش لە لایەن مەلیكشاوه نێردرابوو ئەم ناوچانە وولاتى پۆم و مەلاتیە و

^١ - له (النجوم الزاهرة، ابن الاثير، شذرات الذهب، البدايه والنهايه) هاتوووه كه شادەقاق لە ساڵى ٤٩٧ ك / ١١٠٣ ز كۆچى دواى كردبووه.

قهیساریه و نه قسرا - ثاق سه رای واته شاری سپی - و قونیاو سیواس^۱ و هه موو ویلایه تی گرت. له وی مایه وه و تاک ره وانه هوکمی ده گیرا، که کوچی دواپی کرد قلیج نه رسه لانی کوپی جیگای گرته وه، کاتیک و وزیر محمه د به دواپدا چوو، نه ویش ناماده بوو له ۱۷ی جه مادی یه که می سالی ۴۹۸ ک / ۱۱۰۴ ز گیشته میافارقین و گرته ده ست و ماوه یه ک تیایدا مایه وه و وزیر محمه دی کرد به وزیر.

میرانی هه موو دیار به کر ناماده و له خزمه تیدا بوون، میر ئیبراهیم فه رمان په وایی نامده، نه لسه بیع نه لئه حمر له نه سه ورد، سه کمان کوپی نه رتق و میر شاروخ و حوسامه دین و مه ملوکی باوکی خه مر تاش سلیمانی که نه تابه گی خوئی بوو، کردی به سه رداری میافارقین.

قلیج نه رسه لان له میافارقینه وه چوو ده ره وه و وزیر محمه دی له گه ل خوئی برد و شاری نه یلستینی بۆ برپه وه و له مه لاتی نه نیشته جی بوو، سه ربازانی کوکرده وه و گه راپه وه، له ده روازه ی موسل دابه زی، له وی به رامبه ر جاو لی سه قاوه ی مه ملوکی سولتان محمه د شکستی خوارد و به شکستی گه راپه وه و له خابوردا نقوم بوو و خنکا. نه مه له سالی ۴۹۹ ک / ۱۱۰۵ ز بوو، تابوته که ی به ره و میافارقین^۲ به پیکرا و نه تابه گ نه و گومبه زه ی که ناسراوه به گومبه زی سولتان بۆ بینا کرد، تا سالی ۵۳۸ ک / ۱۱۴۴ ز له وی شاردرابؤوه، جا سولتان مه سعود میر سه دید به هائه دین باکالحاری عه له وی کوپی له قونیاوه نارد و تابوته که ی ده ره یئا و به ره و نامده به پپی کرد، تا له وی بیبات بۆ قونیا بۆ کن سولتان مه سعودی باوکی، واپیککه وت که شاتلحان^۳ له

^۱ - سیواس: شاریکی گه وره و ناسراوه، قه لایکی بجوکی تیایه. نیوانی سیواس و قهیساریه شه ش میله. (تقویم البلدان).

^۲ - له (النجوم الزامره ح ۵ ص ۱۹۰) هاتوه که قلیج نه رسه لان له سالی ۴۹۸ ک / خنکاوه، به لام له (ابن الاثیر ح ۱۰ ص ۲۹۸) هاتوه که له سالی ۵۰۰ ک / خنکاوه.

^۳ - له (ابن الاثیر ح ۱۰ ص ۲۹۸) هاتوه که له شه مسانی گوندیکه له خابور نیژراوه.

^۴ - له سه رچاوانه ی له لامان ناوی نه هاتوه.

هه مان سالدآ به دیارکهوت، سولتان قونیاى جیهیشت و میر سه دید به هائه دین تهرمه کئی گه پانده وه میافارقین و تا ئیستا هر له وئییه .

وتراوه: نه تابه گ خه مرتاش میافارقینی گرته دهست و تاکره وانه فرمانپره وایه تی تیدا کرد و کاره ساتی به سهر خه لگ هیئا و به خوی و به ژنه کئی دهستی به سهر مولک و مالیاندا دهگرت و خه لکی زور وه زه واق هیئا بوو.

وتراوه: له سالی ۴۹۹ ک / ۱۱۰۵ ز میر سه کمان قوتبی له خه لات دابه زی و له گهل شه مسولده وله جگهرمش خاوه نداری موسل کویوو و سهریازانیان کۆکرده وه و به ره و دهروازه ی حه پان به پیکهوت و له گهل فهره نکه کان جه نگان و شکستی گه وریان پیگه یاندن، که به شکستی پروباری بلیخ ناسراوه .

وتراوه: له سالی ۵۰۱ ک / سولتان محمهد سه یفولده وله سه دهقه کوری مزیه د کۆچی دوایی کردوه .

وتراوه: له پینج شه ممه ی (۲۰) ی جه مادی یه که می سالی ۵۰۲ ک / ۱۱۰۸ ز میر سه کمان خاوه نداری خه لات هاته دهوری میافارقین و له تشرینی یه که می ئه م سالدآ ئابلوقه ی خسته سهر. له زستانیکی سه خندا به توندی بۆ ماوه ی حهوت مانگان ئابلوقه ی دا، نه تابه گ خه مرتاش له شه وائی سالی ۵۰۲ ک / ۱۱۰۸ ز به دهسته وهیدا، میر سه کمان چوووه میافارقین و هه موو میرانی دیاربه کری له گهلدا بوو، که پیشتر ناومان هیئاوون. پۆشاکى پیشکesh کردن و بلاوه یان لیکرد، له میافارقین نیشته جی بوو، بارگرانی و باجی دهیه ک و قستی له سهر لابردن، خانه ی دراو لیدانى نه هیشت، نه وه که موخته سیب و نه تابه گ زیادیان کردبوو له باج و سه رانه ی سهر خه لکی لایبرد،

۱- میر سه یفولده وله سه دهقه کوری مه نسوری کوری دوبه یس کوری مزیه دی ئه سهدی میری عه رب، خاوه نداری حله (شاریکی نیوان کوفه و به غدایه) له جه نگیکی نیوان نه و سهریازانی سولتان محمهدشا کوزرا. (النجوم الزاهره، ابن الاثیر - له پهوداوه کانی سالی ۵۰۱ ک / ۱۱۰۷ ن.)

زور شتی له سهر خه‌ک لابرډ (حشری)^۱ شورە‌ی دانا و خه‌لکی له سهر مولک و مالیان هیښته‌وه و خه‌راجی سه‌ریان‌ی سوک کرد و هه‌موو هویه‌کانی زولم و زوردار‌ی له سهر لابرډن، غه‌زغەلی به‌نده‌ی له کۆشکی میافارقین وه‌کو والی دانا و شاری دا به ده‌ست خه‌واجا نه‌سیرلده‌وله نه‌بولفتوح و خه‌لکیش به خوښی له‌گه‌لیان ده‌یان گوزهراند.

وتراوه: له سالی ۵۰۲ ک / ۱۱۰۸ ز میر مه‌ودود موسلی که‌وته بن ده‌ست و بوو به سه‌رداری وی.

وتراوه: له سالی ۵۰۳ ک / ۱۱۰۹ ز قازی فه‌خره‌دین نه‌بو علی کوپی عومه‌ر له جه‌زیره‌وه گه‌یشت — که قازی جه‌زیره بوو لی‌خرا‌بوو — بوو به قازی میافارقین و قازی نه‌بولقاسم کوپی نه‌باته خوا لی‌ی خوښبیت له دادوه‌ریتی لادرا.

وتراوه: موسته‌علی له خه‌لافه‌تی میسر هه‌روا مایه‌وه و کۆمه‌لیک ده‌لین: له فه‌رمان‌په‌روایه‌تییه‌که‌دا به‌ختی نییه، چونکه موسته‌نسیری باوکی بریاری له‌سهر خه‌لافه‌تی نه‌و نه‌دابوو، به‌لکو به زالبوون خه‌لافه‌تی گرته ده‌ست، باوکی بریاری له‌سهر نزاری دابوو، که ببی به خه‌لیفه که چوو بووه نه‌له‌مۆت له‌گه‌ل حه‌سه‌ن کوپی سه‌باح — وه‌کو باس‌مان کرد — کوپیکی بوو ناوی محمه‌د و به نه‌بالقسام بانگی‌شتی کرد و نازناوی نا موسته‌فا، خه‌لیفه‌ی ئیسماعیلیان بوون وتیان: نازناوی نه‌لقائیم بوو، کوپیکی بوو ناوی نا نزار کوپی محمه‌د، که ئیستا به قسه‌ی خو‌یان خه‌لیفه‌ی ئیسماعیلیه له خوراسانه، کۆمه‌لیکی دیکه وتیان: له مه‌غریب و کۆمه‌لیکی تر وتیان: له میسر بووه و لی‌ی ده‌رکراوه، نزار کوپی بووه و بریاری داوه ببیته خه‌لیفه و به په‌نامه‌کی مردووه، کوپیکی بوو به‌ناوی نزار و بریاری دا که ببی به خه‌لیفه و له میسر به نادیری مردووه. نزار کوپی محمه‌د کوپی نزار ئیستا له میسر. ئاینزاکه‌یان پی‌ی وایه‌وه که پی‌شه‌واکه‌یان نامریت، تا مندا‌لیکی نیرینه‌ی له پاش به جی نه‌می‌نی، بۆوه‌ی ببیت به خه‌لیفه.

^۱ — ئارا هاتوه که مانایه‌کی پوون و گونجایی له‌ویدا نییه.

وتراوه: موسته على له خەلافەت مايه وه تا سالى ۵۳۰ ك / ۱۱۳۶ ز له ميسر كۆچى دوايى كرد^۱ و پەيمانى خەلافەى به ئەبى عەلى مەنسورى كورپى دابوو، نازناوى (الامر باحكام الله) بوو، جا له ميسر خەلافەت جيگير بوو و فەرمانى خۆى سەپاند و ناوى بەرز بووه و هەندىك پەيدا بوون، و پراى بانگەشەكەران (دعاة) كه له ناو خەلكيدا بلاويان دەكرده وه، گوايه زانىنى غەيبى پييه و دەزانى كه چى پروو دەدات پيش ئەوهى كه پروو بدات، جا فەرمانپره وايه تى ميسر و ناوچه كانى بۆ مسۆگەر بوو.

وتراوه: له سالى ۵۰۴ ك / ۱۱۱۰ ز مير سەكمان له ميفارقين دابەزى به مەبەستى گرتنى پەها، كۆمەلە سەربازىكى زۆرى له گەلدا بوو، بەلام كۆچى دوايى كرد و تابوتەكەى له ميفارقينه وه بەرهو خەلات به ريكراو نيژرا.

وتراوه: له سالى ۵۰۵ ك / شىخ ئەبو حامدى غەزالى^۲ له پۆزى دووشەمەى چواردهى جەمادى ئاخيره كۆچى دوايى كرد خوا لىي خۆشبىت. له هەمان سالدا قازى ئەبولقاسم كورپى نەباتە كۆچى دوايى كرد خوا لىي خۆشبىت و له لای باپيرى ئەلخەتیب ئەبى تاهير كورپى محەمەد كورپى عەبدولپەحيم كورپى نەباتە خوا لىي خۆشبىت نيژراوه.

وتراوه: له سالى ۵۰۵ ك / پادشا رهزوان كۆچى دوايى كرد^۳.

۱- له (التجوم الزاهره ج ۵ ص ۱۶۸، ابن الاثير ح ۱۰ ص ۲۲۴، البدايه و النهايه، شذرات الذهب - پرووداوه كانى سالى ۴۹۵ ك / ۱۱۰۰ ز) هاتوه كه موسته على له سالى ۴۹۵ ك / كۆچى دوايى كردوه.

۲- پيشهوا ئەبو حاميد محەمەد كورپى محەمود كورپى محەمەدى غەزالى توسى فيقهزانى شافيعى، پيشهواى سەردهى خۆى، له لای ئەبى لمەعالى جوينى فيقهى خويندوه تا شارەزايى له زۆر زانست وەرگرتوه، له خويندنگاي نيزاميه وانهى وتوتوه و فەتواى داوه. دانراوى زۆرى هەيه له ناسراوترينيان (الاحياء). وازى له مامۆستايەتى هيتاوه و جلى خامى زيرى پۆشيوه و بەرى خۆى داوه و پۆزۆگرتن و حج كردن.

۳- له (التجوم الزاهره ج ۵ ص ۲۰، الكامل فى التاريخ ح ۱۰ ص ۲۴۹) داهاتوه كه شارەزوان له سالى ۵۰۷ ك كۆچى دوايى كردوه.

وتراوه: له سالی ۵۰۶ ک/ تاجولدهوله تتش کۆچی دواپی کرد، میر نورلدهوله به‌لک کورپی به‌هram کورپی ئه‌رتوق له هه‌مان سالدا کۆچی دواپی کرد و تراوه که له سالی پینج سه‌د و حه‌وت کۆچی دواپی کردوووه.

وتراوه: له سالی ۵۰۶ ک/ خاتونی هاوسه‌ری میر سه‌کمان و میر ئیبراهیمی کورپی گه‌یشته میافارقین. غه‌زغه‌لی له ویلایه‌ت لادرا و سه‌دید ئه‌بو سه‌عید ئه‌لحه‌ویلی له وه‌زاره‌ت دانراو ئه‌بو مه‌نسور ئه‌مه‌عینی برای ویلایه‌تی میافارقینی وه‌رگرت و جیگیر بوو، دادوه‌ر فه‌خره‌دین ئیبن عومه‌ر بووه‌ والی له جه‌زیره و ئه‌بولفه‌تخی برای له میافارقین مایه‌وه.

وتراوه: له سالی ۵۰۷ ک/ قازی عه‌له‌مه‌دین ئه‌بو له‌سه‌ن عه‌لی کورپی یه‌حیا کورپی نه‌باته‌ چوووه‌ خه‌لات و له‌گه‌ل میر ئیبراهیم و خاتوندا کۆبوویه‌وه و دادوه‌ری‌تی میافارقینی پی‌راسپێردرا و گه‌رایه‌وه‌ بۆ وی.

وتراوه: له سالی ۵۰۷ ک/ میر ئیبراهیم کورپی سه‌کمان وه‌زیر ئه‌له‌سه‌دیدلی له ویلایه‌تی مه‌نازگرد کوشته‌ و ئه‌لمه‌عینی برای له میافارقین یاخی بوو، دادوه‌ر عه‌له‌مه‌دین ئه‌بولحه‌سه‌ن کورپی نه‌باته‌ له دادوه‌ری‌تی میافارقین لادابوو، میر ئیبراهیم و خاتون، بۆ دادوه‌ری‌تی، فیه‌ه‌زان ئه‌بالمه‌رجا یه‌حیا کورپی ئه‌له‌سه‌ری‌یان دانا، که فیه‌ه‌زانیتی به‌ توانا بوو و له یاوه‌رانی قازی ئه‌بی به‌کر کورپی سه‌ده‌قه‌ بوو.

هه‌روه‌ها شیخ ئه‌بی به‌ره‌کاته‌ عه‌زیزی باوکی قورئان خوینیکی په‌وان و زانا بوو، له یاوه‌رانی ئه‌و میسریه‌ بوو، که هاته‌ بۆ میافارقین، ئه‌بالمرجی له کۆتایی سالی ۵۰۷ بوو به‌ قازی.

وتراوه: کاتی که ئه‌لمه‌عین له میافارقین یاخی بوو، فیه‌ه‌زان ئیبن زه‌ری‌ری گرت و په‌رده‌داری کچی سه‌کمان که له کنی بوو، ناوی نه‌تارا بوو کوشتی، بۆ دادوه‌ری‌تی ئه‌بولحه‌وسین ئه‌جمه‌د کورپی عه‌مار کورپی موزه‌فه‌ری دانا، که خه‌لگی به‌دلیس بوو، ئه‌لمه‌عین ماوه‌یه‌ک له شار فه‌رمانپه‌وا بوو. ئیبن زه‌ری‌ر له په‌جه‌ب سالی پینجسه‌د و

ههشتداگیرا و له شهوی نیوهی شهعبان له سالی پینجسه د و ههشت کوژرا، له مهزاری موسلمانان نیژرا.

وتراه: له سالی ۵۰۸ ک / میر مهوود بۆ لای تهغه کین له دیمه شق و ماوهیه ک له لای وی مایه وه، پۆژیکیان چوه مزگه وتی دیمه شق بۆ نویژکردن، دهستهیه ک له باتنه کان به سه ریاندادا و کوشتیان و له تاوهری ئه لئه خزه ره له ژیر ناشه که نیژرا و گومبه زیککی له سه ر کراوه و تاوه کو نیستا هه ر ماوه .

وتراه: له سالی ۵۰۷ ک / میر مهوود شکستی به فه ره نگه کان هینا، له که ناری ته به ریه تالانی کردن و زوری لی کوشتن.

وتراه: له کۆتایی سالی ۵۰۸ قه راجا ئه لساقی مه ملوکی سولتان محمه د گه یشته ده روازه ی میافارقین و له ته پۆلکه کان دابه زی و ماوهیه ک مایه وه، ئه وه خته ئه لموعین کاروباری شاری له بن ده ستدا بوو، قه راجاوا خۆی نی شاندا، که هه ر به وییدا تی ده په ری و چاوه پپی ده کرد که یاوه رانی پپی بگن، نه به قسه و نه به نامه لای له ئه لموعین نه کرده وه، به لام ئه لموعین مانه وه و میوانداری بۆ پیکهینا، (قه راجا) هه موو پۆژی ده چوه پائی و به کن ده روازه ی شاردا تی ده په ری، له سه ر هه مان په یه وه ی خۆی پۆژیکیان قه راجا له ده روازه ی ئه لحوش په ت بوو و هی رشی کرد و به شمشیره که ی زنجیری ده روازه ی شکاند و چوه ژووری. یه ک له خۆراسانیان په لاماری دا و شمشیری لی هه لکیشا، میر تییه وه خوپی. (قه راجا) هاته نیو شار کۆمه لیکی له گه ل بوون له ناو ده روازه که ی راوه ستا. پیاویکی ئاسنگه ر خۆی به سه ر ده ست و پیناندا دا و له گه لی چوو تا ده رگای کۆشک. هاوار هاوار به رز بۆوه و ده رگای کۆشک داخرا و خه لک کۆبوونه وه، ساتیک مانه وه و دواتر ئه لموعین ده رگای کۆشکی کرده وه. جا عیزه دین قه راجا له کۆتایی سالی ۵۰۸ چوه میافارقین و ئه لموعین له خانووی

۱- له (ابن الاثیر ح ۱۰ ص ۲۴۶، النجوم الزاهره ح ۵ ص ۲۰۷) داهاتوه که میر مهوود له سالی ۵۰۷ ک کۆچی دواپی کردوه.

عهجه میه نیشته جیّ بوو. قه راجا دهسه لاتی شاری گرتّه دهست. یاوه ران و باروبارخانه و ژنه که شی له شار نیشته جیّ بوون. ژنه که ی که نیزه کی سولتان محمدهد بوو، که کچی سولتانیشی له گه لّ بوو نیوی فاتمه خاتونی گچکه بوو. که وا خه لیفه موقته دی له سالی ۵۳۴ له به غدایی هیئای و زه ماوه ندی له گه لّ کرد.

وتراوه: قه راجا سیّ پوژ مایه وه و ئه لموعینی کرد به وه زیر و دیاری پیّ به خشی و هموو کاروباریکی بهو سپارد، ئیبن مه تهری له دادوه ریئی لادا و عه له مه دین کوری نه باته ی له جیی دانا و له دادوه ریئی به رده وام بوو، تا کۆچی دویی کرد، که دواتر به ویستی خوی گهره باسی ده که یین.

وتراوه: قه راجا له میافارقین مایه وه، ئینجا سولتان داواکه ی جییه جیّ کرد و به دوایدا ناردی و ئه ویش چوو له لای و ویلایه تی فارس و شیرازی ولّاتی فارسی به قه راجا به خشی و ئه لموعینی وه زیریش له گه لّیدا بوو، ئینجا سولتان محمدهد کوره که ی به دوا ی مه ملوکه که ی حوشبه کدا نارد - ئه تابه گی سولتان مه سعود بوو، که به بجووی باوکی به وی سپارد بوو، فرمانی پیدا بجیّ بییته والی به سهر میافارقینه وه. به دوا ی خیزانی قه راجایدا نارد، که بیّت و نیردراوه که والیهک بوو به ناوی ره زیگی و له سالی ۵۰۹ هـ / چوو میافارقین له گه لّ ویدا ئه تابه گ زهنگی کوری ئاق سه نقری نارد، که بیست سواری له گه لّ بوو، که له خزمه تی حوشبه کدا بوون.

که به ته نیا ته لئه عفری بۆ برابوو، جا خیزانی قه راجای له گه لّ کچی سولتان له گه لّ خۆیدا بردنه موسلّ و ره زبه گی له میافارقین جیگیر کرد.

وتراوه: له سه ره تای سالی ۵۱۰ هـ / موسته وفی موئه یدولده وله ئه بولحه سه ن کوری ئه لمه خته ره له جه زیره وه گه یشته میافارقین و دیوان و ئیستیفای پیّ سپێردرا. جا زینه ی کچی ئوستاد ئه بی غالبی خواست. و تراوه له سالی ۵۰۹ هـ / نه جمه دین ئیلغازی به رسه قی شکستی هیئا.

وتراوه: له ویلايه تی رۆزیه کی دهست درژئی بۆ سه ر میافارقین و ولاته که زیادی کرد، له هه موو لایه ک لێیان داده بری، رۆزیه ی ناوچه تیکدرا، له ویلايه تی نه تابه گ خه مر تاش شوینیککی رۆریان لێ دابړاند. میر سه کمان کوپی نه رق شاری هه زه ی هه سه نکیتا لێ دابړاند، له لای پارچه ی کهنداوی ساتیدما تاوه کو ده روازه ی شه عب تا کهنداوی نه رزه ن به نزیکه ی سه د پارچه زهوی کشتوکالی، له ماردین فه خره ی ن یلغازی شاری هه نازیله ی خسته سه ر خاوه نداریه تی، له پارچه ی لای دیجله وه تا وه کو چیا یی (الصور) به نزیکه ی هه شتا پارچه زهوی کشتوکالی.

میر فه خرده وله خاوه ندار ی نامه د سی پارچه زهوی کشتوکالی له رۆژه لاتی پوویاری خو گرت ه دهست، میر شاروخ خاوه ندار ی حانی به شی سه ره وه ی پردی به رزی گرت ه دهست، میر نه حمه د خاوه ندار ی ناوچه ی هه تاخ به شیککی بۆ خۆی گرت ه دهست، سه ناسنه کان نزیکه ی سی دئی غاب الجوز و ده ورو به ری ناوه وه ی سه روی سیلسیله یان گرت ه دهست، حوسامه لده وله خاوه ندار ی نه رزه ن بیست و پینچ دئی نیوانی هه ردوو پوویاریدا گرت، نه مه ش له ده رته نجامی ململانیی والیه کان و گۆپانکاری ده وله تان و لاوازی میافارقین و بی برستی والیه کانی و که می پاریزه رانی بوو، هه ر بۆ ماوه یه کی که م که یه کیک فه رمانه وایی ده کرد، تالانی و دهست به سه ردا گرتنی موک و مالی خه لکی ده کرد، چونکه سوور ده یزانی که هینده ی لێ نامینیتته وه، ئینجا ولاتیان له بن و پاله وه ده رهینا و خه لکیش موک و مالیان دهست به سه ردا ده گیرا و مالیان تیکدرا و هه ژار بوون.

وتراوه: له سالی ۵۰۹هـ / نه جمه دین ئیلغازی به رسه قی له لایه ن داراوه شکستی هیتا.

وتراوه: له شه وائی سالی پینچ سه د و ده له شوپاتدا له میافارقین من له دایک بووم و بورج و بهخت دوویشک و مه ریخ بوو و سوپاس و پاداشت له لایه ن خواوه یه.

وتراوه: له چواردهی په بیعولنڅخیره ی سالی ۵۱۲هـ/ دا خه لیفه موسته زهیر بیلا
نه بولعه باس نه حمده کوړی موقته دی کوچی دواپی کرد، خوالی خوشبیټ. ته مه نی
چل و یه ک سال و شش مانگ و حوت پوژ بوو. ویلایه ته که ی بیست و پینج سال و
سی مانگ و پازده پوژ بوو، له به غدا نیژرا، له و پوژده ی که کوچی دواپی کرد خه ک
به لټنیان به کوړه که یدا، که وه لی عه هدی باوکی بوو، پیشه و نه بی مه نسور نه لفه زل که
نازناوی له و پوژده وه نرابو به نه لموسته رشید بیلا و له خه لافه ت جیگیر بوو. که
پیاوکی به توانا و نازا و لیها توبو. وتراوه: له پوژ ی پینج شه مه ی چوارده ی مانگی
په بیعولنڅخیره ی سالی پینج سه د و دوازه به لټنی پیدرا، خه لافه ته که ی حه فده سال و
شش مانگ و بیست پوژ بوو، چونکه له ده یه ی کوتای شه عبانی سالی چوارسه د و
هه فتا و شش له سه رده می باپی ری موقته دی له دایک بووه و نه دیب نه بیوهر دی^۱ نه و
نازناوه ی به بالا بری.

وتراوه: له سالی ۵۱۲هـ/ سولتان محمده له دهروازې ههمه دان کۆچی دوايي
کرد، سولتان محمودي کورې له سهلته نه ت دانېشت و کچی سولتان سهنجري^۲ مامي
خواست و کورېکيان بوو به ناوي که هازنه سپ، که عيراقی سه روو عيراقی خواري گرتـه
دهست.

۱- «نہو موزہ فر محمدہ کوپی نہی لعہاس نہ محمدہ کوپی نہی لعہاس نہ محمدہ کوپی نیسحاق قرش نہموی شاعری ناسرا۔ له نہدیہ ناسراوہ کانه، شاعریکی خوشمہ شرب بوو۔ نہیوہردی له سائی ۰۷ که له نہسقمهان کزچی نوایی کرد۔ نہیوہرد شاروچکه یه که له خوراسان، له معدم الادبا ح ۱ ص ۲۴۱، شذرات الذهب، النجوم للزاهره، لبن الاثر».

2- سولتان سه تاجر شا کوپی سولتان مهلیکشا کوپی نه لب نه رسه لانی سه لجوقی. له چوارده ی مانگی په بیعولنه وه لی سالی ۵۶ کچی دواپی کردووه له شاری مهرویتزراوه (ابن خلکان ج ۳ ص ۱۶۷، النجوم الزاهره ج ۵ ص ۲۲۶).

مهروه‌ها سولتان سهنجر خوراسان و نه‌ودیوی پووبار و په‌ی گرت‌ه‌ست، سهنجر له فرمان‌په‌وایه‌تییه‌که‌ی جیگیر بوو تا هۆزه‌کانی غه‌ز^۱ له سالی ۵۰۵ گرتیان که دواتر باسی ده‌که‌م به‌ ویستی خوا.

وتراوه: سولتان سهنجر له سالی ۴۷۱ ک/ ^۲ له دایک بووه کاتیک که سولتان مه‌لیکشا گه‌یشته‌ دیار په‌بیعه، له خوار سنجار^۳ نه‌م کورپه‌ی له دایک بوو، وترا: ناوی چ لی بنیین؟ وتی: نه‌م شاره‌ ناوی چیه؟ وتیان: سنجار. وتی: سهنجر، ناویان نا سهنجر، له خاوه‌نداریتی مایه‌وه تا غه‌ز گرتیان.

---

^۱ - بق‌ماوه‌ی پینج سال غه‌ز به‌ دیلیان گرت، ئینجا ه‌ل‌ات و چووه‌ شاری مه‌په‌ له سالی ۵۰۲ کۆچی دواپی کرد (الیدایه و النهایه)، له سه‌رچاوه‌یه‌کی دیکه ده‌لئیت که تورکه‌کان بق‌ماوه‌ی چوار سال به‌ دیلیان گرت و جا توانی خوی ده‌ریاز بکات و بگه‌ریتنه‌وه لای مولک و سامانی خوی تا له سال ۵۰۲ کۆچی دواپی ک رد. (النجوم الزاهره).

^۲ - له (الیدایه و النهایه و النجوم الزاهره) داهاتووه که له سالی ۴۷۹ ک کۆچی دواپی کردووه.

^۳ - سنجار: شاریکی به‌ ناویانگه له جه‌زیره دا نیوان نه‌و و موسل سی پۆزه که ده‌که‌وئته‌ قه‌دپال چیاپه‌کی بلند (معجم البلدان).

زنجیره چاپکراوهکانی دهرگای وهرگیژان

- ۱- شادی بۆهه موران / ن: نه ندرۆ ماتپۆس / و: فریاد بارزانی
- ۲- به رهو خۆشبه ختی / ن: نه نتۆنی راپینز / و: هه سه ن نه حمه د مسته فا
- ۳- ژنه دلخوازه کان / ن: ج.س.سالت / و: مقداشاسواری
- ۴- پۆحی یاساکان / ن: مۆنتسکیو / و: ئیدریس شیخ شهره فی
- ۵- میژده خۆشه ویسته کان / ن: ج.س.سالت / و: مقداشاسواری
- ۶- حیکمه تی دیزین / ن: وی ویو / و: جیهانگیر غه فاری
- ۷- ریزمانی ئینگلیزی / چه ند سه رچاوه یه ک / و: سالار محمد قادر
- ۸- کورد له سه ده ی حه وته مه ره تا ده یه م / ن: ئارشاك پۆلادیان / و: جهلیل کاکه وه یس
- ۹- مه کتوب / ن: پاولۆ گۆیلۆ / و: جیهانگیر غه فاری
- ۱۰- بوژانه وه ی سایکۆلۆژیته له ژياندا / ن: نه لفرید ئادله ر / و: شوکر سلیمان
- ۱۱- محمدی قازی و په یامی وهرگیژ / ن: عیرفان قانعی قه رد / و: ئیسماعیل زارعی
- ۱۲- خاتونی غه م / ن: سارا باییری / و: سالار مه حمود
- ۱۳- چه مکه سه ره کییه کانی کۆمه لئاسی / ن: ماکس فییه ر / و: عوسمانی په حیمی
- ۱۴- شیکردنه وه ی که سایه تی / ن: عه مرۆ هه سه ن به دران / و: دانا حه مه نوری
- ۱۵- ئیسکۆرت به ره و تاران / ن: پیته ر پلچ / و: هه سه ن نه یوب زاده
- ۱۶- ئایین و کۆمه لئاسی / ن: ئایرین هال و مه سعود جه لالی مقه دده م / و: هیوا مه لا عه لی
- ۱۷- که مه له ژيانی مندا لئندا / ن: کۆمه لئیک پسرپۆر / و: که مال فاروق
- ۱۸- به دگۆرپان / ن: فرانتر کافکا / و: جهلیل کاکه وه یس
- ۱۹- وته کانی ژیان / ن: جاکسون بران / و: فریاد بارزانی
- ۲۰- کۆمار / ن: نه فلاتون / و: سۆران عومه ر حه مه ، ریتیوار قاره مان، مه هدی هه سه ن چۆمانی
- ۲۱- هه والگری له سه رده می سه لاهه دیندا / ن: د- نه یه ز مه جید نه مین / و: که مال غه مبار

۲۲. کۆمەلناسىيى حيزىيە سياسىيىيەكان / ن: پۇيىت مىشېل / و: ياسىن حاجى زاده
۲۳. پووخسارى پووتى ئافرهتى عەرب / ن: ئەوال سەعدولوى / و: پەرزەن
۲۴. نەيىنىيەكانى ژنان / ن: باربارا دى ئەنجېلس / و: مەريوان غەريب
۲۵. سۆسىۋلۇژىي مەعرفە / ن: دىققىد كلۇفىز و سىلاخ ستروپىزىگ / و: بەختيار غەبدولپەھمان
۲۶. نىشانەكانى پۇشنىبىرى / ن: ئىدوار سەئىد / و: دلدو پەرسولوى كىيا
۲۷. بۇ ئاسودەيىونت لە شوپىنى كار / ن: پاولۋ ويلسۇن / و: غەباس غەزالى
۲۸. چاۋە شىئەكانى سەگ / ن: گابرىئەل گارسىيا ماركىز / و: ئىسماعىل زارعى
۲۹. دۇخجۇرپىنەكانى عايشە / ن: غەبدولپەھمان بەياتى / و: ئەحمەد مەھمەد ئىسماعىل
۳۰. كەسايەتى بەھىز / ن: ناسىر ھورمىز / و: دىلشاد ۋەسانى و بەھزاد ھەۋىزى
۳۱. كۆمەلناسىيى جەنگ / ن: گاستۇن پوتۇل / و: رامبۇد لوتوف پوور
۳۲. كىرىستان ۋاستىرتىكى بولتھا / ن: ھوسىن مەدەنى / و: فتاح كاۋيان (بۇ زامانى فارسى)
۳۳. ژنىك بۇ شەش پىاو / ن: غەزىز نەسىن / و: سەباح ئىسماعىل
۳۴. مىرگەھا بۇتان / ن: ھوسىن ۋە ھەگىرپانى : د. سەلاخ مەھمەد سەلىم
۳۵. پىئەمبەر ۋە ئىۋانە / ن: جوبىران خەلىل جوبىران / و: شۇرپ غەفورى
۳۶. سەرەتاكانى ھەستى نەتەۋايەتى كورد / ن: غەبدولپەھمان ئەلى بۇتانى / و: سەلاخ ھومەر
۳۷. سىرۋىدىكى ئايىتى جەزنى كرىسمس / ن: چارلۇ دىكىن / و: گۇنا غەبدوللىيلا تۇقىق
۳۸. سىرۋىد و گاتەكانى زەردەشت / ن: د. ھوسىن ۋەھىدى / و: ۋىيا قانىع
۳۹. ئەۋخالانەى خۇشەۋىستى بەھىزىز دەكەن / چەند سەرچاۋەيەك / و: قىياد بارزانى
۴۰. ئاسايشى تىۋدەۋلەتى / ن: كۆمەلنىك پىسپۇر / و: قادىر ۋىيا
۴۱. پىيازى غەشق / ن: ئىككات ئىسۋاران / و: ھلوار ئەھمەد ھەلەبجەيى
۴۲. بەرەۋ خۇشەختى / ن: ئەنۋىت رايىت / و: ھەسەن ئەھمەد مستەفا (چاپى نۆۋەم)
۴۳. پەخىنەگىرتن لە شەقلى ئىسلامى / ن: د. مەھمەد ئارگۇن / و: دىلەر ئەھمەد بەرزىنى
۴۴. پىيازە ئەدەبىيەكان / چەند سەرچاۋەيەك / و: فەرھاد پىريال (چاپى نوۋەم)
۴۵. لە پىي سىقەت ۋە ھەلسۇكەۋتەرا كەسايەتى خۇت بىتاسە / ن: سۇزان ئەلبوز / و: لوقمان باپىر

